Kristoffers landslag

Handskrift B 167

Tillkomstår ca 1550
Digitaliserad år 2014

National Library of Sweden

B 167

×B. 167

N.75.

~~24~~
~~30~~
~~20~~
~~20~~

24
30
24
24
80

28

J. Thegner Den 25 Februarii
Anno 1690.

Johan Thegner, v. pred. i Kaunain,
Wirsionea, Trikerne

Lit. H.

[redacted]

Anno 1611 dhen 16 Martij ähr denne Dagbock migh föährätt aff Kära Moder H. Ingrid S. Jöran Larsons effterleffuerska Enckia uthi Norrkiöpingh

[illegible]

Philip
Klåmsson Manu
propria

B 167

[redacted]

B 167 - 2r

B 167

B 167

Gåfva af John Ericsson Maj 1886
Ur Möhlmans – Djurclous samling

Ett Sätt till adtt lyſe ting

Upå K: M: till Swerigis wår aller Nådigste
Herres wegne, och effter Sweriges rijkes gamble
Sidhwänije, lysis här tingzfridh, tingzfridh
till ting och ifrå: Ingen göre oliudh
äringe icke heller falla, i en annars
klagemåll medh sine ord till förende
som Swerigis lag uthwijsar Ingen göre
sig till Målsman för Rettene ej
heller tage sig annars mans saak
wedh stöt som lag seger. Ingen gå
eller binde sig till witne uthan han
bliffuer ther till kallader och kräffd
uthan han böije sine ord som lag
förmäler huar tala och huar skäligt
Ingen witne och ij sack han sage sig
för adt tala ther äger han och huar
till och wet för göra,

B 167

Thesse Effterscr:ne skola wara ährelöse,
och må ej witne bära, Edh fälla,
eller i Nemd wara. ꝭ

1. Alla affällige ifrå then Christelige tro.
2. Alla the som flij af strid ifrå sin retta herra.
3. Alla the som ähre mandråpare vtan twång och nödh.
4. Alla oppenbara Tiuffuar
5. Alla the som medh förgifftet haffua förgiort några menniskio,
6. Alla Oppenbara Röffuar.
7. Alla Oppenbara Förrädare.
8. Alla Oppenbara Kijrkiobrijtare.
9. Alla oppenbara Meenedare.
10. Alla Mordbrendare.
11. Alla Rättare.
12. Alla Bewijste horkarlar.
13. Alla the som slå fader och moder.
14. Alla affwittige menniskior.

Alle Thesse äher en resa meenedare, therför kan ingen tro ställas till them. ꝭ

Thesse äre Vpsala Öder, 1. Sunnersti höger,): Helsinge [illegible] Stakeholm, eller Börhamyn, och höger i Norstigä. 2. Näss i Bälingi): Molya. 3. Nordstiger i Biörkland): Ångermannaland, 4. och Kutteby): Botnen. Thessa Byar må ingen Vdan Kronan skyfta eller sälia, och thz ther vnder ligger. /

Emott Kåta Pigor

Nu ligger Kona å palle, och visar gunny åt manner, får hon åkomman mellan ben och lår, haffuer thett för ingen att klaga och bote 13 mk och 8 örtig för thett hon rette vixen på sigh, i Norske Lagen. /

B 167

B 167

B 167 - 7r

B 167

B 167 - 8r

B 167

B 167

B 167 - 10r

B 167

B 167

i

A

5. 22. Aåbo .
6. 26. Aff brannelldom .

3. 2. Afftar man barn i fästom ellar i bonskalage .
4. 13. Afflinga penigar huru the skifftas .
5. 9. Afflinga godz må man giffua huart man will,
5. 9. Afflinga iordh och ärffue iordh huadh them skill,
5. 29. Afflinga godz ägir bonde tvåluti
6. 40. Affsalu göras . 39 . c .
6. 40. Affgånde åbij 39 c .
6. 47. Afflaster hiuer hyrde aff fää
7 4 Afföster
7. 5. Affödo komber aff tij som klandas .
8. 27. Afforldh almenninga huru thett skall skifftas .
13. 3. Affhugg medh williä fullom hårom . 4 c .
14 1. Affhugg medh wåda . 2 . c .

B 167

5. 19. Affrad wärder then iordh wärder
5. 20. Affradz daga om thome,
8. 30. Affradh och tiendh ma° ey mäthas

6. 7 Aåker och engh brÿtas effter tompt
6. 8. Aåkra och engia,

6. 13. Åker man öffuer åker oskurnan, och ax slåsen, bothe tre mark.

8. 20 Åkärare bothe om han kan ey binda till sakena ther han till kärer

8. 40. Åkärare wärder målzägande
9. 4. Åkomo aff mand för än han komber i gårdh
9. 14 Åkomo i tingh eller kirkio

8. 31. Ålder kan manne eller konu genda,
6. 11. Allåna skogar skifftas,
6. 29 Almanna wäga
6. 29. Almenninga hwru the skola slåås eller slaias,

6. 28 Almenninga ligger obrutadr och orijddr,

6. 28 Almenninga utskijfter när thi skula utskifftas

6. 28 Almenninga della häradh om

6. 28 Almenninga rydia och broa

6. 29. Almenniga slåtto dagar

6. 30. Almenningia boor fatiger och sitta ey uppehalda

6. 28. Almenningia rento och farkörs tagi hirde – 29. r.

6. 31 Almenningia iordh utkreas bortföra.

6. 31. Almenningz iordh skall ey i skifftning gånga,

4 18. Amma hwru hon skall barn återfasta,

6. 53 Ankostar annars mandz tagas,

6. 18. Apald under hyggin /15. 6. /26. r./.

9. 43. Aple tagas eller stielas aa trägårde /15. 6/ 25. r/

12/3. Arbost spennes och söke man / 9. 6/ 5. r/

3. 2. Arffs barn i fästom eller lönskalige afflas,

4. 2. {Arff taga lika sona barn medh son, som
{dotter barn medh dotter

B 167

4. 3. Baka arff och ſido arff.
4. 4 Arff brÿſt och baka arff
4. 5. Arff barns ſom frände ſegia döttz födt/
4. 5. Arff barns wåldförd hustru föder/
4. 6. Arff i ſins wåda ſakom/
4. 8. Arff barns biltogz mandz.
4. 9. Arff ſunderkulla och ſamkulla/
4. 19 Arff om hustrun warder dräpin aff bondans arffuom/ ther ärffuer wädher/ quickaand/ och hedin christman/
4. 11. Arff hustruna ſom bonden dräper
4. 11. Arffz till/ ma° ingen dräpa/
4. 12. Arff tager/ Moder ſom barn ligger i fiäll/
10 6./ 7. r/
4. 13. Arff ſyskons i boo oſkipto/
4. 14. Arff ſamſyskons millom/
4. 15. Arff ſom iäfft är i/
4. 16. Arff haffuer oſkyllan tagitt

4 19. Arff frillo barns,
4 20. Arff tager ey hoorbarn,
4 22. Arff skall ey skifftas för gudz guldin åro,
4 23 Arff · quidam dicitur · Danaarff
4 23. Arff vtlendzska mans,
4 16 Återgongs arff,
6 9. Atto böther /6 6./14 5/ Återlaga jordh
4 16 Åwärkan aa man J åkreno ella engio,
6 18. Åwärkan i skoge annars
6 24 Åwärkan i watn annars
12 15 Åwarta folck skall lysas före och bannas,
6 34 Åwärkan ey skadar gamble

6. 18. Axull digra,

B

3. 2. Barn afflas i fäſtom eller lönſkaleghe,
3. 16. Barna godz ſkall vndanſkifftas.
3. 20. Barna målzman,
4. 18 Barn döör när ammo hwru thett ſkall faſtas,
5. 31. Barn äger fader och moder vppeholda,
1. 16. Barn inuis mannom, och han döör,
6. 48. Baſth flåås, Bryter quaſte
9. 20. Baſtas man ſaklöös,
9. 3. Baſtugu fridher
11. 20 Barn warder dräpin aff fader eller moder,
11. 20. Bana. Rådbana halsbana ſanbana,
2. 34 Bärſan i konungs garkom,
6. 5. Bärk i tomptt, Bägh i tomptt.
6. 37 Bärker återlegg
6. 37. Bäär man eldh i ſkogh, ey,
3. 2. Biſkoper ſkill fäſtingh
4. 23 Biſkoper tagge konungs rätt
6. 20. Biörn, wargh, räff maa hwar tagha,

8. 20 Bruda skaall medh vitnom,
9. 2. Biltogz mans lösöre skifftis och thy iordh,
9. 38 Byrkht, bisnerma . bij dräpa bij — //tinge
9. 14 Biltoger warder then som slåår eller dräper åå //
9. 24 Biltoger hafftiir månade dagh,
9. 25. Biltoge måål görs åå landbo, //söker
9. 26 Biltoge måål göras aa thin landboans gårdh //
9. 27. Biltoger iordas i kirkiogårdh,
9. 28 Biltoger hoo hans föder eller hyser
9. 29 Biltoger hollz aa annars skada,
9. 31 Biltoger dräps utrikis —
9. 30. Biltoger dräps tha dager hans är ute, lyse ogillder,
9. 32. Biltoger döör förra än han fridh fåår,
9. 33. Biltogz iorda godz skall lagman för ståå,
9. 33 Biltogz mandz afforlagh,
9. 34 Biltoger rymer,
9. 34 Biltogz iordh och gäldh skula mätas
9. 35. Biltoger winste eft aa ferske gerning warder gripin,

B 167

6. 44 Blådlåtir man faa,
13 10. Blånadir,
2. 11 Bonde maa frels warda,
2 25. Bönder skulu herberga läna
3. 3. Bonde wräker sätt laggifta hustru sina
och tager i stadh andra,
3. 17. Bonde hwadh han beholler aff oskiffto,
4. 12. Bonde dögher hustru, eller hustru bonde,
5. 27. Bonde ma iordh salia i fallom
5 33. Bolagh skall läggias
5. 26. Boolstada skäll
6 33. Bååta ledh
6. 26. Bolstada fyner skula holdas
7. 12 Borgar man penninga eller man för annan,
15 30 Boosdrätt
15 36. Båtu findh.
8. 23. Bör ther man boor ransakas ther gerningen
24 giörs.

8 26 Böt then mlögh kräps som ey haffuer koo,
3 8.

8 28 Böta skall ingen vnsark och ingen tyyfwär sama sark

9 10 Böter äro fästa tha° ma° man ey hempnas,

9 21 Bör hwar sark sina kusamber, och förnärka ey annars butth

11 23. Böter bötes aff hans butth som brötth

11 22 Böter äro fästa huru thett skall bötas

11 23 Böter effter dödan fader och moder eller frenda,

11 30. Bodlepnan giffz en marck

11. 39. Twa böter huru thett skall skifftas,

15. 27. Bönor stilles

2 31. Breff konungs

2 33. Breff dagz och fridz breff i drapom

5 11. Breff aa iordh foldäufftnär

5 10 Breff gårdzgifftinge

8. 11. Breff lagmans och löön före
3. 3. Bryllops kläde
3. 8. Bryllops kåster
3. 23. Bryllops kåster barna millan
6. 35. Brinner landbo godz up
6 36 Brinner by eller folck
6. 37. Brinner löffth folck gårdh
6 38 Brinner dödwida skoger eller bärande
8. 26 Bryter then widh bonda som inti haffuer vdernga,
9. 39. Bryter man ögon uth eller snöper
10. 11. Brinner man hus meth vilia
12. 15. Brenner galin man eller kana by,
6. 37 Brandstudh
3. 4 Brudgumme söns fäste kona hans
3. 6 {Brudgumme eller brudh döör förre än the
{hemm koma
3. 7 Brud föringa, bruda kledr, och bryllops kläde,
6. 2. Broa byggia

6. 3 Broa sömer och saark thera bij byggia,
12 6. Brūn och broo och döder i them,
5 25 Byrdamen dela om iordh återlösa
6. 1. Byggde bya
6 26 Bij till iemskiftis dela
6. 4 Byggie huar som man äger i byamellom,
6. 40 By gamall och nij huru the skola åmärkas
6 5. Byggningh laga
6. 5. Byggning olaglig nykastas,
6. 26 Byggia aa siijna vallom,
6. 26. Bya äga meth raa och rör wara om lagda,
6. 26. Bya twa möte gärde
6. 26 Byggder by och öde by,
6. 40. Byggia i odelsby ther fleer äga uti

B 167

D

4 23 Dana arff
6 7 Dike
6 48 Diur bitha fää
8 32 Domber konungs wander brutin
8 5 Domare söke ting fraan tingx dagh och sakör
8 10 Dombrutt hafft skall konungs nempd haffua
8 29 Dombrutt och sakör skula mätas effter Stockholms //
8 19 Dulsmåll och witnesmåll // mijntt
8 25 Döma må ingen öffuer iordh utan äganden //
3 6 Döör brudh eller brudgummen // är till
3 22 Döör bonde och hustru seger sigh haffuande wara
4 12 Dör barn i sengh när stiuffader miste moder arff
4 18 Dör barn som fostermoder är tillagdh
4 10 Döder och hedin ärffuer
6 4 Dödwida skogh bya emillan
11 28 Dödzmans sak ransakas, och bötes
13 4 Dödz såår warda aff ena hugge
12 2 Dödz bijter någor aff gildrom,

12 27 Dråp wåldgestara
4 12 Dråparen maa ey ärffua then han drap
6 45 Dräper man fää eller fangar
6 46 Dräper man fää annars mandz
6 26 Dräper fää eller fangar annars fää
6 37 Dräper man fää, hundh eller annan hundh
6 10 Driffuer man fää vr åkrom
8 25 Drenger löper bårtth
9 26 Dråp eller såår för ther gårdh söker i nödh
9 37 Dråpes man eller slåås aa tinge eller i kirkio
10 2 Dräper fader eller modher barn sitt
10 10 Dräper drän hüsbonda sin
11 1 Dräper man annan
11 3 Dräper målzäganden dråparen vtan doom
11 2 Dråparen warder fången aa ferska gerningh
11 5 Dråparen warder dräpin meth wäriande handh
och om någor will hindra honom
11 6 Dråparen rymer till kirkiö eller klöster
11 7 Dråparen will ey till swars koma

B 167

11 8 Dråparen will ey rymma,
8 Dråparen grypa,
11 9 Dråparen will någor wäria
10 Dråparen wänes
11 11 Dråparen komer ey till löso.
11 {12 20} Dråparens dagh till konungs och fraa
11 13 Dråparen huru konungh skall giffua fridh
11 13 Dråparen haffuer bott målzäganden
11 14 Dråparen dräps thå hans frider är vte
11 14 Dråparens godz maa ey skifftas vtan han sik vtlöser,
11 17 Dråparen fridlös wänder föller eller holder,
11 16 Dråper vtlensker vtlenskan
11 18 Dråparen sijer nej före dråp,
11 19 Dråparen wärs före dråp,
11 20 Dråparen komer till friars
11 20 Dråparen döör för böter festas
11 24 Dråp till skall målzägande binda alman
11 27 Dråp i öjom eller skiriom
11 29 Dråp till skall kona bindas

11 28 Dråper kona man,

11 31 Dråper prester kirkman,

11 32 Dråper kirkman Clerick

11 {35 36} Dråpar löſker dreng man

Dråpin wåde någon i konungz ledungh
11 39

11 33 Dråp kärs och målsägandar är utlendis

11 34 Dråaps ſätt och bötth

12 12 Dråper öffuermagi

12 15 Dråper galin man eller brender

12 16 Dråper fader eller moder barn ſit nidh wåda

12 17 Dråpar fää man eller diur

14 17 Dråper man annan pa° åker eller engh

11 24 Dulgadråpo och mordgierdh ſkall bötas.

11
1 4 Eeda konunger
2 5 Eeda lagmans thå konunger walder är
2 8 Eder rikeſens rådh
8 1. Eder lagmandz
8 2 Eder häredzhöffdinga och domara
8 5 Edha ſkula för rettenom giffuas
8 21 Eder hwru han ſkall gangas
// i kyrkom.
8 22 Eder måtth tinge gåå och staffua och han hittas ſidan, //
8 24 Eder så godir giffuin ſom gongin
8 24 Eedh hoo han må vpgiffua
8 22 Eedh i dom ſkulo tolfaste med wara,
9 12 Edzöre wandir brutin
// åå tinge
9 13 Edzöre brytz åå tingz wägh
9 14 Edzöre bryta the ſom slåå och drápa i kirkio och //
9 22 Edzöre mål ſkuld kunnogas och ransakas
9 25 Edzör brytz aa landbo och innes man.
9 24 Edzöres brytar förgiöre thet the äga utan iordh,
9 35 Edzöre brytar wandir gripin

9 36 Edzöre bryta på öffuermagi, på kona,

6 18 Eek må på huggas

6 38 Eek må på bolmark

6 18 Eke quiste må man på brytta

6 18 Eek bärande eller book

6 18 Eek barrskogs unge, och bärnde eek, och axull digra

6 35 Eldh slepper landbo och brenner gård up

6. 35 Eldh slepper präster eller klerkar, /36 r/ lösa folcke brenner,

6 37 Eldh utburin fattigs manne /38. r/

10 12 Elder sättes i annars hus

12 4 Elga spintt giör skada

9 24 Elger spintt leggia

9 16 Elltar man annan fra lagha tillmälom

6 37 Elltar man annan att sina ägade lond,

B 167

2 22 Enckior giöra ey tienisth

3 9 Erffue kåster huru stoor han skall wara

5 20 Erffuaas måå giffta booll

15 27. Erther Brielz

F

4 18 Fader och moder skula wårda barn i vij åår,

5 31 Fader eller moder wåråka barn, böthe iij mrk

5 9 Fasta ätt iordh

5 10 Fasta skula wara xij män eller böthe

5 23 Fardagar bola mellom,

6 5 Far wäga

6 14 Farlijdh

7 3 Falsk och stald hwadh them åtskill,

9 6 Fall reknas thedan föter stodo,

12 5 Fallar man aff träå eller träå vpå man,

12 6 Faller man i kellå

12 8 Faller man vr träå

12 9 Faller hws åå man,

12 10 Faller lass åå man,

15 14 Faar man heem ått maine meth lagskallade tingh
och bonden staar till wärn

15 35 Fara måå man och örkia meth annars fää

2 18 Fången i Cronona tienisth

15 12 Fångar någor tiuff och slepper sidan

15 23 Fångar någor tiuff i hwad han skall hafftna som
honom griper

5 17 Fångaman skall hemollta eller bötha,

3 2 Fästning åtskill bistyrer bådhe then thett walder,

3 2 Fäster och sen gonger ångher bothe iij mark

3 2 Fästninga vitne och fastamen skall wara åå //

3 4 Festekona nekkas festemanne // Festing

3 5. Festekona röuas aff feste manne

3 5. Festninga ordh.

3 12 Festing wigning och hysningh

3 2 Fäster man twåm ena kona

10 5 Fester man och gäster bote konunge och biscope xl

5 30 Fäderne rådh huru hon skall gongas

6 {9 10} Fää giör skada i åkrom

10 Fää lagliga intagas .

6 10. Fää oo tomptt

11 Fää henger aa gårde dödh.

6 44 Fää warder drapitt eller sargatt

45 Fää sargar fää

6. 46 Fää lytett aff hunde

6 47 Fää warder bitit aff ~~hunde~~ diurom eller
döör i gildro

6 47 Fää tappar gördinge oxa eller koo/
6 50 Fää fares gra° öjom annars utan loſt/
6 52 Fää annars hoo thett brukar utan lån och lega°/
12 17 Fää sargar man,
13 20 Fää dräper man/
15 34 Fää thett man återfinner ma° man nytia
10 14 Fää och then som medh ty syndar
8 33 Fäſter är then som lagfeſter ~~är~~ . och ey går
8 33 Fäſter man lagh och giör then ty/
2} 36
9} 22 Felinger före koma
6 25 Fiske watn annars åwärkar man.
6 25 Fiske watn skifftas
6 25 Fiske thoell fördärffuas för androm
6 23 Fiskerij och watn mågo ey affornom rundas
6 34 Fiske gårda och fiske wärka.
14 2 Finger affhugs medh wåda
13 4 Finger affhugs medh wilia

15 32 Findz någott ää wägom
15 33 Findh hwad man skall åga aff henne
15 34 Findz någott ää wägom
15 33 Findh hittis ää wägom
15 34 Findh hitter man vtan gerdes
2 17 Flyr någon vndan konungs banller
4 14 Flyr then bant som gäldh skyllger är, huru ma skall // fara
7 3 Skärdh hwadh hon är
3 Flondh i kiyrkom
6 3 Flota och färia vppeholdas
4 18 Foster moder barnn
33 Forsa äro fler samman
5 24 Foler skall aa bolt vijtas
5 24 Foder skall ägandenom binda först
5 31 Folck gamallt huru thett skall födas
12 15 Folck äntaa dräper man
7 6 Fogata måga sij loffna motth laggom
10 7. Förrädir man sin egen herra.

12 17 Fogla thz man hema föder dräper man

2 16 Förfall frelsis man aa wäpid ſin och Cronona tieniſth

{8 {14 {Förfals Wittne .
{5 {18

5 30 Förfall quarſtadie

8 14 Förfall för tingz ſökning

18. Förfald · laga förfaldh,

5 18 Förfald ått hemols man kan ey för koma,

6 16 Fördraga i åkrom

8 13 Förra ſkall domarin åkärandhe i godzett om han ey
komber till ſwars ſom kärtt till,

9 13 Förſatt aa tingz wägh och kirkio wägh

10 8 Förſått eller woldgering aa konungh eller landzherra,

11 38. Förſått för androm i ſkulom : och hwad thett ſkall heta,

10 4 Förgiör någor ſigh ſielffwer

10 6 Förgiör androm medh trulldom

10 7 Förgiör någor ſkyffbarne ſinom för arff ſkull,

10 9 Förer någon afftriggan ſkiöldh

10 15 Förgiärninga bäras åå man

13 4 Förer afflingz frammand wärista

B 167

2 11 Frelß mañ bonde warder

13 Frelß man wärder ofäll

2 14 Frelsis man må vnden frelße gåå

2 15 Frelsis man fler om disk och dryck

2 16 Frelsis man förfall och vnserft

2 18 Frelsis man eller tienistaman fangas i tienisth

2 20 Frelsis man skula otto daga haffua före wåpn sins,

2 22 Frelsis mans barn må frelße niuta, // hans örs döör,

2 22 frelße skall kirkia niuta och må förnärka,

6 20 Frelsis man skall haffua wargha näth

7 7 Frelsis man tagi sakör aff sino landbo,

2 31 Frid konungs hoo thett bryter

9 6 Fridh i heme sino

14 Fridh aa tinge

9 20 Fridh ayer hvar haffua aa sitt godz och peninga

11 17 Fridlösan skall ingen hysa eller föda

4 18 Frillobarn skall moder vppfödha

4 19 Frillobarn huru thett skall ärffuas

13 {6 7} Fulsåre medh wilia

14 1. Fulsåre medh wådha

H

5 31. Hamnatt folck hwru thett skall födas

6 1. Hatu grid bryj

10 4 Hatlin man förgiör sigh sielffuer

12 15 Hatlin man dräper eller brenner

6 25 Hånder någor oxa° annan

6 26 Hårde then förmer som för mer ligger

7 7 Haringzme fara frij

7 7 Harnd hörs ma° sij forata tagha

2 33 Heldh hwru konunger skall rätta

4 22 Geldh gäldes för arff skifftes aff oskiffto
4 22 Geldh dödz mans skula gäldas
4 22 Gelda fellas om ey räcker gotz till
7 14 Geldskyllogir flyr
9 21 Geldh hans edh bryter
34 Geld biltoghs mans
3 2 Gifftir man twem sina kona
3 3 Gifftis möö utan fadhers willia
3 5 Gifftis ma° ey man eller kona i odhwighe anars thera
3 {5 18} Gifftis ey bonden i husfruna iordh hws eller watnwärka
3 16 Gifftis någor i barna fäderne
6 22 Gilder göras i annars skogh
12 4 Gildra skall lysas
4 Gildra ther skadi sker aff
15 13 Glugger under söll
37 Gotz gripper man aff elde
6 5 Gödning aff by lagers
5 23 Gåffua ma° öuertagas effter lagom

6 8 Gårda vidh liggia

9 Gårda skula gilda wara wåår och höstt

6 9 Gårda brenner man ristner eller bryter,

6 9 Gåsa bath och getha bötth

6 26 Gårdom gamblom gifz witzordh

6 26 Gårder holler ey hiordwaller moth åker

15 2 Gårtunstiuffuer stiell nötth

15 4 Gårtunstiuffuer är gifter

15 3 Gårtunstiuffuer bolagx man eller bryter

2 35 Gryper man sakelösan bötthe xl marker

5 30 Gryper sin iordadrotto till fångaman

9 13 Gryper man annan och woldförer

9 19 Gryper man annan äff sin.

9 35 Gripin warder then tiuff bryter

11 8 Gryper man draparen

15 17 Gryper man till lysninga witnom

15 23 Gryper man tiuff tha äger han alt thett ätte // när sigh

H

6 18 Hads vaa borde i skiepe annars

9 38 Halshuggen eller hengder warder nagor sakfelld

11 21 Halsbana booth 9 ℳ

36 Hand affdömas

13 12 Hamblader i

14 6 Handaloos wåda i drap

15. 15 Handom är slagitt thå är kiöpit giorth

13 19 Handlar man hustru sina illa

2 25 Herberge söks manne böte iij marker

10 8 Häär awöger före måth konunge

4 17 Häffd afftreka manne både quinnom och barnn,

5 18 Häffd ominnis

5 18 Häffd laga triggia åra i Jordakiöp

8 26 Häffd opa iordh mattus för sak

2 19 Hesta mister man i tieniste

2 20 Hesta frelsis manns döör

6 10 Hesta rida och spennja

6 3 Hester bryter sigh i broo

6 5j Hesta skiepar man åå öya annars mandz utan lofft,

6 52 Hest eller fää annars hoo thett brukar utan lån eller lego

15 38. Hest eller skiutt ridh utan lofft eller lego.

3 12 Hemfölgder beholler, then som hon giffven war medan
han liffde, som utgafft, sidan bärs han åther till skiffte.

3 12 Hemfölgd bäras i arff

3 13 Hemfölgd delas

3 14 Hemfölgd klandras

5 12 Hemolt man i kiöpom

5 12 14 Hemola gitter ey then som sålde bötha iij marker

5 14 30 Hemola gitter man ey iordakiöp eller skiffte,

15 17 Hemolsman kome för innan iij nätter

15 18 Hemols man eller wittne kome ey fram,

6 25 Häradz syn må the wädias innd lagman,

8 2 Häradzhöffdinge skall wäljas och ~~the~~ hans eder,

8 4 Häradzhöffdinge döme haffuir ingen flere en itth

8 4 Häradzhöffdinge deell aff saköre

8 4 Häradz rätth wittkräfftnia

B 167

8. 5 Häradzhöffdinge eller hans domare söke tingh

9 . 3 . Hamfridh warder brutin // får skada

9 6 Hamfridh hemsöken giörs, och then som hans godz //

9 26 Hamfrid hoo han skall niuta

9 37 Hamfrid haffuer man i åker och engh

9 5 Hemsöker och will skada göra, och gitter ey /

9 6 Hemsöken giörs och then får skada hemme giorde
i flyningeno +

9 6 Hemsöken giörs och then dräps

9 6 Hemme giorde och folle föter

9 7 Hemsöken giörs, löper man i gård sinom

9 19 Hem till sin warder man gripin

9 9 Hempnes man åå sått och bött

9 10 Hempnes man effter böter fästha

9 11 Hempnes man åå annan och anna giorde gerna // gena

9 18 Hempnes man för thet kommer offtz åå han,

15 18 Hemfada och hemgårdha

3 2 Hionalag skilnadt, then thet giorde böte iij mark

6 25 Hiordwaller wärd aff twan byom

6 25 Hiordwall må ingen intagha,

6 43 Hiord hugg

43 Hiord haldh

9 8 Hittas men ſåtte och ſkillias aſåtte

15 32 Hitter man finder aå wäge eller utan wäggh

15 33 Hitta ſkall lyſas eller tinſtrader heta

15 34 Hitta maå aff herade ey föras

15 35 Hitter man faa annars thett otompt är

15 36 Hitter man böte fundh

4 20 Hoor barn må ey ärffua

26 Holme i ſiöö flåtholme

6 40 Hooper leyers manne aff i ödis by

6 18 Höö ſtarkar

9 16 Höter meth ingo böter

9 35 Höger handh miſtha hoo ſom bryter ſkiörtt

B 167

3 3 Hustru wräker bonde bortt, och tager andra i stadh
4 6 Hustru woldsfores frå bondhe
4 12 Hustru dräper bonde
9 31 Hustruna dell mä bij bonde förbyta
9 31 Hustruna hwes mä bij skoffinge kona
13 19 Hustru warder illa handlatt aff bonda,
15 4 Hustrun skilles fö skilgh medh bonda sinom
15 12. Huru mans brütt skole vtagas tagligen./
2 25 Hwes lauer bij bonde böthe iij mrck
6 5 Hwes måge sarklös stånda sidan bij är till innföres komer
6 5 Hwes afföras innan iij åår
15 13 Husbrått
15 15 Hwes ther man äger haff frå hemskridh

6 9 Hugger man gärder nider eller bryter
6 18 Hugger man dödwida eller timber i annars skogh
6 19 Hugger man hasl. book eller eek
13 7 Hugger man annan i rygg, been eller arm
13 8 Hugger man annan eller slår i hondh
13 12 Huggen och hambladr

14 1 Hugger man ått androm och annar mister näsa
14 1 Hugger man mz wåda fulsåår
14 2 Hugger man aff androm hand eller footh
6 20 Humbla tecth
6 48 Humbla wille hemptis
6 49 Humbla gårda skula byggias
15 28 Humbla stuffrer i öyom
6 46 }
13 20 } Hunder bither fää
6 45 Hundz booth
6 46 Hunder stels ell' dräps
13 20. Hunder biter eller sargar man ell' fää

6 10 Hyrdinge åå hiord ~~tagas~~ i åker
6 47 Hyrdinge tappar fää mister tho sine
6 47 Hyrdinge råde bonde och wande hytter

9 27 Hyser någon biltoghan man eller föder
11 17 Hyser man fridlösan.

B 167

J

6 23 Jarghtt.

6 {1. 4.} Jemstore byys

6 25 Jkorna torghett mårdh och båskatth

7 9 Julagz penga

3 3 Jomffru legras

5 16 Jomffru Jordh, öffuermagi Jordh, wmyndiga Jordh. må ey seliaas eller skifftas vtan till bätteringh.

2 30 Jordh må bonde ey meer kiöpa än han är fullsätte,,

4 30 Jordh bytes frukeligha ää

4 30 Jordh ärffues i skatt och frelse

3 19 Jordh hustruns huru bonde må henna skiffta effter,, selia

5 1 Jordh lagfången

5 2 Jordh skall vpbiudas

5 3 Jordh kiöpes ey effter byrda budi

5 3 Jordh sigher annar wara vpbudna och annor ey.

5 4 Jord salde huru byrdaman maga återlösa,

5 5 Jordh hustruna må ey bonde selia vtan hon bindz frendom hennes

5 · 6 Jord återlösa aff byrdamanno hwar wster är

5 · 6 Jord will någon lösa dels om byrdh

5 · 7. Jord wädsettia och pantsetia, nybyrdh aff slääs.

5 · 7. Jordh må wädsettias och återlösas

5 8 Jordh iomffru och öffuermagi skall lösas

5 8 Jorda wårdera

5 9 Jord afflinga och äffsida hwadh them åtskill

5 9. Jordh afflinga må man giffua hwatt må will,

5 10 Jorda kiöp klandas

5 11 Jord kiöp må för lagman göras

5 {12 13 19} Jord kiöper man aff androm

5 14 Jord sina latr man bårtt meth kiöp ellr skiffte

5 15 Jord herrans ellr husbondans sins haffui ingen wåldh sekia/

5 16 Jord iomffru och öffuermagi, säls hon byy till bettra, thå må hon återkallas,

5 17 Jord skifftas aff lande i kiöpstadh

5 18 Jord ohindratt i iij åår

5 21 Jord ſeger landbon iordägandenom åter
6 14 Jord åtirlagd
8 13 Jorda dela och förss gadzett
9 27 Jord mätin för ſack må löſes innan iij åår
9 31 Jord almenninga gå by i ſkifftingh
8 30 Jorda gielld ſom mätin är för ſack afftr ſlåås
6 5 Jmäle

K

14 4 Kaſtar man eller ſkiuter och tager annarſtadz
14 5 Kaſtar man och komer hwariſen våda
6 48 Kalffnar koo åå mark
2 29 Kära må ingen till annars utan rätte målzman
8 18 Käre ej målzägande, thå käre länſman
11 18 Kennes någor the gerning åå liſt gååt
12 6 Kella ſtialer man ther uti

11 25 Kennes ingen widh dråpett

6 3 Kirkio broo ligger nider iij Sönnedagha böte iij mark

9 14 Kirkio wägha agher man fridh haffua

9 14 Kirkio som dräpa och slåå i hemme

6 35 Kirkio brinner aff wångömo.

4 21 Klandas thett arffte och skiffte är.

7 4 Klandas köp theraff föde är affkomma.

15 16 Klandas hoffrädt ståå eller klösterratt

15 19 Klandas för någrom tha skall wind och witne förekoma,

15 21 Klandas köp.

6 26 Klöst medh klöst gånge

12 7 Klifftrer man i träa

11 5. Kniffuer stingz genom hand

12 1 Kniffuer drages man och will göra skada eller annor wapn //

2 2 Konunger skall holda priuilegia och frelse.

2 2 Konunger må ej minska kronona skatt

2 3 Konunger är walkande och ej arffkande

2 6 Konunger sander drättsatte till åbo; att swäria

2 7 Konunger skall wigias och krönas

2 31 Konungs frid bryter

2 32 Konungs doom bryter

2 34 Konungs varka

8 40 Konungh ägher rettara tingh holda

3. 1. Kona vill sigh man bidia

3 16 Kona hvad hon beholler aff ogiffto

3 16 Kona gåår åå andro giffto.

3 22 Kona må vittna

5 27 Kona kiöper och säll i nödh

3 8 Kåster i brullöps ärffue och piste ööll

8 42 Kåsth i konungs rettara tinge

6 14 Korn och höö måka, thå skall undan skäras

6 44 Koo wardr slagin att hon sij molkar

6 41 Koo molkas

48 Koo kalffuer aa marck

2 30 Kiöper man skatta iordh undan cronone meth swik

5 14 Kiöp och skiffte samman i iordh

5 17 {Kiöpes och skifftes iordh aff landh i kiöpstadh, eller aff kiöpstadh åå landh

7 2 Kiöper man fää, wagon, gull silffuer

2 3 Kiöper man, wax, saltt. vöskilse.

7 4 Kiöper man meth bondans hustru hion eller barn

7 5 Kiöp aa tinge och klandas sidhan

7 6 Kiöp aa lande giörs

7 6. Kiöpmanna godz maa ey bönder skiä

7. 6 Kiöpa och sälia måga landzmen och byta sina mellom

15 15 Kiöpt är giortt tha handom är saman slagitt

15 15 Kiöp skall göras meth wind och witne

15 16 Kiöper man hosstradt friä eller klosstratt

2 24 Kroga skulu wara aa almanna wägha

6 26. Kwarnaa

B 167

L

2 4 Lagh nÿ maa eÿ ålaggias utan almogans samtÿckio
5 25 Laga byggningh landbonans
6 8 laga wärn om åker
6 20 Lagsökter böte iij mrch, för brutt sin huar sigh
8 33 Lagfästa och gååu
11 38. Lagh och eÿ slagh skall man medh androm haffua.
8 ·1· lagman ager wäliaas
8 11 lagmans tingh och stempning till them
5 20 Landbo skall wita affrad guldit
5 21 Landboans gifftostempno gååu i aff
5 22 Landbo seger eij lagliga iord åffer
23 Landbo rÿmer
5 24 Landbonom förbiudz aff bolt fora eller sälia
5 24 Landboa fardager
25 Landbo skall godz åffer antuarda
5 26 Landbo är skÿllir husbondanom
5 26 Landbo maa fri fara tha stempnd var vtte
6 35 Landbo bekenner bolt vpp medh för sinneths stämna.
6 35 Landbo maa äga huser och ägandhe iordhen

6 3 Landzwägen och tingz wägen
25 Landzsyna
7. 6. Landzskiäl
3. 2. Lägrar man quinno i fästom
3 Lägrar man möö
4 17 Lägret man skylles för
6 4 Läger i by råde then mest råder i by
3 8 Landzman må koma obudin i budz öll
6 49 Landzman skall weta om hwmbla gårda
8 18 Landzman må käre än thy vill måtzägande
11 34 Landzman äger xij men nämpna
15 31 Landzman skipper tröst
15 13 Låstom husom äger bonde wårda
6 15 Lägo hion wårda siukt
6 15 Lego hion lockas bort iij mrk then thett giör
8 26 Lego folck löper bårth
13 19 lego folck må bonde nepsa
7 8 Lego fää och landz fää

6 34 Leedh ſinnes.

39 Leer techt

13 19 Lego hion nyſter man opsäkiga

6 28 Lijdh ligger nider

9 38 Lijff gåår för lijff och lim för lim

2 25 Låner man tij hws

7 7 Lånn guldit

8 Lånn moth Drånom ſkall göras

7 8 Lånn ſkall leuandis hem gåå

15 17 Låns eller lego tagitt

3 3 Locker man mö

6 15 locker man lego hion annars

15 1 Locker man bondans hustru

2 16 Löner man ſigh vndan konungs tienisth

5 3 Lösning iorda hwem hon bör aff byrdamannom

6 13 Lopa Brijn ſkogha millom

6 18 Löper man elffwir i annars ſkogh

8 26 Löper then bårth ther tienist ſkall göra för brått || Sina

10 5 Löper man från kona ſina och fester ſigh andra

5 8 Löſa vindh igen medh hvadh wändh
15 1 Löſſ kona leger bårth medh giffto manne
7 13 Löſka drengia lagſökia
8 26 Löſker drenga bryter
11 35 Lönſker drenger dräper man
11 36 Hwad lönſker drenger är
37 Lönſker man gör affhugg fulſåre eller ſkeno
11 37 Lönſker man wänder geldſkillger
15 12 Löſe tagz bij för tiüſt
6 27 Löth bijamellom
4 14 Lyttas ſkall arff
12 4 Lyſas ſkall för gildro
12 15 Lyſas ſkall för anna folck
13 3 Lytis booth medh vitna hwru hon ſkall uttagas
13 9 Lytis booth och ſåära booth
14 6 Lytis booth i wåda målom ſtånde nath och åår
15 33 Lyſninga wattne griper man till
15 33 Lyſninga wattne om hitte

B 167

M

6 30 Malmbergh hwar the finnas
7 7 Marka wångh eller mijlnur wädrins aff
11 12 Mandz booth.
12 5 Mandz bråth 5 marker
2 29 Målzman må ingen göra sigh i annars saak
3 2. Målzman till festning
3 16 Målzman är bonde hustru
3 20 Målzman barna för,
3 21 Målzman then bästh till
2 29 Målzägande rätth giffwer någor från sigh
2 29 Målzägande måå kära och ey annor
2 32 Målzägandens skall försth nätas
3 . 8. Målzägande skall för ärffuode än bötör ey örkas
10 11 Målzägandenom skall försth eeka göras
11 16 Målzägande rätth tager konungs och häredz mallär,
11 34 Målzägandir för annan till dråps wärdet någran rath,
2 . 10. Mårgongåffuo skall drotning behålla, och åår
3 10. Mårgongåffuo skulo giffwas å rätto hindradagh
3 10. Mårgongåffuo huru stora
3 10. Mårgongåffuo thes behålla skall
3 10. Mårgongåffuo huru the gåå i arff.

3 11 Morgongåffuo förbrytts
3 18 Morgongåffuor giffuas aff bondans luth .
6 25 Märda lagh
6 26 Märda i ännars wärn
3 6 Medgifft gonge i arff
2 32 Mätas skall måtzäganden om först gellom sin fuller
rätter, sidan konunge kan ey vertna thä sellös aff,
6 27 Mätth aff konungz dombruth
8 37 Mätin iordh mä återlösas
8 27 Mätit aff nijkett hustruna deell
8 27 Mättz bondans sack thå skifftis undan
8 30 Mätas mä ey tiondh eller affradh
8 31 Mätth åkerdömas
8 32 Mätas skall effter Stocholms mijetth
9 34 Mätas skall tiltogsmandz radh
6 5 Mansföre i tomptom
6 9 Mötzme mä man taga domarenö ått spordt
6 43 Marke åå ännars mans tinge
8 21 Mandare böthe och fasthe

8 22 Menedar slichte,

3 3 Moders samtyckie dotters giftomålom

3 15 Moder rådhe för barna godze medan hon ogifft är

3 16 Moders fadrell i arffut

4 12 Moder ligger barn i hiäll

10 2 Mord medh willia

10 3 Moord medh wådha tilkomer

10 11 Moord brand åå annan huru han sigh skall wära

10 12 Moord brand wådrias

11 26 Moord gieldh.

6 41 Mollkar kona annars koo eller fåår,

6 26 Motas bya twer

32 Molnastadr byamellom

10 1 Mörder någon annan

10 2 Mörder man eller kona barn eller barn fader

10 12 }
3 3 } Mös legras

8 3 Mutår tager någor för rätth

B 167 - 35r

2 32 Nempder konungs tager tiding for erffradt,

2 35 Nempd konungs

8 20 Nempd må ey mothe nempder,

8 33 Nempder wardher man i stempning, och will ey koma,

8 33 Nempda icke skulo wara bolfasta, 41/5.

8 34 }
2 35 } Nempda men 12 wära eller fella,

8 35 Nempdenes plicht om hon ey wäre eller fele.

8 35 Nempd ey åsember

8 36 Nempd om någor är uildger i henne

8 36 Nempda men måga ey wräkas

8 37 Nempder mothe wådha,

8 37 Nempder mothe i rättstom eller landzting wådias må ey

8 41 Nempder i konungs rettara tingom

12 2 Nempd om dödzsåår i wådha,

13 12 Nempder i Urnempd will ey koma

13 19 Nepser man legofolck för brått

6 25 Nempd och syyn bade ååsember

13 19 Nepser man sin hustru för brått skälya,

5	24	Näffwer, timber, wedh, ma eij landbo aff bole fora eller sellia
6	39	Näffra slätt
6	27	Nåna sijr under han skall haffwa
6	24	Näät, nooth, mierda, i fiska lekom
15	29	Nåna tiuffter
	24	Nooth förderffwas
6	24	Nooth draga
9	39	Näsa affskäras, i Läsa affhuggas
8	6	Nödtorfft kiöpin bönder och sälia
11	1	Nödh wärn
12	2	
	12	
6	18	Nij uppgärdh
6	34	Nij awärkan skadar eij gamble
11	15	Nidings werck och plicht thera

36

3 8 Obudin till gesta budh
6 21 Odes iord i skattalagh : Odelby.
6 40 Odes by.
12 11 Offuermagi draper mz vilia
12 12 Offuermagi draper mz wåda
12 12 Offuermaga böter tagar målzägandi ensamber
13 18 Offuermagi böter såår och bite
13 18 Offuermagi yngre än vij åra, böte inte för såår,
13 18 Offuermagi giör såår mz wåda wari ogilt
13 {18 8} Offuermagi ålder
9 36 Offuermagi må ey edzöre bryta, ey vittner wara,
5 16 Offuermagi iordh må ey sälias
9 39 Ogon utbrytas och öron afskäras
10 6 Ogerninga mz trulldom
5 14 Ohemolt fäe, böte ther iij markr
5 7 Oker förbutz
8 {43 / 2 {29 {Oliud åå tinge
21 Oliud i skarall,
9 44 Onda gerningar giör någor lögdr,

B 167

8	43	Vprädens ordh,
2	18	Värs döör,
3	5	Vedh man ſkall fäſta kom medh
6	7 8	Viis taler taggi gralma
9	39	Vron afthuggas och ogon ůtſtingas
7	5	Vſtalenings måge kiöpa
6	11	Vtampett fää
3	2	Vnÿder liggir medh konū ſine
6	50	Vhä ſkiöpa medh gifta och fäla

Panta iordh skall löses
5 8 Panter brinner stiäls eller röffnes
7 9
7 10 Pant lagsökia
5 7 Pantsettia godz.
4 14 Peninga äro londa taga ther ingo äro.
7 9 peninga indsettia
7 12 peninga utfästha
7 14 peninga skiälleger fär
15 peningh döll
5 14 pliktt thes som hÿ gitter gemolatt iordh köpa eller skiptta
6 48 pors i annars skoge
6 20 preste skulle eÿ i skatt wara
6 35 prest eller klerker slepper eldh
11 31 prester dräper leekman
6 3 Putha skula bwas
13 13 Pusth medh stangh eller stene

5 30 Qwarnſtada doom.
6 32 Qwårn dama huru the ſkola byggias
6 32 Qwårn ſpillan för androm
33 Qwårna ſtadh,
6 36 Qwårn bünder
43 Qwetta karla och ſidh röſſwara
3 22 Qwinna bäär witne
4 5 Qwinna må bära witne tryggie mana om barn,
4 12 Qwinna lygger ſit barn i hiälh
9 12 Qwinna dräper man oſaak
9 12 Qwinna woldtagh
9 26 Qwinna må ey edhör bryta
10 1 Qwinna wanka mordh
9 29 Qwinna måå fridlös wara,
12 14 Qwinna dräps medh wådha
13 15 Qwinna föder dödt barn
13 15 Qwinna bryter ſökis gömma måhzman
13 15 Qwinna är ſå gill i ſaramotom ſom man,
4 33 Qwitto brefft om gieldh komer före,
13 19 Qwinna repſes aff manne

Rådh konungs.

3 . 8 .
6 . 1 . Råå tompt och farnögh råå
6 22 Råå diur och sligh, hwar them måå taga,
6 24 Råånsbooth
6 25 Råå och rör tijamellom
6 25 Råå prokott,
6 26 Råå tompt och farnögh mz ägande läggia
them någor
6 26 Råå och rör hwad thett skall sätta, och nykastar //
6 47 Rådh bonde hijrdom sinom
11 {20 21} Rådbani
13 2 Råån och såår i sander
15 13 Ransakan effter tiufsnatt
2 24 Rättara skula wara i storom byom
2 35 Rättara xij i hwariom landzkiöp att konungz wegna,
8 30 Rättara utmodh
8 40 Rättara tingh konungs
9 43 Ränner man i skogh och ligger ther
8 19 Räffster .
10 8 Reser någor heer moth konunger

2	23	Rida till konungs medh månge geste,
4	8	Rishöffde
2	26	Rooff och wåldgerning mistte lijff för
2	28	Rooff och wåldgerning påå fast godz som är iordh
2	36	Rooff och wåldgerninga lyses åå nesta helghedaga före sochen eller tings dagh för heradt,
3	5	Rooff eller råån påå fästi kona annars
6	52	Rooff eller råån om man brukar annars fää, farkost, eller anbudh, eller annat utan loff eller lyo,
9	43	Rooff i skogom eller i watn
	40	Rooff eller råån påå lösöre
9	41	Röffuer man halffmarck
	41	Röffuer man minder
11.	10	Röffuar man dråparen aff then i handom haffuer,
15	27	Röffuas tiuffuer
6	5	Riua husa willars och tompta
2	17	Rymer man undan konungs banner
9	2	Rymer man åt annars gårde, för fridh skuldh,
15	1	Rymer man medh lööss kona eller annars kona,
15	1	Rymer lööss kona medh giffto man,
6	31	Rydh skog wijdia,
8	19	Ryffte komer åå man

3 16 Saak hans som gifter sigh i barna fäderne oskifft

6 3 Sack må man kräffwia utan doom,

6 28 Sacköre häradzhöffdinge och lagmans

7 7 Sacköre tager frälsis man aff sinom landbo,

8 4 Sackörs häradz skiffts

8 26 Saker wärder bonde skifftis hustrunnar deel fraa

8 31 Sackörs och dombrutt mälz aff Stocholms rijkis.

9 20 Sarklöös bastas och bindz

11 20 Sarklöös förgiörs

11 20 Sandbani

6 44 Sargar mz fää

13 20 Sargar fää man

13 16 Sargar man annan om vaår

5 14 Säall man ohemolt

Säälx ey iomffru iord eller öffwermagi till betring

5 16 tha måå hon åter kallas

5 32 Seger man sigh affelds sidan wedin är,

5 28 Songa kiös ständer

8 6 Sex män ått minsto aff hwarom fiärdungs

6 25 Sidd sido tenger i bij

6 22 Sima.

9 13 Sitter man för androm åå tingx wägh,

8	35	Siör i almenninge måga wäria eller fella
7	8	Sila fäsungh fåå äffter bonde
2	4	Skatt och hwad särk konunger måå ålöggia
2	19	Skada geld i kirkionnes tienisth
2	30	Skatta iord hoo hemur till sigh kiöper eller skiöter uz Swink
5	14	Skiött och kiöp saman
5	33	Skiött brytz man i wåtn
5	33	Skiöter man iord aa landh i kiöpstadh,
6	3	Skada i brooa
	20	Skall och olund i skäll
6	20	Skall skulu ey prester wara eller gåå
6	20	Skalla foghte är landzfoghte han hafftur tridiung aff sakörö.
6	21	Skalla bogi haffwer i sigh odir iord
6	18	Skogh barka och brenna måå ingen loffua,
6	18	Skogh oskifftan må ey een loffua hugga
6	18	Skogx sundom tager någor alman huggande
6	27	Skoger wäru skallader och lödmida skogh
6	30	Skoogh rydia må ingen almenningen
8	17	Skäär skutin
12	13	Skinker man ått androm eller sill oskälighom diuro,
6	31	Skogh rydia må man bruka i iij åår

9 42 Skogh röffnara,
9 31 Sköffters må ey hustruna adell hws eller vanwerka,
9 34 Sköffting eller billtogan man,
4 15 Skyllskap huru han skall ransakas
6 34 Skyjder gräffnas olagliga
11 39 Skrockfocker må konunger bryta sunder
11 39 Skötllar i stampne
11 39 Skip i laga lege
6 44 Slaår man koo annars att hon ey gitter molkatt
13 19 Slår man hustru sine sargar eller vrefer drunkna,
13 19 Slår man echtohion oskäliga
11 10 Sloppor man dråpara
12 15 Sloppor man tiuff
9 39 Snöper man annan
15 11 Snattara scoth
5 31 Soott och ålder kan ma eller kona hända,
11 15 Soffuande eller siuande dräper någor annan,
13 1 Söramåll hoo till then skall bindas
13 2 Såår och nåår både j sender,
13 6 Såår ther ey affhugg komer in

B 167

13 9 Såår wotth och hyrs wotth, kiött såår och skeno,

13 11 Såår skula skodas och wetas

13 14 Såår full och minre såår

13 16 Sårom wårda noth och åår

13 17 Såår och döder, döder gilder och såår ogilder,

13 26 Söker någor till landboans gård i nödh,

6 24 Spilles noth för någrom

12 4 Swinn eller elgh, eller biörn skada giör,

6 25 Stadugh bliffuer thett landskyp göör,

6 9 Ståång aff gånde

13 13 / 12 3 Stång eller sten kaster man

6 32 Ström skall byggias

33 Stij werd skall uptagas

6 34 Ström sund biamellom

6 33 Ledh sundh

39 Stiell man bij werck

6 46 Stiell man gömder annars

7 9 Stiels insatt fää och bondans godz medh,

15 25
9 43 Stiell man i trägårdh.
8 Stiell man iij öre
15 10 Stiell man ij öre
11 Stiell man kiödh, gås, lamb.
15 13 Stiels aff bonde hyses före grannom
15 24 Stiell man i kirkio eller kirkiogårde
15 27 Stiell man löök, Erter eller kååll
8 9 Stemning till Räfstt eller landzting
8 12 Stemning till häradz tingh
11 Stemning till lagmans eller landz tingh
8 12 Stemnas måå man lagligja på tinge
8 12 Stemder skall swara åå fyrsta tinge
8 15 Stemnas fyre snom hwem han skall swara först
8 16 Stemna then som bij boor i ferde eller landz sagh
8 40 Stemning till konungs rettena tingh
15 36 Strand wrack
3 12 Sten velder någor och binter döder
6 5 Swijna valler om bolstada skall skifftas,
8 15 Swara bodor manne bij flere utan ene till en dagh,
9 5 Swärd draga och skidi mödh,
12 1 Swärd dragz eller kniff åt androm,

B 167

6	2	Bynamen om bolſtada ſkäll
6	25	Bynamber huru the ſkola vtmynnas vm ſkada,
6	25	Byn mothe landſyn maa ingen wädia
6	25	Byn mothe häradz ſyn wädias vndi lagman,
6	25	Byn gaa råår och rodr
6	25	Byn ſkall wara millom Wallborgz meſſe och ther imellom,
6	25	Byn fraa ferdz, ſyn wädias vndi landzſyn,
6	32	Byn gaa fiske gaard och mölnaſtälle
6	45	Byla fälle ſkall bonde göra
10	14	Bynder man mz fää
11	15	Binande dräper någor annan

2 9 Talar någor åå konungz rådh eller konungh,

7 13 Tala mä man till godz ther ey findz äghande

15 38 Tager man annars tingh vtan låån eller leyo,

6 5/8 Tapningh och wärn om sadh

6 9 Täpta skula gärda wara

6 32 Tapper man watn androm till skada

9 39 Tander vtslaghne och tungen affskurin

14 3 Täär affhuggas aff manne

5 24 } Timber Vlaffstrer wedh,
6 18 }

8 39 Tiond mä ey mäthas

6 9 Tiudrar man i annars åker eller engh

8 7 Tingzdag kommer åå helgondagh

8 8 Tingz tima iij om åreth

8 12 Tingh första bör fiempdom swara

8 33/23 Tinge åå samma böör wäria eller fella

8 38 Tingh vettara skula kunnogas

8 6 Tingz skula koma åt minsto 6 mä aff hwarn fiärdungh

Te

8 14 Tingz frid
26 Tienist folck löper bårth
10 14 Tidelagh mz fää eller androm diurom
9 20 Tiufsack wardher mann till
7 5 Wtiufstiua sigh göra
15 2 Tiuffuer Gårtiuffuer
Tiuffuer går i haffuer bolagsmän eller tiuffbarn
15 4 eller är giffter,
15 5 Tiuffuen wardher ey tagin medh ferska gerning
Tiuffnadr nekär ey manne ioch är ey i handom
15 7 tagitt
15 13 Tiuffuer ståår till Wärn
15 23 Tiuffuer fångas hvad han skall haffua som griper
15 37 Tiuffua wer sigh göra som hiter
2 25 Tauernere vill ey sitt embete vpphalda
2 25 Tauernare skall alla gästa hysa
2 24 Tauernar skula hollas och vettera
6 4 Tompt ajer brytas

6 5 Tompt sina byggia

6 5 Tompta lego widh gatu

5 Tompt mellan fors

6 6 Tompt ä åkers Madz

6 15 Torffskiptj

7 13 Twingas man till att fästa penninga uth

11 15 Trälbar man

10 6 Tull domber

12 5 Trää huggia twå och ~~[illegible]~~ dödh båda,

9 43 Trägårde är i grenskiftj

15 25 Trägårdz tunskiftt

8 23 Twe talan,

22 Twe tala åå tinge

11 39 Twe äger huru the skulaa skiptas.

2 12 Wapona synn.
29 Waldgestningh.
2 26 Waldgestningh presta och klerk
2 26 Waldgerninga hwilka the skula kæras och lysas
9 5 Waldgerninga i mans hws
9 12 Waldföring then hemme giör böte xl mrk
9 12 Waldwerkit quinno
14 Waldgerninga aa kirkio wägh
9 17 39 Waldgerninga aa mans hand och footh.
9 39 Waldgerninga aa mans näsa, ögon, skap, öron,
10 8 Waldgerninga gör konungh
11 10 Waldföre man dryckare fra them han gripitt haffwer,
15 1 Waldföre man annars kona fra honom
2 28 Woldzwerk aa iord
5 19 Woldtagz iordh aff någre hono bär affterld igen,
6 16 Wadh i åkrom och engiom
6 34 Wada booth hans som gollzett brwnner och ikke hans,
6 20 Warga skarll.
20 Warga gördh naath Auffua

6	21	Wanga garda byggia torpara och bolbij
6	32	Watn täppas androm till ſkada
6	33	Watn må ey vendas afforno
5	7 24	Wadſeth iord
6	18	Wedh · Vtſker · Timber, må ey landbo afföre,
6	25	Wedias ey mothe landzſijn
6	25	Wedias under landzting moth häradz ſijn
6	28	Wädh under landzſijn fraa häradz ſijn,
6	32	Wädh mothe häradz ſijn
7	10	Wedh ſkall ſettias medh treen Wittnom
7	10	Wedh Grinder eller ſtiele
7	11	Wedh återbinda till loſa
8	27	Wediat moth vrmyad och häradzhöffdinge
8	41	Wedh mothe vrmyad i rettowa landztingiom, må ey
15	18	Win eller Wärne ſkula ~~förſkoma~~ wedias
15	18	Wendell och ſeger wängatt haffua
15	21	Wen feſting ſkall må fråå ſigh medh lodznom boda
5	8	Wåld ſom iord må læſas medh
6	1.	Weger x alna breder / 1/6 Weger alnana /

6 2 Wäga att nijo liggia . Wägh rydia,
6 3 Wägh landz och tings
7 Wäija och dike skulo leggias
6 8 Wäri[illegible] om sadh hwar hemme sij holder
6 24 Wärka i fiskewatn annars
6 24 Wärna ma han sigh i allom sakom, som sij är baar åtagin
8 33 Wära eller fella aä sama tings
3 2 Witne skulo iiij wara aä fastingis
4 5 Witne tweggis manna bär witne
8 20 Witne kome fram eller sij
20 Witne skulo swäria
8 21 Witne skulo åtskiljas ransakar
21 Witne åter gaa
8 33 Witne skulo för rettenom göras
9 22 Witne skulo gaa för rensnig
8 9 Witnesmåll och dulsmåll
18 Witne hoo gaa them sempnas

B 167 - 45r

15	20	Witne i kiöp,
	21	Wittne z trolfaste men,
15	8	Witne om förfall
	13	Windöga aa wägh
6	48	Wilt grimbla gömpta,
5	30	Witzord, i handom haffwo
10	13	Widskyer man annan
9	20	Wits manne tiuffnader
12	1	Wåda wärck och willia wärck
12	1	wåde är ey utan wåde willia
12	2	Wåda eder sekh ma att hond thå är wåda willia
12	2	Wåda hugg ma ey wara utan sekt
5	1	Wrminnis häffd,
6	3	Wbota skada
6	14	Wrskiolla och Wrskiels raa,
8	36	Wråkes ma tree i utmarch
10	16	Wbota möll
2	4	Wtlensker rätter ma ey dragas
5	7	Whända prescriptur

6 28 Vtskylder aff almenningom

6 37 Vtkrauin skulder

6 5. Vmale

Finis.

34

1

Konungz Balkenn

2

werigis rike är aff Swerom och Göthom samankommitt, hwilkitt i sigh haffwer Siw biscopsdöme och elloffwe lagmansdöme + 1

Ey mää J Swerighe wara utan en konungh och en konungz Crona, och alle inbyggiare äro honom till hydno skylloghe effter lagom + 2

Till Rikett är konungh wäliande och ey ärffwande, och huru han wäliias skall + 3

Edha som konunger swäria skall, och huru han swäria skall + 4

Edha som lagmen, landzmen och almoghe skulo konunge swäria + 5

Konunger äger Erichzgatu ridha och landzmennen honom följa hwar J lagsagu sino och gridh och gislom + 6

Huru konunger äger wigias wäliias och krönas + 7

Konungz

8. Huru konunger skall rådh sich taga, och om thera eedh

9. Taler någor aa konungh eller aa hans rådh

10. Will konunger aa giffto gaa, och hustru sina morgongåffuo giffwa

11. Huru frelsismen skulo konunge tiena medh wapn och hestom, och om wapna synir, och huru böndher må frelss warda.

12. Om the som wapnasyn skulo skada, och huru hon skadas skall

13. Om frelsismen ålders och warda offöör, huru han skall thå tienisth Cronone göra

14. Huru frelsisman må undan frelse gonga

15. Äro flere frelsismen saman om disk och drick, huru the thå tiena skulo

16. Löner man sigh undan Cronones tienisth, eller wapna syn, huadh plicht honom böör, och huadh förfall honom ursaka

B 167 - 2r

Om hans pelight som rijmer vndan konungz banner, och huru han maa sina vrsecht göra. 17.

Warder man fangen vthi konungz tienisth, och mister hesth eller andra häffuor sina. 18.

Mistha tienistamen thera hestha i husbondans tienisthe eller i andro matto. 19.

Döör frelsismans hesth för än wapna syn holdz, hwadh honom bör göra. 20.

Huru frelsismans barn mughe frelse nuta effther fadhers dödh. 21.

Huru frelsis enkior mughe frelse nuta och förwerska. 22.

Huru konungz rådh, Biscopa, Swenna och fogatta ägha till konungz ridha, och om sacka thera som brott them bryta. 23.

Huru häradzhöffdinge skall tauernara i landom leggia, och om thera embethe. 24.

Om gesthe koma fleire till tauernara änn rum förä, och om han will sitt ambete ey vppholda, om bönder willie ey herberge låna. 25.

B 167

Konungz B

26. Huru the lagſökias ſkula ſom wolgeſta och räna landzmän, prester eller bönder

27. Om wolgeſtare göra eller föra drap eller ſår

28. Hwar ſom iordh iordh eller andra ägodela tager aff androm medh wåldz när ſom

29. Hoo ſom målzägande ring giffuer androm, och om någer giör ſigh till målzman J annars ſack, hoo ſom will ſökia för annan, han ſwäre och för honom

30. Then ſom frälſeiga drager under ſigh ſkattſkyldogha iordh, medh kiöp eller ſkiffte, han är konungz tiuffuer, och ſåſom frelſis iord är ffuro i ſkatt, ſåå tuertt emott, att bönder mä ej kiöpa ſkatta iordh, mere än han är fullſatt opå

31. Giör man gerningh aa then man ſom koninger haffuer tagitt i ſin fridh medh breff

32. Sack theſs ſom bryter konungz doom, eller theſs ſom hans doom haffuer, och huru hans mätas ſkall

33. Huru koninger äger hielpa them till rätta, ſom giäldh aff androm kräffuer

Balckenn.

Back teſs ſom bärfar J konungz parkom ioch huad konungz parker är 34.

Tolff ſkula wälias J laggho hwario ſom rätt ſkula ſtyrkia och fulfölia öffuer them ſom bryta emott konungz balkenom, och om edh thera 35.

Thenn wollzgerninga ſkulez käras och kunnogas, them ſom tillkäres, komo fölger före the tolff, och om någor iäffuar nogon aff them wällogan wara 36.

Konungz

1 Swerigis Rike är aff hedna
wärdh saman komitt. Aff Swea landh
och Götha. Swea kallades Nordanskog,
och Götha Sunnanskogh, Twenne äro
Götha j Swerige, Östgöta och Westgöta,
Än findz Götha nampn j andor landh
fest standandes utan j Swerike,
Förty att aff them wtspriddes götha nampn j andor landh,
som skriffter segie. Thetta rikett haffuer j
sigh siw biscopzdöme, och elloffue lagmansdöme, medh
landamärom thera, Första är, Erchebiscopzdömett j
Wpsalom, som haffuer i sigh itt lagmansdöme, öffuer
altt wplandh, Annatt är, Linköpingz biscopz 2
döme, som haffuer i sigh twå lagmansdöme, Östergiött
landh och ölandh, Tridie är, Schara biscopzdöme, som 3
haffuer j sigh twå lagmansdöme, Westergiötlandh och
Wermelandh, Fierde är Strengnes biscopzdöme, 4
som haffuer i sigh twå lagmansdöme, Södermanna
landh och Närike, Femyte är Westrås biscopz 5
döme som haffuer i sigh twå lagmandzdöme, Westman
nalandh och Dala, Siette är Wexiöö biscopz 6

Siu biscopzdöme
och elloffue lag//
mansdöme · är
i Rik alt Swerighe

Skambli lagen
holler 9 lag//
mansdöme,

döme som haffuer i sigh Tyhärendz lagmansdöme
Tiwnde är Åbo biskopzdöme, som haffuer i sigh
Twå lagmansdöme. Närfinna och Sudherfinna

Ödr äfr äger possessiones. Vpsala ödr tighor.

Öffuer alt Swerige skall ey konungs kyre wpsala
Crona eller konunger wara vtan een,
Han äger styra och rådha, borgom och landom,
Vpsala ödhe. Cronona godz, och allan konungzligo krona,
rätth och rijkedom, Ensak sina haffua, Dråpmåla
Dulgadrop. Domaroff, och all Saghöris brutt
sin, öffuer alt Swerige som lagh och rätter är
enkannelikh aff thessom förnempdom som förr är
saght, ma konunger minska för androm konunga,
Giör thet någer konunger, Äge thå then konunger
effter komber wåldh medh rätth thett återkalla,
och taga, om han gitter, Alle the som i
Rike hans byggia och boo, äga och skola hans
trydho holda, budh hans ståndha, och till tiänist
wara, Särliga aff landamärom landom atth.

Öffuer alt Swerig skall än konung

nnd weil. 25 cap: och 27. vnd 23 cap

B 167

7

wäria, och rike hans förmera, om the ostiesth
förmåå, och ey ytermera mz heerferd fara, vtan godz f

wilia thera fang
num. 5

3

Huru konunger
skall wäliass.

Nw är till konungs rikett 7
i Swerige, konunger wäliande och ey
arffuande, om the konungh misth haffwa,
Thes som landom att om infödda konungs son
ey till äro, thå skulo lagmen hwar aff lagsagu
sine, meth samtycke alla thera j lagsagu boende
äro, tolff men taga the bestha, wittra och
snielle, och meth them åå nempdom dage, jnnelighå
till Mora tingz koma, konungh att wälia, C.
Förste röst äger lagmand aff vplandom haffwa,
och the meth honom äro nempde, honom till konungz
wälia, Ther nest hwar lagmand effter androm,
Sudermanna, Östgöta, Ölandz, Tiohäradz
Westgöta, Wärma, Närike, Westmanna och
Findlandh, the äga han till Crono och konungz
döme wälia, landom råda, rike styra, lag styrkia,

och frijd holda, Thå skall han dömas till Vpsala ödhe, hwilken är aff inrikis föddom och hälst aff konungx sönom, om the till äro, Aff allom tessom lagmanna röstom Mer aff fflerstom lagmannom till vtmydom, warder till konungx takin, skulo förnemde lagmen honom till konungx döma och wälia,

Nu ää sama dagh och Stadh

4

äger konunger allom inrikis boandom tryggia edhe sina swäria och giöra, Förste
1 artikulus är, att han skall elska gudh och thes heliga Christeliga kirkio och rätt henne styrkia, oskaddom allom konungzligom rätth, Cronones och Swerigis almoga, Annar artikulus är
2 att han skall all sanningh och rättwiso styrkia, elska och göma, och alla wrångwiso och osanningh och allan orätt nidertryckia, bådt medh rätth och

Konungs Edh

Tryggia Edh, är then edh som konungen giör almogenom i land, tryggia och säkra nz. att han will holla them och en wid lag och Rätt.

Koningx

Koningxlige wolde sino, Tridie articulus är, att 3
han skall trygger och trogen wara, allom all
moga sinom, såå att han skall ingen fatigom
eller rikom fördärffwa åå lijff eller lemm,
utan han är lagligha tillwunnen och dömder
efter Swerigis lagom, Ey skall han någre
ledis någott ~~wedh~~ löst eller fasth aff någrom
tagha, eller affhenda latha, utan efter lagom
och lagadomom, Fierde är, att han skall 4
medh sino rådz rådhe i Swerigis rike sino styra
och rådha, medh infödhdom mannom i Swenskom
och ey utlenskom, och att han ey oföddan man
i rådh hans i Swerige tagi, och ey lathe husom
eller landom rådha, utan såå skalom, Koninger
~~kom~~ honom medh sannings pröffwa, Ey upsala
ödom, eller såå gamblo Cronona godze, att ingen
minskas eller aff samasagn wäxe, huru thet först
under Cronone kom, Femptte är, att Koninger 5

Ey må utlensker födder
maan i konungx rådh
wara Ey heller landoz
eller bårgom råda,

äga gömma hws och landh, medh ärligom ingieldom
thera, och landamärom att wäria, effter macht sine,
saa att intit aff tessom samengdom minskas för
them konunge effter komer, thy att han äger wold
thett medh rätt återtaga, eller wordt slott konungz,
6 döme, grefskapdöme eller minne, Thette är
att konunger äga liffua medh upsala ödom,
Cronona godz, och årliga laga utskylder aff
landom sinom, och ingen nyjan tunga eller ålaga
aa landh sitt leggia, utan medh saa förskälom,
försth att utlensker häär, hedin eller Christen,
inna landh hans häria, eller nagor inlendis setter
sigh, moth konunge, och konunger gitter sy androm
bundom waartt sigh, eller barn sitt, sonn eller
dåtter giffta, eller konunger skall Cronas,
eller Erikzgatu sina ridha, eller konunger torff
medh hus sijn eller upsala ödhe byggia, T
tolkom sakom eller andra, Thå skall allan
almoga i Swerige sinom konunger lydigt wara,

Hwarför konunger m
leggia nij ålaga ell
gerdh åå land sino

Konungx

och i allo tÿ, som honom och rikena kan tillgodo
koma, Och ingen drifte sigh ther emott att sättia,
antten mz rådom eller dådom, widh straff som
framdelis j högmålis balkenom klarlige för//
C: 8 melles, ——— Siunde är att konunger skall 17
then Christeliga kirkio mz rättwisan lärdom
styrkia, Riddarom och Swennom och hwars thera
tionare och ärffuom, Alt gamallt frelse, friheet
och priuilegia holda, oskaddom Cronona rätth,
och Swerigis lagh the som almogan medh
god willia och samtyckia vndertagitt haffuer,
holda och styrkia och wäria, Saa att ingen
slagh jgonger offuer rätta lagh, Särliga, att
ingen vtlensker rätter dragx in i rikitt, han
skall och almoga sin allan fridha och frelsa,
Reg. cap. 9. Särlika then spaka som mz skiält och lagom
wil lifua, Saa för ofrijligom och wrångwisom
inlenskom som för vtlenskom, Särligom j
åminnelse haffua, att holda och styrkia, kirkia//

Balken.

Edz. 12, 14 cap.

fredh, tingz fridh, Quinno fridh, och heemsfridh, aller freder ökas och offreder förgånges, efter thi som konunger är rättiris till. Nu äger konunger eedh sin swäria åå book, och helgdoma, i hand sina hallda och swå swäria +

Swå beder iagh migh gudh hillan bådhe till lifft och siäll, och alla helgon, och helgdoma, the iagh åholder, att iagh skall alla förtälda och förnemda artikler styrkia och holda, efter kunnist och bästa samwitti mino, F och äger konunger med ůphaldne händh sinom, gudi och almoga sinom tryggia troo loffua, och sin holda, widh allan almogha sin, Unghan och gamblan, ofoddan och foddan, widh ökaran som käran, widh franwarande som närwarande. konungs eedh holda, och i inga bryta, utan heller ökia medh allo godho, och särliga medh konungsligom kärlek sinom, Gudz kärlika ser medh konungs wärdom, och allan almogga hans,

Tingz fridh kirkio fridh.

Huru konunger äger edh sina swäria.

Helgdoma är then helige rät, tro och lagen som i bokena skrefne står.

F. i: förnumft och wisdom.

Thå han är såå aff lagmanno och landzmanna walder, och till konungx dömder, och haffuer medh sina gongitt, som nu är sagtt, thå är han lagliga konunger öffuer alt Swerige, Sedan måå han länn läna†, rike sino styra, och allo thij som för är sagtt, Dogh ingen haffue makt aff honom länn truga, utan godan uilia hans, och sindelig hans nådh niuta, Ther till i rike sino aff gudi hexsta wöst och doom att haffua, öffuer alla domara, som medh lagom rätt och tilbörligtt är nänttzliga

†: effter skälighz att han eij förlät wmbär sina Renta och Konungx wppehälle, och nödgar så lite till almogen om nyja klagar

Konunger haffuer hexstan doom.

5 Nw äger lagmand i Upplandh

och hwar lagman aff lagsagu sine, och allan almoghenn medh them närwarande thå konungen tagx: thesse edhe swerja, Första articulus är, att aller almogen i Swerige boande skall honom för konunge haffwa, wörd hans, och allan konungsliger rätt styrkia, 1

Annar är, att wij skulom 2

honom rätta lydno holda, och brydh hans fyll,
kompna, i allo thy som han oss skäligha biuder,
bådhe för gudh och mannom honom att lydha
och oss att giöra allom rätt hans och wårom,
3 Tredie är att wij skulom honom trogne och
hulle tienistemen wara, Wårligär medh häär,
ffärdh thy landamære, rike och landh medh Supr. cap. 2. infr. cap. 11.
honom wäria, Fierde är, Att almoghen
4 som aff ålder haffuer warit och ännu är,
skattskyllogen, äger och skall alla årliga laga
vtskyller sina konunge giffua och vtgiöra
medh godwillia, vtan alla tresko. honom fylgia
och ffora effter konungs willia och skelffue
thera rätt — Sidan skall lagmandh, och
almoga alla thera stadha Swäria, att wärk
och helgedoma, thå äger lagman hand sina
vpphålda, Bidiandes sigh och allan almogha
så gudh hullan bådhe till liff och siell, allan

B 167

iordrikis herre och all helgon och helghe
doma, att the skula alla vptalda articulos
vidh konung sin holda och styrkia, effter
besta kunnisth, och samvitt thera, medh
vpholdnom handom gudi och konunge sinom
tryggia troo loffua, vidh thera holda, och medh
thi som edom och troloffuandh, som lagmandh
och almogan forffuer loffuatt och svoritt konu-
nge sinom, bindz bade vnger och gamall
ofödder som födder, okäär som käär, franvarande
som närvarande, som vidh svoro och troloffuadh
fastt och obråtteliga holdas,

Thy äger kan ing-
kie fylia och ordt
vrak komma, om
the icke är sinom
konunge ertrödige.

6 Nu äger Konunger Ericks gatu

sina ridha, och landzmen äga honom
följa, och gidzla sättia them han följer
och siker är gää, och ede sväriga thesse som
för äro sagda, och äger konunger i land och
lagsagu hvario loffua och iätta, att han skall
them alla ede sina holda, som han svor, vidh

konung ericks gatu
ridha

mera sten

Mora stenn, thå han först till konungs togs,
och åger almoger konunge loffua thett samma
holda, som the i upsala swore, Nu åger
han om landz sitt rättsöris ridha, Thå åga the
i uplandom lagsagu thera och till Strengnes
följa, Ther åga Sudermen widertaga, och hono
medh gridh och gislom sinom mötha och följa
till Swijntuna, Ther skula östgöta mötha
honom medh gislom, och följa honom genom
landz sitt och till Midia skoogh aå hala wägh,
Ther skula Smålenningia honom mötha och
följa till Jönaköck, Ther åga hono Westgöta
mötha medh gridom och gislom, och följa honom
till Aåmundeboda, Ther åga honom Närika
mötha och följa hono genom landz sitt, och
in till ryhoffuabroo, Ther skula honom
västmanna mötha medh gridh och fredh, och
följa honom till östansbroo, Ther skulla
uplenningia honom mötha och följa till upsala,

): är helgen fridh
och säkerhett.(

B 167

Kan ey konunger till findlandz koma. thå ſkall
droſäthen eller en annar aff konungzens
rådhe mith biſkopend aff åbo edhe göra och
annama ſtedh, ſom förſkriffuitt ſtåår, [illegible]
wegna // konungx // och wäri ſå fast, ſom
// konunger thett ſielffuer giorde, Thå än
then konunger till landz och rikis komber
lagligha, och Erichz gatu ſina ridit haffuer,
wällde ſom lagh ſiger, och mith edom och ordom
landom och landzmannom ſinom giortt, alltt
thett han them och the äga honom giöra

7 Nw thå konunger will thå ſkall
han J Vpſalom Wigias och Cronas,
eller annorſtedz i Rike ſino effter willia och
ſialldom ſinom

konunger ſkall
wigias och cronas
i vpſala.

8 Nw thå konunger walder är, thå
äger han rådh ſitt tagha och wälia, hwilke the
ſom honom och rikens kunne nyttige wara,
tolff äga i konungx rådhe wara, aff Riddarom

11 Doch aldrig 2 bröd tillika
ey heller fadern och sonen.

och ey flere, " the förnempda ägha konunge eedh sin swäria, åå gudh och helghedoma, som the åå worde holda, Att the skulle konunge rådha, thett som the wetha för gudi honom och landi hans nyttigt och gagneligitt wara, och thett ey latha för wäldh, fränd semis, mågsemis, eller wenskap skuldh, Annatt att the skula honom styrckia till rättesens rath meth alla thera macht, att han möge alla the eedha holda, som han hafwer rikeno swarit, och almoga honom will att holda, the sama skulle the sigh sielffwa iätta och holda, Tridie, att the skula allt thett lagligitt holda, som konunger will lagligitt hafwa, och hwariken uppenbara ther honom och hans rike måå skada aff koma

Huru rikis men skola konungh och sina swäria.

Bispa och klerkin skiota sin klerka, Argementer, the haf. nu ther medh att göra wara än ingh. f

Hwar som talar åå konungh eller konungs rådh, een eller flere thett åå heder och ära thera gåår, och kan thett ey fulltyga,

9
Konungs eller hans rådz förtall.

vitne saa sex gode män, som thett hörde, — warde halshuggin, Talar han annan smedly ordh som ey gaa aa heder eller ära, böte xl. mark, eller ligge J konungs hectilsom en monadh, och äthe watn och brödh

10. konungs mårgon gåffuo

Nu will konungh aa gifto gonga, och will hustru sina morgongåffuo giffua, medh samtyckie och rådhe thens, the i hans rådh äre, och ey i androm landom, huru myckin hon skall wara, Ey äger konunger hinne eller faste giffua, utan giffuo aff landom och gårdom. Ey äger sinne mårgongåffuo lenger ståndha, änn i hennes liffsdagar, effter hennes dagar, äger hon under Cronone gonga,

Är thett saa att drotning will aa gifto gaa, eller utlendis fara, och ey i rikeno bliffua, medh sine sön, tha äger then konunger som rikett haffuer, hennes lösn giffua, effter sin rätz samtycke, huru mykitt thett wara skall, haffuer ingen wold the mårgongåffwo aff henne taga, medan hon ogifft är, och i landeno bliffwer, utan thett findz medh uppenbarom gerningom och ffullom skälom, att hon selffer sigh emott rikeno, i thy som rikeno kan komma till skada, Thå haffwer hon förgiortt mångongåffuo sine medh lösen, och ecke ellers,

11 Thesse som undan äga frelsismen sinom konunge tiäna, huilka man frelst will haffua sin godz, hwadh han är antingia riddara eller swenninga undan tagnom, han skall aff godze sinom göra Cronona tienisth, och sielffuer haffua såå godan häst, att han är well wärdt XL mark swenska penninga, bätter och thy wärre, och ther till fulla wapn både åå lekame och opå benom, inge undan tagne, Affwerty än giör man måå

B 167

Wapna syner
hwar the hollas
skulo.

medh sigh wära, hwartt åår ottonde daghen
effter Sancte pedhers dagh skall wapna syn
haffwas i vpsalom, aff alla vpsala biscopzdöme,
J westrås. aff westrås biscopzdöme, Wdi Strengnes aff Sudermannalandh, Wdi örebro. aff
närike, Wdi Linköping aff östergiötlandh,
kindh, tiusth, widbo, ydre, Visth, Twetta,
gränna och wissingsöö, Wdi Calmarna,
aff Calmarna fögdrij, aff ölande, Wdhi
Ridhaholm aff Tijohärdh, Wdi falkenbergh,
aff bådh hallande, medh nårra och sudra,
Wdi Skara aff Westergiötlandh och daall
Wdi Tingwallom, aff Wermelandh, Wdi Åbo
aff alle findlande, kan thett såå wara, atth
någor aff bondom will frelsismen warda, thå
skall han sigh rådha innan thenne dagh medh
hesth och wäpnom, såå att the skulo wapna

syn skodha · aa konungx wegna, Skall badh mandom ij frelse hans i hesth oc wapna , och om han förmaa thett frelse vppeholda medh godz, Alle frelsismen skula till wapnasyn koma , och hwar man , saa riddara som Swenn, sin wapnat adragen haffua , och helst aa sine örs sitie redir badhe medh hesth oc wapnom, som för är sagtt

frägd thz är Rijkr

Infr. cap. v. 20.

Dessa är hest.

12. Wapnasyner

Wapnasyner skula skodas aa konungx Wegna, i hwariom förnemadom Stadh, och tima, the mer som konungen medh radgiffuarom sinom ther till satth haffuer , Döör och nagor aff them the sättis annar i hans stadh, the skulo skoda, att all the stycker holdas, som för äro sagda, Thett skula the och skoda och giöra , som the willia haffua wenskap aff konunge sinom, och thera

B 167

heller wärnoga, och ingom manne stadia högo
eller lågom, att the sigh annor landom haffue
än sagt är, utan heller bättre och ey wärre,
bådhe hesth och wapn

13
Om frelsö man
gamall warder

Nw ärn frelsömand gamall är och offör,
så att han ey sielff tienist vppeholda kan,
thå skall han koma till wapnasyn, före them
hanum skoda åå konungz wegna, mz hesth och
wapnom. och allom them redhom som ther till
höra, och ther ther sin förfall, och haffuin en
man mz sigh som före honom skall tiena, Thå
skulo the som wapnasyn förestånda, skoda
hans fall, och om mannen som före honom skall
tiena, är nyttogar till konungs tienisthe, eller ey,
kan och then mannen mz honom skilias, som
för honom tienar, tagi annan i hans stadh mz
sama skalom, kan thett och så wara, att

thz är en duglig
och öffdrum man
med sigh.

någa tienistman aff ålder eller kranckdom är ey sielffuer föör, och haffuer han son en eller flere, som tiena androm mannom, och äro ey daglige hemma när fadrenom, thå må fadren + thera tienist niuta, om oskifft är thera emellan, och ey ellers, Doch skall en thera till Wapns, hwilka konung, en tiena hwartt åår, åå fadher sins wägna, som för är sagt

Huru sonen må frelst holla fadrs godz

+ som tiena konung, genom och krona, i någott ämbete.

infr. cap. 15.

.14.

Nw kan thett skå wara, att någor frelsisman wäll undan frelse gånga, thå må han thett ey göra, utan thå wapnasyn haffs, thå skula the som wapnasyn skodha åå konungs wägna, weeta hans forfall, och medh hwad skälom hann wäll undh frelse skilias, och fara ey aff, utan orloff thera

Wäll någor undan frelse gånga,

.15.

Äre flere frelsismen ånn eer, oskill åth, fadr och sonn, eller någor then hans dåtter ägher,

thå måå then aff them then ther bäst är fallin till,
tienist uppeholdha, medh hesth och wapn som
för är sagt, och frelse them alle som samman
äro om disk och drick, Såå bratt the skilias
åth, thå mågha the ey samma koma, till tess att
the liger under ens frelse wara, utan tiene hwar
för sigh som åtskillias

16. Hwem sig löner undan rikssens tienisthe. 9: göm: mer:

Är thett såå att någor dierffues till att löna
sigh undan Cronones tienisth, thå hån åbindz
till Rikesens wärn, Mer åå wapna syn, utan
san förfall, som äro tessen och inghen annor,
antingha att han utrikis är, thå han åbindz,
Mer i sota säng, och thetta skall medh godom
mannom pröffuas, att såå är, Hwar som sina
orsakan gitter ey såå giort som nu är sagt,
han äger mistha frelse sit som han haffuer
hafft, och thett aldrig åther fåå, utan han

Balkenn.

niute särlighe konungz nådher.

Rymer någor undan konungz banner, then tima man till fienda drager, eller fran konungz embetz manne, eller i resson som konunger eller hans embetzman utsender, hvar som så giör, i haffui forgiott lifft och godz, utan han niuter särlighe konungz nådh, att han må lifft sitt lösa, Rymer han så, att han ey fangen warder aff embetzmanne konungz, få aldrig sin frid åther, utan han niute särlighe konungz nådhe, Wittner konungz man någrom tesse sack, att han så giortt haffuer, och han nekar, ligge thett till tolff manna nempdh, aff resone wäre, och rådhe halffua nempdh hwarthera

.17. Hvar som rymer konungz banner, i konungz resom och utsändom

Warder någor man fangen i Cronona tienst, thå äger konunger honom lösa, och hest och wapn honom återgälda, och hans skada och honom lösan giöra, kan thett så wara, att

.18. Om någor warder fangen i Cronona tienst.

någor frelsesmans öro fördärffuas, innan thess han
utdragas i Ricksens tienisth, och han åter kommer
i sitt hemman, thå äger konungen then hest
återgällda, Dogh äger then hest vpsatt vardas
konungs marskalck, om han lifuer, eller wisse
thett medh skälom, att han står godan hesth
miste, Dör han annorståde än nu är
sagt, thå kiöpe annan i hans stadh till
Ricksens tienisthe igen

19 Nu kunna tienistemen hesta thera fördärffua,
medan the äro i thera husbonde tienisth, thå
äger ~~the~~ husbonden then hesth swenne sinom åter
gielda, som han misth haffuer, och fördärffuas
för honom, nar han sender honom i örligh, eller
i andra sine tienisth eller wärff, och thy annars
Ey äger husbonden then hest återgälda som swenne
eller hans drengh medh försümelse sielffuer fördär
ffuar, och then hest som husbonden bettala skall,

bör Swerikis upantwarda Husbondanom, om han lefwande är, och Swäria sielff tolffte, att han icke förgiorth aff hans försummelse eller wärnandhe

Är thett såå, att frelsis mans örs döör, innan thett Wapnasyn är, och finnz thett medh skäll och witne, som haffwa seett och närwarit att thett örs dåå, Thå aga the honom otta innan dagh giffwa eller leggia, Såå godan hest åther kiöpa som för är sagt, och gåå then daghen som honom är thå giffwin, komme för the samma nämpd män, och warri saklöös, för Konunge, om såå giörs, Thå äger han sin wapn att thee, thåå wapnasyn haffs, om han will frelsis niutha 20

Om frelsis mans hest fördärffwas

Haffwer Riddara eller Swen son effter sigh, son eller flere, han skall sitt godz frelst haffwa, 21

Son och dötter mågha sin godz frels haffw

Konungz

ther till han femptan åra är, Sidan skall han
eller annar åå hans vegna i Riksens tienist att
tiena, för sitt godtz, eller göra skatt och skull som
bonde, om han icke förmå tienist uppeholda,
Haffuer Reddare eller Bonde, Dåtter effter sigh,
thå äger hon samma frelse njutha

22 Om frelsis enkiom och thera barnom.

Stadz b/C/21/

Them enkiom som husbonder åtthe, som frelst
tientte i thera daga, och thera barn som ey till
laga åra komne äro, äga frelse njutas, alle
konungzligom rätt oskaddom, medh såå skäll,
att se medan hon enkia sitter, thå skall hon
frelse vara, och hijdugh för alla tienisth, vtan till
then dagh hon åå andro giffto gonger, faar
hon frelsismandh, thå frelse han henne godz medh
sino, Faar hon bonde, Giöre thå skatt och
skuldh som bonde, Är thett såå, att enkia
eller iomffru giör lönskaleghe, haffua forgiortt
thera frelse som nu är sagt

Så gonger frelse i skatt härvelag för giptermåll med ofrelst man.

Hwru konungs rådh måga till konungs sinom ridha, Biskopa medh xxx hestom, och ey meer, Konungs embetzman medh xxx hestom och ey meer, Riddara och Swenna i konungs rådh, medh xij hestom och ey meer, Riddara vtan konungs rådh medh viij hestom och ey meer, Swenna Riddara Vadrike medh vj hestom och ey meer — Mindre men för sigh, medh iij hestom och ey meer, vtan thett ser i härfärdh, Z hestom kunnom äga alle till konungs ridha, hwo som medh flere ridher bothe xl mark konunge och sensack

23
Om landreding

Nw skulo thäfernare wara å almanna vägom, hwartt annatt när vpa 2 milom ella halffua tridie, och ey fiermer, Och i storom byom Rettara, ther ey kunno tafernare wara, Häradzhöffdinge och häradzmenigh skulo leggia och skicka badhe tafernare och rettare i hwario härade Skeer thett ey, och kara wägfarande men ther vpa, böte

24
Om tafernar och huru the skicka skolo,

the häradz höffdinge sex mark för tavernare fratt,
Tavernare skall wäghfarandom mannom hems
låna, Stuffo, Sengaherberge, och stalrum j
uthusom, Doch såå, att fänader hems icke utdriffues,
födo och foder sälia till ena natth, och ena måltidh
Hillt nöth sälie thawernare eller herbergerare, om
the thett haffua ij öre swenska dyrare ann thett
geller i landeno manna millom, Hanualt för
iiij peninga dyrare, Mark gott smör och flesk
för iiij penger, Ellers hesti foder till ena natt,
för iiij swenska penger, Swan hesti korn
ij Swenska penger dyrare ann i nästa kiöpstad
Öll och brödh, som thett geller i näste kiöpstadh åå
rättom tingz dagh

·25· Nu komma gäste saa många, att tavernins
Tavernar. hus ey till räcka, tha wise thawernare them
till nästa byja och rettare, leggie sidan saa monga
till hwar man, som han pröffuar att rum faa

och

B 167 - 17r

och bergningh för thera penninga som sagdt är, Dro
vill tänerners sitt embete ey vppeholde, bötie thå han
iij marck till treskifftis, såå offta han thet försij-
mer och åkäras, Bidia ey bönder och herbergia läna,
som nu är sagdt, bötie hwartera iij marck till tre-
skifftis, konunge, Målsägande manne och häradh,

Hwår som woldgester tänerners, prester eller
bonde, och i samma gestning tager aff them
emott thera willia, och emott thessom wårom lagom,
och hemfrijdh, Öll, matt, korn, strofodr, eller
annatt hwadh thett helst är, wardher han bar och
återgin, eller prässwas till hans mith skällom skälom,
thå äger konunger om han närstadder är, lijff aff
honom taga mith fridh, såå högom som lågom,
Konungs fogte och embitzmän ther tolkitt sker, ägher
han tillsegia, them bör tolka woldgerningzmen
fånga, och i konungz fenkilse setia och döma,
thå mith almogans hielpe, om the elliest gittha,

26.
Om woldgestning
Tänerners, preste
eller bonde.

Almogans hielp
Gripa och fånga

Ting. cap. 8.

Äro laghtingh inne, thå skula the till tingz fara, och lata rätten öffuer them gåå, Äro ey ting inne, skäre thå lagman eller häredzhöffdinge bud kaffla up, och stempne almentt tingh saman

Budkaffla upskära och vtsenda.

Häredz nempd skall mz sich thera ransaka målitt, äro och ther witne till, swärie thå, och gånge for nempdene, fälla the then eller them saken giffo Döme thå lagmand eller häredzhöffdinge them under swärd, om thett är halff mark wärdett eller mer, och kome ingen botom under, Är thett mindre än halff mark, bothe thå tregilla ransbeter, effter thett wärdett är som i Edzöre skils wärias the, wari saklöse, och then som saklösa grep eller gripa latth, böte xl marc till treskipto Nu koma the undan och wända sy gripins som sagtt är, thå käre målsäganden wåldzgerningena thee, fore socken eller tinge, som framdelis skils Cap: penultimo, i themme balck, eller för konungs eller them hans doom haffuer när han förstt

Then saklösan fangh eller grep. bothe xl marc.

Edzöre 41 C.

Edzöre. 20.

Dråpmåla. 19.

Högmåla. 11.

2 kan vnderkomma, Thå åger konunger eller then
hans domhaffuer ther om åå refst eller landzting
sannig vtleta, och kiranden rätt skipa, som
sagt är, Att thett ej är gulditt thå gester far
aff gård eller rider, thett är roffuadt, och måtz,
ägande åkärer, liggie thett till häradz nempdh,
wärder han ffelter, stånd sama rätt som för är sagdt,

Nw kann såå skee, att then som förs sitter
kan sigh wäriett hemått sin, the som
wåldzgästing giöra, dräpa, sarga, slåå blodwitte eller
blånadh, gåå hemom, eller gåå någrom them hand
tillhörer, eller i hans gårdh förstadder är, fångas
the åå färska gerningh, misthe lijff för lijff, slåå
monga som åå then dödha hugg eller stingz ladhe,
fååe såår, blånadh eller blodwite, ther ej drager
till dödz, misthe högre handh sine, hwar then thett
giordt, och wari ogillt allt thett wåldzgästara
fingo, aff them som förre wåre komne, hwad

27

Edzöre. 25 / cap. 1.

Om dråp eller åsamo sker j wåldgistingh.

inf. cap. 35.
Edzör / 35.

thett är Drap eller sår, blodwite eller blånader, och i hwaridhe allt thett the fingo som förre wåre, kome thå aldrig till bootth eller fridh, för änn målzägande bidher för them, fonga the ey, thå kome sielfwe för konungh, eller then hans doom haffwer, och haffwi sidan halffna monadha dagh,

Edz. cap. 24.
Om man hempnas på en annan tidh.

Nw wider äfter wrådher affgånde, förty han fick ey allan sin willia göra, och gör han annan tima, för thett sama, sår, drap, blodwite eller blånadh, warder han lagligha tillwunnen, stånde sama rätt som för är sagt, och om all måll, ägi tharännes husbonde, hans hustru, barn, och hion i bonda fridi, och lagom wara, thå the ey gestar

28
Woldzwerke i hws, iordh. watn och skogh.

Hwar som tager aff them i handom haffwer medh waldzwärkom, hws, iordh, watn eller watnwärka, skogh, eller någor sådana ågärdh oruitt giör fore honom och will sigh twa, gälde åter skadan, och åå XL mark till treskifftis,
Byg. cap. 25.

Jorda balken
18/19. Cap.
Edzöris balk
40 Cap:

Om löſöra rään, gonge ſom ſkils i Edzöres balkenom — Cap: xl.

Hwar ſom giffuer måhzägande rätt från ſigh, haffuer förgiortt ſin egen rätt, vidh then ſaka, Och them ſom måhzägande rätt tigger, thend ſuaro hwaſken medh lagom eller penningom, Ingen gee ſigh måhzman för rättenom i annars mans ſaak, utan ſom lagh ſegia, Hwar thett giör, böte xl mk till treſkifftes, och rätte måhzäganden allan them ſkadan up, ſom han ther i tager, Och åå hwar man vill och måå medh lagom kära och ſökia för annan, thy böör hond i ſama ſaak ſuara och rätt giöra, Om them ſom olind giöra åå tinge, och oquädins ordh, och andra tolka ſaka, ther han ſigh ej till måhzman binder Skils J Tingmåla balkenom. Cap: 43

29\
Måhzägande rätt.

Måhzman J annars måls tall.\
Gamb. L. 3. r.\
Ting. cap. 17. 18.\
Ford. cap. 15.

Nu om frelſis man eller kona giör widaſkipte eller köp medh them ſom åå ſkattſkifflegom

30.

B 167

iordom brandt äru, medh them skalom, att hwart thera skall sitt äga, dragandis swikeliga in till sigh konungz ingieldh, hwar som thetta giör, han är fuller konungz troswikare, hwar effter thy som thett är wändt till, hwilkin meth tolko vppenbarliga wardher medh fullom skälom och lagom tilwunnen, stande tinxins rätt, och thett skatt skyldoga geldh åter konunge alla årliga vtt skylder aff åre hwario, som lagh sighia, och böte XL mark till konungz rensack, Såsom frelsis iordh må ärffuas och leggias i skatt, och ey folgh aff henne tienist vppe som lagh sighia, så må ey skatte iordh ärffuas i frelse, thå frelsisman eller quinna är skattebonde ärffuinge, och bonde eller bonda son må sigh i frelse koma som för är sagtt, Jngen bonde haffwi wold att kiöpa meer skatte iordh vnder sigh, än han är sielffuer fulsätte och besittiande wara, hwilkin thett giör, så att Cronona ingeldh ther aff

Om swick i konungx ingeldh.

Sup. 22. cap.

Frelsis iordh må ärffuas i skatt, och skatt i frelse.

Sup. cap. 11.

Fulsättes godz

minskas. och witnas så hardhennyd, böthe konunge åther skadan, och åå xl mrc konungx ensack

Hwar som gerningh gior åå then som konungh i sin fridh haffuer tagitt, medh sino opne breff, wardher han fangen och medh fullom skälom och witnom lagligha tilwunnen, han haffuer förgiortt bådh liff och lösöra, och tager rätter arffwinge iordh hans, Aff them lösorom tagi målsägand tridiung, och konunger tridiung, eller then som haffuer konungx doom, Bryter han fridh emott thessom lagom, böthe och bätre effter lagom, och haffuer förwärkadt konungx fridh i the sack

31 Edz. cap. 31.

Dråpmåla wz ûlkia C/6

Edz. cap. 24.

32 Hwilkin som bryter doom then som konunger, eller then som konungx doom giffuitt haffuer, medh dombreffue sino, böthe xl mrc. konungx ensack, Tesse xl mrc han wardher sakfelder före, skulo wmultas medh xij mannom, aff them

Ting. Cap. 27. som bruttzligen äro, först aff Edsöre hans,
~~Edzöre C. 21.~~ Wärkia vij the till, thå mäthe hino, wärke vij
Konungx dombroth skall vtmätas hino, thå mäthe iordh, dogh såå att arffdame
och skyldemen hans, haffui wold eller macht the
iordh återlösa, innan natt och åår, som hone
ståår, kan vij åttrwärkia både för konunge,
Briste såå aff mark som mark. måhägande och häradhe, thå briste för allom,
såå aff mark som mark, vtan i geldom, thå
mäte först måhägandenom sin fulla rätt, och
sidan fuller konungx ratter, Och äger
Ting. Cap. 10. konungx vnnyd före auffnode och halft thera
tridiungx aff allom Dombrutom konungx
haffboa

33 Om geldh.

Nu kommer någon för konunge som brutt haffuer åå annan för gäldh, thå äger konunger them som åkärande är. Om han är vij till swaro som käris till, en man eller twå sätte i thy landzskapens som han boor, som käris till, och för enom eller tweem, skall then som åkäris, åkärandes rätth giöra, och then dagh som konungr först legger medh sinom breffue, eller han skall latha mötha sitt quitto breff, och nytha sigh haffua hans gulldit effter landz lagom, och thetta the konunge kunnogt göra, medh sinom breffuom, att swå war giorth.

Hwar som barsar i konungx parkom, hwar thett helst är, i haffue förgiort hestom och ärbostom sinom, och åå xl mrch. ligge thett till häradz nempdh, om han ey warder tagin medh ferske gerningh, och ware thett konungx tenpark, konungx parker är, konungx enskillga ägor, som upsala ödhe, och annatt tolkitt är. 34.

Ingen må barsa i konungx parkom thz är haga.

Nu kan nagott brytas moth konunge, att thij som i konungx balkenom står, thå ägha wara xij men tilskippada i hwarit lagsagn, samthyckte, och walde, och tilnempde, aff konunge och landzmannom, the skula alla aeft och wilia haffua upp att leta, och uppenbara hwar 35.

Hwar som bryter mot konunge eller i hans balke ståår konungx nempdh.

i sino landzskapi, som them wärder skipatt natt öffuer sik, alla them som almogen offreda mott thy som rätth, och Skula themme sech swäria, aa gudh och helgedoma, och thera inrikis fäle, och saa segia, Wij bidom oss saa gudh hielpe, och the helgedoma wij åhollom, att wij skulom ingan then saken göra, som saklöss är, Engen then och saklösan göra, som saker är, effter thy som wij och skulom som gudh haffuer oss lärdth, och thett wij lata för frendsemis skuldh, mågsemis, rädzle, wenskap, eller någer wälth skuldh, och bindom wij oss sielffue alla förnempda articulos, och the som äro följa i thessom balkom, obrutzliga holda skulle under sama rätth Saa hielpe oss gudh och helgedoma som wij åhollom

Themme och äger utmydh swäria,

Hwem som thesse tolff eller Niio aff them fella, före konunge sielffuom, eller för them hans doom haffuer, aa räffstom eller landztingom, för

Byg. cap. 26.

i tingzmålom skils, the skulo wara falske, Ting. Cap. 41.
att (mista händz, hals, lijff och gödzom eller
peninga, konunge, målsägande, häradeno, efter
thy bruttin äro till, huru the och wäria wari
waarande, emoth them må och ingen wädia +.

Alla nödzgerninga äger man kära efter thet 36
honom är ovälter giordh, och på nästhe
helgondagh förr sochnamannom och någrannos Bök i thera balk C. 26.
eller å första tinge, landz eller häradz, ther han Waldzgerninga.
boor j, eller i nästa sex ukom förr konungx
sielffrom, eller them hans doom haffuer, efter
thy gerningen war giordh, hwar som thy så Edz. Cap. 22.
kärr, thå är hans kära för wäldit, dödh och
ogilldh, haffuer thå wåldh kära och söckia å
sielffue gerningena, swaria efter ~~lagh~~ [illegible] sinom
eller landzlagom, och then som åkärir, kome
feloger till suars för the tolff, och fråån them,
och haffuer fiorton nattha dagh, will han

ey innan teß till ſwars komer, fellis thå
effter brutom ſinom, och gange rätt öffuer
honom, effter thy han haffuer brutitt till,
Nw kan then ſom ſaker giffs, rädas någrom
aff the xij orätta wäldh haffua moth ſigh
antingia för ſkyldſkap ſkuldh, mågſemo,
owenſkap, ſkygd, affrändir eller owilia ſkuldh,
och gitter thett märkeliga pröffuad och
fulkompnatt in till eens, twägge eller tridie,
thå äger man them aff ſättia, och ey flere,
och andra ſå monga i therra ſtadh ſättia i
thy ſinne, och ey mer eller lenger.

Tingzmola
36 cap.

Gifftemåla Balkenn
Begynnes här

B 167 - 23r

Giftermåla
Balkenn

Huru man skall sigh kono bidia och hwar som henne vätter giftoman skall wara, 1.

Huru the skula fästas och vighias, och saak hans som kona ölgiffter, vtan vätter måhzmand och tess som twåm fäster ena kona, och tess sak sos kona lägrar i fäston, och om barn som afflas j fäston eller lönskaleghe, och om biscoper skill fästningh, .2.

Om möö tager man moth faders eller moders willia, och om sak thera som möö lockar, .3.

Will man gionalagh byggia medh fäste kona, och hon siins honom, huru thett lagsökias skall, .4.

Medh hwad ordom och vätter giftoman ägher kona ingiffta, och om någor räner fäste kona madh, .5.

Om brudh döör förre änn hon heemkommer i boa bondans, eller döör brudgumme före, och att när the hafva noth samman legatt, thå är han måhzmand henne, .6.

Giftermåla

7. Huradh förmiinga frelsemen måge föra brudos skrud, och om bryllops kläder,

8. Herremanna bryllops kåster. huru många the må ther till bjuda, och om sack thera som obudne komma, och samaledis i arffuom, och huru detta skall lagsökias,

9. Thå the haffua natt saman legatt thå äger han henne morgongåffuo giffua,

10. Huru mykitt hwar må till morgongåffuo giffua, Sack hans som mera giffuer, och hoo som morgongåffuo skall behålla, thå hionalagh sökis

11. Horkona förbryter morgongåffuo, och allt thett hon war gifft medh +.

12. Hemfölgd behålle then som fångitt haffuer ee medan then liffuer som gaff, sidan gånge till skifftis

13 Nu dela men om hemfölgdh then som gaff. och hin som togh +

Balkenn.

Ænn hemfölgh klandras för them som fångitt haffuer .14.
Modher ser före barna godhe medh frändres rådhe, till thess hon åå andro gifte gåår .15.
Sack hans som gifter sigh i barna fäderne, ænn undan skifft ær .16.
Item bondans barna godh skall undan skifftas tha han åå andro gifte gåår .17.
Item skifftas skall æn flere kullar ære inne medh bondeman eller hustrunne. och om mårghongå//
//ffuor ære flere .18.
Item bonde mæ hustru sine iordh bårtskiffta ellerr/ .19.
Item som barna målzman skall wara tha fader och moder æro dödh, .20.
Om then ey ær tillfallen att wara målsman som skyllaster ær, .21.
Döör bonde och hustrun sigha sigh haffuande wara, huru tha skall medh godhe göras .22.

23 Om Bröllöps kåster barna eller syskens emillan

1. Vill man sigh konu bidia thå skall han giftoman och skyllaste frender henna att bidia, och bär sina böna, Fader är giftoman dåtter sine, Är ij han till, thå är äldzste sambroder henne, Är ij han till, thå är halffbroder henna aff fädernith, Är ij han till, thå är halffbroder henna aff mödernith, Är ij han till thå är fader broder, Är ij han till. thå är moder ~~fa~~broder, Är ij han till thå är fader broder, Är ij han till, thå är moder broder, Är ij han till, thå är thän som skyllaster är aff fädernith eller mödernith, Ära the bådhe jemskyllige, thå är thenne som

aff fädrnith är och eij aff mödrnith, man och eij
kona, (och tha medh modhers) rådhe, om hon
lefwer,

Nw om man will kono fästa, tha skall .2.
giftoman hennes när wara, och fyra
witne, twå aff mandz wegna, och twå aff
quinno wegna, tha skall prester närwara aff
guddomsens wegna, och them samangiffwa, medh
godwillia faders och moders, och sämbligh medh iä och
godwillie hennes som giffwas skall, eij må hon
ther till nödgas när thetta giörs tha är lagligha
fäst och samangifft aff gudz wegna, och
efter landzlagom, (Fäster någor annan man eller
gifter annor än rätter måhsman, som för är
sagt, tha böte xl mark, konunge, målsägandend,
och häradhe, eller witi lofft aff rättom giffto-
manne hennes, medh xij bolfaste manne edhe,
eller dyli medh sama mannom, att thet är eij.

B 167

3

Giftemåla

hans gårdh, Hwilkin man som fäster twem mannom ena kona, böte XL mark, och then som henne sidermera tigger, böthe iij mark biscope, eller dyli medh sex manna edhe, att han ey wisthe, att hon förra war fästh, Och hwilkin thera man eller kona sigh twan gifter, böthe som högmälom skils XL mark. Nw sidan hon lagliga fästh är, thå skall sokne prester ther hon boor lysa iij Dömedagom för giftomolom henna, och sidan må han henne socklös wigia, Haffder feste man henne, förra änn wigsle åkomber, bötse biscoper iij mark. Affla the barn saman i fästom, thå äro the barn adelkona barn, Afflar man barn i löyskalege och tager sidan the konu till laggifta hustru, thå tager thett barn arff, som adelkona barn, Ty att thå han bättrade konu, thå bättrade han och barnidt, Nw skill biscoper fästninge åth, thå böthe thett thera

Hwilkin som fäster twå män ena konu,

C: 5.

Lysa för giftomolom

Adelkona barn huru the tillkoma

som skilnaden wålder, biscope iij mrk, och haffui
förgiort förning sina, Än wolda the thett
båden, haffui förgiort halffna förning hwartter,
och böthe båden biscope iij mrk

Hwilkin möö man tager, moth faders eller modhs
willie, hwad heller hon tager han till laggiffta
man, eller lönskalege, haffui förgiort fäderne
och möderne, och ingo andro arffwe, Will fader
och moder förlåta henne sack sina, thå tagghi
hon fullan arffua broth, Nw delis ther om,
hwad henne thett förlåtit eller ey, thå skula thett
xij mend witha, hwru ther om är, Hwilkin som
lockar eller lägrar mans dåtter, är hon möö
aff laggiffto sängh, böthe then thett giorde xl mrk
till treskiffto, fadrenom, konunge och häradeno,
utan han tager henne till echtha, wari thå
sack hans, halffna minne till treskiffto, Är
hon frillobarn och möö, böthe then so lockade

3

Huem som låckar möö,

Sack hans som mö låckar och är frillobarn.

B 167

Giffternåla

XX mrk, Tager han henne till ächta, wari saklös, Nu hengar annars mans kona, a bålster och böya, i annars mans sengh wårder bar och åtagin, tha skall hon till tingz föras, fälla henne xii mn som fångin är, tha fälls hon till xl mrk till treskifftis, hafwer hon ey penninga till, tha böthe lårka sine, öron och näsa, och hete en hoora, eller hoorstarka

Tager kona andra i sengh medh bonda sinom, och medh samnom wätnom, och slår henne ther i hiäll, och fella henne xii mn, ligge ogildh, Nu kan man taga annan i sengh medh kone sine, och slår han hono ther i hiäll, eller båden them, Tha skall han latha them båden saman fiettra, dödh och qwick, eller och bådhen dödh, och så till tingz föra, thett skula xii mn witha, huru ther om är, fällas the som dråpne äre, ligge ogilde, fälles then som dråpett giorde, tha fälls till mordgäldh, Wräker bonde borth

Tager kona andra i seng medh bonda sinom.

hustru sina laggifftta, och tager i stadh andra,
och medh ligger, thå raner han hustru sine
låås och nyklar iffrå, kärer hon thett och
frender henna, thett han haffuer brutit stadh åå
stall, och rante henne låå och nyklar iffrå,
thett kallas nyskutzstolar, thett är xl mrk till
treskifftis

Nu haffuer man konu fastt, och will gionalag   4
byggia, thå skall han giptoman tillsegia,
Sex vikur för then dagh han will bryllöp giöra,
förs hon honom förfallalös, thå böte vidr xl mrk   Om förfall j
then thett giör, och fylle honom åter kåsten   gionalagh.
effter thy som gode men mätha, twå åå hwars
theres wegna, thett är laga förfall, att hon
siuk är, eller någor the quall ikomen, att the
må ey gionalagh byggia, meth gudz förloff, och   Festekona förs
kirkiona rätth, kan hon honom ann synias,   eller förhols-
thå fare till tings, och tage doom till att sampna

B 167

frendom sinom, och tage uth fästekonu sina, och
Domaren nempne fyra män aa tinge, som honom
følia skulle, och vitne thett ther göres, villia
the hono ey følia, tha bøte hvar thera iij mark
till treskifftis, kan han henne ey faa, utan döör
bryter, vari sakløs, komber någor skildnader
them emillom, aff thy att han vill henne uttaga,
och komber ther dråp eller saar uthan, vari
thett alt ogillt som the faa som henne väria
villiat, varda the antingen drapne eller sare
som henne haffua villia, tha vari thett alt
tvägilt som them giärs

5 Nu bedz brudgumme brud sina, tha skall
Gifftoman fäste kona hans gipta, och i
hender sellia medh thessom ordom, Jagh gipter
tigh min dåtter till hedhers och husfru, och till
halffua sengh, till laas och nyklar, och till tridie
pennigh som i ägu och äga faa i løsøro
och till allan then rätt som uplandz lag äru,

och then helge Erik gafft, j namp fadres, Sons, Edzör. 31.
och thess helige andas. Amen, i lagom wårom,
gifftes ey bonde i odell iordh, Eller i hws, Eller j
odell wattnwärkia, Hustrw sine, och ey hon i
hans, vtan i all andre lösöre. Wäner man
fästekonu mans lagliga fästa, han haffwer
brutitt edzöret, thå skall boo hans skiptas, Tage
en lutt fästeman. Annan konunger, Tridie
herede, och kome aldrij i fridh, förr än fäste
man henne bidr för honom, Eller ärffua henne,
om fästeman dödr är

När haffwer brudgumme brudh sina fångitt, 6.
och will henne hemfföra, kan hon döö förra
än hon heemkomber till hans, thå skall henna
lijk åter till faders Eller till arffwinga henna
föras, och allt thett meth henne wår giffuitt
aff faders gårde Eller frende, och brudgumme
tagi åter föring sina, som han förde henne,
Döör och brudgumme, wari lagh samme, vtan
brudh behåller föring sina, Nw är brudh

B 167

hem komen, heell och helbregdh, thå skall hon i
sängh gonga medh bonda sinom, Thå the
Bonde är hustru sine måghman. — hafftua nätt saman legatt, thå är han henne rätt
måghman, och äger sökia och swara för henne,
Såå skall henne mårgongåffuo giffuas

7 Ey måå brudhgume flere förninga föra brudh
sine, ään en gongare, sadell, betzle, ärme,
Brude förningh — kåpo och hetto, Engen måå och hans till mera
tunga, hwarken fadir, brudinna, eller henne
giptoman, och henne näste fränder, the må ey
Bruda klednigh — flere par klede henne nye giffua, ään fyra,
utan såå monga hon förre hade, the måga
Brude kläder. — henne sarklöst sömmas Annor klede måga the
giffua henne effter macht och vilia sinom
Ätte måga the waara aa bade sidor, som brijllops
klede skulo bära, och nonde brudgume, och nye
flere, Will brudh sin klede giffua, thå skall
hon kirkio eller klöster giffua, och ey lekarom
eller skemda gästom som häda gudhi

Ingen man som kaffth skall holda, antinga, bryllops, 8
kirkegongs öll, utfärda öll, thå kirk skall iordas,
årstiva öll, eller preste öll, må flere gester bindas,
änn her nempnes, Först En bisop och the
Canicka honom följa, twå andra Canicka,
otto Riddara, xl aff wapn, xx bönder, x kirke
herrer, kommer någor obudin till någrom tess som
förnempdom högtidom, Är thett Riddare i konungx
rådhe, böte xl mrk, Riddare utan konungx rådh,
böte xxx mrk, Riddare inderlike, xx mrk,
aff wapn eller prester vj mrk, bonde eller lego,
drenger böte iij mrch, Orkar ej legodrenger
bötha, thå böte then medh kråp som ej äger koo,
han skall aufftruda åår före mrk hwarie. Först
före målsäganden, och sidan före konunghe,
Ey måga bispa Riddara eller Quinna,
eller någor aff förnempdom, såå budne, ridha
medh flere hestom änn som sagt är J konungz
balkenom, Ingen må och senda lekara från
sigh och till androm efter kånom, Jurftnom

Then böte med
kråp som ej
haffuer koo.

Cap: 23.

Lekara.

B 167

Giffttemåla

eller utfärdom skall ingen öffuerfara thett nu sagt
är, Dogh måå han flerom prestom binda än tijo,
och fatigtt folk, hwar efter thij han will och förmå,
och thij i androm högtidom, ther skall konungz
landzman åtnaghtta, och tesse bruttpeninga upbära,
och skiffta them, ther giffs intett up aff, thij aff
konungz wegna, och thij aff tess, som kåsthen holder,
Landzman måå lofflighä obuden koma till tolkitt
måall och utleta ther som bryter i någrom tesso
sakom, Thaa skall landzman nempna xii bool
fasta men, aff thij herade, som han boor uti, och
mätha the bruttapeninga uth aff lösörom hans som
bryter, som annor konungz dombrutth, Binder
han flerom gästom änn skipatt är, böte konunge — Konungz ensak
xl mark, ther giffs intett up aff, giffs
någrom skuldh, att han obuden kom, och owo ther
iij witne till, böthe som sagt är, Warder han thij
tillwunnen, wari saklööss

9. Nu sidan bonde och hustru giffte äro, och the
Bonde är hustru sins måhzman. — hafwa natt saman legatt thå är han henna

målzman, och äger sökie och swara för henne,
thå skall han henne rätter mårgongåffuo giffua,

. 10 .
Mårgongåffuo

Riddare giffuer hustru sine till mårgongåffuo
xl mrk lodiga swenska waigtt, och ey
mera, Swenna giffuo xx mrk lodiga swenska
waigtt, Almenige frelsismen x mrk lodiga,
Bonde bolfaster man iij mrk swenska penniga,
Losker man j mrk penniga, Mårgongåffuo
må giffuas huadh man will i jordh eller
lösörom medh såå skell, Äffla the barn milla
sigh, thå see the mårgongåffuo barnome för
mödherne och för fädherne, koma ey barn thera
millom, thå haffuir thett thera mårgongåffuo
som lenger liffuer, och haffuir hwariens thera
arffua thett wold att qwälia, Huilkin som mera
giffuer änn nu är sagtt, thå haffuir thett inga
macht, utan wrijs ather arffuome efter hans
dödh, och mz xl mrk konungs skiusark, Lofft
män skulle medh mårgongåffuo fasthe wara

Huru mårgongå//
ffuo äger gi//
ffuas

B 167

och trettonde then som före skijll, och skall mårgogåffuo giöras medh skafft och skäll, och fasto giöras, Mårgongåffuo må eÿ giffuas vtan åå wettom hinderdagh

Om hoor 11 Kirkeb: 16. Arff: 17. Högmola 5. Nw kan kona hoor giöra, och wårder lagliga tillwunnen, thå haffuer hon förgiort mårgogåffuo sine, och allt thett hon war giffttt och giffuin till, thett tagi bonde henna

12 Gifftter man sin sonn eller dåtter och giffuer them hemfylgdh medh Jordh eller lösöra, haffuer thett medan hon lifuer, som hono thett gaff, thå han är döder, bäre thett åther till skifftis medh snårnom skÿ, medh them som ther äro arffua till, Giffuer enkia hemfölgdh medh barnom sinom, wäri lagh samma

13 Hemfölgdh. Deela men om hemfÿlgdh, then som henne vtgaff, och then som henne togh, hann seier att han är inne medh giffto manne,

tha° haffuer han witzordh vgifftua ſaa° mykitt han vill, medh xij manna edh och ſegia, thett gaff iagh tigh och ej mera, och thett haffwer tů fångitt

Nů haffuer han fångitt medgifftt, och klandas thett för honom tha°, och kallas ej gifftutt wara, tha° haffuer han witzordh medh xij mana edh, att thetta wåår honom vnälth aff feſtnige ſtempno, och gifftutt åå° gifftoquälle, twe aff the xij ägha witne bära, och åther i edhe ſtåndha 14.

Nů boor kona medh bonde ſinom, och affla barn ſamman, och döör bonden. tha° haffuer moder witzordh att ſee före barna godze medh näſta frända rådhe, ee medan hon ogifft är, 15 Huru moder äger ſee för barna godze.

Gånger kona aa andra gifftto, och hennes barna fäderne är inne medh henne, tha° ſkall barna fäderne vndan ſkifftas, tha° ſkall hon 16 Huru barna fäderne ſkall vndan ſkifftas.

Gifftemåla

förſt aff oſkifftom taga ſengh ſina the beſta,
medh allo thij ther till hörer, Bolſter, linlaka,
Hufwudbolſter, Åklede och kirkiokläder ſin the
beſtha, ſtånitzo kiortell, mantell och hufwudduka,
och ſidan ſkiffte i trij, barnomen twåluti,
Hustrune tridiung. och hustrune tridiungh aff löſörom, haffwe
ingen waldh att giſtas i barna fäderne, förra
än thett är undan ſkifft, utan han giöri medh
iij mark

17 Barna möderne ſkall undan ſkiptas Giffties kona i karls boo, äro ther barn förr,
thå ſkall undanſkifftas thera möderne, medh
boott ſom för är ſagtt, thå tager bonde
ſengh, ſom för är ſagtt, heſt ſin then beſta, ſadell
och wapn ſin, och kläde the hans äro ſkipatt
Bondans tweluti och ſkurin, Sidan ſkiffte i treluti, tagi
bonden tweluti, och barnen hans tridiungh. Kan
bonde eller hustru åå flere giffto gonga, wari
thå lagh ſamm.

Balkenn

Kan ey barna godz wara undan skifft, som för är sagtt, är flere gifftor inne medh bondanom ännu enn, hwadh the äro twå eller flere, äge alle halfft medh bondan, och såå gildh wari en gifft som annor, och taghi slickt giffta som giffta, och wari hwartera gildh till sina mårgongåffuo, och bondans luth fullan, effter thy som han wår giffuin aa rättom hinderdagh, om såå till räcker, Räcker ey allom så fulleliga som giffuitt war, taghe tha alle iempt, såå en som annor, om morgon gåffuo war giffuin i lösörom, war hann giffuin i iordh, tha haffui hwar thett hono giffuitt war, Besffrets eller peninga tale, som förre är sagtt och ey mere, Äro flere gifftor inne medh hustrunne ännu enn, hwadh the äro twå eller flere, tågh äger hon tridiung medh them alla, taghi och ther såå giffta som giffta, som

18
Om flere gifftor äro inne än en,

Gifftemåla

För är sagtt, Alt thett bonden och hustrune
kiöpa medan the saman äro i gionalagh,
hwadh thett är iordh eller lösöre, thet äger hus-
trun tridiung aff, och bonden twålutt, Skola
the sälia som kiöpa, tha gonge ee in åå hustrune
tridiung, och åå bondans twålutt

19 Bonde må ey hustru sine iordh båtskiffta.

Nu må ey bonde hustru sine iordh bårtskiffta
hwad the barn saman haffua eller ey,
utan medh hustruna godwillia, och affra hene,
och skiffte tha till bättre och ey wärre

20 Huru barna målsman skall skipas

Nu äro fader och moder dödh, hwar tha skall
barna målsman wara, rådhe tha them
skyllaster är, som för är sagtt, om gifftomåll för
barnom och thera godze, och thöö åå hwar barna
godz haffuer i hand emillan, utan fader eller moder,
han äger hwartt är räkenskap giöra för rätto
frändom, widh hans iij mark

Nu är then

Nu är then blitt uitande aff gamall wanföre eller barna Werdeloman, som för barna godze skall see, tha skula frender thera till tings fara, och doma taga, Hittis ther sannt om, tha äger then före rådha som gitter, och kan och wäll will, aff frändom thera näst skyllastom, ligge thett till häredznempdh

21
Barnamåls mandh

Döör bonde och äro ey barn effter, kommer then till gårdz som ärffua will skiffta och rådha, Swarar tha hustrun som före sitter, jagh är medh barne och byrda bonda mins, tha äger thett godz skynas, och i iempnada hender settias, och tha rådhe hustrun föde sine, Tha skall hon Sex monada dagh haffua, Synes tha åå henne, att hon hafftuande är, tha skula henne ännu fyra monada dagh läggies, födis thett barnn innan thå monada, och fåår Christendom, tha tager thett arff, födis thett senare, tha

22
Om hustrun seger sigh hafftuande wara sidan bonden dödh är

B 167

3

Giftemåla

mæ thett ey arff tagha, gielde sidan hustrun åther
thett hon forgiortt haffuer aff thy godzeno, Nu
sigher hon sigh mz barne haffua warit ioch
thett forfaris, Thå äger hon thett vitna,
mz tueggia quinna vitnom ioch xij männa edhe,
Fals hon ått edhe, gälde åther kåsthen, gitter
hon edhen gongitt, wari saklös för kåsthenu,
och thå ee skildh widh arffuidt

23 Nu kan fader och moder bryllop giöra
åt såne sinom eller dåtter, then kåsten
äger ey till fulnada gonga, ∥ Boo
syskene i boo samans, giffthis itt aff
them, eller flere, then kåsthen äger till
fulnada gonga, hon skall fyllas mz

Om bryllops
kåsther
∥

Balkenn.

iij markom ioch ey mera, äru thå atth
kåsthen ser mera wärder, ä hon minne,
gälde åther som wärtt war

Nu kan fader eller Moder bryllop
göra åth sino son eller dotter then koste
ger ey till reckenskaps gånga syde-
ne emillan thå the framledis skulo
ärffua effter fader och moder vtan all
annor ting som kostas än han eller hon
Som är ekke och wnick gårdar oc annor m
gifft so fader eller moder m sono eller
dotter gifft thå skall hon eller han m
sig minne ick widgånga m syskens
hans eller hennes villia ey annorledes
låta sig åth ordom thera möja oc sidan
jemka thera emillan thy är så vnder-
stånden att fädrene oc mödrene skall inn-
kes thå emillan hafft han eller hon opbära
mera än hwart syskene hans eller hennes
fåår II gifftus vett oc är mere godz till ein son
eller han fick ... thera brett ... vnder
annan som ... hafft ... oc ... så oc
gånge j Skiffte mellen thera aff lijke

Om bryllops
kost annor
vnderwisning

II aff fädrene
eller mödrene

II

B 167

Ärffda Balckenn

begynnes här

1 Huru barn eller barnabarn skula ärffwa, thå fader eller modher äro dödh

2 Huru frändelis ärffuas skall emillom fadher och modher. samsyskene och samsyskens barn tess dödha,

3 Huru ärffuas skall lenger åther i barkarff och sido arff, Och om arff delas under fäderne och möderne

4 Delas under bryst arff och barkarff, och hwad brystarff och barkarff skall heta

5 Om tess barns arff som fränder seia dödt wara födt, och moder seger quickt

6 Om hustru wollförs frå bonda sinom, och får sidan barn

7 Om arff i Giuo mistalla sakom

Om thess barns arff som biltoger man afflar vtlendis, och om vlighöffde 8

Om Sunderkulla och samkulla arff 9

Om bonden döör förre änn hustru sighe sigh haffuande wara, Nw taga arffua bondans arff vp, sidan talas att hon haffuande är, och arffua bondans drapa henne 10

Huru ärffuas skall, om bonde drapa hustru sine, eller hustru bondan sin, medh vilia thera, eller medh wådha 11.

Huru arffuas skall, om fader eller moder wessa barns sine såår att thett döör aff, eller modher ligger barn sitt i hiäll, eller draper barn medh wåda 12.

Boo syskene saman i boo oskiffto, huru thera emillam thå skall skifftas 13

Huru Syskene skulo arff thera skipta 14

Nw nöger them ij thå skifft är, huru thå skall göras, och om iäfft är i arff om skyldskap 15.

Arffda

16 Äi någor skyllare än then som arff haffuer tagitt och talar åå innan iij åår

17 Giffues manne skuldh om läger

18 Huru frillobarn skall upfödas, och om barnn döör när ammo, hwar thett skall åther fasta,

19 Huru frillobarn skall ärffuas. och ärffwa

20 Ey ärffua horbarn eller annor tolken

21 — Klandas thett som arfft eller skifft är

22 — Huru dödzmanz gieldh ägha gäldas

23 Om Danaarff. och vtlenska manne arff ther ey koma arffwinga innan natt och åår

Balken .

.1.

Döör bonde och hustru , och äro barn effter ,

öör bonde eller hustru . och liffua barn effter , Son eller dåtter , ärffue Son twåluti och dåtter tridiungh , och tage slicht sonabarn aff arffue som son , och slicht dåtter barn som dåtter , ee hwadh nagott liffuer aff syskenom eller ey , ey må fernare mann arff taga .

2

Hwem arff skall ärffuas .

Nu äro ey barn eller barnaborn till , thå är fader och moder , och iemsyskene nidh then dödha , Äro iemsyskene flere än itt , tagi thå fader och modher helfft aff arffue , och helfft iemsyskene , fader twåluti och modher tridiung , liffuer ey utan annatt thera , tage thett helfft medh samsyskene , och samsysken tage andra helfftene , Broder broders luth och syster systers luth , Liffua fader och moder båden , och ey utan itt aff samsyskenom , tage thå . fader och moder twåluti , och samsyskene therlut

tridiungh, utan att broders barn eller syster barn
liffua, tage the thå meth ty ens samsyskene
halfft aff arffue, moth fader och moder, slijkt
broder barn som broder, och slijkt syster barn
som syster, liffuer och intet aff samsyskenom
liffua doch barn effter ith syskene huadh the
äre flere eller færre, tage tridiung meth fadher
och modher, liffuer barn effter flere syskene
tagi helfftene meth fader och modher, som sagt är,
Broders barn broders lotth, Systers barn systers
lotth, Är och ey samsyskene till, eller thera
barn liffuer, fader och moder, eller annatt thera,
tagi altsaman, Samma lagh wari om fader
och moder dödh äro, och om samsyskene ith eller
flere effter liffua, eller thera barn, tage the
altsaman, Om Sunderskulla och Samskulla
arff skils framdeles J 9 Capitelett

Arffda. 9.

3

Nu är ey fader eller moder samsyskene eller thera barn till, Thå är fader fader, och fader moder, och moder fader, och moder moder, the äru samarffua, tagi twå dela aff fädrne tess dödha, och tridhung aff mödrnett, och tage ee man aff samma sidho tweskiffti, och quinna tridhungh, Äro ey the till, thå äro faderbrodr och fader syster, moderbroder och modersyster, Thesse äro samarffua, Skiffte och arff som för är sagtt, Äro ey the till thå äro bryllinga och syslinga tess dödha, tagi bryllinga tweskiffti och syslinga tridhungh, The äro bryllinga tess dödhe, som födde äro aff faderbroder hans eller aff fadersyster, The äro syslinga tess dödhe, som födde äro aff moderbroder, eller moder syster, Elle hwar som wärdelas aff fädrne eller mödrne, och äro jemskylla then dödha, hwadh thett är man eller quinna, Tage ee aff fädrne tweskiffti, och aff mödrne tridhungh

Hwad bryllinga och syslinga äro

Ar annatt thera nermer tagi altsaman, och giffuu intitt vtth i andro slechtene, vtan thett för barnabarn. Mer samsyskene barn tess dödha, ärffue tha them som för är sagt.

4 Delas vndh brystarff och bakarff fiermer i slechtene ann nu är sagt, och äro bådhe iemskylla them dödha, gånge the brystarff till och bakarff iffrå. Thett är brystarff, som faller fram fran ätt androm i slechtene, och bakarff äther till ryggia i ättene, och a bådhe sidor.

Brystarff och Bakarff

5 Nu segia barnsens frender barn wara dödt födt, och modren seger barn wara quikt födt och fick Christendom, ther bär kona som wär war tweggia manna witne, tha komber moder ätt ärffue barnsens.

5. Ther bär quinna tweggia manna witne.

6 Nu kan quinna medh woldh fran bondha sinom tagin warda, faar hon barn

innan xl nättir . fraan tij att hon wär i sengh
medh bonda frend, thett barn skall arff taga,

1. Skiljas all samand i skip man och kona,
och barn thera, och weeth ingen hwar först
döör, eller senesth, tha ärffue mandsfrend
ärffua mannen, och quinnofrend arffua quinnona,
2. Sattias alla i sleda, och åka i wåak ena, wari
lagh samma, Brinder allt inne . bonde hustru och
3. barnen, wari lagh samma, Gånger häär i landh
4. dräper eller bränner, weeth ingen hwar längst lifr,
wari lagh samma, Döör med i stridh . weeth inghen
5. hwar först döör, wari lagh samma, Skilias med
6. åt lifframdo och sotnas dödhe, weth ingen hwar
lenger lifwer, wari lagh samma, Ligger twå
7. siuke i eno husi, och hwartera är annars arffue
Döö the bådhe i sänder, wari lagh samma, Lifuer
annar thera så länge efter annan, att han måtte
gudz likama taga, tha wari hans arffue, ähn
thå att han gitter ej talatt eller gudz likame tagitt,

7

Arff i Sam
missfalla
saker,

B 167

Arffda

liggie thett till tweggie manna wäine, som thäå
inne wåro

8 Warder man biltoger lagder, och rymer aff landett
och kona hans medh honom, Afflar han
barn medh henne medan the vtlendis äro, thett
barn äger ey arff taga, Affla the barn vtlen-
dis, fånger han fridh, och wårder thett barn
inlendis födt, thett äger arff taga, Nu war
barnitt afflatt förra än han biltoger wardt,
ee hwar thett helst födis, thett äger arff taga,

Rymer hustru medh bonda sinom, hon haffuer
hwarken förgiortt iordh eller lösöra, Rymer man
och hustru sitter qwar, Stels bonde heem, och
afflar barn medh henne, thett barn må ey arfftaga
effter fader sin, thett barn heter Rishöffde

Nu kan biltogam manne eller hans barna,
arff falla, medan han vtlendis är, Fånger han
fridh i sinom dagom, thå tage thett arff, Fånger
han ey fridh i sinom dagom, tage thå näste

frender arff som inrikes äro

Nw äro dödh fadher och modher, och barn lifua effter, bådhe sunderkulla och samkulla, Döör itt aff samkullanom, ärffue thå samkulle tredin, och sunderkulle fierdingh, hwadh thett är, Syster eller brodher, hwadh thett är, itt eller flere i kullanom, the faa ey mera än fierding, och thå i thom ägom, effter ty som thett gelder i kolbyrnom, och fallit är igenom fallo, Är och fader och moder dödh, och kulla äro twå effter, Döör annatt thera eller alla saman, thå ärffue kuller kull, och ingen annar man eller kona,

Sunderkulla och Samkulla

Sök i thenne balk ~ 2 Cap.

10 Nw gifftes bonde och bor medh hustru sine, och afflar barn medh henne, Döör bonde förre, än hustrun misthe sigh haffuande wara, Nw faar till bondens arffua, och tager arff hans, och seger han, att the haffua ey barn saman, och ty maa tro honom ey ärffua, Nw wetth hon ey,

att hon haffuande är, och giffuer vtth arffuedtt,
Nw tager thett talas, att hon haffuande är, och
fånger then thett vitha eller höra, som arffuet haffr
tagitt, och faar till, och dräper henne, och vill
nödighitt arffuidett mistha, Mer förgiör liffue henne
medh gerningenne, Nw iordas hon och wärder
sidan vppenbaratt, thå hon iordatt är, att han för-
kom liffue henna, och hittes ther vitne till medh
sanno, Thå skall hon vp vtur iordh tagas,
och liff henne vpskäras, hittis thå, likeno
någor likneske till barns, Thå ärffuer thett
barn fader sijn, och moder ärffuer barn sitth, och
henne arffua ärffua henne, Thå ärffuer
döder hodin, och quicker och Christen gonger iffrå,
tij att ingen må sigh till arffz drapa

Jngen ärffuer then han dräper.

Jngen må sig till arffz drapa.

Högmåla 2.

11

Nw kan bonde hustru sina affhändeligha
rådha, så atth hon fånger dödh aff, emott
hans uilia, Thå skall man honom sökia
som framledis skils för dråp, och vij stoplas,

Dråpmåla rz wada. C. 14.

Thå haffuer han förwärkatt alt thett han åtte
vptaga aff hennes godze, thy som lösöre äro, och
alla hennes tidingh som hon gifftis till, Thå
tagi arffua hennes, och bäri aff hans gotz vp
böterna för henne, och gange aldrig hond till
arffs, och inger hennes åtlegge, vtan the haffua
barn saman, Thå skulo barnen hennes ärffua,
och the skulo barne i sine wärio haffua, som
nästhe moderness frander äro, Om ey äro barn
till skäla komen, och göre thett barnomen
~~tilkaren~~ vnder sina wärio, ther till att the till
laga åra koma, Äro ey leggia thera barn
till, thå skall thett vnder moderne ganga som
hon åtthe, Thy att ingen må ther ärffwa
som han dräper, Kan och thett barn döö, och
haffuer ey barn effter sigh, thå ärffuer aldrig
then åtlegger som dräper, vtan then åtlegger
som nästher är, och skadan fick, han ärffuer
barnitt, Såå är och om hustru dräper bonda sin,

B 167

Ärffda

Thå ärffuer hon inthe aff hans godz eller hinderdags gifftt sine, och ingen then rätt som han wår gifft och giffuin till, utan the haffuo å barn saman, Thå skall barnitt hona ärffua, och näste fädernis fränder skulo barnitt i sina wärio haffua, ther till the till lagha åra komer, Är ej beggia thera barn till, thå ärffue fädernis fränder, och tage allan sin rätt, och böter före bondan. Nu draper annatt thera annatt medh wådha, thå skall bötas som i wådabotum sägs och haffuin allo thy förwärkatt, som hwarttera åtthe medh androm lagha

12. Nu kan barne affhåndliga wådett wardha, Så att thett döör aff, thå skall ther före bötas som sägs i botum, och ey lifft före giffuas, och thå äger then aldrigh ärffua. som dräper, hwad heller han ~~[illegible]~~ draper medh wilia eller omedh wådha, Utan wåder kann

liggia

liggia i hiäll barn ſitth, thå är hon ey wårdh lijff
mistha eller arff. Kunna fädernis fränder kära
till henne, att hon lågh aldrig i hiäll barn ſitth,
medh uilia ſinom, thå wärie henna fränder henne
medh xij manna edh, att hon lågh thett aldrigh
i hiäll medh uilia ſinom. Och haffuer hon ſå
fatiga fränder, att the årka ey edhin gonga, thå
liggie thett till häradznämpdh, huadh the willia
henne wäria eller fella, Warder thett ſåå, att
hon annan tidh giffteſ, thå wachte ſigh therfore
att hon ey legger ſitt barn i ſängh medh ſtiuffadur,
Döör thett i ſängh medh honom, thå äger honn
mistha arffwidu, Nu kunna fädernis fränd
trätta, att thett war dött i beggie thera ſängh,
och the ſegia ney för, Thå liggie thett till härets
nempdh, Äre bolfaſta män aff huaris fränder,
fäller nempden them, thå böte xl mark och
wett arffwidett, Dräpa the medh wåda, ſå
bötie ſom i wådabotum ſkils, i haffuin thå

Ligger modhar barn i hiäll.

Dör barn i ſäng när ſtiuffader

Högmåla. 7.

förwärkatt allo tÿ som hon eller han ärffua måtthe
haffuer thett som drapitt är samsyskene, thå är
thett tess arffwe, och thett arff skall then som näster
är åå tess wegna taga, ~~taga~~ vnder sina wårio
och gömo, och tÿ then som drap. Om tÿ äro
samsyskene till wättz komen, och om tÿ är fader
eller moder lifflandes till som tÿ dråpo eller
mördo

13 Nu bo syskene saman i bo oskiffto, hwadh
the affla medh tienisto eller medh androm
slöghdom, tagi såå broder som broder, och syster som
syster, Nu sidan skifft är, thå gonge thett
till skiffto som the åå möderne och fäderne
fingo, och tÿ tett som the medh tienisth eller slögd
wonno

14 Nu wilia syskene arffwe sino skiffta, thå
skula frändher thera när wara att minsto,
twe knott i sköött läggia, och sidhan lutta,
Nu segher annan thera lutått wara, och annar ey,

Hwru arff skall
skifftas.

Tha äger then witzordh ſom lutatt will watha, medh
fullom iempnada edhe. medh näſtom frändom
att han ſigh thett medh lott och laga, ſkiffte under A
C ſin broder eller ſyſter, B Tha faſter luttren thett
D han fångitt haffuer, Nw är lutatt i bolbyiud,
tha är och luttatt i allom tillägom, ſom J
boolbyiſens liggia

Nu är lutatt
J bolbyiom.

15

Nw ſeger någor ſin lott wärre wara, och
beder iemka widh ſigh, tha äger then witzordh
ſom innan natth och aår till iempnade will dela,
Tha ſkula alla återbära medh ſwornom eedhe,
och näſta frender ſkulo ther till koma, att minſta
tolff, tagi ſåå monga åå fädernet och åå mod-
erne, ſom han kan fåå, ſom fempton åra äro,
Theſſom lindom att luttren feſte thett han ha-
ffuer fångitt, thett är ſåå merkiande och under-
ſtåndande, att hwar holde thett han fångitt haffuer
och är annar luttren wärre ään annar, tha ſkall

Alla arffua ſkyp
ſkola iemkas och
förbettras, och ij
upriffuas, eller
aa nijo ſkifftas

medh hono ömkas och såå bittras, och ey aff nyo skifftas, Dela the ämm sidan, thå skulo näste frender tolff som nu när wåro, swäria att the kunno ey närmare skiptta, änn nu är sagt, och luthe sidan hwar åtth sinom lotth, och sidan gonge ey till ömpskan them emillan eller thera barnom,

Delas om arff,

Dela någre om arff, och kalla sigh bådhe arff medh rätto äga, thå är thett bådhe rätt och lagh, och then som ypenbara skyldskap till haffuer effter lagom, han skall arff taga,

Om iäff är komit i arff.

Är nåhott iäff, och ey ypenbara skyldskap till, Thå skall lagmandh åå tinge åtth thera före sigh räkna, och them arffuitt tildöma som hans skäll, och hans besta manna närvaran visar honom näste sannindh wara, doch såå för iefftwns skuldh, att then som arff äger taga effter dome, Withe skyldskap sin sannan och ey osannan, medh xij manna edh, och iij aff them äge witne bära, twe aff fädherne, och twe aff mödherne, innan siette man, Vtlete hwar skyldskap

Jordabalke
Cap: 16
om fast arff.

Vtlete hwar skyld//
skap sin. innan
tryggia åra fräffd

ſind förre änn treggia åra haffd åkomer, Mer
äghe then arff som i handom haffuer

16

Nu är någor skyllare änn then arff haffuer tagitt, och talar lagliga opå, förra änn treggia åra haffd åkomber. Tage arff sitt åther medh laga vitnom och domom, änn thå att thett see framdelis i arff fallitt, Thy att thett är återgongz arff, som oskyllder tager, om lagliga åtalas, som för är sagtt

Återgongs arff om lagliga åtalas

17

Om hoor

Kirkeb: – 16.

Erpis: – 2/11

Högmåla – 5

Nu må man ey kenna androm læger för hoor, Vtan han see innetagen, Mer barn bära vitne, Nu om hvarittera äro, och honom vitis thett, thå skall han medh xij manna edhe dyliaa bade barns och häffda, så att han henne aldrigh häffdade j them xl vikum, innan thett, att hon thett barn födde, Mer böthe iij mark, och ther ager j hvarken karll eller konunger, thett är giftomans ennsack

Arffda

18 Om frillo barn huru fader och moder skall föda,

Modrun skall frillobarn sitt födga, ther till att
thett är triggiaa åra gamalt, Sidan föde
thett fader ther till att thett är Siuo åra, legge
thå bägge thera Vordnader åå ther till thett är
Siuo åra fulla, Nuo legis barne foster modher,
och fordärffuas thett barn aff wånrijght, thå
äger biscoper skoda, huar thett skall återfasta.

19 Frillobarn.

Nuo kan frillobarn peninga waxa, faller thett
barn fråå, och är ther peningar effter, lifwer
fader och moder, thå tager fader twåluti, och moder
tridiungh, Är annatt thera effter, tage allt sama,
Äro eij the till, gonge thå om thett arff, som
om all annor arff, Doch må thett eij ärffua mera
ään ij mark effter fader, och ena mark effter mod,

Adelkona barn.

Thå adelkona barn faaå till sex mark, thå tagi
frillobarn till fulla tre mark, huad the äro fler
eller färre, Är arffuett minne, tagi altz initt,
är och arff mera, tagi thå eij mera ään iij mark,
Eij må frillobarn till arff gåå, ther eij gåår

fadr och modher, utan i brystz arff

.20. Hoor barn och andra slika

Afflar man barn i hordom, frendsemis spielld gudzsiffualagh eller skyllskap spielld, the barn saa afflas, the äro åtskildh vndh alt arff,

.21. klandas thett i arff är komitt

Nu kan thett klandas i arff är komitt, klandas thett for enom, thaa klandras thett for allom, hwad heller the skulo thet holda eller vtgiffua, och waris arfftaka thett medh landzlagom, eller vtgiffue

.22. Hwru gield skola geldas och bitalas aff arff skipto,

Döör man och äro gieldh effter honom, thaa giellds gieldh hans aff bos hans arffskipto, och arffuas skiffte thett åter är, Är ey godzett mere ään gieldhen äro, thaa giellds gieldh hans aff ty samo, findz ey godz till, thaa är ther ondt penninga taga, som inga äro till, och arffuie wari saklöse, och haffui ingen woldh att skiffta nogro arffue, förre ään gieldh gulden äro, findz ey godz till fulla gäldz, thaa felle aff allom, slicht

Arffda : B:

aff mark som aff mark

23 Nů döör thenn man som ey haffuer arffua inrikis, komer rätter arffuinge, innan natt och iemnlanga medh breff och fullom skälom, att han är hans rätter arffue, tå tage han arff hans, komer han ey, thå tager konunger godz hans, hwad thett är iordh eller löösöra, thett han ey lagliga giffuitt haffuer, thett kallas danarff. Danarff. Nů om iordh är giffuin honom, thå tage them åter iordena som honom then gaff, Nů om man är utlensker, och weth ingen hans arffua thå skall arffuedett stånda ther till, han komber som ärffua skall, Nů om man wäth ey hans arffua och komber budh aff hono eller wissa hwar han är eller han sielffuer innan natt och år, ärffue thå halfft konunger, och halfft lathe giffue för hans siell, Är thett klerker, som så ärffua löss döör, thå haffuer biscoper konungz rätth i förskriffne arff

Jorda Balkenn

Begynnes här

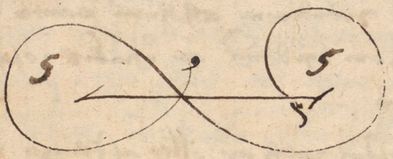

Alt thz man eller kona i sinom ytersta tima kennes och taler och giör ther sin edh effther som thz tilbör, hwad hon äger nagrom gelda eller annar honom, eller om annor måll, thz skall wara stadigt och fast. Doch så att 3 män ått minsto wore ther widh, en then som gälden skall betala och gelda å hwars wegna eller nagott vtgiffwa, och 2 som vider skola ganga, om thz så tvedrecht säya och swäria hwad som the hörde.

B 167

Jorda

Tabula.

1. Fem äro laga fångz iorda, och om vrminnis häffdh åkomer,

2. Huru arffue iordh skall lagliga skias och vpbindas

3. Huru byrdamen skulo arffue iordh lösa

4. Heger annar iordh wara lagbudna. och anar ej,

5. Huru bonde må hustru sine iordh skia och vpbinda,

6. Huilkin aff byrdamanno näster är att lösa iordh,

7. Huru iordh skall wädsettias och återlösas

8. Medh hwad wärdorom och huru panta iordh äger återlösas, och om byrdamen är vtrikis, öffuer mage eller iomffrw

9. Huilkitt ärffue iordh är eller affhinga iordh, och att man giöre aff affhinga iordh hwadh han will,

10. J allom iorda kiöpom, och skipto skulo xij fasta wara, och häradzhöffdings vitni ther breff åå som ther wttrykkis, och om ther iordh klandras sidan

11. Om iorda breff förd arffuas, och att iorda kiöp må för lagmanne göras,

12. Klandras kiöpt iordh thå skall fångaman förkoma och hemola eller bötha

Huru then som selier skall till hemols bindas, och göre både kiöp och skiffte 13.

Kommer kiöp iordh eller skiffte i flere manna hender, klandras hon och then förste giter ej hemoladt, hvad hans plicht är 14

Ingen byseman eller embetzman selie annars iordh utan han haffwer iordägandens breff ther åå, ingen döme och öffwer iorda godz utan iordägande stempde är, och stefft till swars 15

Selier någor iomfru iordh, öffwermagi eller bett, uittlinga iordh, i thæ selie till battre, doch haffwe the woldh thett återkalla, eller holla, när the till stadga koma eller vitz koma, eller iomfru gifft warder 16

Huru the iordh skall lagsökias som man will skipta aff lande och i kiöpstadh 17

Om tryggia åra häffdh i iorda kiöp och skiffte och om hans plicht som annars iordh selier, eller bårtskifftar 18

19 Hwar ſom affrad ſkall haffua aff kiöpte iordh eller ſkiptte, eller aff the iordh igen windz medh lagom aff androm,

20 Om giffto ſtempno och affradz dagar hurw landbo ſkall rettha affradz gulldit, och att giffit går i arff,

21 Om landbo ſegar lagligha iordäganden iordh igen

22 Om landbo ſeger ey lagligha godz åther, hwad honom bör thå giöra

23 Om landbo rymer eller lather ſigh affdra innan bolaxſtempno, huru iordäganden må honom igen föra,

24 Om fardagh manna emillom, och hwad landboo bindz aff boole föra,

25 Huru landbo ſkall lagligha godzett åter antwarda och om laga byggningh

26 Hwar landbo aff, och är iordäganden någott ſkyllogir, och att landbo må frij fara, thå ſtempno är uthe och lagligha tillſagt

27 J hwadh ſakom bonde må hustru ſin [illegible] ſkilie, och hustrun bondans

Balkeim

Um bonde löper fraan hustru sine, eller hustru fraan bonda, huru iordh thera maa thaa selias, them igen sitter, och barnom till födho — 28

J alla affflingo godze, ager bonde twelutir och hustru tridiungh, ee hwad the kiöpa eller selia, — 29

Skiper en iorda delo till fangaman, och annar till fäderne, huru thett skall slitas, baade medh fäd ner brödhe, och om fangamen äro flere, huru hemolss man skall thaa koma före, och om quar stada doom, — 30

Huru barn eller frender ega gamallt eller siukt folk uppholda och föda, och hwad the skulo ther före haffua, och tess sack som bij saa föder — 31

Um bya twe dela om iordh, och nagor aff grannom segher sigh aff the iordha delo, — 32

Huru bolagh skall leggias holdas och slitas — 33

Iorda

1. Sex äro lagafång iordha j Swerigis lagom
Itth är arff och lagliga ärfft är 1.
Annatt är skiffte om lagliga skifft är, 2.
Tridie är kiöp, om lagliga kiöpt är, Fierde 3. 4.
är gåffuo, om lagliga giffuitt är, Femptte är 5.
wädsatt iordh, om lagliga wädsatt är och förstånden
är, Thesson lundom äro fulfång iorda, såå
åth wand och åå watnawärkom och allom till,
ägom, effter thy som lunsliga eller lagliga ståår
scriffuitt i lagboke wåre, huru hwärttera är
lagligitt och olagligitt i stadh sinom lagligitt
stånde, och olagligitt atergånge, thy att allt thett
lagliga fångitt är, thett är rätt fångitt, och
allt olagliga fångitt, är som afångitt, till thess
att urminnes häffder åkomer, och åå hwar som
urminnis häffd åkomit. thett är lagliga fångitt,
och thett må ingen qwälia

urminnes häffd
räknas sommer
för 60 åår men
i gamla lag sä
ger räknas häfd
för 120 åår,

2 Huru man skall iord sina lagliga upbiuda

Nw will man iordh sina sälia, thet han haffwer
medh arff fångitt, thå skall han aa trenne
häredztingom, hemne lagliga frändom sinom upbiuda,

fadernes frendom fäderne ioch möderness frendom möderne, Sidan haffue byrdamen dogh och natth och åår the iordh kiöpa; kiöpa the ty innan natth och åår, thå haffue han wåldh the iordh selia huem han wäll, och äge aldrig byrdamen the iordh sidan på tala

Nw wilia frender hans iordh till sin kiöpa, thå kiöpe effter ty som iij åå thera wegna, och iij åå hans wegna segie hemne wärda wara, och ty effter borda budi, som frendom wår seder, Seliger man the iordh frändom sinom ioch bwder hemne ty lagliga wp, böte iij mark ioch frender löse byrdh till sinne 3

Böte iij mark tha som för frändom selia sina byrdh,

Nw dela the annar seyer the iordh lagliga nybudna wara och annar ej, thå skulo thett xij män wittha aff häradeno, som bådhe segia ja wnder, hon lagliga wpbuden och lagliga ståndin wara, haffue thå then som 4 fangitt hafstuer, war han ey saa, tha gonge åter i byrdh, och bøthe ther iij mark som såldt hafuer, och wordhe åter aff them som kiöpt hadhe/

5 Huru bonde äger selia sine hustru iordh /

Nu will man hustru sina iordh selia, tha skall han frändom henna lagliga upbiuda henne, medh sama lagh som sijna egna, och selie ey annat aff henna iordh änn tridingh, och twålute aff sine iordh

Fiorda balken 27.

6 Dela men om byrdh.

Dela men om byrdh, ware then närmer lösa byrdh som närmer är, efter arffua tale, Nu binder han ey till lagligan som näster är, ware tha then näster som tilbinder aff frändom hans, innan natt och åår, äre bade iemnar, tha löse bade, halfft hwarthere, Nu delathe, seger hwarthera sigh närmare wara, thaa skula the till tinge fara, och ätth sina att rekna hwarthere äger iij nempna, och the sex skulo skada, hwilken thera närmer är, och efter ty som

Huru ätt skall räknas. Arffda b: 15

the sex

the ſex ſwärna och witna, thå ſkulo hine
bijrdh löſa,

Nu will man iordh ſina wädſettiä, ther ſkulo
fyra bolfaſta med vtnämna, medh häredzhöfft,
dingom, twå åå hwars thera wegna, och
wärda the iordh åå tinge, hwadh hon ähr gelda,
och effter therra mätzordom ſkall hon wädſettias
och ſå återlöſas och ey dyrare, löſer ey them
ſom vtſatte innan dagh förlagdan, haffū han ähn
thå natt och åår att löſa om han gitter, löſer
han ey, haffū thå byrdaman hans woldh att
löſa innan vj vikur från them dagenom, löſ
the ey, haffū thå ther kungen haffuer, Och ee
hwad byrdamen löſa. Ther them beholler ſom till
pantt haffuer, thå fylle ee them vtſatte wärdh
effter ty ſom hon mäthen war åå tinge, och
ſlåå aff haffuwnd geldendom ſå mykitt han aff
the iordh nyburitt haffuer

7
Wädſettninga
iordh
Kirkio b: 14

Then ey will löſa
ſine pante iordh.

Tingzmåla 27
Jorda b. 23

5

Jorda.

8 Thesse äro the wärdöra som man skall lösa iordh sina medh, Gull, Silffuer, wede penniga, korn, Nött, Fleskt, Smör, lereftt, wandmall, Jarn, kopar, ogiordh och oskoren klede, Såå dijrt skall iordh återlösas, som hon är utsatt, och ej effter byrdamans budi som hon fordom war, Och the som widerwore thå iordh pantsettis, the skulo och närwara, thå tessere wärdh åter geldas, och witha them, äro ej the när, nempne thå härads höffdinge andra så mång i stadhenn, som the scia badhe ia wider, och effter thy the giöra skulo the badhe att lytha, Är byrdaman utrikis, thå haffuer han dagh, natt, och åår återlösa the iordh sidan han återkommen är, Är han offuermage, haffuer dagh natt och åår, sidan han är femton åra gamall, Är iomffru byrdaman, haffuer hon sama dagh effter thett hon gifft är, Huilken som ej wartar tesse dagar nu äro sagda, wari han thå skilder

Jordh ager lösas medh tesse wärdöra

Pantsetninga iordh.

vnder the iordh, och haffuer han henne som fångitt haffuer

Skäll man fäderne sitt i enom stadh eller skiffter, 9
Och köper i androm thett är fädernis iordh
Och ey möderne eller afflinga iordh —

Afflinga iordh

Selgia hwem han wyll

Afflinga iordh äger ey byrdamannom bindas, then iordh haffuer afflatt, haffuer wåldh giöra aff henne hwadh han will, giffua eller skiã, och selie hwem han will, som han dyrast gilter, vtan man haffuer henne aff byrdh köpt, aff rettom byrdamanne, hon äger bindas rättom byrdamannom som förescrifftuitt staar ¶

10

Huru man skall sigh iordh lagliga affhenda,

Alla stada ther man skall sigh lagliga iordh affhenda, medh kiöp eller skiffte, ther skulo tolff bolfaste men widernära aff thy samo heredeno som iorden ligger i, Och häradzhöffdinge skall förskilia och nempna ther man sigh iordena affhender, och sköö skiöta, Them man affhender sigh iordh sina lagbundna och lagstondna

Iorda.

Såå mykla och i then by, när by och fierre, med allo thy som ther till ligger, innan gårdz och utan, och aff ålder warit hefftuer, och ärffue är, och intte undantagitt, och affhender sigh, och sinom arffuom under han och hans arffua, före såå monga penigga, och ther äro the xii fasta åth, och wij ärom alle till witne, att thett är åå tinge lagliga giortt, och i tesso mätto giffuū härZhöff dinge sitth breff ther åå, och tage twå öre för breffwitt, Samalunda tagi lagman för sitt breff. Kan the iordh sidan klandras, Thå skall then som iordan klandras före, sina fasta nempna, the tolff skulo thett swäria, hwar i sin stadh, och bidia sigh så gudh hullan, som han köptte the iordh lagliga, och wij wårom fasta åth thy köpe, Äro någre döde aff them fastamen, eller utlendis farne ella i laga förfallom som framdelis skils, såå att the gita ey ther till komitt, Thå nempne andra boolfasta men i thera stadh them som thåå

Om iord klandran i kiöp eller skiffte

Tingsmåla 14.

aa tinge wåro thå köpett giordes, och the skulo
samaledes swåria som fasta men skuldo giöra
om the till wåro, Ökar han [illegible] them sidhen
gonga, thå äger häradzhöffdinge köpett stadigt
giöra och döma, och haffuer ingen woldh the iordh
åther mera qwälia, Som än tima är så warith,
Ty att thå lagliga är waarett för enom, thå är
och waarett för allom them som ther framledis kunna
åkära, Nw will man sina iordh i flerom tompto
selia än i en tompt, i såå mongom tomptom
han säll i såå monga fasta skall han haffua
i sina fasta, att hwaria både in att taga, och wtt
att giffua

Lagwarth

Nw kunna breff fördärffuas som häradzhöff-
dinger vtgaff, thett äga fasta witha,
eller tolff män som aa tinge wåro, thå the
gåffuos, hwad the gåffuos eller ey, kan thett köp
för lagmanne giöras, thå skall lagmander sitt breff
aa giffua medh förordom som för är sagt,

11
Jorda breff för
därffuas

B 167

Jorda.

Och bonde han giffui halffuan öre lagmans klerike före hans breff, hwars som lagman och häradzhöffdinge the giffua sijn breff åå iorda köp eller skiffte, thå skulu the thet nempna j breffwena som under skifftis wåro, att såå them som ther äro faste åth, och så the iordh han köper, och hwar hon ligger, och huru myken hon är, och huru monga penninga han före hona gaff,

Skipta the iordh före iordh, thå skula bade iordene j breffuitt skriffuas, the iordh han tager, och the iordh han före giffuer, såå hwad the äro innan häradz eller utan, giffuas ther penninga till, thå skulo the och i breffuitt nempnas, hwad penninga han togh, och huru monga the wåro, j hwad styckiom,

Nu haffuer man fångitt lagmans breff, och komma the breff före konungdom breff, Tha äger konunger thetta breff stadfesta medh sino breffue, om thenna breff äro beggia före som underskrifftis, eller och hans breff som iordena sålde för penninga, och eij allir.

12 Köper man iordh aff androm, wärde then iordh medh som honom sålde, och hemola them wärdh som köpte, Klandras något i thy köpeno, thå skall fångaman fram koma, Gitter han hemolatt som sålde, stånde köp thess som köpte haffr, komer ey fångaman hans fram, Mer kommer fram, och gitter ey hemolatt, thå gånge hwar till sins, och then böthe iij mark ohemolt sålde.

Then ohemålt sell, böte iij mk

13 Köper man iordh aff androm hwad thett är klercker eller lekmandh, thå binde fasta åå rättom ägande, och han kome ingen dyli före, som rätter ägande är, ämm fasta äro till, Nw giör man både köp och skiffte, är skiffte meer och köp minne, ther gifftz skiffte fastom wäldh och witzordh, Är och köp mere och skiffte minne, thå dömes iordh i byrdh, och gifftz köp, fastom wäldh och witzordh, Äro the badhe iemptt, thå gånge åther i byrdena

Jorda.

14 Nu lather man iordh sina bårtth, thuad heller
medh kiöp eller skifftte, och får sidan
huar aff androm the sama iordh, till tridia manna
eller lenger, klandras the iordh för them som henne
förssth bårth lett, gitter han henne frij wårtth,
tha bötthe han för ohemolt, han bötthe och för åvärkan,
om ther är ikommen, och hine wari saklöse, och
genge han åther till sina peninga than vtgaff,
och than till iordh som henne vtgaff, vtan thett
oklandratt och ohindratt stått haffuer i iij åår,
som framdelis skriffs Cap. 18.

Jordh lather man
bårtt medh kiöp
eller skifftte.

Jordabalker
Cap. 18.

15 Haffue ingen syslomann wåldh sckia sins herra
iordh, vtan han fåår herrans eller husbondas
breff som them iordena köper, att the iordh är
honom hemoll, ingen haffui wåldh döma öffuer
någor mans iorda godz eller andra ägodela, vtan
iordaghandin wari lagliga stempder sielffuer till
snårs koma, eller hans visa budh, som hans fulla
machtt haffuer medh hans öpne breff och insigle.

Ingen döme öffuer
annars godz och
ägodela

Hafuer ingen woldh öffuermage iordh, iomfru iordh, wettwillinga iordh, bortselia eller skipta, utan han skiffte till bettringh, Och tha såå, atth tha öffuermage kommer till mogande ålder, och mö tha hon gifft warder, och wettwillinga witande warder, hafuer wold hwath the willia thett skiffte holda eller ey 16

Öffuermaghi Jungfru och wettwillinga iordh.

Nw will man iordh sina aff lande och in i kiöpstadh skiffta, tha laghbiudhe the iordh åå häradzthinge ther hon ligger, och bynde byrdamanno, Lösa the ey som för sagt är, selie tha iordh eller skiffte medh hwem han will i kiöpstadh eller åå lande, och giöre tha hwar medh sinom lutth, som lagh sighia ther the liggia medh brefuom och andro skälom 17

Alla the iordh man hafuer ohindrada och oqualda illman iij åår hwad thett är kiöp eller skiffte och witna thett xij män, hafuer ingen wold åå the iordh tala som såå länge hafuer ståndett oqualdh, utan man sé wtlendis, eller han fangen är, 18

Ohindratt och oklandrat iordh i iij åår

B 167

Jorda.

Jorda balke 14 C.

eller iämskiftom eller öffwermage, the måga iord
sina igen winna innan iij åår, sidan hwatt
there fridt och stadgatt är, som för är sagtt,

Kiöp eller skiffte ey wisthnes innan iij åår

Hwilken ey wisthner thett kiöp eller skiffte igen
åå tinge medh lagom innan iij åår, som före
skils, beholle thåå then iordh som fångitt haffr,
Och then som the iordh sålde eller skiffte, som
han ey åtthe, rätte honom som mist haffuer,
allan sin skada up, och iordh iämngoda igen
i såå godho lago, och åå xl mk till treskifftis
om han the iordh medh wilie sigh till egnatt haffr,

Konungz B. C. 28

som i konungz balkenom skils Cap: 28. Är
the iordh honom androm lundom åkomen, och kan
ey hemola, rätte thå skadan up igen, och
iordh iämngoda och medh iij mrk för ohemollt
och thett withe häradz nämpdh

19 Hwår som iordh kiöper aff androm eller medh
skiffte fåår eller wädsettning före affradz dagar
thå haffuer ther affradett som iordena och affradz

daga ager, Dela och twe om iordena, ther ey är
waldzwärk ikomith, thå haffuer then affrad aff ty
årlno, som iordena meth lagom winder om hon
såå än nu är, Är och någor iord meth waldz,
wärk affhendt, thå bör hono affrad och ingeldh
som ther bör aff gåå, och så monga årom som
han hennes misth haffuer, aff them som iordena
haffuer honom affhendt, och för waldz wär//
//kett bötes som i konungz balkenn skils. xxviii C.
och ther meth allan skadan mothägandenom
uprättandis

Affhender någor iord meth wäldz wärkom

Konungz b: 28 C:

Sex åår är gifftto stempno, och sinnde åre skall 20
gifftt giffuas, såsom bådom åsembar,
iordägande och landboa, och så affradh, Rette
affradz dagar äro åå Sancte Thomas dagh
för Jwll, giffuer han affrad wth för, wari
saklös, giffuer han ey wth åå rättan affradz
dagh eller för, gillde fierding högre ått sakören
än affradh är, och söke uth både sakören och affradh,

Affradz dagar om Thome.

Jorda.

aå nästa landztingh effter skoll, Nw seger
landbo affradh wara guldit, och iordäganden
seger ey, thå rätte landbo meth goda manna
edhe effter thy affradh är till, Feldz han att
edhnom, giffue ut affradh, haffue iordäganden
ikke woldh segia landbom aff iordh för än
giffto stempno äthe ärs, utan han giffue honom
alla giptene åther som han aff honom upbar,
Nw döör antinga ther som giffte utgaff, eller
then som giffuitt war, thå ärffue så wäll
gipto boll som fädrene ärffue ther till giffte
är ath

21 Nw seger landbor iordäganden åther iordh, när
giffto stempno är ute för midfasto, thå rådhe
iordäganden sielffwer iordh sine och få sigh land-
boa och åboa på iordenne

Um gifftostempno,

22 Nw seger han sidan åther effter giffto stempno,
och innan affradz daga, få thå äganden̄om

träddan åker, eller giffuit hond trädis lönn, effter
som twe men skillia aa hwars thera wegna
om innitt ær trädtt, Ær och trädtt haffuit försagd
arffuode sine, Ær och bij gifftostempno wthe
haffuir försagd gipto sine trädhe och wall sädh,
vtan iorddgandan wräke han aff bool bortt
och thett skall hæradznemnd witha, Ey må han
effter affradz daga iordh åther stighia vtan, fem
faa ägandens annan åboa eller vtt affradz, och
holle vppe allan tunga the iordh tillhör, aff thett
årens, ändå tha att han inte sådde i tij årens,
landbo skall åter andtwarda saa godh hws och gärda
som hann togh

Nu rijmer landbo bortt eller later sigh afföra
innan bolaxstämo, haffuir tha iordäganden
wolld hond igen föra, medh boskapi sinom, Staar
landbon till wärn, och faar han skada, eller the
honom wärna willia, vtan draap, wäri alt ogillt,
warder någor aff them dräpin, böte medh xx mark

23

Rijmer landbo aff

B 167

5

Jorda.

Faar iordäganden som efftir faarr, eller the medh honom äro någon skada i draghom eller sårom, ligger thett allt i wråbotem, och alla the som ther medh wåro, affslytia landboen aff, bothe huar there iij mark till treskifftis, och landboen rätte äganda(n)om upp allan skadan som han ther i fångitt haffuer, och åå sex mark äganda(n)s ensak.

24 Nu äre rätter fardagar manna millom, Tiuf-dagen för Midfasto Sundagh, läti thå landboen halff hws lidug wara, om kindelsmesso för them som till skall koma, haffuer ingen landbo wåldh fåå eller foder aff bols föra för fardag, widh iij mark till treskifftis. Will landbo foder selia, thå åger han äganda(n)om först bindha, Eij må landbo, timber, Ueffner, Långhalm, gärdzle eller gårda aff bool föra widh iij mark och åther skadan, och intte thett till boolsins nyttö är hyggitt i tess bols ionaga ligger, utan

haffuer ther medh bondans godh minne som bolit åger,

Nů leyer man booll aff mans han skall wällogher wara, om allt thett han haffuer leygtt, och legho lata framledis och låna, ämm thå skall före allt åå bole nötas, medh booth som för är sagtt, och åter skadonn

Landbo åger iordägendom åter anttwarda godzett bättre och ey wärre, och fördingare både medh husom och gårdom, och byggie ått minsto hwartt åår till halff mark aff nyå, och holde thett wäll medh tack han annamatt haffuer, hwad ther i brister, fylles aff boskap hans, förre ämm han aff far, flyier han för, eller aff far, sökis uth bötter som sagtt är 25

Nů far landbon aff sidan bolaterkid är uthe utan husbondans minne, är han honom gieldskyllger, lagsökis thå om gieldett, hwad thett är mindre eller mere, och böthe iij mark till treskifftis, 26 haffwe och ingen wold landbon lenger holda, änn bolaterskip hans vte är och iordhägande är lagligha tilsagt, utan landbo medh godho wilia sinom will quar bliffwa och sittia

27 Ej må bonde hustru sine iordh sälia utan trengs mål till trengia, kan vtlensker häär till landz koma, hedin eller Christin, fånga bonda eller hustruna och bårttföra, koma åther budh, och bidia bonda eller hustruna åter lösa, Nu är ey annatt till utan iordh hemma, thå må bonder iordh hemma sälia och sina hustru återlösa, Samalundis må och hustru bondans iordh sälia och sina bonda återlösa, om han fången är, Nu kan them hunger henda, och willia iordh sina sälia sigh till födo, thå äghe the bådhen iordh sälia twetun aff bondans och tridiung aff hustruna, Nu äger bonden hwarken iordh eller lösöra, thå må han sälia aff hustruna iordh om årit till sex mark, och ey mere, thetta köp skall aa tinge lagligha göras och kungöra hwad nödh them ther till driffwer

Iorda b. C. 5.

Köper man

Far man från hustru sina, eller hustru från manne sinom, eller far pilgrims färdh, thå tarffua barn födho vidher, och ther som hema sitter, haffuer ther wold som hema sitter sellia hwad han will aff lösörom till födho, Stånde thett fast och fult som hustrun giör som mannen i thesso målom, och gange ee twåluti åå bondans godz, och tridiung åå hustruna ee wilka hionalagh är, thå holler sengiakiöpet samman, hwadh the heller sellia eller kiöpa 28

Allt thett bonden och hustrun kiöpa till samman i iordh eller lösörom medan the i hionalagh äro, äge ee bonden twåluti, och hustrun tridiung aff thy kiöpeno, ee hwad the kiöpa eller sellia, thå gange åå hustruna luth tridiungh, och twåluti åå bondans 29

Byggto b. 5. och 18. Cap:

Tingzmåla b. Cap / 13 /

Nu dela twe om iordh sina, gryper annar till fädernis, och annar till fångamandz 30 thå skall fångaman före koma, gitter han iordh hemoladt, thå haffui then iordh som fångitt haffuer, Gitter han ey, thå wäri hin medh fädernes wetni sine medh xij manna edh: then till fäderne griper, Nw gripa the bådhe till fädernis · haffui then witzordh eder ganga som i handom haffuer i thesse mätto, Jagh beder migh swå gudh hullan och helgedoma the iagh åholler, som thetta godz är mitt rätte fädernet eller möderne, Och hwaske mine förälldra eller iagh eller och någor aff wåre wegna, gebuitt therffore wändh eller wedergeldh i kiöp eller skiffte, och ey wedsatt eller giffuit laghliga, så hielpe migh gudh till liff och siäll, Nw kunna fångamen flere wara som hwar aff androm fångitt haffuer, lethe thå hwar till annars, och kommer thå hwar medh wändh sitt och then bötte iij mark som åt ofemollt faller, Är fångaman innan landz och laghsago, thå äger han framkoma innan trij laghtingh, Är han utrikis, och utan landz och laghsagu, thå skall han framkoma innan 9 vikur, Nu kan han utrikis wara innan herra tienist, eller pelagrims färdh wara farin, eller medh köpenskap sinom segelder, thå skall ther dela i quarstadha ståndha, och skildz aff the iordh i taka hender settia, ther till atth ägandan åther komber, innan the 9 vikur efter thett han är återkomen, thå äger han i hemåll ståndha, bryster them hemolzman som fångitt haffuer, thå böthe han åwärkan som iordh haffuer skarit, och kräffuer wärdh åther aff honom som honom ohemolt i hender satthe,

Nu kan fångaman utrikis wara, och gitter ey komitt för förfallom sinom som för äro sagda, thå äger the dela i quarstada ståndha ther till hemolzman wäder komer, och i trem laghtingom ther efter. egar han i hemoll ståndha, och thå skulo förfallz wittne twäggia manna wara för

B 167

honom som lagh segia och fromia att han ey
koma kunde för förffallom tessom, och haffui
ingen wäldh att döma iordagotz eller affgerdh
i qwarstadh, ee meddan ther i handom haffuer
wäll före rätter koma, och till rätta swara,
Dömis thett haffui inga macht

31 NU kan manne eller kona ålder eller sootth
hendha, Tha äga them barn uppeholda, och
föda till dödhe dagha, hwadh the äga mera
eller minne, haffuer han barn, ett two eller flere,
tha äger han ää tinge barnom sinom iordh
sina upbiudha, wilia barn undertaga, tha äga
the honom födha för iij mark penga om årett,
om lösöre äro till, Äro ey the till, tha take
swå myckit aff iordh som iij mark äro wärdh för
årett hwartt före kåsthenn, Äldsta barn äger
försth [illegible] födha och upholda, och sidan hwartt
effter ty thett är gamalt till, hwartt barnn
äger fader och moder uppeholda ther till att så myckit

B 167 - 59r

är ynnöttigh som the åtthe nybära effter them att
ärffwa, om the dödh wäro, syster systers lutt
och broder broders lutt, Will ey itt barn widh,
taga och äro såå tings witne till, och föder
annadt ey skiere honom fram sidhan, thå tage
thett, frijtt, först, före sin kåsth, än thå att ey
wetter är till, Är mera till thå tagi hwar sin
brott fullan effter thöm dödha, Barna lagh äro
om frände, om ey äro barn till, som nu äro sagdtt,
than äger näster wära att födha, som näster är
att ärffua, om han dödh wäre, Nu seger annor,
Jagh bödh så wäll min kåsth till, som tro thin,
ståndi thett åå xij tings witnis mannom, wädhe
haffua nemdh hwartera, Wäre ärffninge skyllge
att födha fader och moder om them fattighett hender,
eller ålder, ee hwadh the pening haffwa eller ey,
om the orka, hwilken Son eller dåtter som
wärster fader eller modher, böthe iij mark om åår
hwartt, thöm äger rätter måhägande, Nu kan

thenn dödh före änn thett är upnött som han för
sigh sattie, thå äger then som köpthen hafft så
myckitt upptaga som han köpatt haffuer, och
thett gonge till skifftis som öffuerlöpar aff thy han
åtthe i haffua ingen wäldh iordh sina binda eller
giffua före köpth sin utan rättom arffwingom/

32 Nu dela twe byia om iordh ena, thå seger en
granne sigh aff the dela then iadägande
är j them bij, thett äger han å tinge giöra
för änn wädiar till, Tappar then bij delona
wari saklös then sigh aff sagde, Winder och then
bijdelona, wari thå then wtlinder bådhe aff
booth och iordh som sigh sielffuer affsagde,
wädiar han försth och seger sigh sidan aff
the delo före änn han winder, böthe iij mark,
och wari skilder widh them wadh hwalder
the winna eller tappa the delo

Vill man bolagh leggia eller byggia 33
widh androm, ther skulo sex bondhe,
men widerwara, tre aå hwars thera wägnia,
the skula wetha i hwru lenge thera bolagh skall
standha, Bättras thera godz, bättras före bådom
them, kan thett minskas, minskas före bådom,
Nu är bolagh stempnd vthe, och the wilia boo
sina skiffta, Thå will annar sigh meer aff
thy boo kenna och androm minna, wari thett
aå sex thera manna witnom som när wåro,
thå the bolagh laghdo, och skifftis efter thy som the
witna, holler sidan annar thera för androm, och
will eij rigifftua efter thera witnom och skällom
edhe, thå böthe iij mrk för affholdit, Will man
bolagh rifftua före stempnudagh, thå böthe iij mrk
then som rifftier, aff sinom aufkellom peningom och
rifftie, så haffue hwar sith efter bolags fasta witnom,
Bolagsman må eij haua eller lego lata aff iordh
sine, hwar som the iordh staår eller faår, vtan

iordägandens lost, thå äghe iordägandhenn åwladha allan, Nw haffwer man i androm by iordh, och boor i androm, och will ey såå sine bolsiordh, och ey lego latha, och ey gärda gärda om, och will så att ödeleggia bådhe sitt och annars, Thå skula bönder till them fara i bynom boa, och bidia honom om sine iordh medh them hegna, Nw will han ey, eller än han och så fierran them, att the näkna ey han, eller tit komitt som han är, Thå skula the åå then lögerdagh nästh är helge torsdagh, till tingz fara, och doom åtaga, till att hegna gärdha hans, och staffla bota gärda, och sidan sakelöse magha the hans engiar och lindor medh mulebeth beta, och ey slåå, och sidan sin gärdsfångh sakelöse afföra, och han böthe iij mrck före att han wille ey skiffter hegna, om honom lagliga tilsagt war,

Finis

Byggninga Balken
Begynnes här

Huru bönder måga åwerka nijan bij eller gamblan,
och huru bij skall till iemfföris koma, och rää
och wäga läggias 1

återteppa
Huru man måå nija wegha läggia, och gambla 2

Huru broa skula byggias och wägha rydias, och
om skada ther man ther luter i, om broa siün
och sack thera som ey byggia 3

Huru tompter åga brytas bij till iemfföris delas
och om lägre 4

Huru hwar man tompt sina byggia, och mellanföre
i tomptom, och gödningh och tompta lege i gatu
Om någer will byggia åå sijna walle, och huru
lenge hus må sacklöst stånda, sidan bij är till iem
fföres komen 5

Bygninge.

6 Åker och engh skulo bytias effter tompt, och huru mykin gödningh skall wara

7 Huru wägha och dike skulo läggias i åkrom och engiom

8 Um tepningh om laga wärn om åkra, och om synamen ther oppå, och huru synas skall om alle saker

9 Kriör fää skada i åkrom huru thett skall bötas, och om man riffuer gårda eller brenner, När gärdha skulo gille wara om wåår och hööst

10 Huru mann skall fåå laghligha intaka i bruka och ÿ hilla hampna, och huru ther medh laghligha göras skall, åå båda sidhor iordägande och fääägandhe

11 Huru allmenna skoger skifftas skall medh bÿynom effter iord ägo hwars manns.

12 Um swÿn löper skog emillan häradh thå är logh/

13 Wilia bönder korn eller höö måka thå skall undan skäras och slåås, och om forthedh

Om torff skÿrdh, rena och dike, och om mann fåår i återlegdh iordh annars, huru lenge laga värn skall holdas om åkra och engh och om vrffieldh 14

Om legofolck och lego stempno 15

Om man åwärkar åå annan i åkrom eller engiom 16

Om nÿa vpgierder och åwärkan i annars boolstadh 17

Hugger man dödh vidh i skoge annars, löper näffwer, hugger löffstenger, slåår hööstörk, hugger hassle eller enga eek, hugger eek eller böök bärande, barkklöper eek, hugger apell, huru man må tolkom hindra 18

Jngen måå loffua hugga eller vada i skogh oskiptom, och eÿ afföra eller sälia vtan iordäganders loff 19

Plichtt tess som går medh gildrom i mans skoge 20

Huru wargaskallder skulo vphålldas och lagsökias 21

Huru warga gårder skall vpholldas 22

Om råa och elgh hoo thöm måå taga och om elga skiutt, hwar the må läggias, och om mann fåår wådh aff them 23

Byggninge.

24 När mann må gåå effter skornom i mordom eller lakattom i för alla helgon dagh

25 Uwärkar man i fiskwatnom annars, med mirdom näthiom eller nothom i fiskelekom eller uthan, huru man måå them hindra, och om man vill skiffta fiskewann, huru bundh och ströma bya emillom mågha byggias, och hwar som fördarffuar fiske tholl för andrum

26 Um råå och röör och bolstada skäll bya emillom, och om fäägongh, och om hijrer ther paa

27 Hwadh råå eller röör heta skall, och hwar them wtkastar utan doom, och huru the skulo nider setias,

28 Ligger lött eller odelda skoger bya emillom eller wärn kallader skoger

29 Dela menn om almeningia huru thett skall slitas och om någer fika eller byggier utan loff paa them, och när utskylder skulo utgiffuas och skifftas, om malm bergh hwar the finnas

30 Almenigia slotto dagar är näster sochnedager effter Sancte petrs dagh

Balkenn.

Om thee ſåå almenning boo, förmå vij rätt göra .31.
och att ingen må them ſköta

Ingenn må oſkifftan bya hiord vall inläga eller .32.
andra ägor, och om rijdskogh

Hwru möllna ſtader måga byggias, och om ſijner 33
ther uppå, Item om fiſke wärka och fiſke gårda,

Hwru man må byggia nidan och offuan, ſåå att 34
vij åvärkan ſkadar ſij emellan, och om flere äga
ſtröm, vill en byggia, Item och att ſij må fiſkerij
eller watn aff förre wändas eller gräffuas,
Och om Brundh liggia bya emillan eller häradz,

Om elder eller ſkipper löß aff försumelſe, eller vådha, 35
och ſitter bonde enſammen i bij, och hwad försumelſe
elder eller vådha elder ſkall hetha

Om them ſom elden ſkipper ſitter medh androm i bij, 36
brinder bij och folck inne, Brinder kirkia, huru
hwart ſkall bötas, Och om thett ſker aff löſe folck
preſte eller aff klockare

Nw om Qvarn brinder och om brand ſtodh aff 37
herdhe

Bygninge.

38 Fäär mann eldh i skogh, brinder ödelunda skogh eek eller werck, huru hwartt bötas skall

39 Om byrechtt och bysnerme huru man maa them taga eller bij

40 Hwadh rätt tofftgärda bij haffuer medh odelbij,

41 Äga flere odell bij, will en byggia och bij flere, huru man skall honom thär byggia, om flere wilia sedan byggia

42 Om kona molkar fåår, geeth eller koo annars,

43 Legger mann märke aa annars mandz tingstthe och om twe dela om ith märke

44 Dräper mann fää eller sarger fää annars medh wilia

45 Dräper mann fää annars eller sarger fää medh wadha

46 Dräper eller sarger fää annars mandz fää,

47 Kastrer man okynnis hundh som fää bither

48 Leggia bönder wäderlaga om giärdewall och skörskada bij

Flåår mann basth eller brijter quista aff träde, eller brijter [illegible] i annars mandz skogh, och hemptar vill hembla 49

Kronu hembla gårdar skulo byggias och uppeholldas i rikeno 50

Låter mann fää opå dija annars mandz utan loff, 51

Kröyer mann fää aff säterbij 52

Ingenn måå annars fää, skip eller ankostha, tagha och bruka utan loff eller leyho + 53

Bÿgninge

1 Capi. Vilia bönder bÿ aff nÿå bÿggiä , eller ligger han i forno skifft och hambre, thå skall hwar sine trädde såå, och sidan gonge nÿ skifft åå, Fåår någor gamla skifft sidan nÿ är åkomen , bötis thå ånär kan hwartt effter brutom sidom, Thå komber fiärdinger fiärdinge till skifftis , och halffuer bÿ halffuom, thå är bÿ till iemföris komen, ther liggis om fÿra tompta råå , och fÿra fårnegz råå, thå är then bÿ gambunden Thå åger wegher x alner bredder wara Nü skils almanna wäger till bÿ hwars, och annar fråm , tÿ att suo flere att bÿamen strekffue willia , haffue thå then bÿ fårwtgh som för minne ligger, som then för mere bÿggia, Thÿ må alla en trengia, Nw wilia bönder gatu genom bÿ leggia, thett måga the saklöse göra, om them sielffuom åå semiber

2. Hwär som almanna wegh åter tepper , och annan nÿian leggia, thå skall han före till

tingz

tingh fara, och taga doom till, och wägh läggia, aff them stadh han förra lågh, thå skall han honom läggia åå sielff sins bolstadh, i emgenam och i emgodan, som han förra lågh, hwar som ey gior såå, flyttier gambla wegha och gābla grindestada, och haffuer ey dom för sigh, böthe iij mark, och läggie wägher som han förre legatt haffuer, Minde hwar broom, wägom och grindom åå medan hans bolstadh räcker

3 Alla åga broa byggia och wäga rydia, såå thar som mindre åger i by som thar som mera åger, hwar effter ägo sine, Ligger kirkio broo nidre om Söndagh en, böthe sex öre, såå för annan och tridie, wari ensack måltzägandens, thar böte som obygdt haffuer, och thar wari sacklöss som bygdt haffuer, hwar effter thy som han bygd åger, Kirkio broo skall wara fem alna bredh. Ligger hon länger nidre än iij Sönnedagha, böthe iij mark till treskifftis, wari samma lagh.

B 167

Byggninge

om fäätbroo och quarna broo, Landzuegher och
Tingzwägher, ther almogen ſkall framfara, äga
wara X alna bredar, Ligger landzbroo J lande
the ſom flere härade äga broa äm̃ itth, ligger
hon ofärdigh iij Söndaga ått ſlagh, tha
böthe thet herade brona äga xl mrch till treſkifftis
Målzäghanderom, Konunge och herade, om hon
oſkifftt är, kan hon brottſkifftt wara, och wätt
hwartt herade ſin brott, willia ſomblige byggia
och ſomblige fella, Ligger halffwo nidre ſom ſagtt
är böthe xx mrch till treſkifftis, Ligger fiärdunger
nidre, böthe x mrch till treſkifftis, Hwilkitt
herade niderſtiller och will ey byggia, böthe
ſom ſagtt är, och the wari ſaklöſe ſom byggtt
haffua, hwar ſom heredzbroo ligger iij
Söndaga all nidre, ſom alt Häredett äger broa,
böthe xx marck, ligger halffwo nidre böthe x m
Ligger fierdunger nidre böte fem mck till treſkifftis
Sitter by quar och will ey byggia medtt häredett böte iij

Sitter bonde qwar och will ey byggia, böthe sex öre,
them toge bönder som bygdt haffua. Nw kan
broo bårttgonga medh öffuerflodz watne, eller eldh.
och ä forthij offör, ee huar som ligger helst bort,//
//skada millum härrdz eller landz, tha äga the
färio eller flota holda, ther till att broen wärder
giordh, holda the ey färio eller flota, böte iij mark
före wiku hwario, som the ey holdas, och åther
skadan, om therföre någor skada liuter eller får,
Byggias ey broo up innan en monadh sidan flodan
är bårttgongen, och wädrett sigh så haffuer, att
man kan byggia, böthe tha för broo hwaria, höxsta
booth som före skils, ligge thett till xij owäldiga män,
than som ey gör saken opa. Nw kan folck j
broom skada liutha och dö aff. böthe x mark
than som broo åtthe wärda, och taghe them arffue
thess dödha, wari ensack thera, Nw bryter
hester sigh i broo, höös eller annatt quickfe, thett ey
ätas må, eller ey matth nytth ä, och får

B 167

dödh aff, böter åther medh firdung aff thÿ thett
wordett är, Nyter thett åtha, wari boot halffua
minder; Fåår och hester eller annatt thett eÿ
åtha gitter förbotta skada, och eÿ dödh, wari
boott som för, Faar eÿ förbotta skada, eller
är thett enatt vrijtt. wände boott ottonde dela
aff tess wärde, Skeer skadi medh broo enda,
wari lagh sama, Wari och lagh sama, om
landzwäga, Tingzwäga, kirkiowägha, och Qwarn
wäga, orÿdda eller obroada liggia, ther rÿdhza äro
eller annatt mettr före, Och alla wäga skulo
sex alna höght rÿdde wara, och wari them
måhäggande som först åklärer, om the orudde äro
Alla stedz ther man säker wänder om broa eller
wägar, och will eÿ sack sina wägffna osökter,
söker tha wtt medh lagom och gää iij mark
till treskifftis, Konunge, Målzäganda och
brosijnanne, Broasijner skulo wara, twå gää
om åår hwartt, Annor om walburg
messo och annor om Michelsmesso, och

Segum; thenn balk
Cap: 9

inga skere, utan rätter måhzäganda är före som skada hafftuer fångitt i broo, Thå skall häradz, höffdinge xij manna skijll till nempna afftij häradeno, fella skijnamnd the broo, böthe then broo, stall som broo åtthe wända, och skadan effter tij som för är sagtt, hwadh heller folck, nöth skada eller faa, Wåår skijnamnd broo uider som thij hafftuer för warit, thå skula äganda monadz dagh haffua the samma broo att byggia, haffua the thij thå ecke bijgdt, böte uidh iij mrk till treskifftes

Tompt äger brijtas effter bijamåle, effter pennings, landh, öris landh, örtugz landh, och märka landh, effter åttungz landh och halffattings landh, Ther äger hwar sin tomth upptaga, som han i bij äger, och rådhe hwar sin tomth hwadh han ägher mer eller minne, Ingen måå androm sin lutt fortaga, utan han böte uidh laga botum, Ingen. 4

Bygninge.

maa och bij till jemfföris dela, utan han firdungh
äger i bij; Äger ingen firdungh i bij, rädhe thå
then till jemfförs dela som åkäre och skadan lidher,
Then äger lijkre rådha som mesth äger i bij, haffuer
ingen wåldh thenn bij att riffua, som i rätte sol-
skifft ligger, utan meth alla jordägandena wilia,
wari alle saklöse som i bij boo, Äru tompta lege
åkra och engia ther till att någor giffuer sak
androm

5 Nu wilia bönder thers å tompt sina settia,
bygger bonde såå när androm att han haffuer
ey studerum eller stolpa, thett är halffannor aln,
å hwars thera tompt, take up och rymme och böthe
fore iij marck till treskifftis, haffuer man byggninga
witne eller loffs witne, stande thett för honom,
Wikar han hwarken taka up eller rymme och böthe som
sagdt är, Nu kan bergh i tompt liggia, nyter thett
bryta eller brenna, thysa eller haffda, thå är thett
halfft imåle och halfft omåle, Nyter thett ey, thå
är thett allt omale, Är bekker i tompt, nyter bylia

B 167 - 68r

eller hijbat, thaᵒ är han haffuer jnnäle och haffuer
wndele, Nijter ey wåri atter wndele Nu kan
godningh aff bij byggias, thaᵒ han är till taga byis
komen, och till retta sollskifft, thaᵒ skulu the göding
byggias widh the tompt som mestskiffte haffua i tompt,
Täpper man eller bijgger såå att förninger haffuer
mestskiffte aff the bijgningh, thaᵒ skall siwn åå tinge
nempnas, the siwn äger hwar haffue rådha, swaran
dom och åkärandom, wäär siwn them som tilkäris,
wari wander, Fellis han, tage up och rijme, och
böthe sex mark, Tompt äger till gatu rinna,
och ey gatu mestskifft göra, Ligger wägher genom
bij, thaᵒ kan ey bonde äga tompt byggia wägha
widh gatu, Nu kan han tompt sina ey gita bijgdt,
utan han gerne samman komme, thaᵒ måᵒ han intaga
farwägh till tompt, och annan wägh till farnagx ütt,
giffua, såᵒ att tompt är gien ijempno. och bijggie
sidan then wägh i gatu som han sielffuer will,
Nu will han heller byggia åå sijnna allenom, änn åå
tomptena, bedis thaᵒ grannawalls till skifftis, och bijgge

B 167

Byggninge.

såå mijkitt såå mijkitt åå hans skiffte böör, och ey mera, Nu ståånder bij i jemfotis och rätte solskifftt, than måå stånda i iij åår, för allom them ther äga åå tomptt annars mandz, som han haffuer fångitt i them jemfotislom; Sitter fram aff fätt hwsett innan iij åår, wari saklös, föder han ey aff och haffuer ey kost eller tegh för sigh, kaste tha wdäghande up hans åt saklöso, och hin böthe iij mrk som byggt haffuer

6 Nu är bij till jemfotis kommen och rätta solskiptt, tha är tomptt åkers modher, tha skall åker effter tomptt bryttas och läggias, och enda karls goodningh giffua, siätt från fyrsta reen, twå från gonga reen, och trij från almanna wägh som ligger millom kirkio och köpstadh, Åker äger brogh till fegia, Engia teger, skogh tegh, skogh teger, röör tegh, röör teger, åå wattu wäth, wattn äger hwarpom skiffta, ther som ey gitta stena lagtt, såå att siöö måå skilliä ther stångh ror tega sunder

Balckenn.

7

Nu skulo the åker effter tompt bryta, och dela gräå
nider settia, tha kan almanna wäger genom gård
liggia, ligger åker sidh lenger medh wägh fram, tha
äger weger wara x alna breder, treggiä fiata
thwän wägh widh almanna wegh, ligger utan
byjamåll, sidan brytes effter tompt, Ligger åker
fram medh åker eller dike, tha skuld two fiett till
giödningh liggia, Ligger dike swillam gårdh och åker
och ligger åker up medh dike, tha äger dikee utan
byjamåll wara eller liggia, Dike äger treggia alna
brett wara, och i alnd giödning äger till dike liggia,
Nu törfftä men dike åkra millam, tha gonghe
halfft dike, aff hwars thera åker, ther äger inghen
giödningh före giffua, Ligger åker att ända langt
och andra liggia twärs aff dike, hafftne halfft dike
hwarttera, Nu kan delgh sum eller twå mötas, och
bådt ett aff dike rinna, tha äger hwar före sinom
åkre giffua, Nu ligger granne balke åter före åker
sinom, annar och tredie, böthe iij ör för hwart thera,

Byggninge.

Legger åther om alt gärde, böthe iij mrk, Vris böther åga granna skiffta, och iij mrk till treskifftis genga, Nw legger man dike genom gärde sitt eller engia, möta annars bya åkra eller engia, hiordnatter eller andra bya marck, Wilia the sij Vatn lata bortt løpa som bolstadh åga, thå gelde them åther som skadan biter effter iiij nätzmanna ordom, hwadh thet kan wara åkra eller engia böte iij mrk

8 Nw faar bonde i gärde medh sädes spanne sinom, thå skula alle grannar föra siijn täpt haffna om sädes span vtbärs, Nu folla sommer och vilia sij siijn vtteppa, thå skula granna saman kallas och ther siijna till haffna, Ligger bordh nider böthe iij ör, tager booth värnalagz siolffme, thå haffnadh äinnan thera wen thå skula gärda gille wara och wäll föra, Nw kunna gärda nider liggia, thå skula granna saman koma och siijna till nempna tre män, Folla the thet som gärdhen åttgä, thå

. böthe han iij ör och wari ensack skiäffue there; Nu wilia the siund nempna aff bondhenn skulo sex men giöra nempne hwartt thera iij men, Fella the them som gården åtthe, wari thett ensack skiäffue thera, Faa the ey tesse booth, Vtth fare tha till tings, och sökie vtth sex öre, och medh iij mark till treskiffte. Nu kan siun aa tinge nempnas, thett skulo xij men wara, häradzhöffdinge skall them i siun nempna som båden åsember, the tolff äga i siun fara och segia saa, Wij saagom hoffua vegh och kloffua vegh till gårdz och fraam, som skaden genom gick, stånde aa witno thera, hwem the fella, wari feller, vtth iij mark, taghi ena Konunge, andra målsägande och tridie häredo, Saa bratt siunamen haffua thett sagtt, tha gonge the bortt och talas wider, gånge saa åther saman till thera som dela, och segia thett genstan hwem the fella wilia, och drage thett icke länger, och swärie saa therefter aa första tinge, wari saa om andra siuner som om tessa

Bÿgninge

9 Komber fää genom gärdh ogildan, giör ther skadi
åå korn eller höö, thå skall han som gärdhenn
äger, gifwa korn moth korn, och höö moth höö,
effter iiij nätzmanna ordom, Will han ey thetther
vtgifwa och gärda sina bötha åth obötto, lathe thå
måthägande medh iiij grannom eller någr annom
mätha allan skadan, och söke så vth åå nästhe
lagtingom och böter alla, och skadan medh åkärandhe
affskilt, och åå iij mrk till tre skifftis, Nu komber
fää i åkra, kan man then skadan ey mätha, gelde
thå åther medh laga geldom, fyre penga för nöth,
så för andra och tridie, så och för fåär och geeth, twå
penga för ena giß, så för andra och tridie, Thesse
booth som nu är sagdh, ma ey högre wara, thå ath
fää äro flere, utan skadi må mäthas, thå gelde
åther som för är sagt Wari lagh samma om hest,
hårs eller Swijn om man gitter ey skadan mätit,
Nu tändrar man i åkre annars eller engh medh
halffnö tändre, böthe iij öre, wari sielff fange skadan

nöötth, och åther thett spilt är, Tiudrar mann skullo tiudre, böthe sex öre, och åther spilnatt, Nu gonger hester löss, thå kornn är i axe, gelde twå skeppor före hesth, Drager han medh sigh tiuder, böthe före span kornn, Gonger hest i hefte, ~~böte~~ gelde före span, Gånger twå i helde, gelde före iij span, Bryter man gårdh neder och wärder baar åtagin, böthe iij mark, wärder ey baar åtagin, wärie sigh medh sex manna edhe, Brenner man gårdh medh wåda, böthe sex öre, och gärde åther såå godan gårdh op, som han förra war, Skiter han wåda och genpitt, böthe åther gärdan och åå iij mark, Brenner han medh wilia, böthe åther gärdan immyngodan og åå iij mark eller wärie sigh medh sex manna edhe, Nu hugger man gärdh annars och förer hem till sin, wärder tagan wider, tage aff honom yxe hans eller annatt tingh till witne, och then böthe iij mark som gärdan upphögg, Nu fåå the dela, thär seger skulit wara eller rivit aff sigh som miste haffuer, thå histe them vitzordh som afftäghtt giorde. Tager man gärdzle stäng aff annars gårde, warder tagin widher, böte 1 öre, så för andra och tridie, Ey warder the booth mera, Warder ey tagin wädh, wärie sigh medh sielff sina edhe,

Om Walborgamesse dagh åga alla gårda gilla wara Är thett ey så, thå böte som sagtt är, Wari lagh samma om Winter wegh sädh, och Gröjer täppt skall wara om Sancti Matei dagh, och gille gårda om Mikelsmesso, Thetta är gillir gårder, att en midie måtto hoger mader tager annan wegh aa iordh medh alna langom, staffue eller skepptta och sså under arma heela hams, thå är thett gillir gårder, Springer ther fänad öffuer thå är thett owentt fänadt, Strudstaffuer skall man sättia fiettz langtt från gårdhe, sså att ey fastna Gröijn eller får emillom, Gonger ther sidan emillom, och får ther aff bana, ligge ogilt. Står ey staffuer som sagtt är, och

När gårda, ågå gillä waara. Sagnn i thes balk Cap. 3.

komber fänadt millum, och får aff bana, gellde
äther medh halffnom gellde, Nu heldar man sin
hest i hagnatt eller tiudrar i gärde eller i rygh
annars mandz, böte iij öre eller uti loff eller bygo
före sigh

10 Nu kan fää intagas vtv åkrom eller engiom, thä
mä man hest eller skiutt inleda eller ridha,
och ey spilla eller illa sprengia, oxa eller kôo
skall man inwräka, eller ey illa handla eller dräpa,
såå och aff skyadom skoge skall fää inwräka
och ey illa handla, och liggie teß wårdnade aå
som intogh, till teß han haffuer äganderom laghlia
tilsagt, Nu kan han fää slåå wärre änn han
wille, och lüter dödh aff, gellde quikt moth ~~quikt~~
dödhe, såå gott som hitt war, efftter tweggia
näthmanna ordom, Nu haffuer man fää in
wräkit, och ther komber efftter som fää äghar,
och binder rätt före fää sith, then will ey vtgiffua
som handom emillom haffuer, thä tagha then medh
sigh som vtkräffuer twå bolfasta män, och sättie

B 167

Bygninge.

bondanom wådh före fää siith, will han ey änn
thå undertaga, thå sätti wådhett androm mans
mädh tryggia manna witne; Will han ey änn
thå thett fää wtsåå, och holler inne twa natth,
fylle than aff wphaldz witne som fää dogher
och hin böthe iij mark, kan någott aff ty fää
döö, thå gielde såå gott åther quickt moth dött
effter fyre mätzmanna ordom, och aa iij mark
Nw är fää intagitt och hin will ey efftherkoma
som fää äger, thå äger han thett lösa, fää granno
och byghdamannom, som thett fää haffuer intagitt,
Will ey äganden änn thå koma, eller änn forra,
liggie thå hans wårnader aa ty fää som thett
äger, om ty någott till döda kommer, och han
wari saklöss som lwst haffuer. Nw fåå the
wela, segher annor, tw togh mitt fää in, och lade
löön aa, thå witne han thett med tryggia
mannom som intogh, att han togh thett in aff åkrom
sinom, eller engio, eller och aff skipado skoge, och thett är
laghligh lwst för granno, Är ey såå lwsth, thå
gielde åther fää, om thett någon skada fongit haffuer

Lot å iij t

och åå iij mark till treskiptis, fäty att thett ey laghligha kwsth wär, Nw seger annor åå giordwalle wara intagitt, och annor seger i åkrom eller engiom, eller skipadom skogh, tha withe thett medh twem mannom som när wåro, och såghe, att han thett innan wäre togh, Orkar han ey witnom, antwarde åther fää saa gott som thett wär, och medh iij mark, Äger man otamytt fää thett gierdom gårdh bryter eller öffwerflijger, och faar man skada aff ty fää, antinga i åker eller engh, tha gälde then åtti skadan fää ägher, medh mätzmanna ordom, och böthe sex öre, Nw hänger fää åå gärde dödt, Hitis then medh wilia åå gärden wräkitt haffwer, gälde åther fää medh laga gieldom, Hitis ey then som wräkitt haffwer, tha ligge fää ogilt, Witis thett nagrom och ganger ey widh, wäri sigh medh sex manna edhe, Tager man altsaman, hiordinga eller hiordh, I åkrom eller engiom, medh twäggia manna witnom,

B 167

böthe iij mark thenn faa äger, hwar som stiell eller röffuer inwärche aff manne, för änn thett är lagliga ätherlösth, böthe iij mark om tröggia manna wittne äro till, eller wärie sigh medh sex manna edh, thenn som wärdhet wittes att han aldrigh wärchte honom, inwärchte, och ey thett uttogh

11 Nw wilia bönder ållona skogh sin i helgh eller i fridh lijsa, och swijn åå them skipa, them skall man skipa effter örtigom och örom, marklandom och öttingom, effter thy som hwar i skoge äger, kan någor last ägandom ey faa swijn åå sin skogh skipa, och wräka them aff som sagt är, ther måga the haffa ällena saklöst nötha, Nw skipar han mere på ähnn han äger, böthe iij mark, och äther skadann effter mätzmanna ordom, Nw skipar them åå som intet äger i skoghenom, och ingen

hemothsman hafuer aff skogenom hafui för=
giortt swijnom sinom

Nu löpa swijn skoga millam thå sägie
skogäganden, swijnäganden till i ett sinn 12
och annatt, att han swijn sine gömme, och
böthe inthe, män skogar see hegnader, komma the
äther tridie sinn, tage thå them in medh tryggia
manna witnom, sidan sege swijnägandeno laghligä
till, och hwarttera nempne thå ther till iij boll=
fasta män, granne och någranne, the sex skode
thå skogäganders skada, och hins fromma aff
swijnom, och legge sidan skogh böörn them emillom
som iempnt är, ther äth skule the latha sigh
nöije, hwad the skule holler quargå eller borttagas,
Warda swijn drapin, slagen, eller i andra måtto
intagen, eller illa hampnatt, bötis och återgieldis
som om annatt fää i lagom skils, Nu liggia
skoga thera såå saman, att swijn maghat löpa om

B 167

Swijn, taghi thå ingen fraån androm,
vtån han skogh sin inhegnar, thå är så, att
hwar giör androm lika, effter thy han j
Skogenom äger, och sex män them emillom
mätha

13 Nw kan man torfftua, korn sitt måka, thå
skall han korn vndanskära aff annars
mandz åker, och i bondom binda, och ax
vndan hempta, och sidan åtth sakloso opskära,
Så skall och vdhi engiom bade slåå och vndan
raffssa, och åker sidan åtth sakloso, Hwilkin
som åker öffwer åkra oskurnan och ax olasin,
böthe iij mark, för ena deldh. så för andra
och tridie, ty wärde the ladt mera, Samaledis
är och om Engh, som han iij delder öffwer åker
oslagna, böthe Nio mark till treskiffto

Farlidh äga alle the, j by boa, gonger swälde
genom thett, Kännes thett enom, och han
kännes by vidh, thå wärie sigh medh sex
manna edh, Gitter han eij gongett, wari

sarklööß, och böthe alla granna spilldz åker,
Gitter han ey, böthe åker spilldz ensammen,
Thet är Spilldz, att skada kommer i åker
eller ängh, genom ledh eller grindh, och ingen
wäth aff grannom hwilkin thet vpstudde
eller vplethe, om quelldz eller morgon, eller
nederkastade, eller wå skao brotth

14 Ingen man må torff skära i annars tegh
eller ther laga skifft är inkomin, hwar
thett giör, böthe iij marker, för en tegh,
eller åker, så för annan och tridie, ey warder
the bott mera, vtan målzägande warda flere,
Hwo the flere som han åwerkar före, thå böthe
hwarjom slikt som nu är sagt, Ligge ther vtan
byamåll, thå skäre hwar som will att sark-
löso, Äger man tegher i twem byöm eller flerom,
ey må thå torff skäras i enom boolstadh, och
åka vti annan, vtan skiffter see, Är skifft,
åke thå aff sinom och icke annars i, Rena och
dijka aghe hwar effter ägo sinom i byamote

B 167

Bygninge

sine, hafwer man återlagda iordh i bij, och
kommer korn åå the iordh aff annars sädh,
tha skäre aff ey mere ään han i rätto bijamåls
äger, och holle ingo wårn ther om, om thett
åå annars mandz iordh kommer, slåå han och
afföre, böthe iij mrk lagabötar, Alla skulo
holla laga wårn effter tingh till Mickels
messo, effter åker ee medan korn wtstånder,
Nu kan någer man såå illa wiliande wara,
att han lather sädh sina wtstånda, att wrongelösa
måle, kan han skade aa sädh sina faa, wari
ogilth, Nu segher han wrång wolda, wari thett
åå sex soknamanna witnom, rade halffwa
utmydh hwartere, Seggia the att wrång wåldho,
gelde tha åther skadan, effter thy han mätin warder
som för är sagt, Alla the som lagawårn holla,
wari sakloste, hwar som ey holler, bäti widh
iij mrk, hwar som wernalaga binda sigh till,
att böria, bygia hus eller korn annars mandz.

Korn i dyß sätia, och hö i stack och gårdh om skia, om the wilia, thå haffui ingen wåldh thett lata wtestånda, thom till skada som thett byggitt haffua,

Nw bygger wårskielder i by, hwad thett är i åkrom eller ängiom, han skall wara XXX alna åå hwar slindh, han skall wara både staffnader och stenader, ther ligger till, hwartt the wärke eller gärder, nu bonder byggia sina, byrge han och sinom wårskielde, wärda och ey han honom lenger, ann the haffua sina byggitt, klandas thett wårskielder för någrom, wäri han medh sex manna edh, haffr han gärdh och wärdh till wårskielder, wari såå myckitt som han må haffua före sitt fasto fädernne, och giffui ingom wårskieldh offta annera, haffr han gärdh och wärdh till wårskielder, wari thett för staff och steen

Leger bonde, man eller konu, och giffuer them fäste penigh, eller gonga the åå mååll och matth medh honom, Skilias the sidan wedh honom, förre ann stempno dagh, giffui bondans åther- 15

B 167

Fäste peningh och lego så mykla som han hadhe
them fästh, Hwar som lokar lego hion annars
från honom, bothe iij mark och bonde taghi hond
sakloss ighen, som i Tingsmålom skils Cap: 26.

Tingsmåla 26 Cap:

Wräker bonde lego hion bårth utan sak, binde
the sidan åther till hans medh twäggia nägranna
witnom, och han will them ey tagha, thå giffui
them så myklit som han them fästh hade, och
wari sidan hwar them wara lyster, kumma lego
hion bondans swike warda, och byggie bondans
niderleggia thå briste så mykit i lego thera som
i dyrwerke brister före bondan, Lego stempno
dagha wara twå om årett, en aff pingzdaga
och till Mårtensmesso, Annar thedan och till
pingzdaga, siu netter mellom hwar stempno dagh,
måga the hion lydug wara och ey lengher
sidan skulo the widh lego taga, Alla ägha the
till lego ganga som minder ägha änn till iij mark
Hwar them lyster eller hemar sidan them är lego
eller festepeningh budin, och willia the ey wider,

tagha, bôthe iij mrk, Äger han till iij mrk eller meer, och will lagh gonga, wari thå åå halffwr gardh medh bondha

16 Hwärker man åå androm i åker enom eller slåår engh i thesse enom, ther äger åther gieldes korn motth korn, och hö motth hö, och inghen bootth medh, Hwärkar han i åker androm eller tridie, thett skall återgieldas, och bootth inghen, Hwärkar han i fierde, thett skall åthergieldas, och medh iij mrk, Damaldho åå femte och siette, Ey wardher the bath merar, ann thå atth åwärkan See flere, wari thett åå sijna manna edhe, som ther till wore nempde, Wari samma lagh om engia som om åkra, Ryppia men sköra eller wadha wadh i engh, ar nitth i råå, och wrångt i midio, ligge ee wadh åå samma man, gelde åther thett han tagitt haffr medh miätzmanna edhe, och wari sakloss wadande an wadh wadit åå hinosa, wari sakloss.

B 167

Bygninge

17 Nu giör en granne nygårdh åå annars boolstadh eller flere granna i bÿnom äro antinga åå åker eller engh, eller röffne vägh böthe iij mrk, för hwart itt åår, Nytiar han hemell om flere åår, böthe iij mrk, för hwartters, eller wärie sigh medh vi manna edh, Sitter han siden gongitt, wari sakslöss för the åwärkan han wärde sigh före, och the åwärkan böthe före som han baar och åtaghin war

18 Hugger man dödwida ~~skogh~~ lass i skoge annars mandz, warder baar och åtagin, böthe iij öre, så för annatt och tridie, Hugger fiärde, böthe iij mrk, om han warder bar åtagin, eller medh androm skäll tillwunnen, Är han eij wunnen till medh skälom, eller baar åtagin, wärie sigh medh sex manna edhe, Hugger man timber i skoghe annars mandz, wari lagh sama som nu sagt är om dödwidh, Löper man näffrer i annars mans skoghe, tager mans bijrdh ena, böthe iij öre,

så för andra och tridie, tager fierde, böthe iij mark,
Åker man till eller medh heste eller byrde bårth,
eller wor till, böthe iij mark och allan skadhan
åther, Nu hugger man löffstarke i skoge
annars, slår höö stark eller thyer näffrer, och i
brunska ligger, och lathar quarth i skogen stånda,
böthe vj öre, och hafftin förgiort affnode sino,
Förer han bårtth medh allo, böthe iij mark, och
åther skadan, hwem tolken sark wite och äro
ey witne till, Wäri medh sex manna edhe,
Hugger man mandz byrdh medh rää haske, eller
wångh eeck i skoge annars mandz, wardher
wederlagen, böthe sex öre, såå för andra och
tridie, hugger man fierde böthe iij mark, hugger
man eeck axull digra. that är Qwarn hiull i
skogh annars mandz, böthe iij öre, så för andra
och tridie, huggerman lass eller bätzfaren böthe iij
mark, så för andra och tridie, ey wärde the bötth
mera, Nu hugger man eeck, böök eller
andra bärande trää, böthe iij mark, är han ey

B 167

Bygninge

baar åtaghin, wärie sigh medh sex manna edhe
eller wäthe loff eller leyo för sigh aff rättom
ägande, Hugger man tijo eller flere, wardher
taghin widher, böthe xl mrk, Äro ey witne till,
wärie sigh medh xij manna edhe, Nu bark
löper man eek i skoghe annars mandz, wardher
taghin widher, böthe iij mrk, så för andra och
tridie, then man må man binda och hudh
strykia medh tingz dome, om han ey botum orkar,
före barkloppo eller skogz brenno, stånde hwarken
loff eller leyo, hwadh thet barkar eller brennir,
wari alt om en lagh, Nu må ingen ägande
mää eek hugga hwarken flere eller färre, utan
alla skogz ägande loff, utan han häfi medh laga
botum, marck allom them som i skoghenom ägha
för sina eek, så för andra och tridie, Hugger ma
fierde, böthe iij mrk, Ståndher eek innan åker
måle mandz eller tegh, hugge henne åth saklöse,
Hugger man apald i skoghe annars mandz, är hon
minne än bärande trää, böthe iij öre, så för andra
och tridie, Hugger man fierde, böthe iij mrk

Nw tager man annan huggande i skoge sinom,
than maa taga aff honom klæde eller yxe hans,
Vtan han haffuer loff eller lago före sigh, och kommer
ingo dyli vidher, then som baar och åtaghin är,
haffuer han loff eller lago före sigh, tage åther
klæde sine, och wari både saklöse, Dela the både,
seger annar sigh vrantan wara, eller i sielff
sine skoge wara tagnan, eller annarstedz hwar thet
är, stånde thet aa tess witzordom som affterena
giorde om han haffuer ther till twegia manna
witne, som ther när wöro, och åsågo, årkar
han ey them witnom, böthe raans booth löth, och
thaa böthe hwar hwartt om sigh som förskriffuitt
staar, Will han binda loff aa hann, binde
thaa medh sex manna witnom

J oskifftom skoge haffuin ingen skattebonde eller 19
landbo loff wäldh att lagia eller loffua androm
hugga, eller afföra, eller medh gilldraa gää, effter
fuglom eller diurom, vtan alla iordägandhe samtyckio,
haffuin och ingen landbo wäldh aff bete föra eller

ſkia, Timber, Näffwer, Wedh, eller annatt tolkett, vtan iordägandens loff, ſom J
Cap. 24. Jordabalkenom förbiudz, Hwar ſom ther emott giör, bött iordägandenom åther ſkadan och åtte iij mark till treſkiptis, wari lagh ſama om fiſkie watn

20 Nu farer man i ſkogh annars medh gildrom effter fughlom eller diurom, thå giffwi ſkoghägandenom åther thatt han fick ther medh ſkinis eller diurenom edhe, effter thy thett wärtt är, och böte iij mark till treſkiptis, eller wärie ſigh medh ſex manna edhe, att han ther ikke medh gildre foor, eller någon ſkada giorde

21 Biörnn, Wargh och Räfſt må hwar man allſtädz ått ſakelöſs drapa, och konungz landz foghte ſkall ſkallafoghte wara J hwario ſkalla lege ſåå witt ſom hans foghderij räcker, och råde han therföre medh xij mannom huru ſtortt hwartt ſkallalege ſkall wara, och haffwi han tiding aff

allom skalla sackörom, Nu kan han ej sielffwer
närwara, thå sethe ther åå sine wägna i hwartt
skallalege, en man till näta skall, och en till
warga skall, then han will, och honom synes
ther till best tillfallen wara, och alt skallalege
skall honom lydughe wara, till skalla rätt allan,
Hwilken frelsisman bonde eller landbo, ej haffr
fyra famna långt warga nätth ee när
skallafogte honom tilsegher, haffwer han ej, böthe
iij öre, och haffwe monada dagh till att redha sigh
ferdught nätth, haffwer han ikke änn thå monader
ä wthe och framleden, böthe thå som för iij öre,
och såå åth hwartt monade motts, ee medan han
ej nätth haffwer, Warga nätth skall wäll starchtt
wara, att thett ej brister eller löses vidh, att en
man kläffwer vp åth ty, eller böthe för thett
iij öre, Hwilken man budh får, och kommer
ej timeliga till skall, förra änn x nätth äro
vpstickada, böthe iij öre, haffwer han ej nätth medh

B 167

sigh, thå bôthe iij öre för mätith. Nu går han ey eller står troligha, tha han skipadher wårder, eller giör olydno i skall, bôthe iij öre hwilkom nogott witis aff thessom målom, thå wärie sigh medh sex manna edhe aff skallalegeno, eller böte som sagt är. Nu wårder man saker för skallabrutt, thå kräffin skallafogte eller hans embetzman aff hono sakören medh twäggia manna witnom, och tridie wäri then som skalla laghens twå dela upbär aff sakörenom. Giör han ey thera rödja innan xiiij daga, effter thett han så kräffder är, thå sökes uth aff honom å nästa lagting, hwartt brott om sigh, skallafogtens och så skallalegeno och medh iij mark till treskiptis för hwartt sinne han lagtingader wårder. Alla skulo rätt och skalla budh uppeholda, så knapa som bönder, landbo och gestemen, alle the koo och soo haffwa,

Loq fin

B 167 - 82r

och sin enkanneliga disk och dryck, Vtan the
laga förfall haffua och witna så twå män
för skallafogtenom, Preste, klockare och enskilda
Qwinnor the wari fry för wäthom och skallabudh

22 Alla skulu wangagårda uppeholda, effter iorda
tali, attungland, öreslandh, marklandh, och
Rottingom, och by effter mantali, och ee
så offta som skallis till wangagårda, thå skulu
gårda alla wäll färdiga wara, är någre
thera thå ofärdiger, och witna så sex män aff
them som thå skallt haffua, thå böthe them
iij öre som gården äger, och krafftens boot vth
som för är sagt, Nu ligger ödhe iord i skallalagh
thå holle then wangagårda uppe som engena
slor, från them dagenom han haffuer engena
slagitt, och thett ärett kringh, och twägora byggia
och uppeholle wangagårda medh sinom bolbyom,
Wargastighen skall byggias och uppeholdas vtaff
och skallalagis sarkora, och thett öffuerlöper skiffties

innytt medh skattalagis men, Och skall hwar fierding aff herade wångagårda allith fierdinge holda, hwilken fierdinger allstinges faller, böthe sex mark, Konunge, herade, och skalla fogelta till treskiffte, hwilken budh faar, att skalla till gånda, och ey strax föllir, böthe iij öre, och kräffue Bott sakore som för är sagt,

23 Jngen må röö till sina iagha vtan thå konunger hoff haffuer till sina nytt och fry ellies, hwar thett giör, böthe xl mark och liggie thett till häredzalmenningene, tage ther konunger xx mark, x målsägande och x herede fongas han aa ferske gerning, böthe som för är sagt, Jngen må och röö i wånga nokkrom tagha, vtan så hende i wånga skall, vidh sak som för sagt är, Nu giör man gildro för biörn wårg, eller räff, ee hwad gildir thett helst är, och komber ther röö i, thå må then gildro äger henne åth saklöso nötha

och ſamaledes hwem hemme finder ther warga hemme
fält haffwa, Ingen må elga ſpiött läggia
ſom widt ſom Swerige räcker, vtan han böte
ix till treſkifftis, Fånger man eller kona
aff them bana böte xl mrck then them lagde
till treſkifftis, Vtan deſſe landh äro vndan
tagen, Daall i Weſtergiötlandh, Wermlandh,
Dala i Weſtmannalandh, Geſtringelandh,
Helſingelandh, och Findlandh, Dog icke i them
timom ſom här förbudes, Från faſtegongh och
till olſmeſſo, I them timom må ingen effter
Elgh fara, Nu gonge men effter Elghom,
reſa the diur, och få fiätt, och fara effter, lata
the fiätt löſth, ingen må thera fiätt gonga,
förra ann iij nätter äro vthe, Nu gonger
annar åå fiätt och feller diur ſom reſto, nu
haffue the ſlept fiätt ſom förre reſto, och gonge
vth iij nätter, koma the andre och fella diur,
thå äga the diur ſom fällt haffua, och the gonge
fran ſom ey wilde fiätt följa eller giäta,

B 167

Nu warder man före skall stadder och skiuter diur thå äger han skottlogh och halffwan kräk eller qwick, Nu fara men effter diur och fölgia medh annars, hunda, mandz, thå äger hunder halffua mandz brotth

24 Ingen maa i annars mandz skoge gonga, eller skielffwis effter Ikornom, läkattom eller mardom för alla helgona dagh, gonger han för och warder baar åtagin, aff grannom eller aff nägrannom, tager alt saman, man och gildre, bötte iij öre, them tager måhäganden, Dräper han och effter midfasto, bötte samaledis, Nu will han the booth eij bötha, fare thå till tingz och säkie uth iij öre, och iij mark till treskifftis. Ar eij baar och åtagin, thå wärie sigh medh sex mana edhe, eller bötte som sagt är, ſ.

25 Giör man wärka i fiske watn annars mandz, haffwer förgiortt arffwode sino och medh iij

mark, Legger man wierda i wärkia annars,
eller siurker i annars watn, eller nätt legger,
eller faar medh liustro utan fiskelek, eller
hwars andra handa fisking thett är, böthe
iij öre, Faar man i fiskewatn annars medh
fiske tolom, innan fiskelekom, böthe iij mark
ee hwaria handa fisking thett helst är, Wigger
man wotth i fiskewatn annars, hwad thett är,
i fiskelek eller utan, tage aff honom, klede,
nätt eller annatt tingh then watn äger till
wedermäle, och han böthe iij mark som oloffandes
faar i annars fiskewatn, Näker han bij lost
eller lego för sigh, wari saklös, haffwi bij ~~lost~~
wäldh att binda lost aff thz samma utan bätidh,
Wijll han att han bij tagin war å hans watn
som effter kärer, thå fylle käranden edh medh
sex mannom, och sidan böthe han iij mark
Wela the, seger annor thera affstörtt wänta wara
aff sigh eller stulna, thå haffwi then witzord

B 167

som affstächt giorde, wighe thett medh twem mannom, hwad thett war rättkliga tagitt eller ey, Fåår han ey them witnom, wari thå sacklöss then som affstächtt giorde, och then böte ransbotth som olaghliga aff honom tagh, thett är + iij mrck, För alla the saker man wander ey baar och åtagin, eller medh witnom tillbunden haffwa then woldh saken giffs witzordh att wäria sigh medh lagom, effter thy saken är till, Nw dela twe om fiskewatn, thå segher annar mera äga i fiskewatnom och mindre fåå aff fiskom, thå segher then som skifft will åå kärgia, Nw will iagh kroff minn witha aff wassom och warkom, thå giffs honom witzordh som skiffta will, han skall bedas skifft före grannom sinom och socknamannom, så och åå tinge, som han honom rätta skifftt, och fåår sidan kroff hans oskiffta böte iij mrck, fåår han och sidan skifftt är

oloffůandes, böte hwartt effter sine åwerkan, som
för är sagtt, Nu bijggia sundh eller ströma inna
eller vtan bija bolstadh, thå äga the wärka
bijggia som iordägande äro om the willia,
och bijggie hwar effter thij som han äger i bija
mole och i tompt, hwar som spiller wott frå
androm böte iij mark, bygger han så sunder,
att han är ingom nijttogh, böte thå åther skadan
och åå xl mark. Spiller man wätom eller
niärdom eller hwaria handa fisketolom thett
helst är, böte iij mark och åther skadan,

26 Alla bija äga medh råå och röör wåra
Atskillagda, ligger råå och röör bijamello.
wåri thett wårit haffver, är ej råå
eller röör till, äro thet gambla gärde och färre
bijamellom, thå gifftz thom witzordh, ligger
åå bija millom, thå må och ther boolstada
skäll wåra, om ej är råå eller röör till,

Bygninge.

Nw liggia twe bya sidolangt widh siöö eller
sundh, ägä halfftwen siöö hwar bij, Ligger
holme mitth i siöö, äge halfftwan hwartera,
Ligger andra lande närmer, äge ther holman
watn äger, Ligger flotholme i sunde, haffwi
ther flotholme som gitter widh sit landh fästh,
Ligger bij widh siö enda, äge så mykitt i siöö, som
hans bolstadh räcker och tilhör, Nw dela
men om rååmerke, seger annar äga krokott
rå, och annar rättare, ther skall synn till
nämpnas, wådher halfftwa synn hwartera,
wari thå råmerke gildh som synamen gilde,
hwadh the äro rätt eller krokott, Nw dela
twe bya om råmerke, äge hwarien widh
widhfar annan gonga, ey åå tompta rå,
och ey åå forneskia rå, vtan leet efter andra
rå, Dela saman om ägodela byggdir by
och ödes by, haffwi byghdir by rå och röör och

gårdh om sigh, thå gifftz honom witzordh, är
ey wåå eller röör till, thå ligge till then bij
the förre lagå, Dela saman bijgda bija twe
om bolstada skall, thå skulo the dagh förleggia,
och äganda sijnn haffwa, skilier them åå,
thett är wäll, skilier them ey. thå skola the till
tingz fara, kärande och swarande, och xij män
åå sijnn nempna, nempne halfftna hwardh
hwartere the xij skulo leta vth, hwilkin thera
sannare haffwir, Sidan the haffwa thett
sedt och vtledt, thå skula the åå häredz
tingz wätna, hwad thett är santt om thett mall,
hwilkin thera ey will åth thij leta, haffwi
woldh att wädia under nästa landztinge,
motth häredz sijnn, wädie bonde iij mark och
häredz sijnn xij mark. Nw är landz sijnn åå
komen. thå skall thett gilt wara som hon
giör, och ther må ingen wädia moth, wari
gilt thett siw aff sijnamen giöre eller flere,

Bÿgninge

Alla bolſtada ſÿrer ſkulo haſſtnas mellom Wall-
burgmeſſo och Alla helgona dagh, Alla the ſidan
1 haſſtnas wari ogilda, Mötas twe byia J
åkrom eller ängiom eller androm ägardelom,
wilia the ſigh medh gärdar åtſkillia, ligger
annar för mera och annar för mindre, gerde
then meer ſom för mera ligger, och then
minne för minne ligger, Nw mötha
Hiordwaller åkrom eller ängiom annar bÿſtns,
Holde thå then gärden uppe ſom åkra eller
ängia äger, och then wari ſakloß hiordwaller
äger, Mötha ſkoger åkrom eller ängiom anars
bij. wari lagh ſamma, Mötas hiordwalla twe
aff ſinom bij, thå att annar ſer mindre än
annar, thå må kloff medh kloff gonga, och
Hwarien för androm intagga intan bolſtader
annar will och om ſigh gärda, Nw möter byia
twe, haſſtner annar hiordwalla och annar ej, thå
lägge then före ſin hiordh ſom them åſtunder,

then inga sielffwer haffwer, Nw gärder bolstader
på annars bolstadh, eller och man åå annan
och witnar såå sijn then the bade nempna,
thaggi thå nw gårdh then bygdt haffwer, och bothe
iij mark till treskifftis

Raa och röör är thett som fem stena äro, fyra 27
vtan och en innan, fyra eller iij stena
maga ey raa heta, vti hwario tompta raa,
skulo fem stena liggia, i fiyrungx raa, samoledh.
och i vtffeldz raa, som aff ålder warit haffer,
widh röör, gårdh eller wärdh, i åkers skifftom
och tegs skifftom, ther maa twå stena raa kallas,
och staki och steen och beke medh enom stene giffuas
ingen witzordh, Nw kan ey raa eller röör till
wara eller gårder, wari the boolstada skall i
midiom åam eller i midiom sundom, hwar som
vtan lagadoma rifftuer raa och bortkaster,
wärde medh witnom tillwunnen, och heredznempdh.

bōthe xl mark till treskifftis, Riffuer han och inskiuter aa annars bolstadh, warder han till wunnen som sagdt är, bōthe xl mark, och hete tiuffuer, och wari aldrig tingx bärr eller wittnes bärr, Wites thet honom och är ey baar, och ataghin, Wärie sigh medh xij manna edh, wådhe haffua [illegible] [illegible], eller bōthe och hete som sagdt är, Nw maa ingen bolstadh raa vptaga, eller nider settia, vtan allom iordäghandom wari lagliga tillsagt, och domer tillgiffuin, Liggess tompta eller forntijgx raa nidher, ther skulo alla iordäghanda i sama bij lagliga wara tilkallade, ey treffua the ther till doma aa tinge tagha

28 Ligger lōtt bija mellom, äro röör eller tirldra till, wari thett warit haffuer, Är ey tirldra till, thaffun haffua lōtt huar bij, Ligger dōdunda skogar bija mellom, wari lagh sama, Ligger wärnkallader skogh bija millom

åro rödr eller tieldra till, Wari thett wawitt haffuer, ee ey rödr eller tieldra till, tha äger han skifftta till öris och atugha

49 Delas twå Herade under en almenningia, och sijer hwartt herade sigh äga, tha skall sijm åå nästa herade tillnempnas, och sij aff them som underdeles, hwilka herade sij nager ath tij som the sijnamen tha giöra, haffuin wåldh att wedia under landzsijrna, sätties herade under xij mrk, och sijnamne xij mrk till treskifftis, som för är sagt, Och skile landzmen thera emillom som alla andra iordadeler, och wari thett stadugt som han giör, Nw må ingen annars almenning fara eller fiska i skogom eller watnom, utan han haffui widh laga bothom, eller haffui loff eller lego före sigh, ligger almenninger oryddir eller orwader, tha skall allt herede rydia och bwa, eller böte laga böter, hwartt effter sinom aga lwtt, Ingen må byggia åå häradz almenningiom, utan loff heradz, och häradz,

Ingen må annars almenninga fara utan loff.

Bygninge

höffdinga thwar ſom bygger aa häradz almen-
ningiom, thå warde han twem ſaa bradt hans
onwadi är, wari thett innadi hans ſom han
haffuer medh gärdom gripitt, och giffuin häradz
landz ſkyldh aff ſom them åſtunder, Sammaledis
wari om landz almenningia ſom om häradz,
och tagi thå loff aff lande och lagmanne,
Alla vtſkylder aff häradz och landz almenningiom
ſkule vtgiffuas innan Thomaſmeſſo hwartt
aar, hwar ſom by ſaa gior, böte penig aa pening
och häradzhöffdinge medh ſex mannom ſöke
thett vth, ſom annatt affradt och ſack bruth,
Sackören tagi halffuan landh eller härade, och
halffuan lagmandh eller häradzhöffdinge, för möda
ſina, Affrad ſkiffties ſom i Tingzmålom ſkils
Cap: 30. Sitter han qwar annatt år, böte
och ſökes vth ſammaledis, Sitter han quar 3 åår
haffuin thå forgiortt bygning och affrode ſine, och
haffuin lagmand eller häradzhöffdinge woldh the ſamme

Tingzmåla
Cap: 30.

wedh byggia hwem han will . och thå medh
landzmänninne [illegible] och häradz , haffuer och ingen woldh
then som åå almenning boor honom affwråkia ,
se medan han rätt giör , och thy hans arffwe se
medan the rätt göra

Almennings slåtto dagar . är nästa söknedagar 30
efter Sancte Peders dagh . hwar som förre
slåår j almenningiom , kärer någor åå han
aff ägandom , böthe iij mark . och hödet medh .

Nu om then som åå almenning landz eller 31
häradz boor , kan fatigdom henda , såå att
han förmåå thy landzskyld vppeholda , eller legger
thet alftinges ödhe , för rätta och merkeligha
nödh skuldh , förmå han ämm åå andro åre
thy nästa rätta sigh , och thet bole vppeholdha
och affrad vpffylla thet som åther stodh , haffuer
ingen woldh honom affwråkia , förmå han thy
thå skall lagmandh eller häradzhöffdinge androm

mannen thett wiill skipa, som fför är sagt, Thå
skall häredzhöffdinge sex men aff tinge medh
sigh till nempna, the skulo mätha byggning och
åwerkan the sama, fylle förste the herade gieldh
siin, thett åther stodh aff byggning thera. om thij
äro pengar andre till, Är the byggning bättre
thå fylle herade honom thett hon bettre är,
effter mätzmanna ordom, Haffwi ingen wälld
Landz almenningia eller häradz in till sin kiöpa
eller skiffta, Vtan så att ther giffwe
landz eller herade giffit aff och affradh, så som
thett war vptagitt medh, Nw må inghen
skogh rydia vpå landz eller häradz almenningiom,
hoo som thett giör, haffwi forgiortt iij mark
och arffwodhe sino

32 Nw må ingen byia gierdwäll eller nogott thett
oskifftt är, hwad thett är vtan gårdh
eller innan, intaka till åker eller ängh, eller
hembla gårdh, eller till några sine nöttij, forra

ähn ther

Ann ther är laga skifftt åå komen, hwar thett
giortt, haffur förgiortt arffnode sino, och medh
iij mark, Nu kunno men rydskogh agha,
och han rydia willia, tha må han ryda som will
aff them att oskiffto sarkost, och haffur thett
iij sadhe, och leggir sidan thett åther till byaskogen,
haffuer han thett lenger till åker eller engh, eller
till andra sina nytth, haffur förgiortt arffnode
sino och medh iij mark, Nu seger en. att
annor rydier allt aff mykitt, och bedes till skiffto,
tha giffins honom Woldh och Witzordh till
skiffto dela,

Nu kan Mölnastader, Boolstader emillam liggia, 33
haffur haffuar Mölnastad. Hwar boolstadh,
såå langtt som hans byalandh räcker, Nu ligger
Mölnastadh innan by och boolstadh, tha taghe hwar
sin brott ther aff som han i tomptom agher
Åkrom eller engiom, Ingen må och Mölnastadh

B 167

androm till skada byggia, ty offuan så, att vattn
töpper, såå att thett gonger gaa öfer eller engh,
och ty så nidanföre, att thett stöller för them
som offuan ligger, Nu få the dela, seger annar
så byggdt vara, att spilt är, åker, engh, eller
qvarn före honom, thå skall ther till ägande
syün haffua, råde thå ther till hvartera halffuå
syün, sember them ty, thå skulo the till tingz
fara, häradzhöffdinge nempne them xii män,
som the båden segia åa rudher, the skulo tit
koma. och the byggning skoda, och sidan åå
nestatinge till tingz fara, och segia hvadt
ther är santt om, Hvilken thera ty vill att
ty litha, thå haffuin vold att vedhia som
sagtt är, Forra dom häradz syün svorit haffr,
vnder landz syün, hon skall them thett slita,
twillam, Wedias ty som sagtt är, wari gilt som
häradzsyün gör, Nu haffuer häradzsyün svoritt,
att han haffuer olagliga byggdt, thå är han

saker åth iij mark, och åther allan skadan, Thå
åger Häradzhöffdinge byggning hans nyddöma, och
honom halff monada dagh för byggia, sielffwom
nyrifftwa, Nw will han eij vpkasta innan
förnempdom dagh, thå skall Häradzhöffdinge nempna
medh sigh xij män, the skulo till koma, och
thet samma byggning vpkasta, och medh synamanno
sex mark vth aff honom mäta, iij mark till
treskifftis för olaga byggning och iij mark, Häradz-
höffdinga i dombrutt, Nw ståndher hann
före och wäär, giör han någrom skada them
som till koma, hwad thett är såår eller dråap,
wari allt trögillt som han giör, och ogillt allt
thett han fåår, Samma lagh wari om damma
wärka och fiskegårda om the olagliga bygde äro,
Nw om flere försa äro saman, och willia alla
byggia, thå må eij en så byggia att annars spilles,
therffore äger then wold att byggia, som skada
lost giter byggdt androm,

34 Nw om nÿ åwarkan skadar gamble åwarkan
thå äger gamble åwarkan witzordh
och nÿe åwarkan vpriffua, Nw äre både bÿgde
nidre och öffre, och liggie både i lagalighe,
hwad the äro twå eller flere, holde sÿ the
öffre watn före the nidre, och the nidre stempne
eÿ vpå the öffre, Drage sielffue vp sÿn bord
sielff, eller böte sex öre, om han gitter honom
ther till wunnitt, medh twe manna witnom
aa tinge och sielff sigh tridie, warder han
eÿ ther till wunnen, som nu är sagtt, wari
sackloß, böte och så offta sex öre som han
warder lagliga tillwunnen. effter thÿ som för
sagtt är, Nw åga flere en samman Qwarn
stadh, will en byggia och icke alla. haffue thå
then witzordh som byggia will, thå skall egan
delnom medh twem bolfastom mannom till
segiar, och bidia them byggia medh sigh, byggia
the icke medh honom innan tridie tings dagh.

thå skall han åå tridie tinge härdzhöffdingha
doom taga, och byggie sidan ått sackloss, Nu
stempna the sidan som ey wilde byggia för tham
som bygdt haffuer, och segia att han byggde
therez medh wåldzwärkom thå haffuer hann
witzordh weta medh sex mannom, att han byggde
medh härdzhöffdinga dome, åå tinge lagliga
dömdom. och sidan skall han haffua quarntna,
så lenge han haffuer aff henne upburitt
såå mykitt som han åå henne kostadhe,
wete thett medh sex mannom som the bådhe
tillnempna, när han haffuer fulnadh före
byggning sina, och wari sama lagh. om fiske-
gårda, Nu må man ey watn eller fiskerij
aff forno förwända, och för androm spilla,
utan han beti medh iij mark, och fylle ather
skadan effter Wiätzmanna adom lagliga åå
tinge tillnempdom, Ligger sundh byia mellom
lande, eller härde, Leed sundh äger wara

xij alna breett. Almanna leedh, båta leedh sex alna brett som vij än almanna leedh, och åå ther mesta diupett är, hwar som meer tepper ristre up och böthe iij mark. För olagligha byggning, gräffuer och någor nyia skiörder åår, siöån, åån, eller beckiom, eller gräffuer diupett aff thet rwm thet förra haffuer wärritt, sigh till gagn eller fördell, och androm till meen eller skada, fylle åther thet han gräffuitt haffuer, och legge i sama lege thet förra legatt haffuer. och böte iij mark till treskifftis, och åther allom skadom, Will han thy siellffuer återfylla, wari lagh sama. som om andra olagligha byggningh, som förscrifftuitt står

35 Nu kan såå illa åtbäras att eller wärker löß i by, thett skeer antinga medh willia eller wåda, aff wangömo eller försumelse

thett Första Skils i högmålom Cap. 11. Sitter
bonde ensamber i bÿ, then som iordh och hus äger,
kommer elder löss aff honom, hans hustru, eller
barnom, brinner bÿ up. haffue sielffuer skadan,
Är thett landbo och äger sielff husen, haffue
och sielffuer skadan, Är han iordäga andrenom
nagott skÿllogar, bitale thett aff brandstud sine
och aff andro tÿ han äger så Långtt thett
räckler, Nu sitter han ensamber i bÿ, och
äga sielff hwärken hus eller iordh, brinder then
bÿ up aff försumelsom eller wångömo hans.
som är, att han setter liws i wägg, drucken
eller odrucken, far i sengh eller går bortt från,
eller hänger liÿus eller hampa å wägg eller
hiella, lender eldh i wägg eller å golff,
och går bortt ifrån, och annor tolken för//
//sumelse, ther man kunne eller måtte bettre
wachta och göma utan skada, wänder then

högmåla
Cap: 11.

elder löss och brinder bij up, thå byggie åtter
gårdh iemgodan och åå iij mrck iordägandans
ansack, Sker thett aff wattom wåda, och ej aff
wangömo. som är. att elder gonger genom wegh
i weggena, eller kommer wtoff gnistan som
offnan åå tack faller, eller aff androm tol,,
som wåda, som man kan ej före see, eller
warta, för änn skadi skeer, thå äger han
binda och fylla wåda edh medh xij tolfasta
mannom, åå nästa sochna stempno, och fylle
samma edh åå nästa tinge, och wari sakfr
i före edtnom, Brinder up itt hws. twå eller
trij eller flere, böte fierdungh aff hwars thera
wärdh, iordägandanom till byggning i samma
staden, brinder up all gården böte xiiij
mrck till wåda booth. iordägandanom

36

Nu bygger man, i bÿ medh androm som elden
slepper, brinder up för androm ith hůs
tů eller tre, eller brinder up en gårdh eller och
bÿ aller, sker thett aff försůmelshom, eller aff
rätta Wangömo. som för är sagtt, gelde åter
allan skadan. så långtt hans godh räcker Lösth
och fasth. hwariom effter tÿ skadin mäthin
wärder, räcker eÿ åth fullom gieldom, briste
så förs enom som androm effter markatali,
Skeer thett och aff wittom wåda, fÿlle thää
wåda edh som för är sagtt och wåda booth,
för itt hůs tů eller trÿ firding aff wärde
thera, Brinder aller gårder up för granne
eller nägranne bothe vij mark för en gårdh
och fÿlle wåda edh. så för annan och tridie,
Nu flere gårda i bÿ, bothe xl mark för allan
bÿ, och fÿlle wåda edh som sagtt är, eÿ
wärder the booth mera, tagi hwar ther aff
effter tÿ skadi hans mäthin wärder, och

B 167

Bygninge.

+ bristhe såå för enom som för androm

Brinder folk inne aff Wangömo, böthe hwartt
thera medh ix. mark. Brinder medh wåda,
bothe thå hwartt thera medh iij mark

Brinder kirkio aff Wangöms eldh, bothe then
elden slepte xl mark till sama kirkio nybyg-
ningh. Brinder hon aff wåda. bothe medh
xx mark till kirkio bygning, och fylle ny
wåda eldh som för är sagtt, och wåndhe så
hwår them eldhe som ärin husom och aff
ladum utkomer. som aff androm husom, kom
mer thenna skadi aff lösko folke eller aff
leigo hionom, gåå sakin nyå xl mark eller
mera, hafftu then som skadan fick woldh
om list thera, om the ey botum ärka, gåå
sakin mindre, gånge thå till arffwdis, åå
hwår för marck, såå lenge att the lösn fål
sigh faa, eller löss oftum warder, Warde

och saa Prester eller Clockare eldh sinom,
hwad heller han kan koma aff kirkio eller
gårdom thera, häradznemnd äger och thera
ransaka, och wetha hwad heller tolkin skada
medh wilia, wangömo, eller wåda skier, och
sidhan hwar sine Lastom

Bäär man eldh j Qwarnahws annars mandz .37.
hwad thett är heller bonde eller mölnare,
brenna the qwarn eller mäldh för rätta wan-
gömo skuldh, then eldin ätte wårda, bygge
vp husett medh allan reskafft ingolt, och
böthe iij mark, xij öre Qwarnägandenom, och
xij öre bondan som mäldh ätthe, och fälle wåda
edh medh vj mannom, fälz han åth edhe,
böthe åther skadan, effter ty skadan mätin warder,
och medh ix mark till treskifftis. Sama lagh
wari om Wederqwarn som om Watn Kwarn

B 167

Bygninge.

Vthi hwad Herede tolkin skadi kan hända aff
elde som nu sagtt är, thå är hon Herede
brandstudh skylloghh, effter thy som skadhenn
wardher mäthin till, Heredzhöffdinge skall
honom Sex män aff tinge nempna. the skulo
heem till hans koma, och effter granna witnom
sama skada mätha, Mäta the han till xx m
eller mera, thå äger han aff alla Herede
brandstudh taga, Mätha the han till x mark
eller mera, taghi brandstud aff them halffnom
Heredzing som skadan hende vti,
Mätha the han till v mark taghi thå brandstud
aff them fierdunge Heredzens som han boor
vti, Brandstud äga wara halffskäpp span
korn, eller otta Swenska peninga. Alla äga
brandstud taga och giffua, the som bolfasta
men äro, Clerikia som Leekmen, och swå thera
hion, ther äga ingen frelse före wara

Nu boar

38

Nu bäär man eldh i skogh. och will brenna
rioghrijdio, koll, eller andro brenno, faar
then eldh widare än haffua forſt than äga
åth grannom kalla, gitter han hulpitt. wari
saklöſ, Gitter han ey. thå skall hann
fylia brennande brande. och rijkande röök,
och buda wådaedh före sigh, gitter hann
wåda edh gongitt medh sex mannom, thå
bothe wåda boott, För byaskog en som
Bodunda är, iij mark, så för annan och
tridie, wari ensack byamanna, gitter han
ey eden gongitt, wari thå boott x ℳ.
för en skogh, så för annan och tridie, är +
han ey baar och åtagin, wärie sigh medh
xij manna edhe, Brenner man bärande
skogh medh wåda, kan brenna böök eller
Eeke, bothe för eek eller böök, iij öre, så
för andra och tridie, och fylle wåda edh medh
trem mannom, Brenner fierde böte ix ör,

och fylle wåda eedh medh sex mannom.
Bremmer x eller flere bothe vj mark, och
fylle wåda eedh medh tolff mannom, gitter
han ey wåda eedh gongitt, bothe för eek ena
sex öre, såå för andra och tridie, Bremmer
fierde, böte iij mark, Bremmer x. bothe x mark
till treskifftes, Bremmer xx eller flere bothe xx mark
ey warder ther booth mera, Weitis manne
wtbyrda elder, och han dyll, och är ey tagenn
widher, eller medh witnom tilbunden, dyli thå
medh xij manna edh, och wari saklöß.

39 Hwo kan man by hittga åå bolstadga
sinom eller åå skogh. thöm han äger
kröth i, wari hans som hitte, hitter
åå bolstadh annars mandz, äge ther tridingh
och byamend alle twelutt, Nw segiä twe
the haffua hitt bestock en, haffue ther
funda kröth, som först hitthe, Nw sinerme

B 167 - 97r

bij och flyja i skogh annars mandz, följa
then efter som bij äger till ståck och hooll,
och märcker såå sama trää, och lyser för
byamannom, haffuer inger wåldh honom
them fortaga, komer annar efter och kommes
widh sama bij, äge thä som förra lyste.
Flyga bijsuerm i ålder trää, thå skall hon
stårkas och ej trää spillas, Hugger man
trää neder eller spiller, böthe vj öre, Flyger
i dödunda trää, huggi neder och taghi bij sin
sacklösth, Nu kunna skogzägande honom
skulldh giffwa, segia then swärm ej hans
wara, thå wete thett medh trem mannom,
att han bliffter och bikade war i hans bygårde,
och han följde honom till holz och hälg,
Wirkar han then edhe, taghi bij sin sacklösth,
brister han åth edhe, lathi wth bijen och åå
vj öre, Dräper bistyck annars bistårk
böthe ij öre för en then som bij åthe som

Dreps. eller dyhie medh treggia manna vitnom,
Drepa the annan · böthe .j. mark eller dyli
medh treggie manna edhe, böthe thy tess mera,
tha att flere drapas, gonger man medh
woldh blandh eller bekarr i annars skoghe,
warder tagin vidher, böthe iij mark, vthan
han gonge aff gärde tess som skogh ägher,
och är aa mall och matt medh honom,
Hwar som setter strwpt i skoge sinom eller
annars mandz, böthe iij mark, Stiell man
bestrwk, warder fangen medh, tha ma han
bindas och till tingz föras medh trwstrade, och
ther vittna lathe, och sidan vphengia, och
ogillan doma

40. Nw kan vij by byggias aff gamblom,
thett heter affgerda by, han äger medh
odelby aff bys almenninge timber, aff
oddunda och by aff alldren wedh, gärda förs

och elda brändh, näffra flätt, och fäägongh,
torff skyrdh, och Lien teckt, medh them att
heffna, och ey måå gamall nijan bij ther
nagott hinder i göra, vtidh hans marker,
och såå råme-tha flätt, gonge ther hans
Bijn som hans fää gonga, såå monge han
föder vidh sin Lao, han må ingen loff åå
skogh göra, hwarttere medh lään eller lego,
och inga afffalur aff skogh göra, vthan
ligh åtty medh gårdom är giriitt, Will
Vdelbij intakur göra, thå skulo the honom
gatu leggia .x. alna till almenningx, the skulo
gårda warda som in wilia taga, Ey mågo
the såå byggia, att the hono inne teppa

Råmetha, thet är
Barckeby ther man in=
ger barck til at giöra
barck af, och skiära the
så mÿnger ther af, at
the är rett eller ondt
till att äga.

.41.

Nv kan then bij oddeliggia som flere äro
Rågande vti, will thå en byggia och
Råmärka sin dell, och hine andre wilia ey

B 167

Bÿgninge.

bÿggia eller teppa medh honom, nempne thå
häredzhöffdinge honom som bÿggia wöll
xij men aff tinge, the skulo till fara, och
effter besta skälom thera liggia hono fri
thopp aff bolstadenom, i både i engh och åker,
såå stoor som the prööffua kunno, att the
ägodell hans är i bolstadhen thera, thenn
thoppen må han sakslöss och ohindradt inteppa,
ee hwar han kan aa sama bolstadh, utan
någon will sin dell teppa, och laga wärn
omholda, Nu haffuer han sin thopp up,
giortt, och affrådt j åker och engh, och
hine willia thå insteera, och bÿggia hwar sin
ägodell, göre thå up, och affrÿde lika medh
honom, Och när the haffua hwar effter äggo
sine giortt sin dell lika godan medh hans
dell, Ar så wärnat häredzretmedh,
thå måå sidan hwar taga sin kiött medh

B 167 - 99r

lagom, i åker och engh, och allom vtiordhom, och skiffta åkrom och tegom efter tomptom, som lagh sägia, Tager någer eller åvärkar thins bröth som först vpgiorde markledö änn nu sagt är, böthe ix mark till treskiffte, och åther allan skadan, efter mätzmanna ordom

Molkar kona fåår eller geeth annars mandz, wärder tagin wider, böthe iij öre, är hon ey tagin wider, wari sakloß, Molkar hon kåo annars, är hon tagen ther medh, böthe iij mark, är ey vitne till, dyli thå medh sex manna edh 42

Tegger man merke åå annars mandz tingh, quicht eller dödt, will sigh så ther medh tillägna, eller annars mandz merke förvilla, Warder han baar och åtagin, eller ledes till hans medh fullan skälom, stånde tiufftz vdeh, efter thy thett är wärtt till, Nu vitis thett 43

honom, och hin dijll föri, är thett wärtt x mrk
+ eller mera, dijli medh xij manna edh, eller
böthe xl mrk, Är thett iij mrk wärtt, eller
mere, dijli medh ix mannom, eller böthe xij mrk,
Är thett en öre wärtt, böthe iij mrk, eller dijli
medh sex mannom, Är thett halfföres wärtt
eller mindre. böte sex öre eller dijli medh trem
mannom, Dela twe om tingh itt, som eng
beggies thera merke upå är, hwad the haffua
bådhe bolsmerke eller hwar sitt, haffuer han
wärdzordh i handom haffuer, sigh till att wäria.
Utan åkärandan medh fullom skälom bewisa
kan, att thett hans är, och att merke är lagt
aä merke,

44 Dräper man fää mandz medh illha
hwäria handa fää thett helst är, som
gelder twä öre, gelde åther medh fullom
geldom, efftir tweggia manna mätzordhe,
nempne sin hwarttere och medh iij mrk

B 167 - 100r

Sa för annatt och tridie, Äro ey vitne till
Dyli medh sex manna edh, Dräpar flere
medh vilia sinom, thett hiter Hordaghygg, gelle
åter medh fullom geldom skadan. och åå xl.
mark om han warder lagliga tillvunnen medh
vj mannom, Varder han ey lagliga tillvunnen,
Dyli medh xij manna edhe, Dräper man fää
thet som är minder wärtt ämn twå ör,
böthe tweggilt före, efter mätzmana adom,
som för är sagtt, Ehuar som tolker sack
Lotis manne, och är ey lagliga tillvunnen medh
åsyne vitne, Dyli efter thy som saken är
till, som för är sagtt,

Kaster man eller skiuter åå fää mandz
kan wärre taga ämn han wille, linter
dödh aff, gelle åter quickt för dödt
och swäre att thett war aldrigh hans wilia
medh iij manna edh, Väder man annan .45.

fää sino hirtha, hefte blod latha, eller andro
fää sino, kan wädret tillkoma dem skulde,
eller han wilde som hanadh åå bagr, thå wärie
sigh medh ens edhe, att thett war aldrigh
hans willie, att thett skada fick, eller böthe
fierdungh aff fulle booth, Nu sargar man
eller slåår fää mandz, lutter thett ej dödh aff,
är thett hest eller oxe, eller hårß, är ej wärk
nade fördt fää, tagi then som hugg eller slogh,
fää thett sära, och läki, och fää honom fött
och fört fää åther till syslo sina, wärder
heltt olytett, tagi bonden sitt egitt åther.
Warder lytt aff, hafwi then som hugg, och
fää bondanom olytt, effter mätzmanna ordom,
hwar som ej will så återgelda, som nu är
sagtt, och käres thett till hans åå tingx, thå
skall häradzhöffdinge mätzmen hem till hans
nempna, och mätha wth fullt geller fulls,

och medh iij mark, Kastar man ått hesth, häåſs, oxa eller koo, ſlår vth öga ,hugger aff horn eller rumpo medh wåda ,böthe är för hwartera ,och fylle wåda edh medh iij. mannom, ſlith åtth vthe, böthe halff gilde före, Bringer vth bådhe ögon ,gelde åther fullom geldom, och medh iij mark ,om twå witne äro till, äro ey witne till Dyli medh ſex mana edh, Slåår man koo att hon gitter ickie molkadt, böthe halff mark

Dräper fää annars mandz fää ,hest eller häås, eller thett fää icke nöter åtha, wardher medh witnom lagligha tillwunnit ,gelde åther halff gelde före ,effter mätz manna adom, Dräper oxa eller koo eller annatt fää ſom åtha må, böte fiärding aff fulla gelde, och then haffwer thett wålda ſom fä 46

B 167

åtthe, Nu kör thett till mandz, och äro ey åsyna wittne till, Dyli medh edhe, effter thy thett fää wardes till, Nu om Fää fangar fää, thett är ogillt, Warder warkunde fää fangatt aff andro fää, så att bonde gitter thett ey nyttia, under ok eller sälä, thå skall then som fää äthe. thett skada giorde gella fiälnings fää effter twäggia mätzmanna dom, ellighes fyre hwartteras eller böthe iij öre.

47. Nu haffuer mand hundh then som fää biter, eller annatt quickett i boskap annars, biter han nogott till dödz, taghi then som hundh äger thett dödha, och gellde äther quickett igen goltt, Linter thett ey dödh aff, gellde fiärdungh aff thy som thett är wärtt, biter annatt sinn, gellde äther skadan och böthe sex öre, eller förgöre hunden, than han äger, Giör han skada tridie sinn, gellde thå äther skadan,

skaden . och åå iij mark till treskifftis, och ee
så offta han sidan skada giör, wari åther
geldh och booth samolledis, Nu dräper man
eller stiell hundh annars . böthe sex öre, vtan
han fåhunder, Skorshunder, eller vedhunder
ä . böthe thå xij öre. Än bither han fää
som för är sagt . wari thå booth halffua minne

48 Boa bönder i by saman, thå liggia the vnderlaghu om giärdholl sitt, ther äga hwar
androm rätt göra . Nu feller en giärdholl thera,
wärie sigh medh twe manna edh. eller böthe
iij öre, och them tagi giärdholtz medh siellffwe,
Nu kan han bårttappa oxa eller koo, eller friana handa fåå thett helst är, kan thy åther
fåå, gelde åther fullum geldom, hwart effterthy thett wärtt är, effter tryggia mätzmanna
ordom, Nu taga Diwr. Fåå fraa giärdholtz manne, är siellffskiuter när, och fåår afflester aff

wari sacklöß, Haar ey affkiester aff, gelde äther
fullom geldom, Kalff när koo j mark böthe,
och kalffuer bårttappas, böthe ortigh för kalff.
Tappar bårtt kijdh eller lamb, böthe iiij penninger,
Nu kan faa bondans koma j hånda werk
annars mandz, then som sware satte eller stårka
lagde, och linther dödh aff, Aro gildra laglighe
böthe hiardholtz mans halff gilde, then som fåå
äther, är ey gildra lagligh, böthe then som gille
drade fullom gieldom Tappar hiordinge oxa
eller koo, kan ey äther faa, miste lego sine,
Tappar han ungnöth mister öre aff lego sine,
För Geeth eller faar, ortigh, för kalff. Lamb
eller kijdh. iiij penninger, för gamalt Suijn.
öre, För ungre Suijn. ars gamalt -
ortigh, Råder bonde hiordinga sinom medh
klepp, warder ey lamber eller kijter aff
wari sacklööß

Slaår man Basth ella bryter quaste aff Eeck, eller bryter pårs i annars mandz mark eller skogh, gelde åther skadan, och åå iij mark, om han är lagligha tillwunnen, Hwar som bryter pårs i almenningiom härадz eller landz för olsmesso, warder han taghin widh, bötthe sex öre, Hampter man will humbla åå byja almenningiom häradz eller landz för Bartils- messo, bötthe iij mark, och åther allan skadan, haffuer ingen wåldh åå han kära, uthan rätter målzägande thett göra. 49

Hwilken bonde eller landbo som ey haffwer humblegårdh medh humble Stenger som humbla wexer wider, bötthe sex öre swenska hwartt åår, taghe them then som skatthen eller affradhitt vpbar, medh rätto i humbla efther ty humblan ther geller, och ty i pengom eller androm wärdörom, Konungs länsman skall wetha hwar i lene sino thöm som ey 50

göra som sagtt är och kunnoga thett åå
landztinghe, neste effter Michelsmesso,
Böter ey hysbondan vth förnempda Sakööra,
innan Thomasmesso, söke thå konungs fogte
åå lagtingom effter Jull, och hysbonde haffe
förtyggatt sin rätte, Bygger ey landbo om
första åår eller annatt är, thett är teken att
hysbonden tager ey sakööra, tagi sidhann
konungs fogte såå lenge, att han byggdt haffuer,
hwar är häradzhöffdinge öffuer allt rikedtt
skall medh häredznempd i samo herede ransaka
och witha, om någor haffuer tolkitt men
eller hinder i boole sino, att han ey heembla
gårdh byggia kan, haffuer han sådantt
hindher, wari thå then saklöß, haffuer
han ey, böthe som sagtt är

Förer man fää åå öija annars mandz olo- 51
,,ffrandes eller inhägnad ſom man; ſigh
vill haffwa, hwad fää thett helſt kan wara,
hoo ſom thett fää intager, han ſkall thett lag-
,,liga lyſa åå ſochna tinge, komer then Atter
ägandenn är, och bider rätt före fää ſitth,
han ſkall giffwa örr före heſth, och gammalt
nötth, för vngnötth. getth eller fåår, attigh,
för kudh, kalff eller Lamb, iiij peninga,
Löſer han ikke fää ſitt och rätt tilbiudher
innan trij Söndagar, legge ſidan wordnader
åå hans ſom äger, han wari ſaklöſs ſom
thett intogh, om thett laghlig wäre, Kan
thett ſpillas eller döö, wari ſkadi hans ſom
ey wilde löſa, Later man fää ſitt vtan alla
ägande loff i dijur, the han äger ſielff innan,
thå är löſſen tiſs halffwo minne ſom ſagt är,
Wilia ochallo i bija laga, wari lagh

B 167

Bÿgninge.

ſama medh fänadh ſom medh Swÿnn i
åldäna ſkogh

52 Röper man fää aff, Sotterbÿ, och
wräker them oloffnandes grannio ſinom
medh ſino witi, wräki bårtt eller
ſlå nidher genſtan, och böthe iij mrk, om
någor kärer å honom aff grannom,
Nu dÿll han, och ſeger att han thett
ike wiſthe, thå dÿli medh ſex mannom
och wräki bårtt åth ſaktloſo, wäll han
ey bårtt wräka eller niderſlå, böthe thå
ſex mrk

53 Ingen man må annars mandz fää tagha,
Skip eller ankoſtha, eller hwaria handa
thet helſt är, dödt eller quikt, ſigh till några
handa nÿtto eller brukningh haffwa, uthan
han haffwe lofft eller leijo före ſigh, aff

rättom ägande, giör thett någor, haffui ägan-
den wåldh att skijlla honom för Rånn,
eller tiuffnadh, hwad han heller wäll,
tha ligge thett till häradznempd, hwad thett
wår ränth eller stulit eller i andra
motto tagitt, thereffter stånde hin rätten
som togh, om han baar och åtagen är, witz
thett honom dyli effter Lagom, eller böte
effter thij honom mått warder

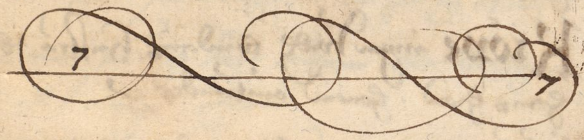

B 167

Köpmåla

Kiöpmåla Balckenn
begynnes her

7

1 Köper man kosöra, fää, Wapn, Skinn, Klede, Gull eller Sölff

2 Köper man Gull eller Sölff och ther findz fläckh eller fals medh.

3 Köper man, Wax. Salt, Röökelse, Smör, Talgh, och ther findz fläckh vti, och hwadh som fläckh och fals åtskill

4 Kiöpe ingen widh bondans hustru. barn, eller hans hion. honom owitandes,

5 Huru ther skall sigh wärnistna göra som thet kiöper aa torghe, som sidan klandas, och om afföda kombor sidan aff ty som klandas,

6 Huru landzkiöp giörs. och hwad plichter ther till ligghe, och huru man maa sacklöss aa lande kiöpa.

Om landzkiöp och att gerningz mannom är loffnatt kiöpa till thera gerningh 7

Om legofää eller landz fää skola skadalöß åtrantwardas, och huru man skall vitha Lånn gulditt 8

Huru man skall inlagz peninga indsettia och Attaga, om the stielz, brinna eller förfaras 9

Om Pantt brinder stiels eller röffuas, och huru man skall sitt godz pantt settia 10

Huru man skall pantt lagsökia, om han ey återlöstz P. 11

Bärgar man peninga före androm, eller bårghar manne till rättha 12

Om Man medh woldz wonder twingadher till att fästa uth peninga eller matt, och sker borgan före 13

Huru man måå lagsökia löskadrengiar, the som orelzskylloghe äro 14

7

Kiöpmåla.

1 C Kiöper man fää hoffuadt eller kloffuadt aff androm, skäptt wapn eller Skinnklädher, giortt gull eller Sölff, läst hus eller wratt, thet skall alt medh wijn och wätne kiöpas

2. Köper man Gull eller Sölff aff androm, ann aff gulsmedi sielffuom, finder then som kiöper att ther är falsch innan, thå taghi then åther som sålde, och wärie sigh medh xij manna edhe, att han withe ther ij swick wara ij, Fells han åth edhe, böthe iij mark, Will han att han thett ij sålde, wäri medh xij manna edhe, eller giffue åther wärdh och boott medh som sagtt är, Nu giffuis gulsmedi skuld att han sålde falsk i gull eller Sölffuer, thå skall thett till hamar och stadh, finds thett skärtt, haffue then som forgiort haffuer, Är thett oskärtt giffue gulsmedir hand åther

wårdh sitth, som kiöptte, och haffuin siölffuer
skärdh sina, och böthe xl mark, kan gulsmider
dylia, och will ij skärdh åttertaga, the han sålde
siölffuer, haffuin thå thin witzordh som kiöptte,
medh twåm bolfastom mannom, honom till
skalu binda, och booth medh, som förr är sagtt

Will man gull eller Sölffuer sitt gulsmedh;
henda fåå att giöra, thitt skall han skärtt
in antwarda, medh twåm bolfastom mannom,
annamar gulsmedh thett för skärtt gull eller
silff, kan than sidan segia, som gull eller
silff åtthe, att thitt är ij såå skärtt åther
fångitt, som han thett utfick, wari thett åå
thera witnom, som ther medh wåro, wäris
the skuldin. wari sackalöß, och tage lödh sin
fella the honom thå heli tiuffuer, och böthe
tiuffnadt, effter mätzmannom wäri

B 167

3 Köper man, Wax, Salt, Smör, Fläsk,
Rökilse, Talgh eller Humbla, och hvar
man seer flärdh köpta eller sålda, thå nämpne
hvarttera som köpte och sålde, twå bolfasta
män, the skola witha hvad flärdh är såldt
eller ey, och witna så för häradz nämpdh åå
tinge, Wäria thå nämpden honom som
sålde, wari saklöß, fella the han. böte
xij mark, Så skall alla stadi bötas,
ther flärdh hittis i köpom, och tagi then
åther wordh som köpte, och then flärdh som
sålde, Hwar som falskar något godz,
hvadh thett helst är, gonge ther om som om
annan tiuffnatt, efter thy som hwartt är,
och skadan mätin wänler åå tinge
Flärdh är thett man selier ondtt för gott,
mengtt för omengtt, och falsk är, thett man

skiler

skyler ondtt vnder gotth, som är, kopar vnder gull, ärther blandar i Wax, Stena slår i fatt medh Järn, eller annar tolkin falskhett medh thÿnno gods, som är, Smör, Talgh, Honnagh, och annatt tolkith

4 Hwar som kiöper vidh hustru bondans, vtan vitu hans, ägi bonde thett kiöp äther kalla, om thett är mera än öres kiöp. Ingen må vidh bondans barn eller hion kiöp göra, vtan vitu hans, Thwar som kiöp giör vidh them, bothe iij marck

5 Nu giör man kiöp aa torge, hwad han kiöper, quickt eller dödt, klandas thett kiöp, och wetth then ey fangaman sin, som klandatt är före, thå swäri han till sin som klandade medh tuiggia manna vitnom och then kiende torgh kiöp sitt medh kiöp vitnom

Köpmåla.

bolfastan och giöre sigh mitinffna, och tagi
sidan hund åther sitt som klandatt haffuer,
och hund lethe efter wärde sina som kiöptt
haffde, Kiöper man hors eller koo, eller fäd
thett är helst som föddes aff, klandas sidann
thett fää, som han kiöptt haffuer, thet skall
han afföda haffua, som up haffuer födtt,
tij att ingen må annars affelster wända
och löse så sidan then sitt åther, som rätt
klendtt haffuer

6 Hwilken kiöpmen, klerka, eller Swenna,
hoffmen, bönder, landbo, eller andra
män, eller qwinnor i landens fara medh
kiöpmanna waru, som är. Sildh, Salt, Klede,
kryddor, Spitzerij, och annatt tolkitt, och
driffuer kiöpenskap från bij och till bij,
säll och kiöper idkeliga thett heter landzkiöp,
hitter konungz fogte ther medh finder, eller

B 167 - 109r

lagliga tillwinder, medh sex manna witnom,
haffuer förbrutit XL mark, och medh allan
kiöpenskapen, ther han medh gonom finder,
wari konungs ensack, både farkoste och
kiöpenskap, haffuer och ingen fougte, konungs
eller annars mandz, macht loff giffwa
her emott, eller någhet tij i lagom förbiudz,
medh XL mark, konungs ensack, och then
som loff tager böthe effter lagom ey tij
slöher, Wäll må Landzmän för thera
tarff skulld, kiöpa och sellia, och byta hwar
medh androm. korn, wäfftner, fysk eller
Smör, och annatt tolkitt, och etande warur
i Jernn. Ståll och kopar, ther tolkitt faller,
sigh till kostn och nödtorfftt, eller annatt
hwad thett helst är, som i bondans boo wexer
eller faller, när man ey kiöper att
återwunga och sellia, bonde wari kiöpmanna

Köpmala.

waru och tuertt emott, Ey skall och landz
kiöp heta thett landzmen byta, korn, Rogh,
eller annatt tolkit, i tolka waru. som
Nordlenningia, Österlenningia, Gutta och
Wringa införa i Landett att byta sigh
till bärgningh och Nödtorfftt

7 Ey må man åå lande hafftua i sitt hws
kiöpmanna waru. och kiöpslaga, thå
att han ther medh ingestadz far, medh plicht och
booth som förskriffuitt ståår, Är thett skatte
bonde så giör, tagi tagi konungen Saköör,
Är thett frelsis thiän. tagi iordägandan saköör,
Wäll mågå gerningz men som åå lande boa,
kiöpa thett till thera gerning hörer, och sellia thett
framdeles åå thera gerningh, ath saklöso, ee
hwem the willia, Ey böör fougten eller
androm kreffuia in eller taga någon skatt
eller gerningzöre, aff skreddarom, Skomakarom,

Skreddare måge
wara frij för
skatt eller gern:
83 öre

Skinnarom eller androm tolkom geringz mannom, för thett the fara bija mellom, och giöra åtty them som vndertorffua, Dogh skula the Skatt och offringh giöra ther the boa. och lika rätty i allom sakom som andre men

Leiger man aff androm, hest, Skiutt, oxa, eller hwad tingh thett wara kan, tager han thett ospilt, thett skall ospilt återantwardas, Nu seger then som åtthe, att thett spiltis aff hans handawärkione som legdt hade, wärie sigh medh xij manna edhe, och giffui oth lego. som han mälltt hade, fälls han åtty ethe. giffui bondano åther slo gott som han thett togh och medh lagona, Tager man lån aff androm, Lån skall ledande hemföras, Ey må Lån misfaras, thett skall fullom gäldom åthergäldas, effter tij som Wittne wilie swäria, the som närworo, tha thett utlåntes, Nu dela the, seger annar mera lånty och borgatt 8.

B 167

Köpmala

wara som utfick, och thin seger minne wara, Stande thett till tuäggia manna vitne, som när wäro, wäre ey the vitne när, eller breff ågifftum, och är thett minne än mark, tha wärie sigh sielffuer tridie, Är thett mark eller mere, och minne än iij mark, wärie sigh medh sex manna edh, Är thett iij mark eller mera, wärie sigh medh xij manna edhe, eller gifftu widh thett som Lånt eller bårgatt wärr

9 Legger man peninga medh till annars att gömma, eller hwaria handa thett är i quicko eller dödo, thett skall inleggias medh tuäggia manna witnom, och tagi åter ut medh sama witnom Är ey så witne till, och then seger som Jnlagde, att ther war mera inlagdt, ann han utfick, haffui tha thin witzordh, att wäria ugifftutt wara medh xij manna edhe, Stiels thett fää, eller brinder eller

woldtages, folges beggies thera ſamman, thaa wari thett ogilt, folges ey beggies thera ſama, thå fa honom ſith åther ſom inlagt hadhe

Sätter man wedh minne när manne, hwad thett är minne löſöre eller mera, thå giöre thett medh twe bolfaſta mana vitnom Nw kunno the wädh brinna, förre än ſtempnodager är vthe, brinner beggies thera, gälde intitt åther. Nw kan thett ſtielas eller woldtagas, thå ſkall han till kirkio fara och lyſa ther effter för ſocknamannom, både effter ſino, och effter thy ſom wädit ſatt war, är ey beggia thera ſtulit, gielle ägandanom wädh åther .10.

Nw är ſtempnodager thera vthe, före wedhiom och löſes ey åther, thå ſkall han wädh aa tinge åtherbiuda, eno, andro, och tridie, will han thå åtherlöſa wädh ſit gerſſui ther wedh till, will han ey, thå ſkulo wädh mäthas, äro .11.

B 167

wådh bettre ähn geldett, thå giffui ågandenom
till så myckitt som thett är bettre eller mera,
Är wådh mindre ähn geldett är, thå fylle
then till som gelda skulle

12 Bårgar man penninga för annan, eller går i
löffuan för annan, thå gelde åter thett
samma ūth han bårgatt haffuer, eller wäri
medh xij manna edh, att han aldrig för honom
bårgade, Fälz han åth edhe, gelde ūth thett
han bårgatt haffuer, hwad thett är mera eller
minne, Nu kan them åtskillia, seger annar
mera bårgatt wara och annar minne, gelde
thå thett ūth medh xij manna edh, att han ey
mera bårgatt haffuer, ähn in är framlagtt,
Nu seger annar, man bårgatt, och annar seger
penninga, borgatt haffua, thå fåå thett fram
som han kännes att han bårgatt haffuer,
och wäri sakfeld, kommer ey mannen fram,
thå gelde then geldh eller mandzens sak som
haffuer bårgatt, eller wärie sigh medh xij

manna edh, Är thett åå tinge eller före ſochn
bårgatt, Wete thett xij män hwad bårgatt
är, eller ey, Är thett åå tinge bårgatt
ſtånde thett åå Witzordom ſinom

Nu wardher man. Woldfördher, bakladher, och 13
bunden, eller i andra måtto trengder eller
twungadher, till att Utfästa peninga eller tieniſth,
eller hwad thett helſt är, ther ey är lagadom
förgongen, och att ſettia ther wiſſo före, medh
löffte eller bårgan, kommer han ſidan till tingz
häradz eller lagmandz, eller före en eller twå aff
rikſens rådh, och giffwer ſigh ther om i rätten,
och ſetter bårgan före ſigh medh twem eller trem
bolfaſtom mannom, När han ſå giortt haffwer,
wari tha quitter och löſs före the förre bårgan,
giör hin ſidan några ofrijdh åå han, ligge
thett alt i trebötz, och ſlite thett häradz nempdh,
ther mannen boor, ſom trengder wardher, både
om ſack hans, och ſå hins ſom honom till bårgan

trengde ,

14 Nu warder man androm skijldoger penninga, eller wärdh, ee hwad thett är aff låne eller köpslagan, och flyr sidan bårtt, och bliffuer hwarken stadiger, så att man gitter honom lagsökett, kan hans godz någor stadz finnas, thå må måltzäganden medh lagmandz eller härdzhöffdinge loffue, och twå bolfasta manne witnom, thett godz uptaga, och twem bolfastom mannom i hender settia, och segi genstan före them, huru myket geldit är, som han will sin rätt opå göra åå tingeno, och fari sidan till tingz åå nästom tingz dagh, och tali sama lagh till godzett, som han skulde till äganden tala, om han så när wäri, Och när måltzäganden haffuer bewisth geldit eller godzett som lagh segia, lati thå härdz höffdinge thett fulfölia och utsökia medh lagom, Nu kan ey godzett hans finnas, och ey

ſreffuer han någorſtadz ſtadnger wara, ſå
att man gitter honom bij laghſöght, el hwar
ſom målzägandan kan honom thå finna,
I kiöpſtadh eller åå lande, thå maa han
medh konungz fogtt loff, och thera ſom före
rätta ſittia, honom grijpa latha, och i hectelſe
ſettia, och för rätten föra, och ſöke ſå wijth
aff honom penninga eller arffuode, effter thy
gelldit är till

8

Tingzmåla Balcken

begynnes her.

1 Försth huru lagmandh ägher väliass, och om hans edh.

2 Huru häredzhöffdinge ägher väliass, och om hans edh, Så och om landzdomare edh, eller häredzdomare edh.

3 Tagher lagmandh, häredzhöffdinge, Lendzman eller nempdeman mutor för rätten.

4 Häredzhöffdinge haffue ey utan itt häredzhöffdinge döme, och hvad hans dell är aff sakören, och huru häredzhöffdinge rätter skall vtkräffuias och beuaras.

5 Häredzhöffdinge eller hans domare söke tinget hvar tingh dagh.

6 Itt häredz tingh i hvaria rike, och en tingstad

j huaria herede och huru bönder skulo tingh sökia

Om tingz dagar faller åå helgom dagh, 7.

Om 3 lagtinga timar om åår huartt 8.

Om Råfst eller landztingh när the hollas skulo, j lagsagu hwario 9.

Huru the skulo holdas medh rättarom nempdh och käärsth 10.

Huru lagmans tingh skulo holdas, och kunnogas, och ther till stempnas. 11.

Huru man skall annan lagliga till tingh stempna, och huru man lagsökia skall them som bÿ utthe förkomma, om löösöre 12.

Nw dela the om Jordagodz, huru thett äger att slitas, 13.

Forfaldz vätne skulo svaria, och laga forfall mong the äro 14.

Tingzmåla.

15 **Nu** stempna flere enom, hwem han skall försth swara

16 **Huru** man skall them stempna, som ey boo i sama herede eller lagsagu

17 **Huru** landzman må kära. om ey kära måhaganden

18 **Kärer** måhäganden, och wender åter kära, käre thå Landzmanne

19 **Huru** then äger lagfesta och gää, som i vppenbara rychte kommer för någon brott, och säger ney före, thett är Dulsmååll

20 **Om en** kärer till annan och will tÿgia honom thett vtöffuer medh witnom, och åkar ey, huru thett skall slitas

21 **Alle Witne** för rättenom skulo swäria, och huru the skola swäria och ransakas, och om plicht thera som menen swäria, och hwar

edhe skula gongas

Nw vill man edh åå tinge gåå, och målzägandan kommer ey, eller vill ey edh staffwa, haffwe tha härädzhöffdinge wald att staffwa honom edhen 22

Om twetalo åå tinge 23

Vitnin edh är så godh som gongen 24

Huru härädzhöffdinge äger doom giffwa eller bötha 25

Om lösker drenger bryter huru han skall lagsökias 26

Huru vtmätas skall thet dömpt är, och huru vmätin iordh må åther-lösas, och hwar böthe sine sake 27

Ey måå mätas för någrom utan för laghskempdom och lagfölgdom 28

Om bonden kärer affmätitt före sigh och ey lagsöktan 29

Trondh affrad, sulatts penga, och 30

bolagx penninga ma° ey mätas

31 Om määtz återdömes

32 Alla saker och Dombrutt J Swerige, skulo verkuas, bötas och mätas effter Storholms mijntt i pengom eller Jordböron

33 Thes plicht som nempder wärder i nempning eller stempning och will ey

34 Nempdena plicht som ey wäär eller feller, och hoo som ey gäär fästh lagh, ää dagh och stadh fört lagadom

35 Om nempd ey åsterues

36 Jäffitez någon aff nempdene wäldughem wara

37 Huru man mä° motth nempd wädia

38 Huru man mää motth härdzhöffdinge wädia

39 Huru man mä° motth Lagma wädia, och om Dombrutt lagmans och häradzhöffdinge

Huru Konunger åger ſin rettare tingh holla, och huru the kunnogas ſkulu, och huru ther till ſtempnas ſkall och ſlitas .40.

Om nempd i konungz rettara tingom, och hwad thera mächtt är, .41.

Om kåſthold i konungz rettara tingom 42

Om, oliudh, bannor, ouiſqud, oquedens ordh medh owordsko, åå tinge 43.

8

Tingzmåla

1 Thå lagmandh wäliäs skall, thå skall konunger then hond siynes besth tilligast wara till lagman taga, Thå äga almogen till tingz komma, ther böör lagman edh sina swäria, Thå bider iagh migh gudh hielpa, och allom word, rikis helger, och the helgedoma iagh åholder, att iagh skall medh fattiga och rika, öffwer alla lagsagu minne i domom allom rätta fylia, och aldrig lagh wrengia, eller orätt styrkia, före widdo skyldh, weldh, eller peninga giri, eller ey för affwnd eller illwilia, och ey för frendskap eller wänskap, Så wari migh gudh huller till lijff och siäll, som iagh thetta obrotzlighen holla will, och skall, effter kunst och besta samwiti mino, att thäd som för är mälth i konungs balkenom

Lagmens och häradz höffdinga edh

2 Nů skall man häredzhöffdinga wälia, Thå skall häredzhöffdinge i like mätto, sama edh som lagmandh swäria, Och swärie häredz domare sama edh som häredzhöffdinge, haffuer och domare swurit: och bliffuer i domom falsker funnen, thå böthe sielffuer om han orätt dömer

3 Tager, lagman, häredzhöffdinge, Landzman eller nempdeman mutor för dom eller rätt, giffue konunge můto och böthe xl mark, och misthe hwar Län eller embete sitt, och få thet aldrigh sidan åther, är thet nempdeman, böthe och misthe samaledis, och sättes aldrigh offtare i nempd, hwilken man som gitter them sådana förwinnith medh fullom skälom, att han můto togh, tage han aff thöm xl. mark, som han böta skall, Målzägande rätt xiij mark och viij örtugher, Konung

Hoo som tager mutor för doom

thett någrom thera, wärie ſigh medh xij mana
edh, eller böthe ſom ſagtt är

4 Eÿ må en man eller flere härdzhöffdinga döme
haffwa än ith, och han äghe haffua
tridiung aff alla häradz rätt i ſakörom, aff
thÿ herade, och heridt råde ſleſſtig them tuelüto
ſom äther äro, Och häradz boa taghe ther
till en bonda, och en aff frelſiſmannom,
ſom the twå delana aff ſakörom, och
twå delana aff allom häradz almenningiom,
eller affradom medh lagom utſökia, och bewara
till häradzens nÿtto, Och haffui ſempte dele
aff allo för nädo ſine, och konung taghi the-
ena tridiungen aff häradz almenningiom

5 Hwar häradz tingzdagh äga härdzhöffdinge
eller then hans doom haffuer till tingz
koma, a rättom tingzdagh eller böthe

iij marck för hwartt sinne han ey komber till
treskifftis, och åkærandenn och swarandenn
haffui witzordh åå samma nästa tinghe, som
the skulde haffua hafft, om häradzhöffdinge
hade åå tinge warit, förty all laga witne
och edhe skulo åå tinge för rättend göras,
och gongas

Ey skulo häradz tingh flere wara i ena
wikun, ähn ith, utan konungx breff 6
eller budh komer, och i hwario häradhe skall
en tingstadar wara, och ey flere, Nu att
rättin aij niderfaller, skulo sex mæn åtth
minsto aff hwario fiördungh i häradeno till
hwartt häradztingh koma, eller böte hwarttera
som ey laga förfall haffuer, iij öre, halfft
tagi häradzhöffdinge, och halfft nempden,
Tingstall thetta skall vätth omkringh gåå

ſå lenge lagtingh ſtonda, och tij böriä thor ſom
tij lyſtade thå näſta lagtingh äther ingå,

7 Komber tingzdager opå helgon dagh, eller
faſto dagh, lyſe heradzhöffdinge aff förre
tingz dagi ſlikan dagh han vill haffua thr
näſth, lyſer han tij, ſiti thå bönder ſakklöſe
hema till annan tingzdagh, och heradzhöff
dinge böthe iij mark till treſkifftis

8 Tre ſkulo tingz tima wara om årett j
huario lagſagu, Förſta, från Tiugunde
dagh iull och indh till ix vikū faſtho,
Annar från Wallburgmeſſo och till midſomar
Tridie från Michelsmeſſo indh till Aduentt

9 Nu förty att kongen ſuoritt haffuer alla
rätuiſo och ſanning ſtyrkia, och oſanning
och wrångviſo vnder tryckia, och frelſa

almoga sid frän Wårängiusons mannom, så
för inlenskom som vtlenskom, Thy skall räfst
ella landztingh ath minsto en tidh hwart år
hollas i lagsagn hwario, som är, J vpsalom
Dagen efter Sancte Erichz dagh, J Strengnes
Måndagen efter Samtingh, J Linkiöping
Måndagen efter tiugunde dagh iull, J
Wäxiös. Dagen efter Sancte Sigfridz dagh,
om wintren, Opå Ölande. Mondaghen
efter Sancte Johannis dagh om midsomarn,
J Schara. Dagen efter Wårffru dagh
Assumptionis, J Tingwallom. Måndagen
efter midfasto Sundagh, J Örebro. Dagen
efter Sancte Hendrichs dagh, J Westrås,
Dagen efter Wårffru dagh, Natiuitatis,
J Åbo. Dagen efter Sancti barnabe apostoli
dagh

Tingzmåla.

10. Kan ey Konunger sielff när wara ää förnempdom landztingom eller reffstom . thå skall han gode men aff rådett sith eller andre gode frij borne men, som lagmen, ther till taga i lagsagu hwaria, haffue macht att döma konungs doma öffuer all the måål för them till rätta koma, thå såå, att the ärende som aff lagsagu thera wådhiätt och skutin äro under konungs dom skulo ther vdas, ther skulo the tolff män i nämpdne sitia, som sworitt haffua, efter konungs balkenom, rätt skiärskia och skilia öffuer them som sekt brijta, Äro och någre aff them borto, thå settes andra i thera stadh, Alltra thera förskriffne käfter hollis som framdelis skils J balkenom xl Capitulo, och haffue tillskiffte för modo sina all dombrutth, och helfftena aff Saakörenom, thå bäri konunghen up,

Cap: 40:

11 Hwár lagmandh i lagsagu sine, áger lagmandz
tingh holda i hwario herede, än tidh åtth
minsto hwártt åår, och offtaren om så nödhir
torfft, thett skall han lysa och kunnöga latha
i hwario herede xiiij dagar förre änn han
tinger, thett är laga stempning till lagmandz
tingh, och så till biscopz tingh, haffuer thå
någor kära till annars, thå segie honom till
thå tingh är nästh, medh twåm bolfastom
mannom, och hwad sakt han honom giffuer,
om han kan ey fåå andra stempningh, Och
áger lagmandh oppå alla sina doma, breff
giffua åå Swensko, hwad heller wädiatt
warder under han eller ey, och tagi före
breff ij öre Swenska.

12 Nu will man till annan kära, thå skall
then för rättenom sitter, antinga stempna
honom sielff medh witnom som till kärro

om han ſå när är, eller och ffrå åkärandenom twå bolfaſta mæd, att han mæth them ſtempne thom till kärws, &c hwar the han finna, kunno the han ej annars finna, thå fare hem i gårdh hans, och ſtempne han ſärä, hwadh han är hema eller borto, Och åkärandin ſegie ſack hans, the han ſtempner honom före, komer han ej aa första tinge, att ſwara för ſigh, mæth lagom, eller förfalls wätne hans, böte iij öre, enſack okärandens, och han nempne thå wittne ſin, och kome thom för rättin aa andro tinge, thå ſkulo the bäde witna och ſwåria komber ~~h~~ ej änn thä ſwarandin förfallalöſs, böthe iij mrck till treſkiftis, och wittne gonge allt likwell, komer ej aa tinge tridie förfallalös, wari thå felther åth hwſtund ſakena

Är thett iorda godz the trätta om, thå
nempne häradzhöffdinga xij men aff
tingett ſom åkärande föra i godzett, och
ſuarande haffui ſidan natt och åår, att
vinna thett igen, som han kan medh rätt, 13
är thett annor ſack, thå fori häradzhöff
dinge eller domaren ſielffwer medh, och
Landzman, och mätte eeth medh ſama xij
manna; ſaktna, och medh ſakörer iij ör
och ſex mark, tagi ther hwar ſin brotth

Jordaballken
Cap. 29.

Äll förfalz witne ſwäris åå ſama tinge 14
ſom the witna, Teſſe äro laga förfall,
för tingz ſökningh, Förſt, om han
i ſotha ſengh ligger eller i ſårom, Annadt
om han effter konungz utbudi är i rikſens
tieniſte faren, Tridie, om han i fengelſe
hertader är, Fierde, om han kan ey för
feyd ſkull lag tingh ſökia, Femptte.

B 167

Om han är vtan landh och lagſagu, Siette Om han ey råder ſinnom eller ſkälom ſinom, Siunde Om thett är huſtru eller dotter, mage och måhzman thera ey i landett är eller lagſagu, Ottonde. Om han haffuer eldh högre änn haffua tårffuer

15 Nu ſtempna flere mehn enom man till tingz änn en man, opå en tingzdagh, thå ſkall han them ſom förſt ſtempde förſt ſwara, och ſidan hwariom effter tij han ſtempdte. War Nu ſeger ſigh hwar förre ſtempdt haffua änn annar, Witne thett ſtempninga men. Sidan äger häredz höffdinge them förſt rätt göra, ſom högſta haffuer kärona, och ſidan hwariom effter tij ſom käran är till

16. Nu är hwar man ſkall ſtempna androm När han vtan häredz och innan lagſagu

thå skall han stempnas före kirkio dörrid, åå
helgor dagh, eller åå tinge ther han boor, och
haffuer treggie uikn dagh till suars koma,
efter thy han wår lagliga stempder, är han
vtan laghsagn och innan rikit, haffuer sex
uikn dagh till suars koma, och stempnes så
som förra är sagt

Nu giffuer Landzman någrom mannj skuldh, 17
för hwad sakt thett helst är, och seger honom
haffua hemliga bödt vidh måhägandenn, haffuer
Landzman ther samm witne till, att thett war
skyntt och skärskottatt åå samme dijnge, haffuer
samme wolff honom wederbinda som måhägande
och måhägande haffuer förtygatt sin rätt,
och ther sake bothe konunge och herede, Vrkar
ey landzman thessom witnom, wari thå suarande
saklös

Komber Måhägande till tingh och giffuer androm 18

sack, wender åther och will honom thy lagsökia
söke thå Landzman som för ä sagt, och
Måhäyande häffni Faligatt sin rätt,

19 Nu kommer man i openbartt rychte, för
hwad sack thett hælst ä eller wara kan,
warder han ther om till tingz fördar, thå
äga han å första tinge lagh fästa, effter
thy saken är till, och gonge å nästa tinge
ther effter, Sitter han them så gongitt, wari
sacklöß, Sitter han thy wari thå feller åth
sakena, och böte effter thy saken är, Warr
lagh sama om någor kärer till annars och
hæffwer thy Vitne eller Bewisning till, och hin
binder nej före sigh, thå feste swarandan lagh
och gonge som förstrifftuit står, eller wari
feller, Thy böör tolkom lijff mistha, utan
i them saken lagh segia, och lagbok wään
thett uppenbarliga utrycker, thett kallas
Dulghsmåll,

Nů will then som kärer them medh vitno 20
nederbinda, som han kärer till, thaa
nempnes vitne fyrst aa samma tinge the skulo
både vitna och swaria aa nesta tinge, ther
effter, kan thå käranden hind medh fullom vitno
eller andra bewisning lagliga till sakena binda.
thå skall ther effter dömas, och sökes vth medh
lagom, hwar sack om sigh, effter ty hon är till,
Nů årkar then ty som kärer, eller will ty then
han tillkärde medh vitnom till sakena binda.
som sagt är, effter häradzhöffdinga dome,
gaar the sack aa liff eller ähro, böthe thå
åkäranden xl mrck, Är thett annor sack
böthe thå iij mrck, och then som tillkärdes
dömes thå sacklös, så j twå sack som andro,
och thetta kallas Vitnismåll,

§ Samma balk 43 ca
tiuffwe balck 7 ca:

Alle vitnesmen före konunge, lagmanne, 21
häradzhöffdinge, och för thera nempdom
skulo swaria förra änn the vitna,

Tingzmåla

Om altt thett the witna · skulo suarandenom
näruarande och bidia sigh så gud hielpe
och altt himmelrikis herskap, som the willia
witna räth och santh om thett måål, och intett
ther i dölia, för rädde, wåldh, affundt, wänskap
mågsemis eller frändsemis skull, The skulo
och åå tinge ransakas åttskillde, så att hwar
thera ikke hörer hwad annar witnar, gånge
tesse witne åter laglica, böthe hwartera ix m
till treskifftis, och warde aldrig witnesbäre,
tingsbäre eller edzbäre, och faste och stande
wtan kirkio · och böthe hwarthere biskope iij m,
All witne och alla edhe skulo före häradzhöff
dinge gångas, åå rättom tingzdagh, och
tingsstadh, För konunge rädhe och lagmanne
åå Räffstom eller tingom, ther the hollas,
Och gånge aldrig edh mott edh, eller witne
mott witne för sama räth i sama sak
Vtan konunger will wetha och siellff sanning
wetha

Vtlegha,

Nw komer then till tingz som edh will gonga, .22.
och måhägandenn komer ey, eller är the,
och will ey edh taffna, gonge thå bonde edh
sin, och häradzhöffdinge eller domare taffne
edhen, och wari then edhen lagligha gongenn,
kan någer sidan the edh qwälia, thå skulo
iij gode bolfaste mæn the aa tinge thå wäre
thett swäria, att han lagligha gongen är, och
haffui inge wold the edh åther bryta, vtan
wådiatt warder, eller koninger will skiffter
samning Vtlegha

Talar wederdelo man talu sina aa tinge, 23
komer åther aa andro tinge, och talar andra
talu, thett är twetalu, Nu witis manne
thett, wärie sigh medh sex manna edhe, eller
böthe måhägandenom sex öre ensampnom
Sidan skall han medh samma talu som han

B 167

at första tinge haffde sak sina fulföligen hwäd thett heller är uttalandt eller och swarande

24 Nu komer man till tingh, och skall edhe gonga eller witne fylla, gifftier Måls äganden, Landzman, och häradzhöffdinge honom ther edhen up, thå wari edher så gilder gifftinne som gonger, Nu skill thom åth, säger annar, och gifftum wara, och annar ej, withe thett sex men at tinge wåro, hwad ther är sannt om, Nu gifftins mane skuld, thå skall han wärias eller fellas, i thy herede som gerningen giordes uti, och ther böthe ther han boor,

25 Nu komer bonde till tinghz, och bedes aff härdzhöffdinge laga doma, säger han sigh ej witha lagh om thett måål, thå må han upsettiä thett och hwxa sigh om nästa tingz dagh ther effter, thå äger härädzhöff

dinge honom lagh dōma, eller böthe iij mrk
Vtan han fel tinge, swäår medh eede sinom,
att han eij lagh wetth, om thett måål,
Sidan säti thett up under lagmans sijn

26

Nu bryter then widh bonda, som intit haffuer
underuoga, lagsökis han som annar ma
till laga botha, vtan för dråp, såår,
och rån ma han gripas, som framandes
skils, Orkar han eij botum, gonge till
arffuodz se först för bondanom, i åår hwartt
för hwaris iij mrk, som han är saker åtth,
sidan fört konunge, och wari saklös fär
herade, Nu löper han bårtt i then tima
han skulle bondanom tiena, wari tha saker
åtth iij mrk, så offta han thett giör,
böthe eller tiene therffore som sagtt är, Nu
faar bonde effter och will honom återtaga, tagi
tha konungs man, Nu komer åkoma at han
wari thett allt ogilltt vtan i dråp, wardher

Efftermåla
Cap. 8.

Than böte medh
kropp, som eij
haffuer koo,

han drapen, böte medh XX markom, och
tagi nidh halffna skrifft, wari bonde sak-
löss för konungs marck, När löser man
så fråå bonda löper, löper han ey bårtt, thå
wari alt i frelsis mandz bötrum thett han
giör, eller honom giörs, Samo lagh wari
om legofolk, om the innan stempdo dagh
thera bårttlöpa, som för är sagtt,

27 Warder man lagfelter för brutt sitt, thå
skall målsägande till tingz fara, och
härdzhöffdinga tilseggia, härdzhöffdinge skall
honom aff tinge XII män nempna, the XII
skulo i bondans gårdh fara, och mäta löösöra,
och gångande fää, hwariom som han ägher i
saklena, Finz ey thett till, thå skall korn
och höö mätas, Är thett i husom lasth,
och bondan will ey upplåta, thå bryte saklöst
door up, Finz ey thett till, thå skulo hus
mätas, Räckia ey the till, thå skall

jordh hans mätas, Finnz ey hon till, thåå
skall bötas aff tolfbynom, som the xij segia
dyrast wärda wara, Ellr hwar som iordh
mätis vth för sakora, haffuer bonden woldh
henne återlösa innan iij åår, Æfter thet
hon mätin är, Orkar han ey löse thåå
frender hans innan samma tidh, bära thenn
skyldh vp aff iordh som henne haffuer i och
slåå thet aff thå hon löses, löses hon ey
innan iij åår, haffuer thå then både iordh och
afftgerdh, som henne fångitt haffuer, Och
haffuer ingen [illegible] woldh the iordh offtare mere
att qualia eller i byrdh lösa, Ssåå offta
som bonden saker wardher, thå skifftis ee
hustruna brott från bonde, i iordh och lösörom,
Bryter hustrun och bonde fellis medh laghom,
böte thå aff henna godze

Tristen 6.
Cap. — 3.
Ehdr — 21.

Nu äger hälghöffdinge ey tingh stempna 28
hem till mandh, att mätha före honom,

B 167

Förre allum xij men haffwa witnatt, att
han är lagstempder och lagsetter,

29 Nu segir bonde sigh ej lagstefndan wara, och
nampnjhsitt från honom mätitt, haffwe
ther mätzmen witzordh, att witha medh edhe
sinom a tinge, att the ej mera mätit haffwa
allum bentan wäro till, Förtij ingen osakan
bör bötha, och ej toffwa samma sack.

30 Haffwer bonde affrad eller tiendh inne medh
sigh, tha mätas skall för honom, thett
ma de ej mätas, äga och flere i boo medh
honom eller är inlagz fää eller bolagx fää
medh witnom till hans komitt, thett skall
ej j mätt gonga.

31 Nu kan mätt återdömas, tha giffwe hwar
åther som han togh medh swornom edhe, och
wari saklös för rånsokena, förtij thett togs
medh lagom och lagadomom uth, och ej annars.

Alla saker för domebrott skulu mätas och
botas effter allt Swerige effter
ens mynthe, som är Stocholms mynth,
eller thess wärde effter markatall. eller
öres tall, Haaär thett aa ~~liff~~ hwad thett
är för rånader eller tienstnader, thå må
then sake ey afflästnas, vtan brott hans
reknas effter samma mynth Med thess wärde,
Thereffter skulu och alla gongas, om guld och
annatt tolkitt som bärgatt eller lantt
är som förr är sagtt, 32

Hwilkin som lagliga nempder warder i stemp
ning eller nempdh, hwad nempd thett helst
är eller wara kan, eller warder nempder, i
synn eller mätth, rekar han och qwar sither,
vtan laga förfall, böte iij mark till tre
skiffta, J allom witnom edhom och nempdom,
skulu bolfaste vnder wara, 33

B 167

34 Hwar som xij män skulde en antinga wäria eller fella, the skulde the göra aa samo tinge ella böthe hwarthera iij mark, Vthan att the swäria alle att the ther aff ey sanning wetha, och ey thett måll ransaka kunne i tij stunne, thå må thett vpstondas till näste ting, Och thå wärie eller felle, ella böthe som sagt är, och hwilkin som lagh eller wäri måll sitter och gonger them ey aa stadh och dagh förelagdan, wari fälther ätth sakena.

35 Nv kan nempd ey semia, hwem thius aff nempd wäria, wari wärder, hwem the fella, wari felter ätth sakena hondom gifft.

36 Nv om kärandin eller swarandin jäffuer någhrom i nempd och olaghan wara, thå skall then bortgonga, och annar i hans stadh setias, så lenge thett måll slitt är, och fast ey woldh att wräka mera än iij i ene sak.

Konung B. Cap: 36.

Balckenn.

37 Will man motth nempd wädia för ärm thon suorit haffuer mott härdtz nempdh, måhägande wädie under lagmans nempdh, medh iij markom och hwar nempdeman medh halff mark motth Lagmans nempd, wädie måhägande under konungs nempd, eller räfstt, eller landztingh medh vj mark, och hwar nempdemann medh en mark, Tappar måhägande, tage halfft wadh nempden som waddies motth, och halfft lagmand eller konungen, Tappar nempden, tagi halfft konungen eller lagmand, och halfft måhägandenn

38 Dömer lagmand eller härdzhöffdinge doom, och will någer motth them wädia, thå wädie aa sama tinge, eller innan natta otto daga ther effter, eller haffuer icke nödh sidan motth them wädia, wädian

man moth häradzhöffdinge, thå wädie
måhzägandan xij öre. och häradzhöffdinge
iij mrk under lagmandh, Tappar måhz
ägande, tage häradzhöffdinge halff mrk
lagmandh halff mrk, och halff mrk herede,
Tappar häradzhöffdinge, tagi måhzägande
mark, Andra koninger, och tridie häradh,

39 Nu wädiar bonde eller, häradzhöffdinge
emoth lagmanne, wädie bonde eller
häradzhöffdinge iij mrk, och lagmand sex f
Tappar bonde eller häradzhöffdinge, tagi lag
mandh mark, Andra koninger och tridie
herede, Tappar lagmandh, taghe ther som
wädiade ij mrk. koninger ij mrk, och ij
herede, Moth lagmandh wädias under
koningen, eller then hans doom haffuer,
Bryter och någor häradzhöffdinge dom, böthe
iij mrk, bryter någor lagmans dom, böte
sex öre, lagmanne sielffnom,

Balkenn.

Nu vill konunger eller the hans doom haffua 40.
Rättara tingh holla, thå skall konunger
eller the aa hans wegna äro kungöra thett J
landzskapith, medh breffue sino, sex vikum förra
ään thet hollas skall j androm timom som
förskriffuit står, hwilken thå will till annars
kära, thå segie honom till medh twem skill
fastom mannom före Bordh, eller aa tinge,
ther swarandi boor innan nästa xiiij dagar,
breff äre läsith, kommer han ey thå till swars
förfallaloss, thå skall konunga eller the hans
doom haffua, ey thess sider döma om thet målitt
som han stefft till swars wara, Alla the j
herads boo, wäre plichtige koma till förnempd
Rättara tingh, eller böthe hwar en mark till tre
skiffte, vthan han laga förfall haffuer, och
then wäri målsägande som tilkärer.

J Rättara tingom thessom, skall häradzhöffdinge 41
nempdh nempna, xij men aff samo häradeno,

halfftt hoffmen och halfftt bönder, och landsla-
gade bolfaste män, them som wederdelomen
och häredz nempd segia ia widher, han skall
samningemen J nempd nempna, och ey osam-
ninga män, wederdelomen och ey the som äre
wåldiga, häredz höffdinge skall sielffuer J
the nempdh wara, och ey annar J hans stadh,
Vtan han laga förfall haffuer thwan tessom
nempd wäär eller feller, thett skall standa,
och ey återgonga, the nempd må inghen
wädia emotth, Dogh må konunger om all
måål samling vtleta, han må åther bryta
alla skrek sokhnar och alla affsoknar, och
lagmandh äger lagh sökia eller skillia,

42 Nw then tima konungs nempd skall haffuas
thå skall konungz fogta holda kåsten för
them, konungz doom haffuer madh otto hesta, och
för them hans doom insigle haffuer madh iij hesta,
Och häredz höffdinge skall holda kåsthen för

lagmannenom medh otto hestom, och för nempdene. huariom hoffmanne som i nempd är medh twem hestom, och för huariom bonda och landbo medh en hest, Och förty att härads höffdinge skall then kosten holda, skall han upbära allan then härads rätt som thå faller för the nempdene, huar häradzhöffdinge i sinom herede,

Göör någor merkelight olind åå tinge för rättenom. bööte sex öre, rettarens insak, Smädar någor androm openbarlyga för rättenom, stringer, vndseger, eller och kallar lögare, böthe xij öre till treskifftis, kallar och androm någor oquädens ordh vnd hastigo modhe, huad thett helst är, thett är heder eller ähro gåår, böthe iij mark till treskifftis, om han strax sin ordh rättar och igenkallar, will han sigh ey rättä. för änn han aff tinge gåår, böte effter thy ordhen äro, som före skils i balkenom tiyunde Capitulo XX, Wolfester han ey åå 43

Konungs balken
29. Cap:
tiuff. balc. 7 ca.

Cap. 20.

B 167

Tingzmåla.

samma tinge, thå söker then brutt doth som
annar brutt, och orker sakt hans, mädh
fierdings eedh, och ransaka sex mæn the at
tinge wär wårdo, om thett oqwädins ordh wåro
eller eij, och om han thett giorde aff hastigho
modhe eller langre affrondu,

B: hörr till Byggninga Ballken
de är följande

Nu tager man harffuo annars, äen
hans åker vthe, och harffuar mäder en dagh,
förer han hona åther aa samma stadh, som han
hona togh, wari saklöß, Tagha han vr tima
bothe iiij peninga, och så för hwar indh till then
monde, tagar han bått then monde, bothe iij öre
och såå mykett för harff, om han hona tij
återsater aa samma Åkereen som han hona
togh, eij warder the booth mera,

B 167 - 131r

Nw tärff man ſina harffuo öffuer åker kora, ſom är nyggongz åker, thå ſkall han haffua harffua kelkia, haffuer han ey harffua kelkia, thå böthe åther ſpilnaden han medh harffuo giorde, och åå ſex öre,

Nw warder mandz hunder galen, thå ſkall han thett lyſa widh kirkio före grannom och någrannom, och therneſt åå tinge, Giör han någrom ſkada före änn han laglyſt är, antinge åå folk eller fää, thett ſkall han återgelda ſom hunden åtthe, Vther han ſidan laglyſt är, thå äger han thett ey återgelda, Vthan wari ſakeleß, kan han hunden nederſlå medh förſta ſinn, thå är thett well, later han honom lenger leffua eller ſlippa ouffſtan, om han gitter honom wreſt, och will ey, och kan thett proffuas till honom medh ſkälom, thå gelde åther allan ſkadan han giör, will honom någor therföre ſkylla, wärie ſigh medh vj manna edhe åå tinge

att han hona ey skiffte medh nitha, och ey thett
medh honom uisthe, Bitter han adan gongitt
wari sakelöss, Witter han ey böthe som
förr sägz,

Nw will bondans hyda medh hundom
lopa eller följas, fara hunda effter honum,
tha skall bonde hona innteppa medh hunde j
mijo netter, gior han ey thett, och later hunds lopa
löss medh hundom, och bitas hunda i hiall, och
wådha nidh sädh, eller bita folck eller fänadh
eller hwarietthanda thett helst är, the skada
giöra, thett skall han alt återgella som hydena
ager, bijter han sidan laghäfftatt, och war
inne häfftatt som förr sägz wari sakelöss

Nw haffuer biur sitt boll som bonde, hwar som
dräper biur, eller bryter hans hus, böthe xl mark
förugilla till treskifftis, och målzägenden åter
skadan och biurett, Tager man biurett j almen-
ningom wari sakelöss, och behölle them biur
som togh,

häredzhöffdinge

Häredzhöffdinge må budkaffla

Vpskära, för konungs breff eller budh, eller om stulit warder i bÿgdene, warder dråp giortt, eller man rinnetagen medh annars kone, eller kona våldtagen, eller warder man tagen aff kirkio eller kirkiogårde, then ther åtte fridh haffua, Skaär häredzhöffdinge budkaffla vp, och sender i fierdungh, then budkaffla skall framgongha och ej återgonga, Ej skall Enkia budkaffla wttbära, vtan hon haffr Son äldre ään xv åra, komer budkafflen östan i bÿ, gonge vth västan, komer in Sunnan, gonge vth nordan, Alla äga budkaffla bära, landbo, brijta och bönder, huad the äro frelse eller ofrälse, Nu få the Dela, seger annar budkaffla i bÿ wara komen, och annar ej, haffuen then vitzordh budkafflen will vttha fram medh tväggia manna vitnom, gonge så ther eedh som

Tingzmåla B:

åndra, hwar ſom budkafflo ütter eller feller. och ey komer tingh eller konungs budh, böthe iij mrk, hwar ſom ütter eller feller budkafflo mott lagmanne eller häredzhöffdinge, böthe iij öre,

Edzöris Balkenn
Begynnes her. 9

Försth

Om någor giör androm hemsökn, eller giör åkomå åå han eller hans hion, eller gesth, 1.

Giör man åkomo åå them som rymer j trångom åff annars gårdh, 2.

Uthi hwad husbon och hwru widh bondans hemfridh stånder 3.

Fåår han åkoma förra än han i gårdhen komer, ther han till rymdhe, 4.

Giör man hemsökn och will skada göra, och ey gitther 5.

Om then fåår åkomo som hemsöken giör, 6.

Om them som hemsökn giöra, löper i gårdhenom, fåår eller giör skada sidhan, 7.

Edtzöris.

8. Hittas man sätthe och skillias osätte, och then kommer åther medh wapnom sinom,

9. Hempnis man aa sättmååll och böötth.

10. Hempnis man äffter böther festa, och bårgada, eller thå något bött är aff botum,

11. Hempnis man aa annan, och annan giorde geriningena,

12. Tager man Quinno medh woldh.

13. Sitter man för androm aa tingß wegh eller kirkio wegh,

14. Om man giör åkomo J sielffwe kirkio eller aa tinge,

15. Faar man fraan kirkio eller tinge till penningß (öll,)

16. Aktar man androm fraa laga till mötom, eller till stempno,

17. Hugger man aff androm händer eller föther medh wolde,

Nu hemmynes man eller åkomo giör edz
domara, eller the för rätterom moth hond vilnadh, 18

Nu woldförer man androm vå gårde sinom
moth fullo wolde, utan doom eller openbara giärnig, 19

Nu wardes manne tiuff sak till, eller annor
sak, bastas och bindes och pinas oförwunnen, 20

Huad the förwärkatt haffua edzöre bryta,
och om geldh thera, thy förwärka the annars
peninga, 21

Huru edzöris mål kunnogas skula och
ransakas, för häradzhöffdinge och häredz nempd, 22

Heredz nempd äger them wäria eller fella,
först om Edzörett, 23

Huru the skulo aa tinge uptalias, swarias och
dömas, fridlöse, och om thera dagh, 24

Brytes edzöre aa landboa eller innesman, 25

Om någor söker till landbo gårdh i vredh, och
fåår dråp eller såår, 26.

B 167

Utgörtis.

27. När skötslas måå för biltogan manne, och om han dräpes förra älla dager hans uthe är

28 Hwar som holler, föder, hyser eller gömar biltog mandh,

29 – Holler någer biltogan manne aa annars skada,

30 – Warder biltoger man dräpin sidan hans dager uthe är,

31 Warder han uthrikis dräpen, eller införder och dräpin, Eij förbryter biltogs mandz hustru sina ägodela,

32 Huru biltoger skall sigh fridh wärffua,

33 Huru biltogz mandz godz skall fara, och affgrödh medan han biltoger är, och effter hans dödh,

34 Rymer biltoger och räckia eij bötra till, geldh hans och sack hans, huru thå skall iordh hans mäthas,

B 167 - 135r

Balkenn.

Warder then gripin aa ferske gerning then som edzöre bryter, huru thet skall öffuer honom rättas 35.

Ey må kona eller öffuermagi edzöre bryta / 36

Om fridbrått i åker och engh om wåår och höst 37

Om någor warder saklöös förgiorder i hals/hoggen, hengder eller steglder, 38.

Snöper man annan i bryter vtt ögon eller tänder, skäär aff öron näsa eller tunga, huru thett skall ransakas och rättas 39

Hwar som råner aff androm till halff mark wärdh, och hwad hans plicht är, 40

Råner man minne ään halff mark 41.

Om skogx tiuffuar och störöffuare e. sådana kallas Quättakarla, 42.

Tager man frucht j annars trägårdh kirtsan, medh wåldt, och giör ägandenom åkomo, 43

Hwar som binder eller leger någrom till atth gidra onda gerninga, 44

B 167

Edzöris.

.1. C: öker man heem åth androm tess viliande
att han vill bindan eller mörda hans
hion. eller ther i hans gårdh är, eller
hans gesth. eller ther hans gårdh söktt
Om hemsöcknn brytz, haffuer i trongom, tha han i gården kommer, och
skada gior, dräper, slår, hugger fullom sårom,
eller slår skeno, blånadt eller blodvite Alla the
ther medh äro j flock och farnöte, the haffwa
brutitt edzörett,

2 Rijmer man åth gårde annars för ovenö sinom,
Rijmer man åth annars gårde
hind som effter far kastar eller skiuter
effter honom, så att han får ther aff dödh, eller
fullsåre, blånadt eller blodvite, Jager thet
honom sidan han i hans tompt kom, eller gårdh,
som han till hielpa söchte, tha haffuer han, och
alla the medh honom wåre. brutitt edzörett,

3 Såå mykit bonden haffuer intagitt medh husan
Och gårdom aa sine tompt, som han boor åå,

B 167 - 136r

ther äger han hemfridh aa sigh, och allo sino
haffua, Nw ståndher basstughu utan gårdh, smidia, Bastughu fridh och i uthusom
hemelhus. Mar lada, I thessom husom äger man
sama hemfrid haffua som aa tompt eller I
gårde, hwar som ther giör gerning aa honom,
haffuer förbrutitt edzörett,

Nw kan thett taga hindh som förr säger, förr än 4
han komer aa hans tompt som han flydde
till, eller i hans gårdh, ther är ey brutitt edzörett,

Nw söktia the hem åth manne och willia skada
göra, ämm thå att the ey gitta, böte xl mrk, 5
för hemgongs, eller wäre sigh medh xij manna och Hemsöken och hemgångh
att the ey thess williande komo, att the skada wildo
göra. Nw bryta the döör, ella koma medh
spentom arbustom, dragen swerdom, eller androm
tolkom wapnom, och söktia effter them the skada
willia göra i bondans gårdh, ämm thå att the
ingen skada mera göra, böte thå som förskriffuitt

9

Edzöris.

ſtår, och komer ingo dÿli nidher, om ſå vinna häradz nempdh

6 Hemſökn. Nu kan then man ſom hemſökn giör, varda ſåår eller dråpin, eller fåår blodvite, j thÿ att han giör hemſökn, thå är thett alt ogilt han fåår. Nu kunno the ſom hemſökn gora vndan flÿ, alt thett the fåå j gårde eller aa tompten, vari alt ogilt, Nu om the ågas vider j gårdz ledh, och falla fötter innan gårdz ledh, och hufvud vtan, aa them ſom hemſökn giorde, vari ogilder, falla fötter vtan och hufvud innan, vari gilder, för thÿ tedan fall hufvud ſom fötter ſtodo,

7 Eÿ är edzöre brutt hvar ſlagh komer manna millom aff brådom ſkilnatth.

Nu kan then hÿra vp gårde ſinom ſom the ride åth, och dråper, ſlår eller hugger, ſidan the komo vtan gårdz hamb, böthe efter landzlagom, fåår han och ſåår eller varder dråpin ſidan han komer vp gårde ſinom, thå böte the han åther efter landzlagom, ſom thett giarde, withi thet häradz nempdh

8 Nu hittas men i gårde sätte och skilias osätte, ther är ey brutit edzörett, utan han gaar ur gårde wreder och gonger så åther i gård medh wapn eller hiths, hugger, slåår, eller dräper, thå haffuer han och alla the medh honom wåro, brutit edzörett. Nu aga måls äganden fridbötena. och iordäganden tridiung aff sköfflingena, och thå han haffuer bödh under målsäganden, och han bider före honom tå tagi konungen xl mark för utledningen, Döör then biltogar föra han frith fåår, gälden thå hans arffuin lagabötther, I huad thet är dråps eller såår målsägandenom och ingom androm,

Hittas säthe och skilias osäthe

9 Nu kempas man a säth mååll och bööth thå haffuer han brutit edzörett, thå skall thett nempden witha, huad heller annar skill, nader kom thera millum eller ey,

Kempas man åå säth måll och böth.

9

Edzöris.

10 Ingen må hempnas effter bötter fästa och bårgada vtan han bryte edzöridt, Äro böter fästa och ey bårgada, eller är så förskilt, att bötas the ey innan then dagh förlagd är, thå må han hempnas, hempnas han thå, haffuer ey brutit edzörett, vtan böthe laga böther, effter tÿ bråthen äro, Nu om någott är böth aff bötena, thå måga the icke hempnas, vtan kräffue thett vth som åter stånder medh lagom, eller haffuer brutitt edzörett,

Äro böther fästa och bårgada.

11 Nu må man ey hempnas aa annan, och annan giorde gerningena, hempnes han aa annan, thå haffuer han brutit edzörett, thett skall häredznempd sökia, huad heller then sama som han hempnades giorde gerningen aa honom eller annan giorde ey then same gerningen aa honom, thå skal häredznempd sökia, huad heller annar skilnadt kom thera millom eller huy han hempnades aa annan, thå haffuer han brutitt edzörett,

Hempnis man åå annan, och annar giör gerningena,

12

Ess plåga som Quinna wåld tager

Tager man Quinno medh wåldh, warder gripin a ferske gerning, witna så xij man, thå skall häradzhöffdinge genstan bud kaffla upskära, och tingh stempna, och dömpa han under swärdh, och ej thet länger fram skiuta, Tager och någer lösa före honom, bote xl march konungz ensak och åther lösa, halffua taghi Quinna och halffua konungen, Nw är han ej baar och åtagin, wither quinna honom thett, att han haffuer medh woldh sins onda willia fremgett, eller seger att han brotz medh henne och gatt ej willia sin framkomitt, Synes thå klæde riffuin a honom eller a henne, och ther medh blånader eller blodwite, eller ther höres wop och åkallan, thet skall häradznempd witha och ransaka, fälla the han, haffuer brutitt edzörett, Tager man Quinna medh wåldh, och dräpas hon honom j thy, och witna så xij män, thå ligge ogilder, Tager man kona medh woldh, och rymer aff landeno medh henne, och wärder han lagligha ther till dömder, thå äger han aldrigh fridh fåå, förre än Quinnona laggiffta bonde bider före honom, om hon giffte är, och skötslas hans godz,

13

För såth aa kirkio eller tingx wägh.

Nu siter man för androm aa rättom tingx eller kirkio wägh, thå han will fara till eller fraan, och will han drapa, sarga eller bärja, giör han nogott thera, thå haffuer han brutitt edzörett, Nu komer thett aa wrädom skilnadt, ther är ey brutitt edzörett, Nu sitter man för androm aa kirkio wägh eller tingx wägh, och will skada göra, ähn thå att han ey gitter, spänner armbost eller boga, drager swärdh, eller kniff eller andro wärio, ätth honom springer, eller eltar hond före sigh, medh sten eller staangh, böte sex mark till treskiffting ligge thett till witne som när woro, och sex män aa tinge, witne thett honom, wärie sigh medh

Böcki dråpmåla medh willia penultimo Capite

Dråpmåla medh wåda 1 Cap.

sex manna edh, ella böthe som för är sagtt,
Hugger man aa klede eller wapn anars madz,
rister eller skiuter aa kirkio wegh, eller tings
wegh, och komber ey blodwite innan, thå dijli
medh sex manna edhe, ella böthe ix marker,

Nu dräper man annan, hugger eller slåår,
blonadh eller blodwite aa tinge eller kirkio
sielffue, haffuer thå brutit edzöredt, wthan
thett är medh wåda, Forthj, ther åga alla fridh
haffua,

14
kirkio fridh och
Tings fridh

Nu rider man från kirkio eller tinge och till
gestningz öll, för änn han heem komber,
eller annar stadz, sitia ther hans owener före
honom, dräpa, slåå, eller sarga honom, thå
haffue the ey brutit edzörett,

15

Nu åltar man annan aff laga illudlom,
och komber ey hugg, blodwite eller blånadt
innan, böthe xl mark till treskifftis, och haffue

16
Hoo som åltar
annan aff lag
illudlom

B 167

ey brutitt edzörath, och thett skall häradznämpd wärtha hwad han skildde trengder eller stöffkuliander, eller han ächte honom aa tingz stempno, eller kom annar skilnader thera emillam wth vij aff stempnona,

Fridh fraa Stempno

Nw äger han fridh heman fraan sik, och till stempnona, och sao heem äther till sik, Draper man honom eller sargar, slaar blånadt eller bloduite aa vegenom till stempnona eller fraan stempnona, therfföre att han stempde honom och sökia wilde, thao haffuer han brutitt edzörett, Sittia the aa wägh före honom, och gitta the honom ingte giortt, thao är sötter medh ingo böther,

17 Nw leder man annan till ståck eller steen annarstadz, och hugger aff honom hender eller föter medh wolde, thao haffuer han och alla the medh honom wåre brutitt edzörett,

Hugger man aff androm hender eller fötha medh wolde,

Thao haffuu then bönena som dräpitt fick eller sårett eller och hans arffua, komber thett i brådom skilnadt thera emillam,

Thär

Får, någon aff them. Saår, Dolgh, blånatt eller blodwite, ther är ej brutitt edzörett,

18 Nu hämpnes man aa them som doom, Witgafft eller anamade, Dräper, hugger fulsaar, slår blånatt eller blodwite, eller hempnes aa thom som wärnade moth honom for rettenom, eller tij att han sitt egitt lagliga wärde före honom J rättenom, Tha haffuer han och alle the medh honom wore brutitt edzörett, Tha skall thett häredznempd wätha hwad han hämpnes therfföre, eller kom thera millom annan skilnader,

Om man hempnes aa domara, eller laga witnesman moth honom,

19 Nu söker man heem åtty androm och förer honom medh wällde wo gärde sinom, ann tha att han ej bryter hws, eller gör blodwite J gårdenom, tha haffuer han brutitt edzörett, utan konungs doom är föregongen eller annars ther som konungz doom haffuer, eller leder aa han sannar tingffrader eller togs medh

Hwar som annan gryper utan konungs doom, ransakan I thesom hans sanner tiuffnader, eller brättligen är aa liffs sak, för andra openbara gerninga, I tolkom bör eij hemfridh niutha,

20 Bastas eller bindes oforwunnen.

Konungzb:	26.
Dråpmåla	19
Hegmåla	11.

Naar wardis manne tiuff sack till, eller Thuaria handa brutt thet helst är, tagz man och bastas eller bindz, och pinas oforwunnen, och eij openbarligha I handom tagitt och vtan konungs doom, eller tess som konungs doom haffuer, Than sla gior haffuin konungs edzöre brutitt, och tagx eij xl mark som fordom war, Tij att hwar man äger fridh aa sino godze haffua, och sardelis aa sielff sins liffue och lekamme,

21 Biltogz mandz retth.

Hwar som edzöret bryter, ee huru monga the sama äro i flock och färnöthe, thå gerningar görs, thå haffua the förgiortt alla thij the äga, vtan iordagodz, och äga biltogher wara öffuer allt Suerigis rike, Thera

löösa godz skall skifftas j treluti, Tage iord,
ägandenn thänn iordena äger ther hemsokenn
giordes, en luth, Annan konungen och tridie
Herede, Taghh så, att geldh thera som the
rätteliga äro skyldoge, förra änn the edzörit
bruto, först geldas aff oskiffto lösöro, och
sidan måhägande rätten, Effter tij saken är ill,
räcker ey godzett till gelda, och måhägande rätth,
Falle bådhe aff, sliko aff mark som mark, är
godzett mera, gonge thet till treskiffte som öffwer
loper, som förra är sagtt, Ey maga the
förwärka barnom luth thera, om the någor
barn haffua, Ey heller thera hustru luth,
och ey hus the aa hustruna tomptt eller aa
hustruna iordh standa, och ingsters tess luth som
i boo aga medh thöm, Så skall hwar sina
sakk ensamen bötha, och ingen annars luth,
förwärka, —

När edzöris måål brytes, thet äger måhägandenn
thett kunnoga fore sokan, eller aa tinge

Konungsb, 22:

Wriste så för enom
som för androm,
aff mark som m

Ingen må annars
godz och ägodela
förwärka,

Tiuffue b, 31

Tingzmåla 27

Hwar skall sina sak
ensamber bötha

22

Edzöris.

ther gerningen giordes, eller och före konunge
Cap 36. som för är sagtt J balkenom Cap. 36.
Thå gerningen så lyst är thå skall häredz
höffdinge J thy heredt strax budkaffla vpskära
och häredz tingx nempna och saman kalla, thå
må then som gerningena giorde fölgger till och
frå koma J sitt behollds igen, häradznempd J
sama heredt skall vtleta och vitha hvad san,
nest är om thett måål, Äro vitne till,
thå gonge the före nempd, och sweri hvar
sin lastom, och häredzhöffdinge staffui eden
före them,

Häredznempd skall vitha och ransaka edzöris och tillögx måll, eller fella,

23

Nu äger häredznempd aa sama tinge eller aa
nästa ther effter antinga väria eller
fella, ther saken giffs, först om edzörett,
väria the honom före edzörett, wari ther om
saklös, Och måhägandin lagsökie honom
effter thy bräthen äro, hvartt vm sigh J
laghbok wåre,

Häredznempd äga antinga väria eller fella edzöris brutt

24 Huru häredzhöffdinge äger biltogh man fridlös lysa, och them alla vptälia

Nu fella the han före vthgörit thå skall häretzhöffdinge aa sama tinge eller nästa ther effter, alla them vptäliä som J flärd och samföte medh wåro, thå gerningen giordes, och thå han them vptalt haffuer, Thå skall häretz nempd swäria them alla biltoga, och häretz höffdinge döma, ~~them alla~~ fridlöse, öffuer allt rijkitt, haffuu thå månada dagh från thy gerningena giordes, att förlika sigh medh målzäganda om han kan, konungs rätt, iordägande och häretz oförsumadan, Flyter han eller förer godhett sith vndan, sedan honom saken giffs, Thå haffuer förbrutit både godz thett han vndan förde, så och fridh medh.

25 Konungs b: Cap. 25

Om hemsöken sker heem till landbo,

Nu är ther landbo som hemsöken giörs till, eller haffuer hus leegtt, eller låne tagitt, Får han eller någott hans hion, såår eller skeno, blånatt eller blådwite, eller warder dräpen Thå haffuer sama rätt som han iordena ätthe sielffuer, förutan booskifftt.

B 167

Edzöris.

26 Nu om annar man änn then som landboans gårdh söker, får sår i skaio, ella varder dräpin, Thå äger målsäganden bådhe fridbotena och såreböterna, och iordhäghanden tagi tridiung aff skifftingena,

Ingsens mandz godz må skifftas för än lagadoom är öffuer giffuin

27 Nu måå ingsens mandz godz skifftas, för än han laghvunnen är till biltogx måll, Ey må han och dräpa innan then dagh han lyse aa tinge, Thå biltoger svärs, Utan före honom bötis och fästis, som för annan saklösan man, och lyk hans J kirkiogårdh gräffwis, Ey må och godz hans undanföras sidan honom sak gifs, the som till edzörett gifs,

Hoo som biltog man föder, hyser, eller holler,

Dråpmåla Cap. 14

28 Hwar som holder them och föder thöm itt måll, sidan thera monada dagh är uthe, böthe iij mrk, holler lenger och föder böthe xl mrk, eller hiölper them till något ilt att göra, sidan the biltoge äro, eller fåår them någan hiolp

till wäro eller kåstnadh, han böthe xl mark, om han thett wiste att the biltoge wåro, thett skall häredz nempd ransaka, och ee så offta han wårder ther lagwunnen till, eller dyli medh xij manna edhe, att han ey biltogan man, hyste eller födde, eller han ey wiste thett, att han biltoger war,

Nu hwar som holder biltogan man at annars mandz skada, wäri så saker som biltoger man, om han några gerninga giör, böthe thå biltoger man effter brutom sinom. ey tess sider, that skall häredz nempd wetha, hwad ther är sannt om, 29

Warder någor man aff sarkgifftua, eller någhrom drapum innikö, sidan han biltoger är swórin, om han några gerninga giör, och laga dager hans är uthlidin, ligge ogilder, bådhe för kirkio och konungs. Vtan han haffuer dagh lagliga aff konungen, 30

Om biltoger war, der drapin sidan hans dager vthe är

Edzöris .

31 Nu om någor är biltoger lagder aff rikeno ,
och warder sidan vtrikis dräpen, eller
och att han warder vtrikis tagin ,och medh
woldzwärkom införder i rikith igen, och warder
han sidan dräpin, Thå skall före honom
både botas och fastas som för annan saklösan
man, och lijk hans i kirkiogårde iordas

Eij äger biltoger wara vtan i thÿ härede gerningen skedde,

Thÿ att eij motte han i flerom landom biltoger
wara, eller fridh sin mistha vtan J thÿ samo
lande som gerningen giordes innan, Eij skall
och för edzöris brutth hustruna iordh eller hus
som aa hōnne tompt stånda, J sköffling ganga,
Thÿ att J warom lagom giffter hwarken man
J odell iordh, hus, eller odell wattnwärka, hustru
sina ,och eij hon J hans, vtan i alla andra
lösa peninga ,thÿ skall och almenningz iordh J sköffling
ganga, thå atth hon verknas för lösöra

Giptemåla Cap. 5

Almenning räknas för lösöra

32 Nu åga the biltoge wara ther till then bider
för them som the bruto vider eller hans
arffwa , Thå äga konunger them frid giffua

eller och then tolkitt konungx wold haffuer, att han them frijd må giffua, Thå skulo the lösas nydh xl mrk i thett wåri konungx ensack, Döör then som biltoger är förra än han frijd faar, gelde thå arffua hans aff godze hans laga bötter, hwad thet är helder drap eller såår, Målzäganda, konungx och häradz, som före segx,

Biltogx mandz iordagodz ägha lagmand eller häradzhöffdinge haffua meth så skäll, att the skulo settia än embetzman then före them reckna skall, att thet affgieldit till ingens annars kom, än hans geldh geldis, the som rätteligh geldskijlloger är för än han brott giöritt, hwad ther öffuer löper, thett giffuu för hans siell, fatigom folkom, eller till kirkio eller klöster, och ther till han fridh får, eller döder är, Thå haffuu hans arffua thet godzett,

33

Huru biltogx mans geld skall geldas,

Edzöris.

34 Nu kan biltoger mand aff rikeno rijma,
then som så buttitt haffuer i löstrom
vidernöga, att ey künno geldh hans bitalas
och ey sack hans botas, och haffuer thå
iordagodz i rikeno, giör han ey innan
nätth och åår, effter thett han rijmder är,
medh måhägandenom, så att han honom
skipar fridh aff konunge, thå skulo XII men
iordagodz hans mätha, och först geldh hans
bitalas, och måhägandens rätth, och huad öffuer
är gonge till sköffningh, och skifftis som för
är sagtt,

Om biltog mandz sack kan försonas medh hans löstre,

35 Nu kan man edzöre bryta och warder fången
medh ferske geringh, innan sama dygn,
Thå äger häradzhöffdinge budkaffla up
skära, och tingh saman kalla i thy häradhe
som geringen giordes innan, häradznempd
äger witna huad ther är santt om, haffuer
han dråp giatt i hemsöken thera, och witnar

Warder biltog man fången medh ferske geringh.

så häredz nempdh, thå skall häredzhöffdinge honom vnder saarth döma, och alla the medh honom fonget våre, J the samma gerningh, haffuer han blånatt eller blod, vtte giortt, eller andra åkomo, ther edzörett rörer, mistte högre handh sina, och hwar then ther medh war, för vaan bötes som frenddes skils, effter thy wårtt är, Och fä edzörett ee huad the mistha liff eller ey thå after löst gotz thera J skifftingh gonga, som för är sagtt,

Konu B. 6.
Cap. 37

36

Ey må kona eller öffuermagi edzöre brijta.

Nw må ey kona edzöre brijta, thy att hon må ey bältogh wara, ey må och öffuermagi edzöre brijta, kärer thett till hans, thå skall nempdenn swäria att han är ey xv åra gammall, vtan bötte effter thy som J såramålom skils,

37

Om fridlös åå åker och ängh

Nw gonger man J åker eller engh att androm wåår eller höstt, och dräpa, thå är

han trugiller, och all hans hion, och thett ogilt som han, faar som till hans gonger,
Samma lagh wari om wåger åttar annan
aff sinom ägodelom oppa° anars, och giör — Såramåll balke 17 cap.
ther gerningh at honom,

38 Nu wänder man åth sina sakelös olaglija fördarffuader, halshuggen, hengder, ell steglder, than thett giorde, stände tolkin samma rätth, som han honom giorde,

39 Tager man annan och ligger medh wålde åå iordh nidher och stöper honom, som nakott fåå, bryter uth ögom eller tender wr höse hans, eller skärtunga, näsa, eller öron, hugger hondh eller footh, eller och både aff hom, Than tolkitt giör, och alla the medh honom wåro the haffua brutitt edzörett, och hwar som ther at måhzganden ååth, ee hwad thett äri sårtull eller annatt, thå åga arffua hans bådhe

Hwilken annan medh velde tager draper eller fördärffuar

Sköfftingana och såråbötrena, och j fridz bidia
ee huars hüse thett giörs J tessom målom,
Warder han fångin aa ferske gerningh, haffue
tha° måhägandeu och hans frender fullt
wåldh honom till tingh föra, och Vitna lata,
Siden haffue måhägander wåldh honom
till löse låtha, om han vill, eller leem för
leem, tolka som han misthe, som skadan loth
eller och lift aff honom taga, och ligge ogilder
för gernig sina, Nu komer thett J Vapna
skifftom thera millom, och ey aff sliko wålde
som nu är sagt, Tha° är ey bruttitt ethortt,
Vtan bothe som j Såramålom skils, Nu
kan manne tolkin sarsk Vitas, och är ey
fångar Vader, Tha° skall häredz nempdh
iij aff huarion fierdungh, bolfasta men
aff thy herede som gerningen giordes j hond
antinga wäria eller fella, Fella the han
wari feltter, Wäria the han, wari
sacklöös,

Lift för lift, oc
lim för lim

B 167

Edzöris.

Om löösra j rån eller welde,

Konungx b. Cap. 28

Witis manne råån.

40. Hwår ſom råner aff androm medh fullo
wälde j löösrom, hwad thett helſt wara
kan till halff mark wärdh eller mere, warder
han gripin widh färſka gerningh, thå ſkall
han till tingx föras, och witna latha medh
häradz nempdh, att han fuller råns man är,
witna the ſå, thå ſkall han å tinge vnder
ſiärd dömas, warder han wunder, wari
ſaklös, och then böthe xl mark ſom honom
wold giorde, witne thett hond, och är ey baar
och åtagin, liggie that till häradz nempdh,
weria the hond, wari ſaklöös, fälla the
han böthe xl mark.

Rån till halff m. iij öre, ij öre, och mindre

Konungx b. 26 Cap.

41. Råner han till iij öre eller mera, och mindre
än halff mark, warder thett ſökt till
honom medh fullom ſkälom eller witne honom
och kan ey wäria ſigh medh ſex bolfaſtom
mannom böthe xx mark, Nu råner han till
ij öre eller mera, och mindre än iij öre, böthe
ſex mark, eller wäri ſigh medh ſex manna edhe,

Räner han till en öre eller mera, och mindre
ähn ij öre, böthe iij mrk, eller wärie sigh
sielff tridie. Räner han mindre ähn
en öre böthe sex öre, eller wärie sigh sielff
annan. J allom thessom ränss sakom böthes
som sagtt är till treskifftis, och målzägande
nom thett åther som aff honom ränth är

42
Om skogxtiuffman och Siöröffuara

Nu liggier man j skogh eller skip, eller och
annarstadz, och later sigh till att råna,
Räner then liitiitt eller stortt, och warder thett
openbartth, thå må hwar man, han, och the
medh honom äro, ått sacklöse gripa, och till
tingz föra, ther skulu xij män till nempnas
aff ty herede, som thett målett ransaka skulu,
Findz att geriningen är openbar, thå skall
häredzhöffdinge thöm alla under swärdh döma,
som medh wårö j flock och förnöte. Är
ey geriningen openbar, wthan wetis thöm, ellar
ära ther om kompne j openbartt rychte, Thå

skulo the xij thett ransaka, fella the thöm, böthe thå hwarttera xl mark till treskiffto, hwilken gij åkar botum nithe haffwnd sij, wärias the, wari sacklöse, så the som gripne wåre, som the som gripe, Findz och thett att the någon haffwā affleiffwatt till landz eller watn j tesso måle, warde thå steglde, hwilkin tolkom man hysa ellar heman eller hegnar medh willia eller wittu, wari så goder han som the, slike heta. Quetterkarla och siöö röffwara +

43 Nu går man j annars trägårdh som lucher är, taga äple eller andra frucht medh wåldh, bonden eller hans hion dro före, och willia wäria, komber slagh thera emillan, Faar bonden eller hans hion. Draap, Saar, eller blodwithe, ther är ogärt brutitt, Faa then som tilkom, Draap, Saar eller blodwithe

Tomptins balke
25 Cap:

wari

wari ogilth, Thå tiuffwer eller rånsman eller någor then brutzligh ær, warder fången thå skall strax budkafflen gåå, och tingh budas, wari samma lagh om rostuo hwarffuo, som om trägårdh

Hwar som binder androm manne eller legger till atth slåå, drapa, eller några gerning göra åå annan man, thå skall han stånda samma räth som han thett sielff giorde.

44
Om bundin dråping

Anno effter gudz byrdh 1407 Sancte Katerine dagh, Stadgade och stadfeste then ärlige Konungh Erik Mångson och alt rikesens rådh församblatt i Stokholm, att then man som giör sterk eller sampnatt på fougten, Heradzhöffdinge eller och the xij män som samma

B 167

xåår J nempdene åro, ellr och euthera innan
tingxstadh eller vthan, miste lijff, ähn thet
att ey kunna gerning J dråp. såår, blod,
vithe, blånader, klederefft, hella husbråtth,
ähn till ähn sex manna vitne, eller wäre
sigh medh xij manna edhe, Gör han dråp,
sååår, blånatt ella blodvithe, klederefft eller
husbrått, miste lijff och godz, konungh tagi
godzett, och målzägandhen lijffvitt, ähn till
ähn sex manna vitne, Och alla the ther
medh ähn J flock och sampradtt medh sama
villie, stånde sama rätth, eller wäre sigh
medh xij manna edhe, Zesligt wari
medh alla the, thom hyssa herberga, eller
vdrä villia och skall gånga öffuer thom
konungz hempdh och vredhe,

Högmåla balken

begynnes her. 10

Mörder någor annan huru thet skall ransakas och slitas 1

Dräper fader eller modr barn sitt medh willia, eller barn fader eller modher, 2

Nw kan thet ske aff wådha 3

Om någor menniskia förgiör sigh sielff, 4

Om någor fäster och häffdar andra kona, medan hans första och laggiffta hustru liffuer och om hon fäster andra och icke häffdar 5

Förgiör någor androm medh trulldom , 6

Förgiör någor stiuffbarne sino för arff skuldh, 7

Reser häär motth konunge eller landzens herra, eller giör förrädh, eller wåldzgerninga oppå honom, 8

Om någor leder a fosterlandh sitt vtlenskan här, eller förer affwogan skiöldh motth sinom retta herra 9

Högmåla.

10. Om landzsuik, krijta, ned kuare, troskijlder Swen eller hustrun drager sin retta herra eller husbonda,

11. Om man baar mordbrandh aa annan,

12. Hwru then effter sigh swäria som tilkom sack wördis

13. Vndseger någor annan ioth then vndsagder fånger sidan skada ioth weth bij aff hanom,

14. Om then, som tidelagh haffwer mz fää, eller androm diwrom

15. Om någor baar förgerninga aa annan, then thett skall ransakas och vtletas.

16. Tessyn måål äro vrbota måll

1

Huru svärias skal
och ransakas öff
all the måll som
tifft förgonga,

Mörder man annan eller konu, eller ær hvar som ær mörder annan, och legga åå lön, och bær i fielster, Thå skall man steghlas och konu brennas, Thett skall häradznempd aff thy heredz som gerningen giordis uti, witha honom eller henna sanna eller osanna, och häradzhöffdinge hoffde edin, och sidan svari hvar sins kostom som J edzörenom stånder, Så skall om all mordh göras och the måll som tifft före gonga,

2

Om mordh

Dräper man eller kona medh vilia sinom, eller mörder barn sitt, hedit eller christit, eller barn fader sin, eller moder sina, eller hustru mand sin, hvilken thera thett giör, thå skall man steghlas och kona brennas, om thett är allom uppenbarth, Nu hvilken tolken sack nitar, och är thy uppenbarth, thå skall han wäria sich medh häradznempdh, som för är sagt, Warder han wärii sackloss, Felles han, thå skall

B 167

Ingen må annan sig till arffs drapa

Arffda balker 10 Cap:

man steglas och kom̃ brennas, och thett thera som mörde eller drap mz villia, skall mistha arff thess dödha, och så hans åtlegger aller, Thij att ingen må annan sigh till arffs drapa

K 4

Om någor förgiör sigh sielffuer,

Nu kan så illa åttbäras, att någor menyskia förgiör sigh sielff, hwrulédis thett helst hända kan, Thå skall han till skogx föras, och i bole brennas, vthan att openbartt wäre, att han så affwita worden war, att han ingen wådha wegia wisthe, Thå må han i iordh gräffwas vthan kirkiogårdh, och när tolkin skada skeer, thå skall häredzhöffdinge genstan budkaffla vp skära, och häredztingh stempna, häredznempd äga thett måll ransaka, och häredzhöffdinge dom aa giffua, och arffua thess dödha taga godhett

3 K

Nu om thett är aff wådha tilkomett, thå bötthe som j drapsmålom skils, Konunge, Målsägande och herede twegilla böther, och misthe hwarken

B 167 - 151r

lijff eller arff för wåda thÿma, thett skall häradznempd vitha, hwad som thett war medh willia eller wåda giortt,

Gonger mand från konu sina laggifftta, och fäster sigh andra konu lagligha, lagrar och häffdar medan hinn lijffuer, som han förre medh lagom fångitt hade, wärder thett skälligha leeth medh openbarom gerningom eller wittnom in till hans, och medh kirkiu rätth, haffuu förgiortt lijffue sino och konu samoledis, om hon thett giör, han skall halshuggas, och konu stenas quick i iordh, Fäster man och andra konu medan the förra laggiffta lijffuer, ähn thå att han, att han the sidan meer ey häffdar, böte xl mrk till thrÿaskifftis, Målsägande, konunghe, Biscope och herede. liggie thett till häradznempdh, hwad håller han henne häffdade eller ey, Wari lagh sama om kona gifftter sigh androm manne,

5
Om mand eller kon
tager anor giff
medan annat lif

Arffda. 17.
Giptåla. 2/11

Högmåla

6 Om then som bäär förgerninga och trulldom aa annan ther skada timar aff,

Förgiör man manne eller kona kona medh trulldom, så atth han ella hon får dödh aff, misthe liff sitt för tolka gerningh, man skall steglas och kona brennas, och vithi thett medh heredznemnd som för är sagtt,

7 Förgiör man eller kona stiuffbarne sino medh villia eller foraktt, och vill barnen sinom arff egna, vari lagh samma om liffsrätt, och stande om arff som lagboken i arffda balkenom seger xii Capitulo

~~Arffda·12~~

8 Hvår som reser mott konunge eller rijksens rådh.

Hwår som reser hädher motth konunge eller rikesens herra, eller försååt giör, att han vill honom fånga eller drapa, eller giör några våldgerninga eller orätth medh kraffthom, rådom, gerningom, eller hielp, tha äga han mistha, både vidh liff och godz, om han fången vardt medh openbarom gerningom Nu kan honom thetta vithas och är ey medh openbarom ger//

//ningom fången. ståndo thett till konungz nåå//
dena, och sidan swåria hwarthera som J
edenom stånda, sins lafftom, som sett J agho
thera, Fella the honom, haffui förgiort
allo ty som för är sagtt, Wäria the hond,
wari sakloss,

Nů om man leder aa foster landh sijn vtlenskan
här, och bär affuogan sköldh moth sinom 9
rätta herra, och häriar sijn egitt fosterlandh,
vtan han följer them som rätt konung är till
rikitt, tha haffuer han och alla the medh
honom wåro förgiortt både lijff och godz, vnder
Cronona till äffterdeligha ägho, Nů om någro
vtlös tolkan sack, och är ty openbartt, that skall
konungz nempd honom antingha wäria eller fella,
Wärs han, wän warder, Fells han, misthe
både lijff och godz som för är sagtt,

Om förrädhere aa sijn egitt fosterlandh.

Nů om landbo, bryti, Molnare, troskijlder sinn,
eller någors thera hustru, dräpa sin rätta 10

The som dräpa eller förgöra theras rätta herra eller husbondha,

herra eller husbonde, eller hans hustru, och
wärder han fången medh sama gerningh,
thå skall han eller hon till tingz föras, och
man till stegell dömas, och kona brennas, och
och löse peninga tess saka the skulo till treskiptis
ganga. Taghi ut luth konungen, Annan
målsägande, och tridie heradz, som gerningen
giordes innan. Dogh så, att affrad, tiundh,

Thesse peninga må ey i sakörs gånga,

gieldh, kolagx penningar och barna peninga föra
vndan skifftas, Huar tolkin sak äghir, man
eller kona, och är ey openbarlighe tagin medha,
Thå wäri sigh medh heradznempd, ther
gerningen giordes, och häradzhöffdinge haffwe
edhen, och sidan swäri hwar sins lastom,
som Jemnom ståndha, och bidia sigh gudh så
hullan och helgedoma the han aholder, att
han eller hans kona drap ey sin rätta herra
eller husbonda, och ty är han ey wärder liff
eller godz sith mistha, Wärdz han, wari
sakelös, Feller han, haffwe förgiort allo

ty som för är sagtt, Nu seger then han drap thett aff wåda wara tilkomett, och ty medh uillia sinom, Thå skall thera rätta arffua tregilla bother böta, och ty lifft mistha, och konungen och häredett laga böther som J dråpmålom skils och ty mera, Thetta skall häradsnempd uitha som för är sagtt, hwad thet wär medh wådha eller uillia giorth,

11
Mordbrand medh wilia.

Sether man eld j annars manz hws, och will brenna både by och bonde, brenner up hws eth eller flere, eller gårdh allan, eller by, wärder han eller hon tagin uidh ferske gerning, eller med blåsande munne eller brinnande brandi, thå må han bindas och till tingx föras, Sidan äga xij män aff häredhz skoda och sanning witha om thett måll, wåri the honom, thå böthe then xl mark som sakelösan bantt och bastade, Fälla the honom, thå böthe altt thett han äger till treskifftis, tagi sn lijff,

byggninga b. 6.
35 Cap.

konungs. 26.
Edzöre. 20.
Dråpala. 19.

B 167

Konunger/ allman enåch ägandin/ och tridie häredz/ och gielde att först bondanom åther sin skada/ och witi bonden sanneligha sielff huru myken skada han fångitt haffuer, findz ey mera äth/ Thå äga bonden ee först fullth haffua före sith/ och then skall i bole brenna som brännt haffuer för bondanom/

12 Nu att hůem tolkin sark witis. mans eller kona, och warder ey tagen meth/ wärie sigh meth luchtre häredz nempd ther gerningen giordes inna, och wåri sarklös/ fälls han/ gelde åther allan skadan som han fick/ och aa xl mrk till tre, skifftis/ orkar han ey botha och skadan åther, gelda innan nästa sex monada dagh sidan han sarkfälter är/ Thå skall han ogilder wara för allom/ hwad thett är helder man eller kona/ ther till han eller hon haffuer råtth giortth före the sark,

Huru sådana gerning må ogildh leggias.

Nu ondsker någor bonde eller boo hans, ska bondans sidan skadi aff eldh, dråp, mordh, eller androm ondom gerningom, och ey är openbartt aff hwem skadan skedde, haffuer thå bonden vitzordh åth saklösa, skullde then till rätta som ondsker giorde, liggie thett till hardzremyd, wårin the han, wari saklös, ffella the han, wårin lagh samu. som nu är sagtt, Thy att them är illa troande som androm ondtt witter,

13

Om ondsegn,

Hwilken man tolken dieffwelskap hender, att han tidelagh haffuer medh fää, eller androm oskälegom diurom, warder han aa färske gerningom undertagin eller tillwunden medh skälegom vitnom och härathsnämd, thå ägher häradzhöffdinge döma han quickan i iordh medh samma diure griffwne, eller i eldhe brännas, Ey måga the aa iordenne liffua, wittis thett honom, och är ey baar och åtagin

14

Om tidelagh medh fää,

Kirkio balke
16 Cap:

B 167

ligge thett till häredz nämpd, som andre högmåls wärria the honom, wari saklöös, Fella the honom, thå skall han j järn slås, och aff biscops skriffte taga, och liff behollda,

Anno 1403, Om openbarliga gerningar, ther skrifft skall föresettias huru wärdz nödh må sigh medh them bewara eller ey, her om är Rijksens rådh, Prelater, Riddareskapett öffuer wårtt Rijkett, Somblige aff them ogerningom äre aff sigh siellffuom oloffliga, och förbudna, och somblige aff sollkom gerningom haffua therss plicht utrijchte J lagbokenne, som är, tidlagh medh fää, mord, och andra mandråp, öffuer them må andra wärdz nödh sigh retta effter lagom både före skrifft, och effter, och kirkiona försuara them intitt utan the koma under kirkionar frijhett Somblige aff sollkom oförbudnom gerningom

haffuer ey theras plicht J lagbokena wttrijcht
Som är, att fadren häffdar sina dåtter, eller
Son sina moder, eller fader och son ena quinna,
witandes, eller moder och dåtter medh en man, x
kan wärdz nåkoth orpia them för än the
haffua tagitt skrifft, thå rättes öffuer them,
effter rijksens sedwenio lagh och räth med elden,
wtan, sedan the haffua skrifft tagitt, må
wärdz nåkoth medh them sigh intitt haffua bewara
eller beskatta, Somblige aff tolkom ogerningom x +
haffua fordom warit loffliga, och aff kirkio
skipelse wordne oloffliga, Som är, att
brodren häffdar sina syster, eller en man twå
systrar, eller twå bröder ena quinno, eller
annor frendsemio spill, eller gudsyffna lags spill,
medh them må wärdz nåkoth sigh intit bewara
eller beskatta, hwarske för skrifft eller effter,
som lagboken lyusliga wtwiser i kirkio
balkenom , Capitulo 16 .

B 167

Högmåla.

15 Nw om kona eller man, bär någrom
förgerninga gärd, warder bar och åtaghin,
thå skall han eller hon tagas och j fiätur slås,
och så till tingz föras, och the sama förgerninga
medh thöm, Thett skulo xij men witha,
hwad han eller hon hafwa the förgerninga
giortt eller ey, Wäria the thöm, wari saklöse,
fälla the thöm, fälle åth xl markom till
treskifftis, konunginom, Målsägande, och
härede, hafwer ther någor dödh aff lidit, och
kärs sidan, witha thett xij men, Wäria
the han ella hona, wari saklöse, fällas
the, thå äger han j bolz brinna, och man
steglas, och lösöra theß saka skifftas,
och arffwinga taghi iordh effter thöm, Winnes
thet någrom och kan sich ey medh häradz
nempd wäria, böthe som j Dråpmålom
skils, Cap: 15

Dråpmåla 15. Cap

16 Thessen mååll som nu äro sagd, äru
Vrbota mååll, som före gonga bådhe lijff
och godz. hwem tolkin sack winner ioch är
ey bade och åtagin, tha wärie sigh i frane
sack som för är saght, och ee skulo gälldz
hans bättalas, aff gotze hans oskipto, ioch
ingsens mans peninga må han förbryta,
vtan sina egna,

Vrbota mååll

:l:

Dråpmåla balken medh uilia. Begÿnnes her

Försth

1 Kommer skilnader manna mellan, och hwar dräper annan,

2 Varder dråpare fångar medh ferske gerningh innan dagh och dÿgn,

3 Dräper målzägande dråparen uthan dom, innan dagh och dÿgn,

4 Varder dråparen drapen medh wäriandhe handh, om någor will honom hindra,

5 Varder dråparen dräpin vtan wäriande handh

6 Vm dråparen rÿmer till kirkio eller Closter huru thå är görandes,

7 Nu will eÿ dråparen till swars koma,

Dråpmåla medh vilia

Vm dråparen vill ey rymma huru han skall thå gripas, 8

Vm någor vill dråparen wäria, och sker ther någor skadhi, 9

Röffuer man dråpare aff them hond i hender haffuer, 10

Tages ey löse för dråpare lagligha fångnan, 11

Om dråparens dagh till konung och frå, och konungen lather pröffua, hwad han drap wrångder ella orångder, ther effter botis, 12

Thå dråpare haffuer both mäktagandhe, och han bidder före honom, thå äger konungen honom fridh giffua, 13

Om konungz räth och häretz räth, dagx brest och fridz brest i dråpom, och om dråparen warder drepin sidan friden hans är vthe, 14

Her talis vm Vidingz wärck och plicht thera, 15

Dräper vtlensker man inlenskan, och rymer bårth, 16

Dråpmåla B:

17 Hwar som holder eller föder fridlösan dråpare,

18 Warder dråparen fången och säger nej för dråpett,

19 Nw wärs han som dråpett wins,

20 Komber dråparen till swars ofången, han häredznemnd skall thå ransaka målett, och måhzägande binde till saakbana och halsbana hwan han will,

21 Om halsbana boot,

22 Döör dråparen för änn bother äro fästa hwru thett skall slitas eller bötas,

23 Hwru bother äga bötas effter dödan fadher, eller moder, eller fränder,

24 Hwru måhzägande bör annan till dråp binda innan natth och åår,

25 Kennes ingen widh dråpett, och ingen bindz ther till innan natth och åår, thå böthe häredett xl marker,

medh vilia

Huru dulgadråp och mordgärningh bötas skall, 26.

Om dråp J öyom och skärom, ther ey findz dråparen, 27.

Om kona dräper man och warder fången, 28.

Huru kona skall till dråpz bindas, om hon ey fångas, och att hon må fridlös leggias — 29.

Huru dråpare fången, skall haftas och till tingz föras. 30.

Dräper prester eller klerker, annan leekman, 31.

Dräper Leekman, Clerick, 32.

Warder någor dräpin och måhägande är ey j lande, thå som åkärir, 33.

Huru man skall witha dråp, sath och bööth, och om någor niderkommis thet gerningh är lyst ongen, 34.

Om lösker mand dräpa ~~någrom~~, 35.

Om lösker mand giör affhugg eller fulsåre, och han årkar ey botum, 36.

Om lösker mand giör skeno och haffuer ey till iij mark, 37.

Dråpmåla B:

38 Biör någor försätt aa androm j skulom, och hwadh försätt skall hetha,

39 Warder man dräpin j konungens ledungh och huru the saker skula skiftas. som stå j twebotom,

Komer skildnadir manna millam och hwar dräp anan

1 Nu komber skilnadh manna millam dräpa hwar thera annan, Ther ligger man offer manne, och bothe bäggis thera arffwa konungs rätt. otto aughter och xiij mk och Samaldes forede,

2 Dräper man annan och fångеs aa ferska gerningh under likett eller aa flÿiande

foetth aa samma dagh och dygne som han gerningen giorde, tha° gellde liff för liff, och haffui huarken fridh vtan kirkio eller closter, om thett kan pröffuas änn han giorde gerningena medh lösth, och vtan alla liffs nödh, liggie thett till heretzreetthe ther som gerningen giordes innan, för änn man tager liff aff honom,

Komber tess mandz nästhe arffua som dräpin wardtt innan dagh och dygne, och dräper han dråparen medh ett awerde, vthan doom, tha° böthe för honom och sätte som annan dräpare, och rymme ey landh och ey liff misthe, vthan böthe konunge viij ortugher och xiij mark, och samarledis herede,

3 Dräper målsägand dråparen vthan doom.

Kan thett saa° vara, att nästhe arffua tess döda, eller tess som dräpen wardtt, eller annar man will dråparen hindra för gudz skuld eller herra budh, eller och then som herrans

4 Hindra dråpara

B 167

Dråpmåla B:

embetzman är, och warder dråparen
dräpin j wäriande handh, thå pröffuis
hans måål så sådt som quickz, och dömes
effter brutom sinom. och ligge ogilder, och
botes ichke före honom, hwarken konunge
målsägande och häradhe,

5 Warder dråparen dräpin vtan wäriandhe handh.

Warder man dräpin androm händom vthan
wäriande handh, thå botes före honom
fuller rätter, konunge, Målsägande och
häradhe. och thett skall liggia till häradz
nämpdh

6 Dråparen warder eij fången aa ferska gerningh,

Rymer dråparen till kirkio eller Clöster
eller annorstadz, och wårder eij tagin strax
aa sama dagh eller dygne, thå skall
Häredzhöffdinge budkaffla vpskära och tingh stempna,
och ther som gerningen giorde kome felagena
till stwars. och sich beholdh igen, kännes han
gerningena, och warder lagligha till wunnin,

tha° ágar han månada dagh haffua · före
konungs koma | och xiiij nätter fraan konungs
fara och eij lenger | uthan han konungs nådh
nuthe medh fridzbreff hans | hwar som gernig
giör aa honom innan förskriffna fridh | haffue
forbrutit edzörett,

Konungz B:
Cap/ 31.

7
Om dråparen will
ey till swars koma

Nw will han eij till swars koma · aa sama
tinge | tha° haffue måhzägande sama
woldh han till dråps binda · som han sielffuer
till swars komen wåre | och haffue ingen dagh,
och hwarken fridh utan i kirkio eller clöster

8
Om dråparen will
ey rÿma,

Nw om fridlös man sitter qwar och will äij
rÿma | och måhzägande förma° han eij
taga, segie tha° till häredzhöffdinge | och
konungens ombudzmans | the åga honom fånga
taka, medh måhzägandenom,

9
Om någer wilia
dråparen wäria

Nw kwmmo någre men dråparen wilia
wärdia för them honom fånga willia,

antinge J hemme sino eller annorstadz, tha wari
thett twäggilt som the giöra som honom
wäria willia, och thett alt, ogilt som the fåå,
hwad thett är heller. Dråp eller sår.

10 Vänter man dråpare

Nu om någor vänter dråparen aff thöm som
honom haffua fångitt, eller bryter hans
vr fengxlom, natth eller dagh, vr koningx
iernom, then som thett giör han haffuer brutit
koningx edzörett,

11 Hoo som bårtsläpper lagliga fångnan dråpara,

Nu att hwar dråpare warder lagliga fången,
hwar som löse tager före honom, giffue
koningenom löse och aå XL mark, hwad thett är,
måhägande landzman, eller hwad manne thett
heelst är som thett giör,

12 Om dråparens dag till koningx och ifrå

Nu kommer dråpare före koninge, ella
them som hans doom haffuer J Swerige,
sina gerning kennes, tha haffui han
dagh till hans och ifrån, som för är sagtt
Koningen agher honom breff giffua J sama

härede ſom gerningen war giorth, och i ſamma
breff nempna then ther ſkall när wara aff
konungs wegna, att the mååll ſkäliga pröffuas,
och medh honom wäri häradzhöffdinge och
häradznempdh, thett ſamma mååll ſkäliga pröffua,
att han giorde thett dråp trengdh och medh
rätta liffs nödh, Thå aga the förnempda
bother leggia måhägandenom ſom the willia
före gudi antſwara och konunge ſinom,
och ſkoda teſs döda brutt, och medh hwad ſkälom
honom trengde dråparen ſigh dråpa, och
dråparen wari thå frij för konungs ſack
och häradz, kunna the förnempda pröffua
medh fullom ſkälom, att han thett dråp otrengder
giorde, thå aga the ey måhägandenom bother
leggia, uthan rymme thå dråparen landh, och
få thå aldrigh fridh förra än han binder
rätt före ſigh, och giffwer måhägandenom
ſå fulla bother ſom honom åtnöijer,

13 Nw haffuer han bött och måhägander bidher för honom, thå äger konungher honom fridh giffua, eller hans embetz mand · ther tolkit konungens wold haffuer honom aa konungens wegna fridh giffua och böthe ther effter konunge viij örtugher och xiij mark, och herede samoledh, vtan trangh och nödh prässtnas kräffuis, som för är saght

14 Nw äger konungs rätta vij helger settias näm viij örtugher och xiij mark och samoledh herede, dagx breff löses aff konungens cantzlar för en halff mark, fridz breff för en mk the breff skula aa svenska skriffuas, och all annor breff som röra åttadoma, faar han ey fridh aff konunge eller will ey bötha, eller fly, och warder han dräpin sidan dagar hans är vthe, thå ligge ogilder, ey äger godz hans skifftas, hwarken lösöra eller omatt och böthe, hwarken konunge, måhägande eller herede, vtan han nidingx werk giort haffuer

Edzöres b.
28 Cap.

eller andra oqwemliga eller oppenbarliga gerninga them inderlika / som vij vtra adzörett the stånde i sine machtt

15 Thessen äro nidingzwerk, dräper någer fader eller modher, Son eller Dåtter, broder eller syster, eller öfftermagi minne än vij åra, vtan thett ser medh wåda, eller dräper man annan soffwande eller simmande aa sunde. eller trälbar man annan. så att han får bana aff, hwar som tolka gerninga gör som nu äro sagda, Stånde sama rätt som före i edzöresnom och i högmalom skils om han fångar warder, warder han tij fånger thå rijme landz som för är sagtt och få tij minne nådh, att han minne warder är

16 Dräpir vtlenskar man någrom, Vari så om han som indlenskar man hadhe thett giortt, vthan han aff rikeno flyr

Dråpmåla B:

Rymer han rikett geldo thå bratt hans
aff godze hans, målzägande, konunge, och
herede om så till räcker, räckia ey till
fulla gelda och bota i brifte före konunge
och herede, målzägande tagi sin rätt
är och godzett mera ään gieldh. och sätte hans
stånde thett natth och åår, och gonghe
sidhan ther om som lagh skilia, om annatt
vtlenska manna godz,

17 Nu hwar som fridlösan man holler,
så att han föder honom om etth
måål eller twa natth, eller hws lener sidan
han fridlös är giordh, och hans dagar vithe
äro, böthe iij mk eller dyli medh sex manna
Exod 6: 28. edhe, att han ey wisthe honom fridlösan vara,
hwar som honom holler eller föder lenger än
nu är sagt böthe xl mk till treskiffto,
och liggie thett till heredzneffnd, hwad ther

är ſanth om, böthe och ſa offta xl marker,
ſom han wärder dageliga tillrömmer, att han
haffuer hono lenger holdit eller födtt,

18 Nu fångar man någon för dråp, innan
dagh och dygne, ſidan dråpitt war
giorth, och förer till tingz, och will till dråps
binda, och han ſeger nej före ſigh, att han thett
dråp aldrigh giorde. Thå ſkall häradz
höffdinge them xij män nempna aff häradeno,
them ſom the ſegia både ia nejer, the ſkula ther
om ſanning witha, ſom the willia före gudi
ſwara och ſinom konunge, hwad han åå
wighwalle war teſſ wittande och wallande, att
han dödh fick eller ej, fella the honom, haffui
thå arffua teſſ dödha wold honom till dråps
binda, och widh hans latha göra, ſom för
är ſagtt, och ej böther före honom taga,

Dråpmåla B:

19 Nu wårs then som dräpett wars, tha wari han saklös, och then böthe xl. mark som saklösan woldhförde, Är han och sår eller slagen tha böthe som i Sårmålom skils, haffua the och tagitt honom i sins huse eller hemman, eller annars mendz, tha haffua the brutitt konungs edzöre

konungs b. 26
Edzör b. 20.
höghmåla b. 11.

20 Nu är man ofången till swars komen, och seger sigh ther haffua warit, och tess williande och wollande att han dödh fick, eller seger att han ther ey war, Tha skall häredznempd thett witha, som the segia bådhe ia widher, hwad han åå wigualle wår tess williande och wollande, att han dödh fick eller ey, och the som häredznempdh wndantager, att ey wigualle wåro, och ey tess williande eller wollande att han dödh fick

Wari

wari thå thz ſakløſe , och ſidan haffuu
then wold ſom ſin haffuer miſth , att binda
then till ſanbana ſom han will , och thenn
till halffbana ſom han will , hwarttera medh
xij manna edh aa tinge , att thzn ſama
äro wåldzwärr , och ey wåre undan
tagne aff nempdene , warder och han till
dråps wunnen , thå haffuu dagh till
konungs kona , och åther fram ſom för är
ſagtt wti balkenom theſſom ,

Nw är halffbana bööth ix mrk , giffs fem
manne ſkuldh före rådzbana , wärie
ſigh medh xij manna edhe , eller böthe ſex
mrk . målzägandens enſak . 21

Dör dråparen förra än böther äro wtt,
feſta , thå böthe arffua hans aff
godze hans xl mrk till treſkifftis , 22

Dråpmåla B:

Dylia the dråpith, ligge thett till häradznempd, Wäria the honom, wari thå saklöß, fella the honom, böthe arffua hans som för är sagt, Äro the böter vtfesta, giffue thå arffua hans måhzägandenom thett vtfest war, och konungenom och herede laga böter, som för// skriffuit ståå, // Döör han och sidan dager hans vthe är, och förra än han fridh får, eller måhzägandenom böter festas, thå giffuin arffua hans aff godze hans viij örtugher och xiij marker, och wari frij för konunge och herede,

23 Allt thet bötas skall för faders gerninga, som han haffuer brutit, eller modher eller andre fränder. Thå britale gelde och sakena aff luth thesß döda som brotths, hwad thett är heller iordh eller lösöra till, wari thå arffue saklöse, både för konunge, Måhz ägande och herede, förthy. att ej åger, annan man//

mandz brutt gelda, ther hån intith wåbar eller wůſſthe,

24 Nee· hwar man skall annan till dråps binda haffuer wold honom ther till binda effter thett dråpitt war giortt innan natth och åår hwad han will brådare eller senare, Nu binder han ey till dråpett innan natt och åår, effther thett dråpett wår giortt, haffuer sidan inthe wold någon till dråps binda, uthan haffuer then sak sigh klimer om någon är ther till,

25 Nu kommer ingen medh dråpett, och ingen wårder ther lagliga till wunner innan natth och åår effter thy gerningen wår giordt ther är häradz sak, åth XL marckom som thett dråp giordes i, uthan heradt samman dråpar wise. Thett hether Dulgadråp, att thom XL markom tagi konungen halfftt, och halfftt toſſ arffria som dråpen wartt, om the

mykin äro, äro the ey mykin, och komä
rätth breff eller skall aff rättom arffingom
innan natth och åår, effter thett Dulgadråp
wår wtdömtt, som för är sagtt. Thå giffuis
the viij ortugher och xiij marker, som i arffua
balkenom står om Danaarff.

26 Nw giffuis herede sak om Mordgieldh, thå
skall häradz nempdh thett witha, hwad
han doo aff sotth, och ey aff mandz
handawerk, eller och ther gaff rätter arffwe som
nom sak medh stempdom tinge innan natth
och åår, eller och the wisa sannan dråpare
medh sannom witnom, hafftnor herede witt
aff thesom vitzordom för sigh, som nw är
sagtt, Thå skall thett herede Mordgieldh
bötha xl marker, taga konunger xx marker
och xx marker målsäganden som för är sagtt,
thetta skall effter manntali wtt bötas, hwar

then man som är xv åra karlkyns, eller och meer, för alle the som mordgieldh äga bötha, tha böte fullt mordgieldh, om the minder wårda, och haffuer thett ingen man fresth. Mördes och någor, then som ey bötter mordgeldh, som äre, Quinnor eller offuermage älder ann xv åra, wari booth halffua minder, Nu äger häradz nempd mantali nempna, och hwar then äger mordgeldh göra, som ther nemnes, Sithen någor qwar och giör ey, böthe iij öre, Sithen aller hyskaper qwar, gelde thera deell uth aff mordgeldh, och böthe iij marker

27

Vthgadråp

Warder man dräpin j öijom eller skärom, finner herede dråparen innan nath och åår, eller kunsth och openbarth är, att vtlensker han haffuer thett giorth, tha wari herede sackslösth, är ey så, gielde tha herede åther therffore. Vthgadråp xl marker, och ey meer, tha att lycke sel flere funnes ann eth åth the sinne,

B 167

Dråpmåla

28. Dräper kona man, och warder fången
påå färska gärningh, eller innan dagh
och dÿgne, thå skall hon till tingx föras wärna
och döma latha som annan dräpara, haffui
sidan målsägande wäldh: hwadt heller hon
will böther taga eller henne halshuggia lata,
Tager målsägandan böther före henne, thå
bötis och konunge viij ortig och xiij marker
och samaledis häradhe,

29. Warder kona ey fången innan dagh och
dÿgne, thå skall hon till dråps
bindas påå tinge som annan dräpare, och
böthe målsägandenom xl mark, konunghe
viij ortugher och xiij marker, och samaledis
häradeno. Ey må man kona fridlösa göra,
om hon förmå thetta bötha, förmå hon
ey fullom botom, haffui thå målsägande
wäldh hwad han will heller mindre böter
taga eller lijff aff henne, och wari fridlös
före målsägandenn, konungen och häradett

ſom annor dråpare, och bothe tha inghen
then ſom honom föder, eller ſamuiſt haffuer
medh honom, vtan han honom wäär, för
them ſom honom fånga williä, wäär han
och honom, wari trägilt alt thett han giör
och alt thett ogilt han får, ſom för är ſagt

Hwar ſom dråpare warder laghliga fången 30
hwad thett är man eller kona, tha ſkall
målzäghande honom konungx fogte i händer
fåå, konungx fogte agher honom i konungx
hectelſe ſettia och ther förwara, ther till tingh
är ſtempdt, och hans rätter ſkall göras, fongiken
ſkall honom till tingx föra, och ther i rätten
antwarda, och ſidan ſkall målzäghanden honom
ther till ſakena wiunna, och döma latha,
och bödelnom giffuas en mark ſwenska aff
häredz ſakore,

Dråpa Prester eller Clerikker, leekman 31
ther taghe biſkoper konungx räth, och affra

B 167

teſs dötha målzägande rätth aff botum, och Domkirkian häradz rätth,

32 Dräper lekman Clerik, taghi ther konunger siin rätth, och arffua teſs döda siin broth aff botum, och häradz rätth kirkian som för är sagt,

33 Kan lekman eller klerker dräpin warda, och är ey rätter målzägandhe inlendis tha thett kärdt, warde thett dråpett för them som åkära medan han bortto är, komber han sidan åter hem, och kräffwer böther, wari thett wartt för honom som warde för them som först åtalade, och så för allom them som ther kunno fram delis åthala

34 Nw will man wetha dråps såth och bötth, kärer målzägande efter botum, konunger eller härede, hwilkin thera helst

Medh uilia

effter kärer, Neger hin the booth guldit haffua, thett skulle xij men witha, hwadtt thett guldit war eller ey, Komer man till tingx och gonger widh sark sina, ther han ager widh före bita, Tha skulle thett xij men witha, hwad han gick widher the sark eller ey, The xij men agha Lendzman nempna, och se hwad sark thett helst är, som han haffuer widher gongitt, och gonger åå liff mandz, tha swärighe the xij men, att han widh the gerninga gick, för ann domber åå hans thingo,

Dräper loske madher man, tha ager han fångas aff måhäghande, konungx lendz manne och heradzhöffdinge, ee hwar han är, uthan kirkio eller kirkiogårde, Tha ager han till tingx föras, och ther liff aff honom döma latha, och hwarken fastas eller bötas för honom 35

B 167

Dråpmåla

36 Vrö kan lösker man affhug, eller fulsair göra och årkar ey fullom bötom tha skall han fångas, som sagt är, kommer them ey innan månada dagh som laga böther biuder för honom, föres tha till tingz och dömes handh aff honom

37 Kan lösker man skeno göra, och årkar ey till iij markom, tha skall han holdas och fångas en månadh, gielder tha ingen böther före honom, föres tha till tingx, och stinges kniff genom handh hans, Thett är lösker man som ey är bolfaster man, och ey årkar fulle booth uppeholda,

38 Biör man försåth för androm i husa skiulom, gärda skiulom, öja skiulom, eller watn näsiom, i sötnäsiom, och kommer han ridande, gongande, åkandhe, eller roande, eller huad helst thett wara

Sök i Edzöris balken 13 Cap: om försåth i kirkio ell. tingxwägh.

han, komber ther then hærande, och ther som
före sitter reeser vapn eller gör åkomo
aa then som tilkomer, faller then som
före är i liggie ogilder, Uthan han hemp-
nis thes dödh som han är rätter måhzäg-
ande till, eller varhtar efftter thom som
är fridlöss efter lagom wårdin, i liggie
tha i laga geldom xl mrk till treskifftis,
Måhzägande, konunge och herede, Ey varder
the booth högre, thy att hvar äger haffua
lagh, och ey slagh medh andrum, faller
then som tilkomer, ligge han i treböte
lxxx marker, Utan then som före sitter
hempnis som sagt är, böthe tha xl mrk
till treskifftis, och tagi fulla skiefftt, Utan
then försath giör, i hempnis fader, broder,
eller någor sins frände, som han är måhz-
man till att hempnas, Nu seger annar
försååth wara giortt och annar ey, Uthi

thett hämdzwerkedh, hwad ther om sannt är,
Ey må försath heta, vtan than som
föresitter vefer wägen åth androm eller hand
eller gör åkomo som J Edzörene skils,

Edzöreb. 13.
Dråp: m: wilia – 1.

39 Nw bruder konungx eeth ledungx, och
skip ligger i laga läge, och skudder
staff j stampne, warder man ther
dräpin, ligge i treböthe, j thessom målom
som nu äro vptalda, så skall så bade
sanbana som halsbana vnder binda som
för är sagt i androm dråpom, så äga
treböther skiffteis, att måhägande taghi
xl mrk, och sidan gange xl mrk till
treskiffteis, tagi en lutt konungen, annar
måhägande och tridie häredh,

12 12

B 167 - 170r

Her begynnes dråpmåla balkenn medh wådha Om. 12

Förstz Skilz gradh uilia wärck är Ma wådha, och om någor drager kniff eller annatt väpn, uill skada göra och gitter ey, 1.

Om tw dödz sår warda aff eno huggor, huru thett skall ransakas medh nempd och edom, och att Konungens landzman och målz ägandan wetr ware, 2.

Skiuter man eller kastar åt androm diurom och menniskia är före stadd. 3

Luther någor dödh aff gildrom i skoghe, huru the lysas och kunnogas skule 4

Hugge twe trää eller wälta sten och dö bådo eller annar, 5

B 167

Dråparmåla B.

6 Faller någor i brundh eller broo, och dör aff,

7 Klÿffter man J träå sielff uilliandes
bidin eller budin, och faller till dödz,

8 Faller man aff träå och then under står
får skada aff,

9 Faller hws aa mandh,

10 Faller lass aa mandh.

11 Dråper ofwermagi man medh uillia,

12 Dråper offwermagi man medh wådha,

13 Huru ofwermagi skall till dråps bindas
Och att kona wari under samo lagom
som mannen J wådha botum,

14 Om Quinna dräps medh wådha tho som
sägs medh barn att wara,

15 Om then folck som owita äro, gör dråp
eller annar skada, och huru lysas skall
att the äro affwitha, och huru theras nesta
frånder aga them föruara

B 167 - 171r

Dräper fader eller moder barn sith medh wådha 16

Dräper fää man eller diur eller fogla the han hemma födher, 17

Hwar som swärdh eller knifft dragher
Spÿuter armbost eller annat wåpn,
resar åth androm oträngdir, eller owäldher,
hugger, stinger eller skiuter åt honom, och
tagher annan, hwadt ther timar dråp eller
såår aff, kome aldrigh wåda eedh eller
wåda booth före, Nu kan någor aff ilsko
nödh sigh wärria willia, eller will fånga
ther man som fridlös är, eller annan them
medh lagom gripas må, hugger eller skiuter 1

B 167

åtth honom, eller åth thöm hond wäria vilia
och tager androm, thett må wåda vtt kalas
om han wåda edh medh xij mannom fylla
kan, Thå bör ey vthan itth hugg eller
skotth opå en man reknas för wåda gerningh, Drager och någor knifft eller swärd
åth androm, eller reser skott, och vill skadha
göra, än thå att han ey gitther, böthe iij
mark till treskiptis, Sker thett aa kirko
wägh eller tingz wägh, böthe som skrifs
J Edzörnom, ~~hwar~~ alle tiffen ärende till
witne som när wåro och hördz ärmedh,

Edzörb. 13 Cap.

2 Nu kunno aff two huggor i wådha flere
skå wardha, ther man dödh aff bliffwer
thett skulo xij män aff samo häradz
medh witnum wittha som någor när war,
ransaka och pröwa hwar sins läffthom,
huadt thett hälder wåda war eller ey, war

thett wåda

thett wådha, bothe XX marker åth wådha botom
måhägandens ſak, Thenna edher ſkall
aa næſtha laghtingx gangas ther effter, och
kunnogas Landzman och måhägande lathe
thett ſom drapet giorde medh twem bolfaſtom
mannom fore tilſegiat, Faa the teſſen budh,
och koma ey forfallalöſe, tha gange hin edh
ſine for häradzhöffdinge ella domara hans
och leggie genſtan fram, eller förwiſte måh
ägandanom XX marker och wari ſaklös
för konunge och herede, Ar ey konungens
Landzman och måhägande ſa till ſagtt,
ſtande tha edher then qwar till næſta tingx
dagh, effter thett måhägande och Landzmann
är laghliga tilſagt och gånges tha hwatt
thett helder när æro eller ey
och aa hwar man binder ſigh till wådha edh
och wådha both, och faar åth edhenom, wari
tha wådha j illia wärkom

Dråpmåla B.

3 Skiuter man åth oskälighom diurom, eller till måls medh buga eller spiuth, eller kaster sten, stångh eller kniff, eller annatt hwad thett helst är, ther skadi må aff tijma, warder menniskia före stadd, och får dödh aff, kan han wåda edh fälla medh xij mannom, böthe XX marker, måhaz anders ensack, fälls han åth edenom, rekners thå för willia och ey för wåda, Lagger that någor stadz för aa stock eller sten, och slå åth man och får ther sidan dödh aff, böthe therföre IX mark.

4 Giör man gildre i skoge medh spiutt, stång eller stappo eller grafft för Elgom eller androm diurom, thå skall han thett lysa en Sunnedagh för än han gildre giör, widh sokna kirkio ther han will them göra, och twå sönnedaga, sidan thett giorda äro, och kunnogha hwar the liggia, Får någor ther dödh aff,

åth olijckio, wari booth xl mrk, Deggher
annar bursth wara och annar bij, withi thett
xij mæn aff sochnemne, Ær laghliga bursth,
och thimar ther sidan böth aff, wari both
ix marker,

Nw hugga twe, traä, ith, eller flera 5
Nawåltha, få både bana aff, ligge både
ogilde, får annar bana aff, gillde than
som effter leffwer honom åther, medh halff
fempte marck

Ar brunder j bij, thå skall han granne- 6
liga hölias och medh stårkom böthias,
Feller ther mand in, och får bana aff, böthe
x marker then brennar ager, Åga och aller
bij brennar, thå skola the och alle wara och
hölia, wilia och sombligie hölliä, och sombliga
ey, böthe the then skadan åther ey wille hölia,

B 167

Dråpmåla B.

hwadh thett är. folk eller fäa, wilia the bÿ
thett återgelda efter mätzmanna ordom, söke
thå lagh medh honom, Wari så then rätter.
som om twa skadha, Nÿtia och flere brunnar
j bÿ, bothe then som feller, och bÿ then som
bÿggir, faller man j broo och får bana
aff, bothe som j Bÿgninga balkenom
Cap 13 skils, Äga flere broo saman, bothe the
som fella, och bÿ the som bÿggia

7 Klÿffwer man j trää sielff wiliandes.
faller han nidher. och får bana aff,
ligge ogilder, Klÿffwer man j trää budi,
faller nidher och får bana aff, wari booth
x mrk, Klÿffwer man j trää efter budi
faller nidher och får bana aff, wari giller
medh xx mrkom, Thro segia affra thz doda
efter bön eller budi wp klÿffwin wara

och hin nekar, dyli medh xij manna edhe, eller
böthe som för är sagt

Nu faller man aff träå nidher, och
får han skada som vnder ståndher, 8
wari ogilt

Faller hws å man eller annor handa wärka
manna, och får bana aff, wari booth 9
halffempte mark,

Faller lass å man. wari ogilt, ee hwaria
handa lasse thett helst är, 10

Nu kan öffwermagi mera än tiio åra, och
minne än xv åra, man drapa medh vilia 11
wari så öffwermaga vilia gärdh, som mogande
mandz wåda gärdh, böthe honom åther medh
xx markom, aff them xx markom taki

Dräpmåla B:

måhäganden xiiij marker, och iij marker
konunger och iij marker härede,

12 Dräper östermagi man medh wådha
böthe ix mrk, och tha hwarken konunge
eller härede. Är han siw åra, eller minne
och dräper medh willia, böthe halfftempte mrk
Dräper han medh wådha, böthe iij marka
måhägandens ensack, kombar ther såår
och thy dråp i, wari sva ogilt, thy att barn
giör barns gerninga, wthan waxse thy medh
lima för sin brutt, thett skall fader eller
moder göra, eller och the, som thess haffwer
i wårdnade, och lära thy att wäxa sigh
för tolkom sakom,

13 Dyls östermagi dråpitt, binde hond så
medh dråpitt, sem all annor dråp, Nu
sigher annar östermagi wara, och anar

ey, withi thett xij mẽ aff heradeno, rådhe
halffua nempd hwartera, Wari kona j sama
lagom som man j wådha bothom, hwad hon
dräpir eller dräpin warder,

Nw kan kona j wådha dräpin wardha, och
seger hon medh barne wara, thå haffue
barnsens arffwinga then näste witzordh
att witha, medh tweggia goda Quinna vitno,
och xij manna edh. att hon medh barne war,
och ökis thå booth hennes, åth halffempte
markom, 14

Arffda b.
11 Cap

Nw warder man eller kona åwitha, thå
skulo nästha frender hans eller hennes,
så brått the thett witha få, lysa thett
för grannom och socknamannom, och thå
honom eller henna withi hectelse setia, om the
them fångitt githa, kan then man eller kona 15

Drápmåla B.

Var hwilkom kona, och dräper man eller bonde
bÿ, ligghe ther bÿ i wådha geldom ix mrk
eÿ är then booth högre, ämm thå att ther bönder
både bÿ och bonde, kan then man eller kona
Dräpas, wari alt i wådha booth ix mrk,
så skall hans arffwinga eller hennes bådhe
tagha och gielda, för them, Är eÿ hÿsningha
Qwinne till; wari thå gerningh hans
eller hennes i illha wärkom, bådhe thett
thöm gorö, och thett the göra, och booth thera
som hÿsa åthe, halffwo större, ee hwatt gerning
then affwitha giör, för och thåå ther aff
witha, dråp, Saar, eller andra åkomo wari
booth halffwo mindre

16 Dräpa fadher eller modher barn sith medh
wådha, liffwa the bådhen. Kärer annatt
thera till thess som dräpitt haffwer, thå
fylle wåda redh, och wådha booth, och

quäli thett ingen högre, hwarken till laga eller botha, Kärer hwarietthera till anars wari thå ſaklöſ bådhe för edh ogh booth.

Dräper fää man, Oxe, galt, buck, hester, hünder, rüne, eller hwad fää thett helst är, böthe före ix mark ther ſom thett fää äger, Föder man diur hema eller fogla, künno the ſkada göra, wårde ſå för tij ſom för andro fää j allom ſakom, Nw om then dyll ſom fää äger, thå ſkal bndhe teß wedhe arffua honom ther till medh twem witno och xij manna edh, 17

B 167

Såramåla Balken medh wilkå Begynnes heer

Först

1. Huru man skall anna till såramåll bindha,
2. Nu görs bådhe j sända, såår och råån
3. Om man hugger annan j wapna skiffthe fullom sårom, aff näsa eller öron, eller vth ögon,
4. Hugger man aff androm finger eller foth, frammand wristha
5. Hugger man thåå aff androm,
6. Hugger man eller stinger annan fullsåår, ther tij kombber affhugg j

Hugger man annan j rygg, arm eller been,
så atth han wärder lamber eller lytther aff, 7.

Hugger man annan eller slår j händh
så atth finger krumpna, 8.

Huru vtslagna tender skule böthes, och huru
böthas skall och skifftas ther bådhe komber sam-
man såraboott och lytisboott, 9.

Om kiött såår skeno, och mindra sår, 10.

Huru såår skule skodas och böthas ther
tretta komber j, 11.

Warder man så huggen eller handlagher,
att han årkar ey till tingz eller kirkio
koma, att latha sår sin skodha 12.

Slåår man annan pusth medh stang eller
stene, 13.

Warias man och får annar dödh aff och annar
såår, 14.

Såramåla B.

15. Wari qwinna så gilld i sårabotum som mand, vthan hon föder dödt barn,

16. Huru mand skall sårom wärdha nath och åår, och lenger om så vidher taff,

17. Dräper mand eller sargar annan, å åker eller engh, wåår eller höstt,

18. Huru offwermaghi bötha skall såår och lythe

19. Om the men som slåå eller illa handla therras hustru

20. Sargar hunder eller fää mand, annan

~~13~~ ~~13~~

Nwuill man

Nw will man annan till såra binda .1.
thå seger than som kæres till, segh
ther haffua warith, och ey vitande
eller wollande, att han skada fick, eller seger
och att han ey war ther. thå skall thett
Heredznempdh witha ther som the segia badhe
ia wigher, hwad han aa nignalle war tess
vitande och wollande, att han skada fick
eller ey, och thom han wndantager, att ey j
vignalle wåro eller och the ther wåro,
och ey tess vitande eller wollande att hann
skada fick, wari saklöse, Sidan haffue
then wåldh som skadan fick, att binda ther
till såramåls som han will, aa sex manna
edhe aa tinghe aff thom som ther wåro
och ey wåro wndantagne aff nempdene,

Nw giörs badhe i skadher twem mannom, såår 2
och vkåm, bindhe han wedh bodom

medh sex mannom, och bothe thå hwart
om sigh,

3 Koma men samann j Wapna skiffte medh
vullia, och hugger annar annan fullom
sårom, nåsa aff manne, vth öggha, eller
aff öra, eller i anlithe, eller, j halss, så att
han haffuer ouerdeligitt lythe aff, eller hugger
aff håndh eller fott, så att the krumpna,
Thet tolkitt giör bothe xij marker nidhagomdanom
för lytett, och xx marker till treskifftis
för såramålom, Warda manne
affthugna twe aff thesom förnempdom
lymom, wari thå booth halffua mere,
bådhe j lytis botum och såramålom, Äro
warda flere lymi affthugne änn twe aff
thöm, som förre äro nempde, wari så gillar
lymer som lymer, bådhe j lytis botum och

ſåramålom,

Hugger man aff androm tumelfinger eller footh framman wrista, wari ix marka för lytis bath och xij marker till treſkifftis för ſåramålom, Forthi att tumelfinger är halff handh, och häll halffwar footh, Hugger man ther näſt är tumelfinger, bothe ſex marker för lytett, och ix marker för ſåramålom, Langsta finger wari j ſama botum, Ther näſt är litzla fingre wari iij marker för lytith, och ſex marck till treſkifftis före ſåramålom, Litzla finger wari j ſama booth, 4

Hugger man tåå aff manne wari hwar thera ſå gild i ſåramålom ſom finger, och halffte minder booth j lytene, 5

B 167

Såramåla B.

6 Warder man huggen fullom sårom, then
ey komer affhugg g ð, warder huggen
eller stungen, holl medh swerdh, knyff eller
spiute, eller hwarna handa thett hellst är, eller
stungen genom loor, eller arm, eller hwar
hellst han genom stungen wårder, eller
huggen ð hiffundt arm eller been, så att
been vtlosas eller vttagas, eller wårda been
eller arma sunderslagne eller huggne, tosten vare
fullsåre, wari both xx marker, ther följer ey
lytis booth.

7 Nw kan man warda huggen i nijgh
arm eller been, så att han wårder
krumpen, lamber eller lytter, wari tha
lytis both sex marker, Warder han ey krum-
pen eller lamber ther skall ey lytis both följa.

8 Warder man huggen eller slaghen i håndh
så att tumellfinger krumpnar, och omijtas

böthe iij marker åth lytis booth, och xij öre för
then ther nesth är, och sex öre för längst finger
och halffempte örtugh för litzla finger, Och
såren bötis effter thy som the warda matin till,

9 Warda manne vtslagne framtender, eller
andra tender. Fijra v. hos hwariom, thå
är thett fullet limb. Wäri lyte, J xij mark
och xx marker såramålom, Wardhe fijre tender
vtslagne. böthe sex mark för lytedt, och
xij marker såramålom till treskifftis, Wardha
twå tender vtslagna, böthe iij marker för lytt
och sex marker för såramall, Wardher en vtslagin
böthe xij öre för lytt, och iij mark för såramålom
Hwar som badhe komber J. sårabooth och lytesbooth,
thå gonge såra booth till treskifftis, taghi en
hoth målsägande. Annan konungs och tridhe
heredt. och lytisbooth målsägande ensamnom,
hwar som lytisböter skulu bötas, thå gonge
ee lytis böther vth medh såramålom, Then

som affhugg iij j kambar, thå skall thz
standa vatts och åår, thå skall heredzhöfft
dinge nempna sex män aff heredh, the
skulo skoda huadh han är så krumper eller
hijtter, att han ägher bätisbooth taga eller ey

10 Nu wärder man huggen kiötz såår eller
slagen fullo skeno, böthe therföre sex
marker, och tagi målzäganden iij marker
och iij marker gange till treskifftis. Wärder
man slagen eller skeein minne sår änno
nu är sagtt, och thå synes blått eller blodugt
böthe iij marker till treskifftis,

11 Nu segher annar minne såår wara, och
annar mera, Thå skall heredzhöffdinge
sex män tillnempna atth mätha the sama
såår, och före them böta latha, som the seghia
lagh och rätt wara,

12 Nu kan man wärda huggen ~~eller~~ hamblad,
så att han är ey för till tingz eller kirkio

koma, sigh till atth kära, eller såå sin skira latha, Thåå skall Heredzhöffdinge budh fåå han skall hond sex sannindamen nempna, the skulo till koma innan nässta xiiij näther ther effther skadan giordis, och mätha såår hans, och såå therffore botha latha, som the vilia sin edh före binda, om såår och åkomo äro till, hwilken aff the sex som häredzhöffdingen laghliga tillnempnende, ey vill koma, och är forfallalöss, bothe iij marker till treskifftis. Taghi målzägande en lutt, Annan konungen och tridie häradet. Får och Heredzhöffdinge budh, och vill ey nempna bothe sex marker till treskifftis,

13 Nu slåår man annan douff medh stångh eller steen, och synes ey åkomo, warder giortt före kirkiodöör, bodhe eller öll drickio, eller annarstedz ther samfundh är, Äro till tveggia manna witne som när wåro och åsågå, bothe iij marker till treskifftis, Äskar

han ej twäggia manna vitnom som nu är
sagtt och skired ej åkomo, thå wärie sigh
then som saker äro åå tinghe medh sex manna
ede, och wari saklös, och then eden skall
han åå tinge gonga, En hwar som pusth wardr
slagen, som nu är sagt, och skired ej åkomo,
ther må ingen effter kära, uthan rätthe
måls ägandhe,

14 Nu kunno men saman koma medh wredz
wärkom, och får annar dödh aff, och
annar såår, ther är döder gilder och såår
ogillt, liffuer the badhe och fånga hwar sår
aff andrum, får annar fulsåår, och annar
minne åkomo, wari hwar gilder att såårom
sinom, som the wardha methin till,

15 Nu wardr kona sargatt fullom såårom,
eller minne såårom eller bardh, wäri såå
gill kona i såårabotum som man, uthan hon

wårdir så bardh eller huggen, att hon födher
dödt barn, thå ökis booth henna medh ix marker,
och ther äger j hwarken karll eller konunger,
Bangar kona man, swari så fullom botum
som man, och sökis henna måhlsman, och
bötes aff hennar peningom, och ey aff hans,

Nu wårdir man huggen hoffund saär,
eller hwaria handa sår thett helst är, 16
som man må döödh aff få, thå skall then
som gerningen giorde them såromwårda,
ther till watth och maat är vthe, effter thett
gerningen wår giordh, och ey lenger, vthan
häredznempd witnar och swäär att tinghe,
hwar sins lästom, att han aff handa vånkom
hans dödher bleff, Thesse thå och böthe som
annar dråpare, effter thij saken är, Nw
warder man saär aff androm eller slagin,
kombär then thett giorde och böther medh måhlzägande,

Såramala B.

Konungen och heradet, och mäth äganden gi-
ffuer hand såth åå mooth, Döör han
aff them sårom sidan böther äro böttha,
och för allum vithe är qvath och wår, Æfther
thett gerningen giordh war, Thå ägher näth
äganden iij hempnas, wthan han skall laga
böther tagha, och stånde thett först i bötum
som the haffua vpburitt, sidan skall thett
medh lagom kräffinas som äfter ståår, och
konungen och heradet, lythe åth thers bötum,
som the vpburitt haffua, och ther öker tij thera
bötth,

17 Nu gonger man eller rider åth andrum
sielffuilliandes, att han vill bonde skada
göra eller hans hionum, åå åker eller
engh, wååår eller görth, Drapa hugger,
Edzör 37 eller slåår, blånadt eller blodwithe, bonden
eller hans hion, thå är thett allt ogilltt som
hanum får som tilkomer, och allt twågilltt th-

Hann giör, Nw änn brådelighe komber skill, nadir thera emillan j åker eller engh, om byrgda thina, tha böthe som skuld j Såramålom om hwars thera åkomo, och mitt för fridz brutz, tha hwar efter sins åkomo, och thett skall häradznempdh wätha, hwad ther är santh om,

Nw giör öffuermagi fulsåre eller blodwithe then som mera är änn siw åra, och minne änn xv åra, böthe xij ör för hytett och xij ör för såreth, änn the ther i äro, giör han minne åkomo, som är blånadt eller blodwithe, böthe iij ör, giör öffuermagi sår eller blodwithe vij åra eller yngre, wari ogillt, ther skuld ey böther före gonga, I them böthom som öffuermagi skall bötha före, taghi thett måhägande, och hwarken konungh eller häradhe, 18

13

Såremåla B.

19 Nu thå att gudh haffuer giffuitt manne,
Annom Quinnonne till hielp och vnderdån,
thå ey till trääll eller fotaträdh, och bör huar
thera annatt elska, hon honom som husbundett,
och han henne som hjon, Och ty, huilken man
aff hatth eller ondsko J drickanskap, eller för
andra quinnos skuldh som han elskar, slår
hustru sina, blå eller bloduga, lama eller
lyta, ware thett allt J tuebotum, och
frånder henna nästa war måhägandhe
ther till, Nepser han henne för brutt henna
skäliga, ware saklös, Witthi häradz
nempdh och någrannar, huad ther om santh
är, Nu slår man Legohiön sin
så att thett warder kunnugtt, Men lytth
ligger thett J laga botum som annatt folk,
Nepser han ey för brått sin skäliga wari
ogiltt.

medh uilia.

Nů kan hunder bitha man, thå giffui
ägande vth hůnden, eller böthe ſex ör, 20
Kan ännatt fää man ſåran göra thradt
fää thett gellt är, böthe ägande ſex ör,
Warder then bijtha ſom ſkadan fick, thåå
ſkall bijtz booth wara ſå ſtor ſom ſåra booth,
Will ägande dylia, att hans fää haffuer
thett ey giatt, thå äger hin witzord ſom
ſkadan fick, witne thett medh twem man=
nom, att teſs fää haffuer thett giatt +

~~14~~ ~~14~~

Såramåll
Balcken medh Wåda
Begÿnnes Her. 14

1. Hugger man åff androm, och, annan misthe
ögon, näsa, öron, eller hugger fulsåre,
ther ey kombar affhugg j.

2 Hugger man annan fulsåre ther ey ko,,
,,mer affhugg j, och om annan hugger finger
åff androm,

3 Hugger man thåå eller finger aff androm,

4 Kastar man eller skiuter, och tager annan,,
,,stadz, för ann thott skada giör,

5 Nw kastar man och kommer snarom mother,
för ann skada skeer,

6 Om handalöse wådha, och ther som lythe
skeer j wådha,

Huo som stekamentz, lyttingh, eller wådamentz måå bära, 7.

Hugger man åth androm, och warder 1. C.
annar före stadder hugger aff
honom näsa eller öra, eller vthögga
eller hugger man i anlithe eller halss, så att
han haffuer oværdeligitt lythe aff, eller hugger
aff handh eller foth, böthe wådabooth sex mark
för såår, och ix mark för lytidt, hugger
man annan fullsåre medh wåda, som ey
kommer affhugg i eller lythe, och ey krumpen
eller lamber warder, böthe sex mark för såår,
ther följer ey lytis booth, Ransake thet häradz
nempdh, om thet wådha eller vilia wärke är

B 167

effter thy som skils j drapmåla medh wådha,

2 Hugger man j rijgg eller sidho eller sunda arm eller been medh wådha, thet som fullsåår är och komber ey affhuggit j, vtan wårder krumper eller lamber så att han haffuer ther aff ewerdeligitt lytho, bôthe sex mrk för saar och viij mrk för lytitt, Nu hugger man aff androm tumell finger, eller foot framman wristha, bôthe iij mark för såår, och sex mark för lytitt, hugger man than ther näst är, bôthe xij öre för sår, och iij marck för lytitt, hugger man längsta finger aff andran, wari sama booth, för litzla finger och thett ther näst är, bôthe ix öre för saar, och xij öre för lytett,

hugger

Hugger man tåå aff manne medh wådha, wari så gill thå som fing J Saramålom, och lijtes bötum halffwa minne, 3

Kastar man Steen eller skiuter stångh, eller hwarin handa han helst kastar, och komber annarstedh nidher för ann thett skada giör, slöter aff stene. huse eller stårke, eller kastar öffuer hws och ser tij hwar thett nider komber, thett heter handlöss wådha warder någor ther före stadder, och får aff skada, eller hwad åkomo thett helst kan wara, som her förnempda ära, böthe före såå halffua minne, änn för är sagt, komir lijthe J wåda, böthe thå som i androm wåda, efther tij the ära till, 4

Wådamåla

5 Bygger mand annan eller slår skeno,
kastar eller skiuter, så att hwarium
under tagher, förre ähn thett skada giör,
ligge thett till häredznämpdh, hwad thett
skall wåda reknas eller ey, och böthe
then sakir hwartt effter som thett är till,
och nämpden wäger,

6 Nu ther som handalöss wåda timar,
som annarstadz tager, för ähn thett
skada giör, kastar öffuer hws, och seer
ey hwar thett nidh tager, eller hwaria handa
handlöss wåda thett helst är, ther måå
then som gerningen giorde, wåda booth
framleggia, och wåda edh gonga, ähn
thå att måhlsäganden will ey böther uptaga,
Ac hwar som lyths komer J wåda botum
såå att ey komer affthrögg J, thå skall
lyths booth qwar ståndha, ther till atth

B 167 - 187r

Vthe är natth och åår, ligge thå till sex
menn aff häredhe, hwad han äger lijtis
booth vpbära eller ey, Slijkt skall ingom
som gamblom bötas ätt lijtis bötum

Hwilkens frelsis mans thiön som äre
bryttia, landboa eller thera swenna,
Mölnara eller innehsunes legodringer
eller thera som i bönder eller thera swenna
vthan ther äre tienista men eller fantha, the
som sidh husbonda tiena och fölgia, som
frelst tiena, bäär stekametz, vyttingh, eller
vådametz, warder medh wåpnom tagin
böthe iij mark, konunge, heradz, och
Målsäganden som honom tager ther medt,
Orkar han ey bötum, thå skall häradz,
höfdinge å tinge kräfft genom handh
hans stinga, vins thett honom

7

Tiuffue

wärie sigh medh sex manna edhe.

Tiuffue Balkenn
Begynnes her.

1 **Om sack** hans som hustru bondans frå honom stiäll eller låt bär, och om löskona löper bårtt medh giffton mannė.

2 **Om** gårtiuffuer stiäll nött, Swijn, fåår eller annatt.

Balkenn.

Om Hårtiuffner haffua bolagx man eller stiuffbarnn, 3.
Om Hårtiuffner ä ij gifftee, och vttso hans hustru skuldh, 4.
Om tiuffner warder ey tagin widh ferska gerningh, 5.
Stiell tiuffner till halff mark, och warder fången medh, 6.
Om manne wins tiuffnadh, och ä ey j handom tagitt, 7.
Om man Stiell ij öre, och minne än halffmark, 8.
Om man wins ij öres tiuffnadh 9.
Nw ~~Stiell~~ man ij öre eller minna 10.
Nw ~~Stiell~~ man, kidh, lamb, eller gåss, och om Snattara booth, 11.
Om then tiuff fångar och slepper onepstan, eller tager löfn före han, 12.

Tiuffua

13. Huru man må ransaka effter tiuffnadt, och om tiuffuer stånder till wåru, och then brijstz döör

14 Om man farar hem till annars, medh lag kallade tinge, och bonden står före medh wåpno

15 Huru man skall alla handa kiöpa medh wiin och witne

16 Om någer klandrar hoffnadt eller klöffnadt, Gull, Silffuer, wapn, eller huaria handa thet helst är,

17 Nu gryper man till hijfringa witne, och huru man skall framkoma hemols mandh i iij wikur,

18 Om hemols man eller witne ey fram koma

19 Om någott klandras föör mallne, huru thå skall wiin och witne före koma

20 Nu döll, then segir sigh ey wingatt haffua

Balkenn.

Nw åro tw vitne medh kiöp. och klandas thett, 21.
Then som klandras före, seger sigh haffua
leegtt eller låne ~~tagitt~~, 22.
Hwartt hon skall haffua som tiuff fångar, 23
Stiell man aff androm, i kirkio eller kirkiogårdh, 24
Om then som stiell aple i anars trägårdh 25.
Hugger man skogh eller anar bärande trää, 26.
The som stiela, lökk, kååll, örther, bönor,
röffuor, eller annatt tolketh 27.
Om hwmbla tiuffer i byom, 28.
Om fiska tiuffua, och näta tiuffua, 29.
Om man giffuer androm sack för bätz drätt 30.
Om Landzman slepper tiuff oupstand, 31.
Om Fynder hittis åå vägh, huru thett skall
skrifftas och lysas, 32.
Hwad then skall agha aff fyndh som hitte, eller
griper han till lysninga vitne som fellt är
åth them, 33.

Tiuffwe

34. Hitter man findh vthan heradz.

35. Hitter man annars fää thett otempt är,

36. Om man finder j Salto vatne eller ferska, Strandh wrak, eller hitter man betn findh,

37. Huru man skall göra sigh vtrustua som hitter,

38. Hwar som tager annars tingh vthan lään och lego,

Balkenn

b eſta tingh ſom bondhen 1
i boo ſino haffwer, thett
är hans laggifftha hustru,
hwilken henne från bonda,
nom ſtiell, han är wärſte
och ſtärſte tiuffwer, thy att hwar ſom bondans
hustru läckar iffrå honom, och löper medh
henne bortt, warder han ther medh fången
widh ferſke gerningh, Thå ſkall han till
tingz föras, dömas och uphengias öffwer
andra tiuffwar, will ey bonden hustru
sine lifft dömma, thå föres hon och till
tingz och dömes quick i iordh, Nu kan
tolken ſak wites någrom, och är ey gripin
widh, och ey full tygh och witne till,
hör thett thå till häredznempdh, wärna the
honom wari warder, Fälla the honom,
böthe xl mrk, halfft måhäganden, och

B 167

Tiuffwe.

halfft konunge, och bothe bijskope hwardere vj mrk, och gonge under skriffth, Haffr och målsägandenn fulla bewisning till, medh sigh, aff herede, ther the bortt lupo, thå äga konungx fogete ee hwar han them finner, honom hielpa att gripa them bådenn som bortt lupa, och rätta öffwer them som för är sagt, Tager någor löss före them, Dthan målsägande bider före them, giffue målsägande lösse och åå xl mrk konungs ensak, Wari sama lagh om löss kona löper bortt medh giffto manne, —

2 Stiell man annars fää, nööth, Swijn, Fåår eller getter, ee hwar han stiell, heldhe i husum inne är, eller åå marko vthe, som ååss gemalt är, Drager i skogh eller skiull, och nedher thett ther, eller J siellffwes huse, eller annars mandz, then

Balken.

tolkitt gör, han hether Hårtiuffuer, Bårtiuffuer
Warder han fången och tiuffnader medh hand,
thå skall han bindas och till tingx föras,
medh tiuffnade, och ther vitna katha, medh
xij män, och stodrita att han är förnümer
tiuffuer åth them tiuffnadt, som medh
honom tith fördes, Sidan så är giortt,
Thå skall han dömas till gren och galga,
och ligge ogilder för gerningh sina, och lösöra
hans skifftas i trij, tagi en luth konunger,
Annar målsägandhen, och tridie häradh,

Haffuer bolagsman Stiuffbarn, eller 3
sin egen barn, som penninga haffua
inne medh honom, Ey må han thera
förvärka, vthan thett pröffuas medh fullom Ezech 6.
skälom, att någre thera, haffuer stulitt, 21.
nötth och gömptt medh honom, Ar ey thett,
thå skall thera deell först att skifftas,

Tiuffwe

4 Nu är gårdnustrer gifftar, thå skall hans hustru luth först aff skifftas uthan thett kan pröffuas medh fullom skälom, att hon haffuer stulith, rödt och gömpt medh honom, Nu kan then som skadan fick eller konungs landzman hustruna thes skuld giffua, thå är hon till widzordh komma wärja sigh medh xii manna edhe, att hon aldrigh gömde eller wisthe ithet hon wiste att stulitt wåre, gitter hon then edhen gongitt, wari saklös, gitter hon eij then edhen gongitt, gonge thå henne lösöra till skifftis medh hans, Giffuer nagor then skuldh som i bolagh wåro, eller peninga haffde inne medh honom, Thå wärie sigh medh samu lagom, som hustru, Than som gårdnustrer är, som nu är sagtt, han haffuer förgiort bådhe liff och lösöra,

B 167 - 192r

Warder man ey fången, eller taghin 5
wådher ferske gerningh, och winnis
honom tolken sack, thå skall häredz nempd
honom antinga wäria eller fella, Fälls han,
gällde åther bondanom thett han stall, och
medh xl marker till treskifftis, och ey lifft
mistha, och ey boo hans skifftis, Wärs han
wäri sacklös,

Stiell man Gull eller silffwer, redopeninga 6
eller klede. Hesth eller wåpn, eller frama
handa tiuffnader thett heelt är, som mera
är änn halff mark wärdht, och wårder han
fången medh ferska gerninga, och tiuffnader
j handom taghin, han skall bindas och till
tingx föras, och ther wina latha som för är
sagtt, och doom tillaga, och han upphengia
latha, ligge ogilder för gerningh sina, och

B 167

ey boo hans skifftas,

7 Nw witis mannz fuller tiuffnadher, och är ey j handom tekin, och ey medh rätta ransekan j hwsom hans funnin, thöm som han äger swara före, och ey lagliga ledt j händer hans, Tha skall hä-retznämpd honom antingha wäria eller fella, Fella the han, gelde äther bondanom thett han mistte, och medh xl marker till treskiffto, och ey lijff mistte och ey boo hans skifftas, Wäria the honom, wari saklöss

I ingzmåla 20
or 43 cap:

8 Stiell man iij ört och minder änn halff mark, wardher fången medt och j handom tagitt, tha skall bindas och till tings föras medh tiuffnade, och ther mätha latha, han skall söktas medh xij mannom, och swäria honom sannan ther till wara

Thå ägher häradzhöffdinge aff hono hudh
döma, och ther till bådan öråm,

Nu wardher han ey fången widher, och ey
i handom tagitt, kares thett till hans, 9
wärie sigh medh xii manna edhe, eller gelde
åther thett han stall och iijo mrk till tre
skifftis Ey måå han hengia för mine
änn halff mark, och ey bark bindas, vtan
bindas händer före honom,

Nu stiell man twå öre och minder änn 10
iij öre, miste hudh och annatt öratt, han
skall wittnas medh sex män, wäris honom
thett, och wärder ey fången medh, wärie
sigh medh sex manna edhe, eller gelde åther
thett han stall, och åå sex mark till
treskifftis,

Nu stiell man minne änn twå öre, - 11

som är, kijdh, lamb, gris, gåss, eller
hwaria handa thett helst är, som minne än
wärth äru ij öre, warder tagin widher,
och wittnader medh twem mannom måhäg-
ande skiefftiar tidir, thå skall han bindas
widh gårdh, eller stark, och hudh mistha,
Witis honom thett och warder ey fången
medh, wärie sigh medh sex manna edhe,
eller gelde åther thett han stall och iij mk
till treskiffts, Ær hwatt man stiell, thett
halff öre är wärtt eller minne och warder
ey fången medh, wärie medh iij manna edhe.
eller böte sex öre måhägandanom, thett
heter snattara booth och haffwi sidhan
minne hedher äru han förre haffde,

12 Hwar som fångar vättsom tiuff, och
slepper honom förra äru han lagh,
wunnen

wůnnen är, böthe xl mark, warder och tiůffwer laghwůnnen, thet taghes ey lösn för honom, utan ůphengies, Dirffwis någor sidan få honom lösn tagha, böthe xl mark konungs ensack, och lösn medh, eller slepper tiůffwin oransakan, bothe och xl mark,. Ingen må och taga booth för någor mandz brutt, uthan han thett å tingh tagen medh lagom, giörs thett annorlunda änn nu sagtt är, thå är thett mutår, och thett ståndher honom för intthe som vthgaft till thess att thett är lagsöchtt,

NB. hůrů mann brůtt skole vpta, gas.

Warder stulitt aff bonda, thå skall han thett för sinom grannom lysa. hwadtt han haffwer mistt, Nů haffwer han wån, och hwartt thett är komitt, thå skall han titt fara medh fyrre mannom, och bedas lagliga att ransaka, thå må ey honom ransakan förnias, thå skulo the twå med, 13 till taga hwarttere sidh, tha skall han sighia som ransakan ledes, hwad han haffwer mist eller hwrudantt, tha skall hin sighia hwadtt inne är för them, tha skulo the lösgiordade ingå, och så ransaka, atth bonde haffwi ey wådha aff them, Är thett ther inne som stolitt är aff honom, tha skall man skoda granneligha och åwarsta, att windöga är åå wäggh, så stortt att tolkitt måtte inkastas åth honom till skada för affwnnd skuldh, och tiwffradher ligger ey widher, Är han widher festader, tha är han ey inkastader åå han, wachte och åth, att ey är hooll wnder syllo, att tolkitt måtthe instingas och intagas åth, tha äger bonde witzord att wäria sigh medh 12 manna edhe, Nw är ey windöga eller glugger till, eller naghor the wäre, att honom kunna till skada koma, tha äger bonde ey witzordh,

Synjer han honom ransakan, bothe medh iij mrk
thå skall wårdh om dörom holdas, och bonde
skall honom budkåffla vpskära, och näston
grannom tilsegia och tith stempna, Nu komer
bonde åther medh sinom grannom, thå stånder
hin före medh wiggh och wärn, får han
dråp eller såår som förstånder medh wä-
riande handh, wari ogilt, fåå the dråp
eller såår, som tilkoma, wari thett twegilt,
Nu bryta the hans döör vp, och gonga in, och
ransaka, hittis ther then tiuffnadt the effterletha,
thå måge the honom taga, och till tingz föra,
och stånde ther then rätt som för är sagt
Nu hitta the ther intte thett the ransaka effter,
wari thå sacklös, för the sack honom vtis,
medan the ther intte hitte, och thå böthe iij mrk
som ransakadt för hysbrutt, och the wäri
alle sacklöse som wåro stempde, lästom husom
äger bondhe wårda, och thij olästom wårdt

B 167

hwar them husom som han haffuer låss och wÿkilde aätth,

14 Farer man heem åtth androm medh lagkallodo tinge, eller lätzn, och ransakan, stånder bonde före medh wapnom, och will ey hus uplatha, och ey böter frambiuda, thå skall bonde holdas, medhan huuss upläses, giör han några gerningh medan upläses aå nogon man, thå är thett alt i twäbothe, och alt thett ogilt han fåår, hwad thett är heller, bardagi, saår eller bani,

15 Köper man aff androm fää hoffnadt eller klöffnatt, eller hwaria handa thett fäst är, thett skall alt medh wijn och wittne kiöpas, then som wind skall wara, than skall wara bolfaster man, och inlensker i thy heredt kiöpett giördes uti, och warda

att thett är rätt fångitt som han vingar hono, ther skulo när wara åth minsto twå bolfaste män som vitna skulo, att thett kiöp giordes, giortt gull och sölff och annan giordan Malm, skåfftt wapn, skurin klede, i läst her och odratt skall man medh vin och vitne kiöpa, som för är sagtt, Thå sandom är soman tagitt, wärd och wingatt, thå är lagliga kiöptt,

16 Klandrar någor för androm hoffnadt fää eller klödhnadt, gull silffuer, wapn, eller andra fä, penniga, eller hwaria handa thett helst är, man seger sitt wara, thå äger then vitzordh j handom haffuer, vitha thett till hemfödho, ann thett quikt är, till hemgårdh om thett dött är, Är thett halff mark wärtt, eller mera, wari thett medh

B 167

Tiuffve

xij manna edhe, Årkar han ey både witnom och
edhe, giffui vth thett klandatt är, och öta
xl mrk till treskifftis, Är thett iij ör wärtt,
och minne än halff mark, wari thett
medh tueggia manna witnom, och xij manna
edhe, Fals han åth edhe, giffui vth thett
klandratt är, och ix mrk till treskifftis,
Är thett iij ör wärth eller mindre änn iij
ör wärth, wari thett till synn medh tvem
manna witnom, och sex manna edhe, eller
låti vth thett klandratt är, och öta sex mrk,
Är thett mera änn en ör, och minne wärth
änn iij ör, wari thett medh tree manna
witnom och tueggia manna edhe, Fals han
åth edhe, giffui vth thett klandratt är, och
öta iij mrk till treskifftis, Är thett
minne wärth änn en ör, wari thett medh
tueggia manna witnom, och sielff sins edhe,
Årkar han ey witnom giffui vth thett

klandratt är, och åå sex öre. wärn måtz ägandens ensack

17 Nu griper man till ledzu som i handom haffuer, seger sigh köpt haffua, eller årfd fått wara, lego eller låne tagitt, eller medh hittningom vptagitt, och seger sina hemoll witha, thå skulo ther twå bolfasta med j taark föregonga, thå skall han sinom hemolsmanne och twå witnom före koma innan iij wikur, om han är innan häradz, Är han vtan häradz och innan landz och lagsagu, och thå inrikis, haffui thå triggia månada dagh sinom hemoll före koma, Är han vtrikis, thå kome han sinom hemoll före innan natt och åår, kommer han sinom hemolsmanne fram innan tessa timar, nu äro sagda, wäri sacklös, och then swäri sakom som till är letth,

18 Nempner man hemäll sin. win och witne
och kommer thenom ey fram innan
laga stempno dagh. som nu är sagtt, och
will han forfals wätne bära, thå äre
thessa laga forfall hans, Ett är thett, om 1.
han i soto sengh eller i Sårom ligger
Annatt om han i rikssens tiensthe är, 2.
Tridie om han må ey koma för ovenom sino, 3.
Fierde, om han haffuer tess högre ämne wider 4.
Femte om han kan wäders farren 5.
wara, thå skall han thet witsa mz twem
bolfastom mannom som han ~~will~~ till några
thessen forfallen gripa kan, kommer hann
hemols mannen sinom fram thå wårde
han både laghs och tiuffnö, och wari saklöss
som fran sigh gitter leedt,

19 Gitter han ey sinom hemols manne före
komitt, thå skall han sinom win och
witnom forkoma, sidhan ägher

Balckenn. +

wärien sakelös förkoma, komer han före,
thå är wärien sakelös, Gitter han ey sakan
förkomitt, thå äger wärien witha, att han
war wid åth ty köpe, Thett skulo witnesme
swäria medh eno sinom edhe, att han war
wid, och the wäro witnesme, bedhe aa
bygges thera wegna, lathe thå wth thett
standatt war för honom. och wari sakelös
och wärien gelde honom åter medh fullom
geldom så myckitt thett wärtt war som
han wingatt haffwer, +

Nw will wärien seger sigh ey wingatt 20
haffwa, wårken köpen twem witnom
aff bolfastom mannom, som widh thera köpitt
wäro, gonge thå xij manna edhe, och
bidie sigh så gudh hullan och then xij ma-
nom att han war wid åth tessom haston
eller hwarieth handa thett helst är, thå iagh
honom kiöpte, och tesse wäro witnesmen

B 167

till, och tij äger tro migh hemoll holda, eller
fullt före giffua, Söker han witnom,
och fuller witnen then edhen, lathe vth thett
stuladt war, och wari saklöß, och
geldhe honom åther fullom geldom, thett
han wångatt hadhe,

21 Nu är tij witne till som migh köpett
wåro och witnen skulo tilbindha
äge tha witnen witzordh, att dylia migh
xij manna edhe, att iagh war aldrigh vid
åth tij köpe, och tij äffter iagh tigh migha
hemoll holda, gånger han then edhen, wari
saklöß, och then som tij gatt fran sigh
kadtt, gånge tiuffwe migh till hans, och
giffwe vth thett stuladt war, och är
xl mrk, är thett mine änn halff mark
wärdtt, gånge åth sama ledzno, och böthe
som för är sagtt, i tolkom tiufftom.

Vdsetningh skall medh sama vitnom,
fran sigh ledha,

Nu om then som klandas före, seger
sigh haffua lecgtt ellar laane tagitt 22
aff någrom manne ellar quinno,
tha skall thett i taak genga, kommer
then som hemolade sigh till, seger sigh
haffua leegtt ellar lego satt, tha haffui
then bjudo som sigh åå taak bindher,
gange thett åå hessn in till hans, och
then vari saklös som fran sigh ledde.
Nu seger then som till sigh ledde, aldrig
thett äga, och aldrigh honom ~~thet~~ lantt
haffwa, och aldrigh till lego satt, ligge
thett till hemdzmadena,

Nu taghe altsaman tiuffuer och tiuffnader, tha äger then som tiuffuen 23

B 167

togh alt thett tiuffwen åtthe ther medh sigh
som hans egitt war, och så sitt igen taga
som tiuffwen iffrå honom stall, tager och
någor annan tiuffwen änn ther som mistte
thå må han thett äga som tiuffwen haffde
medh fara, vthan thett han stall aff honom,
effter kärer, och thett han war gripin före
thett skall bonden igen haffua vtan penninga,
och vthan penninga skadha,

24 Nu stiell man j kirkio eller kirkiogård
aff androm eller aff sama kirkio, hens
godz eller thett i hennes wärria är, eller
bryter kirkio, warder han baar och åtaghin,
haffui ej ther mera fridh änn annarstadz,
ther han medh tiuffnade tagin warder, och
lagbindis han nidh sak sina, tagi tiuffs
rätt som honom skyldatt haffwer, hwaria

Balkenn.

Sack effter sinom brutom, Är natter möth ägande före i rådhe sieffter sinom tiuffter, Är thij han till rädhe thå kirkio wäriandhe och Bothnamen,

25

Bygd. 43.

Stiell man i annars trägårde, Aple eller andra frucht, kommer bonden eller hans hion och tager honom ther medh i taghe, aff honom klede eller annatt tingh till wedhermåle. Gitter han thet witnatt medh twe manna witnom, thå böthe han iij mark, och åther skadan, och komme ingo dyli mother, kommer dråp, såår eller blodwithe thera emillom, wari thet thå twegilt som han får som före är, och alt ogilt thet han får som tilkommer,

Tiuffwe

26 Hugger man Apaldh nidher eller annar bärande trää i trägårde, böthe iij mrk bryter han green aff bärande trää, böthe sex ör, om han warder tagin widh meth witnom, Nw nitis that hanom, dijli meth xij mannom edhe, eller böthe som för är sagdt,

27 Nw gonger man j annars örtegårdh, eller kållgårdh, stell, löök, ÿrther, eller kåll, warder ~~thagen~~ meth, böthe iij mark, och åther skadan, warder ey taghen meth, dijli meth xij manna edhe, Stiell man erther, roffuor, bönor, warder tagin widher, böthe för bördo, lass, bodz farm, eller klöst, förstell iij mrk till tre skifftis, för bördo måhagande pusamnom sex öre, Nitis that hanom, dijli meth xij manna edhe

eller bothe ſom för är ſagtt,

Stiell man humbla, aff humbla gårdh j byiom, ſkänom, eller hwar helst han wexer, warder tagin medh, binde honom och före till tingx, late döma till lifflath hundh att mistha, eller lijm, effter tij ſaker giffs till, wardes thet till hand, dyli effter tij ſom ſaker giffs, eller bothe ſom för är ſagtt, 28

Stiell man aff androm fiſka aff utthiom ymärdom, krokom, eller aff andrum fiſka tholom, warder tagen wedh, bothe iij mark, Stiell man näth eller fiſketoll, ſtånde tinſſe ſaark, thaͦ hwartt effter tij thett är wärth 29

Tiuffwe.

30 Bistter man androm sack före båtz drått
dyli medh xii manna edh, eller böthe iij,
mark.

31. Hwar som man fångar lagliga sin tiuff
ther skall han antwardas konungz lendz/
mann, slepper han hond, swäre före sliko
sack som bonden skulde swara,

32 Hwar som findz hitter å wägh eller
uthan wegh, hwad findz thet helst är,
than ägher hona lysa å wegh withe fördreg/
farande mannom the honom följa eller mötha,
Aro bij the till, tha lyse J nästa bij, och före
socken sine, och häredzhöffdinge eller landz/
tinge, komer than som misth haffuer, för
än lysth är, och seger till märke, och
sann iärteckne, ther swäre till sin medh
twem mannom, och sielffuer tridie, och

taghi sitt

taghi ſitt åther vthan löſn, komer ey then
effter ſom vidherkennis innan natth och åår,
taghi konunger twålutt, och tridiung then
ſom hitthe,

Nu kan then ſom hitthe vilia haffua
att han lagligha lyſt haffuer, tha gåo 33
ſwäre then till ſins ſom tappatt haffuer,
medh twem mannom och ſielffuer tridhie, och
tagi ſitt åther, och then ager tridiung aff
finds ſom hitthe, effter thy ſom mätzmen
ſegia, ee huadh finds är bettre eller wärre,
griper man till hyſſninga vitne och faar
ätt them, tha bothe och tinſtuer hete, huaris
ſökier effter ſinom bruton,

Nu hitter man finds vtan hårdz, tha 34
ſkall han hona föra till näſta by,
och ther midher ſettia, och lyſa latha,

Tiuffwe

Förtij att ingen findz maa afftij herede wärit, hwars som han war funnen i, för ällu wetze är natt och aår, eller ratter daghandhe effter komber,

35 Nw hitter man hwars mandz, hestt tamman, eller skiutt, eller tama oxa, koo, fåår, geetth, eller thett som nytia fää är, thett agier ägande till sich swåna, medh twem mannom och siellffwer tridie, och tagi sidan sitt åther vtan löss, och han göri sich witniffua medh lysninga wittnum, medh hest, hors och oxa, maa man iäkkia, och andra sina taffua ims göra, och sin ärande medh fara, innan häradz och ij vtsan sidan laghlyst är, och aa tinghe wijrdt, och lagadoma tilltagne ått saklöss, till tess rätther ägande komber, hwar som

yrker medh tÿ eller någhra sina werſk giör för
ethin laghlijſth är, i bötha iij marker,

Hitter man strand wrark i salto watne
eller färsko, ther rätter äghande är eÿ när, 36
eller hans budh, och wätt eÿ hwartt hans är
komitt, lyſer han laghligha thå äger hanu
tridhungh som hitthe, och äghande twåluti, gonge
han till som misth haffuer medh samno iär
tecknom, och twe manna witnum tagi sitt
åther, komer han eÿ innan natt och åår,
thå tagi konunge twåluti, Hitter man båån
findh, och lyſer laghligha, thå äger han halffua
findh, komer ingen then som kennes widher
laghligha, som för är saght, thå äghe
konunge halffua widher thenom som hitthe,
Eÿ må then thet ingen afftagha,

Tiuffwor

37 Alla stadi ther man finds hitter, thå skall han sigh ortiuffwa giöra försth, medh lijsninga vitnom, och sidan sweria till sins som mesth haffwer medh trem männom, och siälffwer han tridie, och sidan tagi sitt ather, Alla the som godze hittha undan elde eller aff siöö, eller för hardh wari man så mykitt bettre, och tagi så mykitt aff thy godze, som ägandan will honom unna eller giffwa, ——

38 Nu tager någer man utan låån eller lego, hest, eller skiutt annars mandz åker, vidher, eller några handa annärskan medh thy han tagitt haffwer, giör, komber rätter ägande strax efter, och fångar allt saman, thå äger han till tinge föras, och haffwin sidhan woldh, hwad han will heller unna honom till tiuffs, eller

Balkenn.

till räffsmand, effter tij som lagh segia,

Nu stiell man kornn aff åkre, och stiell thett vndan gudz låse, och baar medh sigh byrda i ladu eller i skoge, och tryjskiar eller stryjbber ax aff halme, i åkrom eller i nekrom, hwilkitt han heller giör, han som tolkitt giör, thå heter han Agnabaker. Wårder han thär vndertaghin, och åå tinge lagliga till wunnen, medh fanskom gerningom, eller annorlundom till, wunnen medh witnom till hans Liiff, thå haffuer han förgiortt liffue sino, och ågo sino,

Agnabaker.

Finis.

Af Konung Birgers Lagbok
Bygna 27 cap.

Stiell man Kolfrö, Ertter, Böner, eller Äplen, warder bar åtagin, binde thet till som till annan tiufnader, och böte som för annan tiufnadh. Kona tage slijk lön som man. Men hergir och konu ginck i fred sättiis, ey mer kom stiglig eller hergiar i wårum landom.

Nappar man ax af annars man åker, utan lof, och warder bar åtagen böte 3 ör. tager man alt sammen ax och dyan böte 3 m. tager man skyll allen böte 8 ör. binde så then til tiuf som till annatt tiufnatt. Stiell man korn af åker mer än en skyll, och witsis ther medh till half m. eller mer, böte 40 m. eller miste lifwet sitt, efter lagh tiuf, nader meken warder.

Thetta Capitel bör stå emellan thet 18 och 19 uthi Byggninga Balken.

Nu will man skog skifta, och somme ägende wilie oskifft haffwa, tå gifz them witzord som skifta wilia. Nu kan en granne så giruger och illa tilsinnes wara, att han far till oskiptan skog, mercker hug;

B 167 - 205r

ger eller blöcker trä, dödwida trä, trinker eller barcker, och will ath sigh tilägna, gör sedan i från, kommer annar grannar efther i samma stad, bygger frijtt, thy ingen må sigh mera tilägna, än han kan bygga widh rett af tälla och sedan hemföra.

Konung Magnus Landzlagh om grop för skada diur.

Om någon öpnar en grop och ther faller uthi medan gropen otäckt står, tå skall han återgiella fullan skadegield som gropen tilhörer, ther fölia inge annor böther medh. Men är gropen well öfvertäckt af laglige lijst, thänne sedan skade ligge ogilt.

B 167

B 167

B 167

B 167 - 209r

B 167

Thett plegher wara itth almennneligitt satt
at the som noghon book aster lesa, och
noghom Lärdom före giffua, att för en
han går til texten som han för hä-
nedh haffua will, plegher man först
förtgiffua vtaff, hwad werselt, och för
hwad saak skuld sådant book och
Lärdom skriffuen är.

Thz samma är och her behoffuelt om Then-
ne Lag, och är merkeligh, at tillförene
för än nogor Lag dikstad, eller Lagbook
skriffuin wart, haffde man ingen annor
Laag, än Rikesens Herre och Regenth.
at hwad han hadhe sinna vndersåter
för til at göra och Låtha; thet moste
the acta sigh effter, och holla thz för
Laag och rett. Men efther thz at öffuer-
heten offta staart tilfälle til att göra
mykit efftner wilie vtöffuer the som tho

B 167

råd, Teslikest och, att stundom händ, then ko:
:nung til Regementz, som offörståndig är
at han ecke weet huru han skal
skicka sigh Och ståå Regementz före.
thet offta är komitt, at ma haffuer gått
til och giort sig en lag, thet bodh öff:
:werhetten och vndersåtarne skole rätta sig
effther. Såå at huar öffuerheten wille
göra orett och offuerwold, eller och ecke
wiste huad rett och orett wore, skulle
hon thå haffua beskriffuen laag, the
som skulle sig rätta. + rett, eller om vnder
såtarna ecke wille ställa sigh som the
skulle emott öffuerhetena eller emot huar
annan. skulle the thå haffua Lagen, ther
kunde rättas och straffas effter, Och
thet är saken huar före lag och rett op:
:fundnen är, och kallas än wärslig lag.
Män sidan Cristendomen kom, och.

menniskior giorde doch så wel illa sidan som
före, Syntes biscopom och kirkionnes
förmanom icke nogh wara. at the som
illa giorde, worde straffade. epter the
wärdsliga Laghe allena, Vtan menthe
att epter wij nu icke wore Hedningar,
vtan Christne wordne. Borde oss och nu
ytterligare straff som illa giorde än tilfö:
:renne, Och gingo så the til och giorde
än Lagh, the man kallar andelig eller
kirkio Lagen, Och förde thenna laghen.
mz annat straff med thz första, än att
the som brotzlighen wartt, som skulle
settias så long fasta. taga opp bådh skri:
:fft. gå wllen, och baarfoot, slyta rijsz.
och annat sadant, epter som thå hans
brutt wore, Så at man icke epter thenna
Laghen böte nogra penninga mz vnder the
Oskyldogs fatiga fålke, Men sedan bisko
:par och kirkionnes förmän begynte koma

til herredöme och wellde, så begynte och thenn
öga straffz koma nidh; i thenn lagh medh
Såå at thet som brotzligit wardt, hann
skulle straffa thet fasta och anat som
som fatt wardt bota så indraga thet peninge
thet til sigh, Och äro the medh thenna lagh
komen, J the motta straff sitt bruck
för girigheetennes skuldh.—

B 167

B 167 - 213r

B 167

Thetta är ransakander på proeste tingh

Först om them helge Christelige troo etc.
Om nogor brukar trolldom eller andra olofliga läsninger, lefflan eller spådom.
Om kirkionnes brist och byggning, och om kirkegårdz byggning, prestegårdz hus och andra kirkionnes ägår.
Ther näst om kirkionnes tiende, offer affraatt och annan upbyrd.
Om them som icke holla retteliga theri hionelags stadga, som är hoor, löinskelege.
Item om Nogorn finnes meenedare.
Om ocker karla, och falska vithre eller falsk pänningh.
Om them som icke sökia till kyrkia om helgan dagh som är, sönnedagh Apostlu dagar, eller offer daga etc.
Om bandzmååll.

B 167

Ligger kirckiogård all nidh böte 3 mr.
Item ligger Jwſtnidh eller Owärna
ſwinigen böte ffor hwartt 3 ör sockn[e]s
eenſack, som j kirckio balken ståår.
Wåar noger stelamn eller j förbudh til
gudz bordh, stånde ther före vtann
kirckio ffor olydigheten skuldh, och
böte 3 mr. Item sig ey wilbettra
drifftws iffrå kirckiann som een Fre-
ming,
för Lönske legh böte 3 mr.
för hoor 6 mr.
Gudſöffra spiell, frendsämio spiell
sijskone spiell. bötes biskope 6 mr
eller wärie sigh medh 10 manne eedh.
för Jungfrws kränckningh 6 mr
för bandzmål 6 mr.
Om Helge dagh brutt och faste brutt
3 mr.
Hwad som wärttliga om gååss medh.

nogorn ſom J bandh är, ſorom til ſkjrktſe
ſe, böte 6 m̃r
Hwar ſom ſtåår utan kirckio ffor vp:
penbara ſkrifft. och gåår in ffor tid
J kirckian utan Låff och äter kiött
böte 3 m̃r
Hwar ſom ſlåår om helgedag böte
3 m̃r.
Om nogor dräpir annan på helgan
dagg böte 6 m̃r Om ſöknan dag
3 m̃r.
Hwå ſom ſlåår klerker böte kirckian
6 m̃r och biſcope för bandzmålett
9 m̃r
Hwå ſom ſtiell j kirckio eller kirckiogår:
dhe, haffue förbrutit frijden.
Stiell nan minder frå kirckio än
½ m̃r böte 3 m̃r.
Stiell man mer J kirckio böte för band:
zmålet 6 m̃r för tiufnatt 40 m̃r
til treſkipt. kirckian 20 m̃r.

konungen 10 m̃r, biscope 10 m̃r,
Jtem een Süſtründ interedar bote 9 m̃r
och ståndt utan kirckio J 6 åår medh
plicht och boott, hans medh vtresman
bote ifrån thera 3 m̃r
Sawå som annan drager aff kirckio
eller kirckiogårdh emott kirckiones
frÿheter bote konungen 20 m̃r för
kirckiofrÿdh, 20 m̃r kirckiona,
och 6 m̃r biscope ffor bandzmålet.
Swå som buldrar J kirckio under
gudz tiidhegiärd eller predican med
taall eller roop bote 6 m̃r.

Thetta är klockare lagen och rettenn som hwar klockare bör göra sinom prest.

Först att han skall fölia presten til prestemott
försummar han thz. böte prestnom 3 öra.
skall han och bära biscopens. prostens.
och prestens breff til neste klockarenn
ellr böte 3 m̄r biscopens ensack.
Skall han til alla tidher ringia, och hel-
gos mål hwar högtid, hwar affton och
Morgon. klempe Marie Låff, försummar
han thz, böt 3 öra sockneñs ensack.
Skall han swÿja presten til om Dödhsna bud
om afftonen tilfödhmt om han får bud
aff bondhe. och äger han fölia presti
med klocka och boock hwart socknu
bud försummar han thz, böt 3 m̄r
effther Lagenn.
Skal han prestens bastugw på sin hw-
ar wika, tiena. raka. och kwasta
upphalla.

Böör honom och skaffa ått presten om han fo
rom vidtorftner, och ther böör hon(om) lika
före.
Ingen är nemnd klockarens ärffwande och
arbete än prestenom, för sockna budz skeld
ftöör lika.
Skall klockaren tiena til allom messom
som sockna mana vidtorftug.
Vil klockaren aff Sockna fara sina
ärande. boch lofft aff preste, och ståå
en J hans stad som messa och sockna
budh skötter.
Kan klockan ey alt sinnya. thz som hon(om)
böör, giöre preste 8 dagxwerke. thet före
om arendt.
Böör hanum såå prestens korn, och Leggia
J Ladu så att thz blifwer wel förwa
ratt eller fåå än e sin stad forsinnar
han thz böte allan skadan igen, och
3 mar(ker) för olydno.
Böör hon(om) och hans hustru, bära. Gryggia

lag och tynna ööl åth prästen om så torfftwås
vid, ther böör hon föd sina dragarkan-
na.

Böör klockarens hustru göra deeg, och baka
bröd om så vid torfftwar, och bära ther
före bröd aff gård.

Item thå klockaren haffr opfijlt alt
thz åred om kring, thå böör hon itt
paar skoo och itt paar valmarsshossor
aff prästenom.

Thenna stadga giorde konungh Magnus Ladulåås som efftherfölger.

+ 6

Wånger bonde aff gård å rättom kirkio
wägh, finnom ne kirkio viliände, thå är
hann J rättom och ffullom kirkio frijd
Bå och Jtem farande igenn. Wardh frijd
brytten på honom. thå äg bötes 6 ℳ
til treskipt

Wörd honom såår J kirkio slogh likn
böt 9 mark biskope. och 9 mark kirkio
J kirkio gård 18 mark biskope. och 18
mark kirkio. J kirkio dörom 40
mark biskope. och 40 kirkio Widh
funte kaar 80 mark biskope och 80 ℳ
kirkione J sånga hus dörom 100 ℳ
biskope och 100 kirkione. J sånga hus
200 ℳ biskope och 200 ℳ kirkioe
På altare 300 ℳ biskope och 300 ℳ
kirkione. om hann bör ffrör sigh
kalck och korss, Sama frijd haffi

och ydster, C

Fånger annarsmandz kona å bolstre eller
blöija i annars kona sengh, wardbak
och åtagenn. thå skall them til ting
föras, fälla 12 män them, thå fälles
them til 40 ℔., hafwa them ey pe-
ninga til, thå böte torka sina öron
och näsa, och hette hoorstarka.

Nu kan mand anna taga j säng med
kona sina och slår honom ther i hiel
eller bedom them. thå skall han them
bedom döde, och qwick eller
bedom döde, och såå til tingh föra
the skola 12 män witna, hwadh
ther om sant är, fällas the drapne
äro, liggia ogilde. fallas thend som
drap, fälles til mordgeldh.

Wreker bonde bort hustru sina
lagtagna, och taker j hennes stadh
andra, och j säng med sig legger.
thå were han hustrus låås och

B 167 - 219r

nyckla, hwar som thz före frend hennes thz han haffwer brutid stool å stool, och ränthe hennis nyckla och Låås, thz kallas utskritz stola ther böter före 40 ℔ till treskipt.

Tager kona andra j sängh med bondha sinom, och slår henne ther i hiel och fälle henne i hz mård, ligge ogild.
C.

B 167

B 167 - 220r

B 167

B 167

5 +C.

Konung Karls Stadgar

Thenna efftherscriffne artikler haffwer högborne förste och herre, her Karll, Swerigis och Götis konung, med sitt elskelige rijkesens rådz samtycke i Swerige skepat och stadgatt nogra nyttelliga och gagnelliga sakher, medh them som redeliga willa leffwa siwar med annan, thz doch begynnas att vpphäffuas för een förraskning som fordo haffuer warijtt hollit för förräderij.

Om Rymningh.

Rymer nogor vndan konungs banner, fra; de konungen är sielffwer när eller hans embetzman til fiendena eller iffrån, eller i resa som konungen åå binder eller obudit haffuer eller hans Embetzman vtsänd, Hoo som sådant gör, tha haffwer förgiordt lyff och godz, vtan han särdelis niut ko-nings nådh, och thz skall konungs nempd ransaka, som thå rå rettfora med wåro, som finnes i konungs balkenom i thz 14 Capittel.

Slåår soffuandhe

Hwilkenn som slåår annan såffuandhe, sittiande, siunande åå vatnne, vtan han hemmpnas drap, eller then som hans ffiende är, aff androm landom, sotteliggiande, fraan thz skeer såår, blå natt, blodviite eller drap, then kome aldrig til bordz med andre Erliga bärgara, vtan fly vår gårdh och gååffuor hans skipth och gonthe til sköfflung, ffor ordeligitt drap, tages vij Cösm före hann. vtan miste lyff, ffor lyff, och likuel gonge gååffuor hans til sköfflinge. ffor ordelighetenn, och steglett rettes öffr liffuedh.

Om budhin dräpningh.

Nu kan sââ henda, att budda^r eller
Sönen bunda ter hustrur eller tienar~
Slåå, sarga, heller dräpa, annars mandz
hion, hwad thå skeer rettliga eller
orettliga, thå wari tienaren fry.
Och hans herre eller husbonda swari
till sakena, effter thy som gerninge
är giordt thil. och witi thz bår;
;gara aff Samma gården. som bundi
uthgiorde hwad som budhit waar
eller icke, och wari thy med the ri;
;ka fry för sköttlingen, än the fa;
;tiga, thy Lagen böör gåå öffwer alles
wåra Huffwdh, —

Uwetandis hugg

Nu är owetandz hugg, när man bliffwer
slagen, såffwande som skriffwit
ståår heller åå hugg. åå narka
ther man ingen förwaring aff haffer
och ytra såå twå med owilioga,

thå wari ey må teſſ bätter, vtan fly wår
gård, och ſtåå ſom aldrig igen.
vtan hann ſeckt emot wår nådh the
ſſe.

Fordeels hugg.

Fördeels hugg är theſſe. Hwilkin ſom
ſlåår opå them andra, then ſom in-
the haffwer i hondom, eller medh
ſpiuth, ſpetz, eller ſtenom bortha
mooth ſwärde. Hwilkin ſom ſådane
fördeel ſkada gör, ſå ſtånde ſamma
rätt ſom för öffwerhands hugg, vtan
ſåå pröffwas kan, at hwar haffe
annad wndſacht, och möt ÿ wägor
brådliga, thå wäre ſigh med the
ſom hann i handom haffwe, och fly
ey wår gård, vtan ſtånde them
rätt, ſom Koning Erichs ſtadgar
holla. –

Om Beplichtelſe,

Beplichtelſe är ſå godh ſom borgan, och
böör latt beplichtelſe, hwad thär

B 167 - 224r

om fängelſe, gäldh, witesmål ell. hwario
honda ma beplichter ſigh förr, thet
ſker alenaſt wid 2 withne, kann
them beplichtelſe ey hollas, hwadhe
geller åå lijff eller åro, godz:
eller witiſmål, och Bewiſa ſå med
ovildoga withne. thå wari ey ma
teſſ bettre, och bootenor hans ſkiff:
tes med målſägandenom och konunge
och thy wår gårdh, ſom then ſom
borgan bryter och Rijwer.

B 167

B 167 - 225r

B 167

Calmarna Recess

J the helge trefoldigheetz nampn.

Wÿ efftherne Jacob medh gudz nådhe Erchebiscop i Vpsala, Hendrick i Lincöping, Amund i Vexziö medh samma nådh biscopa, Sten Sture Swerigis rikes förestondare, Erick Erichs, Erick Axelsonn, Niels Sture, Göstaff Karlss, Jwar Axelss, Eskel Isaksson, Orgels matzonn, Ture Jönss, Åke Jönsonn, Bendt Philipss, Karll Knutzs Riddar, Arwind Trolle, Niels Klåss wepnara, Swerigis rikis rådh som nu församblade äro j Calmarna, Görom allom witterligit att åhrom efft gudz byrdh 1474 in Vigilia Bartholomei, thå worom wÿ her alle församblade til samman, att tala och öffwerwäga rikesens merkeliga ärände. Och worom såå öffwer eens wordne, att wÿ satti gudi til loff och menige Swerigi.

B 167

inbyggiare til beſtondh vppå thz att hwar
och een bondhe, ryck och fatyg måge niute
heller niuta frydh, rätt och ſkäl, giort
ſamtyckt. ſtadgat och ſtadfeſt alla the:
:ſſe artyklar ſom ther effter ſchriff:
:widt ſtåår.
Item förſt att ingen fogte hwem helſt
han är och vthsorer, ſkal ingen tidh
maſt haffua att liggia gingerd på
nogon andelig eller werdzlig, eller
frelſes Landboo.
Item är nw til Landt för nogen mar:
kelig rikeſens erende ſkuld, att fre:
lſes Landboo ſkulla holla ſtatzhir:
ren eller andra ſom Landt haffua
J wärio. 2 fodheſtar om åredh til
een tidh ſå lenge gudh föger att ry:
kett kommer i een godh ſtadga eller
bettre tidh.
Item ey ſkolla konungz fodheſta leggias
til nogon klerck eller frelſes man
vtan ſå är att nogom haffuer ſkatte
iordh inne medh ſigh, thå legges.

Gesta til honom, möyeliga effter thy som han
haffuer iorden till.
Item må thy eller skall nogor fodmarsk
taga penninga for fodgesta, eller lösn.
dirffues nogon. thr tile thå vettes
öffwer honom. som thr ther sin her:
:ra eller husbonda swikeliga sitt en:
:dan dragher som sin tienst.
Item thy skal och Landzfogten macht
haffua til att taga penninga eller lösn
aff Cronona skatskyllige Landboor och
Crone Landboor for sina fogte gästning
wärdh samma plicht som forskreffuint
städr,
Item skal och ingen haffua macht att leg:
:gia Konungz Gesta eller andra fodhe:
:sta til the goodz mendz Landboor
som liggia under therra sätes gårdha
och göra årliga daxwercke ther til.
Item skall fodmarskenn grannliga
tilse, att hwar bliffuer ther han bli:
:ffuer innlagder, och Loter sig nöja.

medh sådann bondan Saker thond gifta
och ingen skal gå utt som fodrinar
skeer eller andra innliggia.

Item alle städz offuan Kolmården
och Tiffwedhen skola 4 hestar fodras
om en span biug öffuer alt Smaland
och Vestergötland 1½ skeppa
til 2 hesta eller en skeppa haffra
til en hest.

Item Östergötzland 3 hesta om een
span biug uppå Öland 2 skeppa
biug til 2 hestar.

Item när konungs fodhestar löpa i
fodringh: thå skola the jemskylt leggias til Cronona skatskyllige bönder och landboor 4 hestar til skatte bonden och 4 hesta til bonda landboo och 2 til Crona landboor.
Och att the löpa itt åår i Upsala
bischops annad åår i Strengnes och
Vesteråårs bischops dömme. och tridie
åred i Vestergötland Smaland och
Östergötlandh.

Item om konungx fodring i the länn som
han sielffuer haffuer, wärio fodret
likawist som förschreffuit staar.
Item skal almogen i hwart häredt
först och öffuerst holla 2 hestar ått
theras häretz höffdingx om årett, o:
forkrenckt them artiklen som förschr:
iffuind staar.
Item ingen må hwarcken leekt eller lärd:
skal eller må någon iacht bruka ytter:
:ra än som lagen utwisar wid sin
40 marck och then ther wil haffua förbrutid
them laa, wilp. och sina löpande hu:
:ndhar.–
Item skal och ingen fogtte eller embetzman
macht haffua loffua nogon mannz
iäga, och wid samma saack. konu:
ngx ednsack.
+ Item ingen må föra aff landit hestar bett:
:re än 6 m:r swenska wid sina 40
m:r. konungx eedsack.
Item thz vttrykkes i lagen, att ny ändkan
må ey skada them gambla, vppå thz.

ſerdelig, att the gambla adelqvarner ſom rÿ
ked och Landit äre en ſtoor hielp och
biſtond. när ſtoor tårrka åå kommer, ſom
ÿdeliga ſkeer, ſkolle vÿ fordrifnas
och afflæggias, thå förbiudz alla
the ſom foott qvarnar och alle andra
ſmå Qvarnar Jaſſka måga ingalun
da mala effter thenna dagh wid
ſtraff threra 40 ℳ för wår doom.
ten liggie nogra i ſodane Legſle.
the ſom vÿ hindrade eller ſtadde ga:
:mble adelqvarnar i forrveldh, thå
måge the wel ſtåå, om the kunna
gåå om alt åhrit och giffua ther
aff Kronona eller jordeganderen ſkal
affrån tuldh
Item ſwlcke köpmen, klerker, ſwenna,
Boffaſten, Landboor, och andra men
eller Qvinnor i Landena fara med kö:
:pmanna vara, ſom är, fiſkh, Salt,
Klede, kryder, ſteſſerÿ och annad
tollkin. och duſkr forſlagan, från
by och ill bÿ, ſæl och köp ÿdeliga.

thz ter, Landzköp, Hwilken konungz fogte
ther medh finner, och Laglige tilbiudz
medh 6 manna vitne, haffua forbrutid
40 ℳ och allan köpenskatten, the
han thå medh honom finner, war,
konungs tensark, bode Sakören och
köpenskatten, Och haffue ingen fog:
te macht Loff giffua ther emott, eller
noget thz som j Lagen ståår vid
hans 40 ℳ konungs tensark. Och
ther som Loffstagh böte epthe Laghenn.
Men äret mott Landzmän fol the
torff skulle köpa och sälia, byta
hwar medh thenn andra, korn, Smör
fisk, och annad tollid, åtamå varor
j. rärnd, stool. köpp, the slackt faller.
sig til löfsm och nödtorfftt, eller
annad fiad helst thz är, som j bon:
dans boo wexer elle faller, när ha
eij köp til att wpränga och sälla
bonda varor j köpmanna varor.

B 167

och twert emoth, ey skal Landzkööp Hota, th
Ländzmen byta och köpa korn, Rog.
och tollkit i tolla varor som Norlän-
ningar. Österlänningar. Vrthar och
Jmingar. infora i landet, och byta
sigh til brwks och nödtorfftt.
Item hwilken bonde eller Landboo ey
haffwer humbla gorda medh 40 stenger
som humbla wexer wid böte 3 öra
Swenska hwart åår tagz them them
som skatt eller afftrad vpbär medh
retta i humbla, effter thy som hum:
blan thå geller och ey i penninga
eller androm wärdom.
Item konungz Ländzmen welle hwar
i häredh sina. Hwilken ey såå gör
som sagdt är, kungiöd thet åå Lands
tinge näst effter Michelsmessa
söker ey husbonden vth för ut
haller innan Kyndelsmessa, sökie
thå häredz höfdinge åå Landz
tingom effter thek, husbonden.

haffwi hostgardt sin rätt leste 40 stenger
ökes vel thes the bliffwe 2 hundradt sten:
:gher.
Item bygger ey Landboo första åår eller
annadt thz är itt tekken att husbonden
tager ey harkoia tagi ifrån hennes höst
dragend så lenge han bygdt haffwer.
Item tredie åår öffwer alt ryktt skal hen:
:nes toffdingen medh grannes uttnepdene
i samma gerdet ransaka och vetta, äun
nogon haffwer tollit mehr eller minder
i boole swo at han ey timbla gör:
da haffwa kan. vari han thå saake
löös.
Item nu hawer Landboo timbla gordh
och trägord för sigh, skilljs thå vord
husbanden affwtan aff allan timbla
och frucht, legger Landboo timbla
gord, eller trägord plantar, niute thz
så lenge frijt som han på godzet boor.
Item 6 åår är affta stengina, och 7
åår skal gaffwa giffwas sosåm vord.

B 167

äghandens och Landbon bådom åt sänder.
Item skal Landboen sittia giär i 7 åår
åå the godze som han legt haffuer och
om 7de årett vpsäie godzett. innan
för Erikx dag om han vill affara.
vil han ey aff fara thå giffte sigh
vidh godzett åther i annor 7 åår.
Item will Landbonden för affara
thå fåå husbondanom igen een
Landboo som honom och nöger, eller
giffui husbondanom såå myket som
ther fattas i årstalene. om han ey
vil giär sittia, som vtaff gårdenom
gåår hwart åår.
Item Landbonden skall vpsätta ett hus
hwart åår, Ladu, Stugu, och näthus
huar thet skal reknas för 2 åårs
byggning, och the hus han thå vd-
sitter, skal husbondanom färdiga
hollas när hann ifrå godzet skils.
Och all annor hus såå godh igenn
antwarda som hann them togg.

Effther som möyeligit är,
Item huilket åår icke itt hus vpsettias
thå giffui husbondanom ½ ℳ Ören;
, ska och fulkomna bygningerna, ther
till, eller giffui för bygningerna, så
myket som them skulle kostatt, eff:
, ter nempnanna ordom. Sitter han
med teske quar i 3 åår, och intet
byggir, the böte som sagt är, och
haffua husbonden macht them iffro
godhet föra,
Item skal Landbon husbondans giff:
, na 1 Lma ööl, tho bruggit är, ther til
kost och hetta food.
Item skal och Landbon göra husbon:
danom 8 dag: huart åår, och holla
sigh sielffue kostenn.
Item skal Landbonden göra husbonda,
nom tre försla huar åår. Huart han
will innan lag sagu, weskas han
böte 1 ℳ, och likwel föra försslana,
Item skal och Landbonden byggia öffr:

sin laga bygning 40 famnar longan nij gardz gord hwart åhr, och holla the andra gordar ferdiga vndh Hanom 3 m:k i husbondans ensak.

Item skole skattbönd och Crona bönder, och Frelsetz Landbor göra så Husbygning som andra Dannemendz Landbor i Landzboo, skola gorda försla, och Gästning att holla.

Item som Lagen Säller, att husbmän och med bondhom äro, ähr quinnor, skola göra Helfftena så myket bonde i skatten eller affrade, och bonden göre sitt fult tilgiff och ther annars wari fry för Gästning örom.

Item ingen kostare skal gåå i landh och tijnska vtann the wilia tiena bondanom om Sommaren So the tryskia Loosdz.

Item om Lösa Drengiar och Lösa quinnor, bindz att hollas som Lagen vtwijsar och förbiudz Fogtenn, Embetzmennom.

them thet helst tilhöra, her emot göre
i desse artikler som här i stadgan
är, elle penninga taga under thera
40 ℳ til treskipt konungen och
åkærandhem.,

Item bönderom äry strengeliga för almo:
gans och rykesens bästa skuld, hol,
las och brukas wäga skal och wä:
rga rätt. brogor att byggia och änga
att rydia som lagen utwisar.

It är och stadgat som lagen utwisa
att allom böör wegfarandom mannom
herberge läna, hwå thz ey gör bote
3 ℳ til treskipt.

It skal och tafware wā i allom stoord
byiom och såå wel ther 3 granna är
vdj, by, ther torp liggia när wid
sak thera 3 ℳ gummerska til tre:
skipt målzäganderom iordäganderom
och herredz, wil ey målzäganderom
ther uppå tala, thå haffwe fogte
macht themma boott utkrefia och.

1

behålla sielff sarköian.
It. vid förskap genom land, tho lig-
gi 3 festa til marken. och bonden gi-
-ffui then bärninghena, legger hann
flere i gorden giör the bondanom
fyllest före.
Item alle bönd i by saman boo, äga
hiordhöld holla, och hvar androm
rätt om göra, feller en hiordhald
tre resa, andra och tridia, bötte 3
mk. grannom sind them ensark.
It. bindo wij allom herradzhöffdin-
gom, och them 12 som ther rätta sittia
med honom twå resor om året broa
sina och vega sina holla om Walbo-
-rgsmessa och Michelsmessa vid thr-
-aro then 3 mk., te snugist och om
gemech giörda att hvar holler then
färdega som lagen vtuisa, och
hvar inn saffer til 40 famnana rij-
-ian genom gond om året, som rikzes

B 167 - 233r

rådh stadgatt haffwer, Herredzhöffdingen och
Länsmannen thet wara taga hwar y here:
de sina. Wndh sina 6 m. Swenska.
Item Hoo som gör ölindh åå tinge böte 3
m. gümmerska.
Item ingen må binda sigh til witne vtan
hann ward kalla, wndh sina 3 m. til
witskipt.
Item allt thet som gäller ejpå eens manz
hed och åra, blå och bloodwite, Lagma:
nz och Herredzhöffdinges doom brått
skal alt wara effther Swenskt taal.
och alla andra saker, skola wara eff:
ther gümmerst taal, som är 4 gümmer:
ska i öram.
Item kann by ödeliggia, thet som flere å:
gande är vthi, will thå een byggia
och afftwerka sinn deel, och the andra
wilia ey byggia och teppa med honom,
nämpne thå Herredzhöffdinge honom
som byggia will, 12 män åå tingena
the skola thijt fara, och med besta skola

B 167

theras leggia honom een hoop til, aff
boolſtadenom, bodh aff äng och åker, ſå
ſtoran the thå kunna pröffua, att ägo
dela hans äro i boolſtadenom.
Item them hoopen må hand ſaklööſs
intaga, teppan och åwerka, ohindrade
ſigh til gagnn. och hänat hans gonge
ohindrat, ee huar hann kan åå ſama
boolſtadeno, Utan nogonn wil there
täppa och wärn om haffwa.
Item en haffuer hann ſinn hoop gård
och affritt om J åker och ängh, och
wtann wille thå in fara och byggia
huar ſinn dell. göre thå wp och
ridra tika med honom, och när
the haffua tika effter ägå ſina gi:
erdt ſinn deel. Tika godann wid
hans deel. om ſåå vithna herretz
nempden. thå måga huar taga ſinn
Lått med Lagom J åker och ängh.
och aff wid ägom, och ſkiffte åker
och teghom - epter toompten til ſegir.

Item tager nogor eller åuerskar hus lått som först vpgärde. annorledes än som sagt är böte 9 ℔ til tre skiptis, och other skadann.

Item haffuom stadfest och stadgat och wiliom att ewinnerligan hollas skall att then marknad som nu warid haffuer J Jenköping om St Francisci dagh. then skal nu wara afflagd. Och hallas altid om Helgon messo dag. i Jenköping.

Item alla Olaga marknada opå Landsbygdena skola affleggias öffuer alt rijkett, så skal och them marknad göras J Åssetorp, Vernamo och Hallatorp som warid haffuer.

Item om them Marknad som J Vexiöö skal hollas om St Sigffridi dag. om Vintern, och them marknad som hollas om Vårenn skal affleggias Och ingalunda att hallas. Hoo titt faar her öffuer, hann skal haffwa förbrutidh sitth, thz som hann haffuer.

B 167

medh att fara.

Item må eller skal Swenske fögg ellr log-
holla ellr förwara nogon thed som ifro
sin rätta husbonde, med omdert fram
skildz, vndh rijkzens hempd och w-
redhe.

Item then bonde som äger och sitter thz
godz som han till satt vppå är, att
swilka han må göra Kronona sin
fulla skatt som ther vant att är
göra, bör thz otwingtha som gammalt och
fordom haffuer warit.

It drager han vndh sigh med köpel-
ler annorledh. noger godz falskar och vnd-
uttler, thz medh faar Swirkligs Krona
sin skatt, som ther vandt war att
att gåå. Kan thz skäligen med honom
bewisas til ther Sworen vitne, eller
godom skälom och bevisniom, thå är ha
saker til 40 m konungs sin saak.
och giffue kronan sin fulla skatt
igen så länge som han bortta wa-
ridh haffuer.

Item haffuer hann giordt thet Tröliga ettr Swikliga, och wil sterlia Cronan sin skatt och räntta aff, thå må hann ka: llas konungs swikar, thå rettes eff: ter thy som ståår i konungs balkenn vthi 26 Capitlet.

It faller och nogon skatte bonde eller för: barn nogor skatte iord til arffs, så bör them thet mäta, om såå är att bonden haffuer sodane barn eller arffuingar att han kan settia ther vppå, som godzett förmå besittia, och giora Crono: na sinn fulle skatt ther aff som thet är Landzth. aff gåå

Item tå falla monga arffuingar til itt skatte goodz, tho skal änd aff arffuingo: men thett til sigh lösa, them ther är best til fallen för möyeliga penin: ga effter 6 goda manne sägnn, och äger thy andra skattegorda, Vil thy är: ffuingana semyras ther om. thå ko: mma för rätta domare, och domas ther om som före schriffuit ståår, Vil:

Vilia thij thet andra pendinga taga, thå settiäs
the pendinga j Herredz kirkiona j rät.
tens tiong, hvilke her emoth göra, böte
40 ℳ Konungs ensack.
Item finnes och nogre Små skattegor:
&c. tho fförbiudz, att ingen frelsäsman
skal thz til sig lösa eller köpa, och
slå sig vpp emott Cronones Renta
til skada, hoo thz gör eller med fintz
och kan thz skäliga beuisas, tho böte
40 ℳ Swenska, thij han wil svika
Cronona sin skatt aff.
Item hvar som sodane Små iord finnes
thå skole ägande sälia then fromm
sig, och til the skattegorda som ther
liggia til hunder och negd. eller the
som haffa the skattegorda på ära
fulbolu vppa, och tesse iord skola
the köpa effter 6 goda manna seelsse.
& hwars thera wegna, om the på
kunna ellies förtenas.
Item 12 goda bosittedsliga danne män
skatte bönd skulla hwartt åår, j hwario

Heradt, än udh om åradt. skatten leggia. och göra sinn eedh utförende. och bidia sig så gudh tilhielp. och all helgon att the wilia vetta Kronona besta och gagn, och ingenstadz förnedra henne sin skatt eller Renta i nogon motta. och att ingen må skal sodana godz taxta än frijss, som förskrift: mindh stoor, med ter wett eller vens:kap, och att the leggia hwar man ey:ther sin iord, sin skatt. vtan alt wäld och wara ther ingen. frände för frijd:sämio, mågskap, faddskap. eller ven:skap skeluud, Göra the ij her emot och kan thz skäliga beuisas för rätta domare. thå bliffue mett orde faste och böte som i Lagom stoor, och ther til böte alle the 40 ℳ Swenska, ko:ningens rensark.

Vm husa förnigth.

Hwar som nogrom faller til arfs nogon skatta iord, heller godz, litet eller stoort, tho forbindz, att arffningana icke skolo.

föra husen aff, eller sälia them bort, och
läggia them iorden ned, vnder andra
skatta gorda eller jord. som offta sker:
edt är, Cronona til skada och förd:
:erff, Hwilken som ther emot gör
och kan thz skälliga bewisas, thå böte 40
m. Konungz ensaack, och Cronona sin
skatt och renta igen, och byggie gorden
op så godan, heller och bättre än han
förra war.

Konungh Ericks Stadgar

Hwilken man annan slår, giffui lijff för lijff om han bliffuer tagin widh färska gerning. rymer han vndan och kennes wid gerningena, thå hwar han vard fonge miste lyffuedt, vil han och döle thz dolie med 12 men aff gården, och vare haffua nempd hwar ther, som åkera och swara skall.

Hugger man annan såran, slår eller stinger til bloodwite, thå miste hand sina. slår m wrist, eller kepp hug, så att ey kommer bloodwite inna, thå skal han stingas genom hans hand, om han vard gripin ms färska gerning. Hoo som ryker knyff eller swerd, att androm medh wredhwilia, än thå att han inge skada gör, thå skal han stingas genom hand hans, om han vard grippenn.

B 167

wid förſta gerningenn, döler han, dölie
med 12 män ſom för ſagtt är.
fäller knape eller ſkytta wård eller
wakn, thå ſkole hans hoſſnor bytas.
fäller nimne ina för ſig, thå ſpringe
i graffſtuena, och ligge 7 nätt i ſtock
enn eller kiſtan. wid watn och bröd.
Kaſtar nu annan tuff, horundsſon, eller
annar oqwedens ord, är thz knape eller
ſkytta. ligge i tornet wid watn och
bröd en månadh, är thz hoffdrenger
eller nindre nu, ligger i ſtocken eller
kiſtan, ſamaledh är om en ſmåſwend bli:
ffue hudſtråkenn.
Nu kan then nu, nogra gerning giordt ha:
ffue hwad gerning thz helſt är, och ey wa:
re tagen wid förſta gerning och döör
han ſedan, thå nemnes hwar thera 6.
män aff gårdenom, thz åå lyff gåår.
hwad the fälla bliffue falt, hwad
the wärra, bliffue wärdt, gåår thz
ey åå lyffuett, nemnes hwar thera.

Bo män.
Nw skal man til 3 örer hengia före, för
dem är Thiufs miste och orätt,
Stiel man minder än til en öre, miste Hu:
dena, om han blifwer gripen wid fär:
ska Gerning. eller wäri sig som för är
saght.
Hwar man skal eeld och Liusd Hwar; si:
nom stadh wel bewara, aff ~~sinkte~~ hulkes
mandz Vangömslom, kumar skada. thå
skal han tagas och i sama eeld kastas.
om han Varder fången Vid färska ger:
ning, Dyl han och Wijtes thz honom
Döli med 12 män som för är saght.
görs thz åå hande böte 40 ℳ och
åter skadan, förmå han ey så bötha
blifwe Konungs nådhe.
Nw dubla man, ingen må må taffuel
lecka, eller lengre dubla, än man
Herre Konung är biuder goda natt
i Herbergitt, gör thz nogor sidann
är thz knape eller skytta liggie
i tornet eller kistonne 3 nätt vidh.

B 167

wärd och bröd, är thz friåsriud, miste hwilken wö vyter thz nogrom och är ey brudh första gerning tagen, Dyli med 6. men som för är sagt.

Ingen må syna hesta eller wapn bort döbla, och ingen til högre geldh, än han bär reda til kireks. eller bondh fastr med sig. hwar thz gör, wari ogilt, och stande sama rätt som för är sagt, alt thz man döblar om guld wari ogilth.

Framdeles förbiuder wår herre konung Erik. nogon frij marknad holla eller yda, hoo som ther med faar, wari ogildh, och wari om ther rätt, som om döbbel.

Ingen må anna om geldh eller skuldh obequemmelliga mana, hoo thz gör, ståå sama rät, som oqwädens ordh.

Them som geld kennes, honom skal wår herres embedzman så lenge dag leggia som honom är möyeligit betala, och then andra är quemmelighith syna pendinga faa, att han ey aff ler;

lenge byid effter. vil han ey bereda inna
dagen, thå skal nid häradz enbedzma
med godom männom i gårdenom. Letha
wyrda hans fossior, och bereda mz.
Wil thz ey thå til reckia, thå skal ha;
;ns godz aff landena mz godom ma;
;nnom ther Utvettas, och hans skuld
ther med bettales och gellas, recker ey
sidan ått, thå skal nid häradz enbedz;
;man antuarda han som geldskyllog är.
i hend them som gelden äger upbära.
Och han haffri sidan wold honom
i hegtilse haffwa honom och hans
Timmar oförd Arart, ther til han
vard beredd eller i hans winne bli;
;ffwer, om han fåår ey borgan, Utan
thz ser nid Herre Konungx geld.
Nu dylier mn geldh och ära ey vitne
thil eller oppend breff. är thz 3 ℳ
och minder en 10 ℳ dylie med 6. ma;
;na edhe. är thz 40 ℳ eller meer, dyl;
;ie medh 12 manna edhe.

Hoo som wåldtagh quinno, kan höres roop
efter åkallan, synes blådnad, blood el-
ler rifnin klede, än thå att han ey
fulkommadt fick wilia sin henne. miste
hufwudit, om han ward fången widh
färska gerning, Wijtes thz honom, dyli-
med 12 men aff gården, och råde
halffria nempd hwar ther.
Hwar som röffuer til en ½ đ och
ward til winnen, miste lijffuett, hwar
som röffuer mindre än til ½ đ eller
åther skadan och åå 40 đ, ther ta-
ger Konungen Helfftan aff, och helfftan
målsegandhen, eller miste handena, om
så är att han ey förmå böther.
Hwoo som annor wedhsett, rymer ur he-
rr gård, och komme aldrig för hans
ögom, och haffue hans owenskap.
Bryter nogor Konungs Hus. antingen
innan eller utan, hwar thz sker, ha-
ffue förbrutit lijffuedt.
Nu Hwoo som binder sigh saman i floo:

Roothenskap 4 eller 5 så att hwar annor in
byrdh skal hielpa. att wår Vtter min:
:skes och bekrenkes, och noger men ins
the forbundering kosteds til ogunst och
dårskap, hwars han som then wårt
wersta wil wetta. Som aldrig för
wår ögom och åsijnn.

Nu, medan tessa grundh förnimade åro
hwar som thz gör. thå bindom wij
konung allom them som wårt ingesijn
åro, och thianiom mans. att thet eller
them worom embedzma eller målsegan:
dem, tillsege hann eller them att fåå
och tagi, och ffor wår embedzma ko:
:ma lotta, Hwilkkin aff wort ingesij:
:nne eller aff Rootsho som nu är fast
til drafftnadt, the brotliga, i hwadeno:
:ttå, thz helst är att wärria eller und:
:wälla åmott retten, warde tolke
men fongne. och stande sama rät som
the brotlige stelle ståå, Undkommer
tolkin man som the brotliga utwal,
:dt hafftner, haffuit ey frijd i vord

Ryke, och komme aldrig för wår ögom
eller åsyn, Vtan han niute hendelig.
wårds nåds till.
Thenne Samme rätt haffuer konunge vndt
syna Rådhe her i Swerige, att the
måga samleds ii sinom gårdom haff:
ua, thenne samme roi rätt skal och så
ståå i köpstadom, och Roo thom som
vm herren ingesim och hans Riddara
och Swena äro.

B 167

Vesteråås Receß

Thenna ordinantian haffuer högborin.
Förste oss koning, konung Göstaff, Sue
riges Göttes och Wändes etc koning
med sitt elskeliga Rykesens Rådz sam-
tykkio J Suerige nogra nytteliga och
gagneliga saker stadgatt ther hwar
och een sig effter retta må
och bleff förenad J Vest-
erårs på Anno dni
1527.

Om Socknakyrckior

Biscoparna beföre sockna kyrkior thå the löse äro doch fra the före then med the klerker som obequemme äre som ära, Mändzslagar, drinkare, ell the som icke kunne eller wilia predica gudz ord, kan thå koninge nogon annan beskicka, som bequemmer är

B 167

thå haffui wold at drifftra thed obsequium
tagan aff, och behålle kyrkiona med the
som begraffwinar är,

Om Swaagh gälld

Ther Swaag geld äre, kan thå alfalle
wara, att leggia 2 gäl i ett, thet må
thz wel skee, dogh saa att ther med
icke nidlegges gudz ord, at thz icke ther
mindre predicat warder.

Om präbender,

Prälater, Canonici, prebender skole i:
ke forseres, med mindre konungen bleffr
attspord.

Om Biscoparnars Rentta,

Biscoper skole lata konungen ffaa regi:
stret, paa alles ther Rentta, ee huad thz
helst är, i affrad, Tiende, penningar, Sm:
öör, Jarn, Ee sidan skal konungen settia
them före huru myktt the haffua skole
ther aff, och huru myket the skole
giffua til Cronones besta, Samelun:
da skee och om kyrkiones och Cani:

:skarnes renta, på thz att konungen må fri:
:ma förslå, hwad hans deel thz affwa:
:rda kan effter handelen, som här nw
i Vesterås giordt är

Om Vppenbara skrifft.

Vppenbara Skrifft settias såå här effter
som här til dagx, och för penningar, som
tagas i inledning, thz gör konungens
rekenskap före.

Om Bann måls penninga.

För the penninga som plega bötas för bans
måål, thz gör konungen rekenskap
före, eller hans embetzman, och icke
wår biscopa, annars är thz alt förlått
til att bruka bann. För ringa saker
som här til dagx mykit skeedt är.

Om kirckio gångz penningha.

Brudha penninga, kirckio gångx penninga,
Lijkstool tagx effter kirckio balkin,
och icke the vtöffwer, och leggers bortt
thed seden, att noget tagx meer, än
som kirckio balken inne holler, —

Om giftemåls saker,

Om giftemåls saaker, handle biscoparnar som är, hvad rätt eghteskap är, effter gudz lag eller ey, och om otskilnat må skee emellan folck eller ey, faller ther nogon sakörer, ther göre konungenn räkenskap vraff,

Om presterna

Effther handlen inne holler, och konungenn sk: all taga allan sakörа, och icke biscopene. thå må presterna her effter ressalos fri: fölie samma sakörа som biscopena ple: ga handle om, och göra konungenn räk: inskap aff.

Om helgedags brith,

För helge dagx bruth tagi inga pendga, för thz att nogor arbetar om helge dagar i andene, i fiske leek. ey heller för thz. att han skiuter sig en fogel i skogen, dog förslaag, böte som wantt är,

Om prestans klagemål

Prester söke ting och stempno efft sins rätt, badt ffor kirkionis wägne och.

sina j wärdzlige saker, som är om iordaretter, slagxmål, köpslagan, och bör koningen som andre men, Doo som haffue klagemål til prest j andtliga saker som är, att han icke retteliga vppeholla thz preste embetid som honom tilhörer, so är, att han icke predicar gudz ord, Messar, döper barn, försumar Sockne budh, thz klagas och rettas för biskoparna,

Om slagxmåål,

Ther twee eller tree kiffuas, slåå huar annan wari icke mera thet ena j barm, sed the andra, effter hund haffuer såå wel then ena slåå fabunder som then andra, Vtan böte huar effter sinn Saak effter Land och Lagen,

Om tigge munckar.

Effter såå j Sannings finnes, att tigge Munckar, och Ståtar, fara kring om Landz med mykit bedrägerij och Lögn, therföre skole fogterne taga the wara på, och haffua äga äned thes, och munckar blifwa icke längre vthe i terminerandz än i 5 wikur, wid olofz messa tijdh om Somarenn, och 5 vikur om kindermesso tijdh om Vinterenn, och tagi breff aff fogtenn eller borgemestarenn, när han vtgår. och presentera sig honom när han igen kommer, och munckar som renta haffua gongit vthz vtt til att tiggia.

Om presta arff.

Och aff lägges then seden, at när prest döör att biscopen skole icke taga hans arff och ärchedeknar hans retta arffvinga til för: fång. Och icke giffua prest annorlunda testamente, än efftir Lagboken som andra dannemän.

Om fästa Qwinnor.

Hender thz såå, att feste man lägrar sins Lagfesta hustrw, eller piga, bote the intz för, efftir thz att then emellan är ett echteskap giord för gud, Och må han ey skilias wid henne. öffuergiffuer han henne, thå straffues efftir lagen.

Om teſtamete

Skal ecke nogot ſiukt folk twingas aff
preſterna til nogot teſtamente, emot thera
frij wilia.

Om ſacramenteth

Ingen vppeholle Sacramentet för nogo
om Påſkan eller annan tid om året, antingen
ſtor gäld eller annad. Vtan ſöke
kirkior och preſt hwar rät på ting och
ſtemno, ſom före berördt är.

Om koor Gyfte: B. 3. Cap.

För hoor, Conſkaltijt, ungſten kekerlingz Böcker 40. Cap.
bote konungen, och thy biſcope.

Om ſkola ſtughur

Skola läſas J Skola ſtugunar, effter thenna
dag, Euangelium, iblandh andra Exor.
effter thz nu är Chriſtna ſkola,

Om preſta wielſe,

Biſcoparne wige ingen til preſt, vtan then
ſom kan predica Gudz ord för folkett.-

B 167

Thenna ordinantia haffuer högboren för:
:ste och herre konung Gustaff, Sueriges
Göts och Wänds etc. konung med sitt
Rykesens rådz samtycke j Sueri:
Och sampt medh klerkerijt öffr
att rijkitt någre nyttiliga och
hagnelige saker stadgatt och
stadfest, ther hwar och een
sig effter retta må och
skall förenad j Vest:
;års etc. Anno dni
1528.

Om biscops sacköra.

Effter Veståårs handel nune hollen, och al sa:
kör hörer konungen til, och almogen be:
gynner fast vara oförnöge, ostyrige, och
icke vilia giffua thz vth, them sak:
öra som her til dagx warit haffuer
kallat biscops saköra, må och skole
Vore fogtar och tiffalandzmän acta
thz wppå, och klerkerijna som rätt, ära
sombliga att samme saker vttrychta j
ordinantian som j Veståårs giordes, och

meſt uttryckes the udi Lagbokenne, beſy:
nnerliga i kyrkio balken, doch effter
ſame kyrkio balck, icke finnes alſtin
och rätt, och alle ſteds i alle böker, ad
ther effter tecknande meſta parten aff the
biſkops ſaker ſom nogan ſkal fölgie
nu:—

Om echteſkaps ſacköra,

Effter biſkopens domer til att döma om ech:
teſkapett, faller the nogon ſaköra, tha
bära the ſonom lykaſt well, och göre
the ther konungenom redo före. ſette gunſt.
och biſtatte fogterna ſig ther intz med,

Om preſternas klagemål,

Preſt effter ordinantien ſöker och ſwarer
på tingh, och ſtemmor, ſåſom andra dan:
nes män, och böte teſligeſt konungen,
Dogh om the ſaaker ſom ten embete
kreffter uppå, och ſtå ten Qwinfolk
ſwara och böte biſkope. och biſkoper
göre teſligiſt konungenom redo eller
gunſt före,

Biſcopz ſaköra kallas

Alla andra Saköra, ſom i Lagbokenn eller effter ordinatian kallas biſcops ſak, them bäre konungx fogte eller forlenings man vp, och kalles icke länger biſcops Sak, Vtann räknas tilhopa med konungs ſaakena, och böte icke vtan vnder ett herſkap, Och följer nu nogra vpräknade aff Samme ſaker, fogtomme och ſtällningxmannom til rättelſe,

Om helgedagz bruth,

Ändoch hvar dag är förbudit att göra illa, är likväl icke oſkäl att mann böte mer, än thz man bryt om helga daga än om andra dagar, huilken man vppſöker, aff andra gerning, mycket meer aff ondha gerningh.

Om helgedagz arbethe,

För thz man arbeter om helge daga, bötes intz före, Vtan the förſummes med att höra gudz helga ordh och Meſſann.

B 167

Om Ståtarã,

Fogta tagh wara wppå Stotare och tiggia.
el som gåå kring om Landz, och vlsted.
ra then icke gåå och Tinga.

Om Munckar,

Munkar som Läntse haffua vlstredis icke
til att tiggia, the tagi fogten wara
wppå tigge munkar, hädies icke wthe
wara aff, Clöster til at tiggia. lenger
end 5 wikn om Somaren, och 5.
Vikur om Vintern, the tagi fogterna
waara wppå, och set wppå thm breff
som the skulle haffua, när the vtgong
ne äre, som ordinatian thz skirkeliga
noog wttrijcker, annars tagi fogterna
hwad som the forsamblad haffua,

Om fästa quinnor,

Them som Lagrar sin fästo Quinno
böte the intz före. efter thz är hans
rätta hustru, men gifftz han henne
wtöffter wari, Saak ther före, lika
som han ginge fran then, som hann
wore wigd wid, ←

Om Sacramentedh

Fogten stedes icke til. att nogon tvängas ifra Sacramentet, ther sig för att gudeligh forbettra vil, ehvad thz är om påscha eller annen tidh.

Om Lönskaleghe

För Lönskalegh bötes icke biscope, utan konunge; för hoor bötes konunge allena, och ligges bode konunges saack och biscops sack tilhopa, att hoor bliffuer teste större.

Om ketterij

För ketterij, med Modh, Syst, stiuffmod, nymodna och dottra, med 4 syskon, och sodant the gud budit haffuer är eldz saakes effter stadgan, Skal bötas och lyff lösas, thå skal bötas konunge, och ty biscope.

Om frendsemio spielldh

Frändsemio spielldh, som är i tredie och fiärde leed, bötes såsom för Lögmåles saaker. Dogh konunge och ty biscope.

B 167

Om kÿrckio frÿdh.

Then ſom welliga tager noghot vtaff kir:
:kio eller kirkiogård, ſom ſitt haffr
flÿtt ffőr frÿd ſkuld, eller then ann:
:ars noghon ſlåår, tha böte then konin:
:gen för frÿdz brÿth, thz är ÿdzöld
och förnöye proſten i Herad för ſitt
omack, och han faar ſitt och ſkärer
kirkiogården om han oſkär blifftr.

Om tidelagh medh fää

Then ſom haffr otrengz med oſkäligh krea:
:ture tages han til nod, thå ſåſom
ſig med konungenom och ikki med biſ:
:kopenom, Samlunda och then ſom enoz
andro ſådant wyter, och böte konunge
och ikke biſkope.

Om kirckiones olydno,

Then ſom olÿdig är kirkione, thz är the
ſom är wtt ſatt aff kirkio eller bann:
lyſter, och går doch likwäl in. och
art thz intz, böte konunge och tij biſko:
:pe. Så och the ſom giört i kirkio ſåår
blånad, blodwite ell tuffſnerij inne dod.
böte konunge och tij biſkope.

Om oretta bannlysningh

Prester som med oretta sett utaff kirkio eller bannlyser, böte biskope som i ki:
: rkiobalken stoo staar.

Om owickt lyck

Owickt Lyck föres saaklöst til kirkio ehuad kirkiobalken ther om seger, och om största delen aff församnnda saaköra, seer Lagboken att biskopen skal then saka, men nu efft att be-
kennat är, at konungen skal haffua so-
nom, behöffer ma icke i then mottan affta Lagbooken. —

B 167

+ 9.

Nyköpings Receſs

Thenne efftherſcriffne articler haffuer Hög-borne förſte och Herre konung, Konungh Gustaff Swerigs Göthes och Wände konung medh ſitt Elſkeliga Rikeſens ſamtyckio I Sweriges ſtirkad och ſtadg-att nogre nyttelige och gagneliga ſaker ther hwar och een aff wåre wndſåter ſigh effther retta må.

Om armbörſt och wapn.

Förſt att ingen dierffues til att bära arm-börſt, eller nogon wapen til tinge eller Rådſtugun kirkio eller gäſteboodh. Hwem thz gör effter thenne dagh, han haffue forbrutidt armbörſt och wapen, och gå xl ℳ för konungx forbudh. Wäl må han thz bära i wäga ſkal. effther björn, räff, och ikorne i Skogen ſoo thz annorlunda bär bote xl ℳ.

Om eeke ſkoogh

Hwilken ſom hugger eke ſkoogh annars mandz oloffuandz, böte 40 ℔ fför konungz doombrutt och målsägandenom effter Lagen,

Om ſkualta quernar

Om nÿ byggia ſqualta quernar, ſoo vppå them maal effter thenne dagh thå böte XL ℔ fför konungz doombrutt.

Om gårda ſkadzla

Om gårda ſkadzla är, kan thå fåå ſe effter minta hws hußbondans goda vilia och ſedan fåå ſittia qwarr i 7 år och thet 7de året ſtyr vp vid pina XL ℔.

Om Herredz höffdinga heſta

Skall holles öffuer alt rÿkett Herredz höffdinga 2 heſtar hwart åår, ſoo ſom dierffues til att vtdriffua them thå böte XL ℔ för konungz förbud.

Om ſaaköres bruth

Jnga bönd, frelſismän, eller Ländzmen dierffues att vpbära Saaköre brutt eller pendingar effter thenne dag wijd ſine XL ℳ för konungs forbud.

Om Herredzhöffdinga tienſt.

Hoo ſom dierffues att taga eller mire med ſig fölia Heredz höffdinga tienſt Jaſkᵃ forbrutid XL ℳ.

Om dråpmål aff ſkått.

Hoo ſom dierffues ſkiuta annen i hiel han ſkal blifflua landzflychtig och aldrig ffaa frijd i Rijkett.

Om hwſa ſälningh

Jngen dierffues att Sälie huſen vtt aff the iord ſom the äre bygde vppå hoo thz gör, tho bote XL ℳ.

Thenna förſcriffna articler worde beſlutne i Suante Stenſons bröllop J Nykö-
ping aa ſte Sigffridi dag, år
1537.

B 167

B 167 - 252r

B 167

B 167 - 253r

B 167

Kongl: M:ttz Gårdzretth

+ l

Wij Gustaff medh gudz nådhe, Sweriges
Götis och Wendes ꝛc konungh. Göre witterligitt,
att opå thett iblandh wåre hoffsindar, hoffiunker,
Skytter och theres tienare, itt gott Christeligitt rege=
mentte, äre, tucht, redelighett, fridh och endrecht, Somd=
haffue bestedes vppwäxa, och förmeras må, och skall
gudz förtörnelse, öffuerflödighett, och annatt obeskede=
lighett affskaffas, och tilbake bliffue, haffue
vij kärteligen latitt förfå några punkter och
artikler, Ther hwilke förskriffne wåre hofftienar,
vdi fodringen och elliest ther the vdi bångelige beski=
kede bliffue sigh effterrätte och holle skulle, Som
the hereffter vttrijkeligen beskriffne och författe
äro, Desligest opå wåre Slått och gårdar –
Bidandes förtensthulls och förmanandes, alle wåre

hoffthienar, ee hwilke the helst äre Inlenske eller vtt-
lenske, fattige eller rike, atti alleles holle och skicke
eder effter thesse samme artikler, Så framt i wille
vndwike wår ogunst, och icke falle udi thett
straff som udi samme artikler vttrychte äre,
Ther hwar och en må wetha taga sigh wara före,

1. Först och fremst, Skall wår fodmarsk, medt
alle wåre hoffsinder, Skytter och theres tienar,
Jsligest wåre fogter och befalningsmen, på wåre
Slått och gårdar, och alle andre wåre tienare,
fructe gudh, och haffua hanom och hans helge
budh före ögonen, och altidh gerna höra hans helige
ordh, synnerligen om Sönnedagher, och andre
beqwemlige tiider om årett, och altid skicke och
holle sigh som Christeligitt folck bör att göre,

2. Ther nest så skole och alle, och hwar för sigh,
fly all gudz förtörnelse, och synnerligha the
swåra eder, om gudz saar, dödh och pine, som

(thy wärr) myckitt ibland hopen brukas pleger,
Efter och alle äre plichtige att loffwe prise och 3
ähre gudz helige nampn, och icke wanhedratt,

Thå skall och hwar och en haffwe ärligh och tuchtig
handell, swar och tall, medh hwar annan, ee hwar
the helst äre, och fly för offwerfledighett och
dryckery, widh straff, eller som bruken äro till,
att ligge en natt twå eller lenger widh kisthann
eller tornith widh wattn och brödh,

Ytterligen skole och alle förstrickne wåre tienare,
wåre oss, wår gunstelighz herskaffter, och wårtt 4
rike Swerige, hulle, trogne, rettrådige, hörige
och lydige, och altid troligen fordre och fremie wårtt
och rikesens bestha, nytte och gagn, skade, och för
derff, wdi tidh förekoma, wärria och affwenda,
som the willia göra theres eedh och äre skyllest medh,
hwilke the oss förwante och förbundne äre,

Thå skole och alle wåre hoffttienare och Skytther 5

B 167

Edle och oedle, wåre, wår Fodermarsk pao wåre wegnar, och andre wåre beffalningzmen pao slott och gårderne, i Swerige och lydige, närwarande och frånwarande, och hwartt han them pao wårtt och Rickesens besta effter wår beffalning natt eller dagh, till landz eller watn, bruke eller skicke will, anthen udi ere måtto eller andre,

Ther till skole the sigh wällwilligen och troligen bruke och befinna latha, udi thers ähra och redligheett tilgörandes, Så att, ehwar han förreser eller afflägger i fodring eller till baugeleger, Ther skole the bliffue och lathe sigh nöije medtt, hwad deell wåre fougter och beffalningzmen, eller bönder, effter tilbörligt och skäligh wise haffwe them giffwitt, och hwilken sigh oskäligen eller så öffwerflödeligen meth matt eller drijck, eller att han ther öffwer (med tughtt att seija) pisse eller göre orichtt i gode senger, rötandes och fördärffwandes therꝛ kleder, Then samme skall och ind watn och brödh i kistan eller tornett tilbörligen straffatt bliffwe, That skall och ingen leggie sigh i fodringen udi matt leger, ann tith som fodermarsken honom lagtt och förenatt haffuer, för bettre öll, matt, eller herberge skuldh, och ther medtt förleggie them som bettre öll och mattz tillredtt haffuer, Vthan huar och en nuther sina bijrko, och bliffuer ther han lagd är, Vidh strafft, sex dagar udi torn eller kistan vidh wan och brödh och ändogh underleggie bonden, thett han hos honom förtärtt haffuer, Vthan så skedtt wäre, att bonden haffuer honom frijwilligh budett, 6

Huilke sigh udi Rotenskap ell annars förbinde, fyre, sex eller flere, emott oss, wår Fodermarsk, Kyökemest, Stalmester eller andre wåre foghter eller embetzmen, på slätter och gårdhe, eller then wår ordning udhi hvad saker thett helst ske kunne, som oss och wårtt rike till någon skada eller fördärff koma kan, ett och att igenom sådana förbindning ett och rotenskap någon åwerkan eller wåldzgerning anthen på them inbyrdes eller andre wåre vndsåther otilbörlighen skedde, eller och att wår rätt ther igeno minskad 7

B 167

eller förkrencktt bliffuer, eller och att ther igenom
någon olydnatt eller skalkhett stichtt bliffuer,
hwilken sigh sådantt understår giöre dierffwes,
actes för en förrädare, och straffes till halsen,
vtan han hiärtelighen niuther wår nådhe. †

8. Hwilken som rymer iffrå hopen, när man drager for
fienden, eller elliest undan döll sigh, ther han och
andre godhe karle bör wara uthi markan, och tilhielpe
nederliggie wåre och rigsens fiender, then same actes
till förrädare, och straffes till halsen vthan nådher.

9. Thet skall och ingen försumme sin wachtt, ther till
han natt eller dagh förordnett bliffuer, widh liffz
straff. Skole och alle ee hwar the äre, natt eller
dagh haffue godh acht och tilsiun medh lius och eldh,
Så att ther icke någor skada vtaff komer, widh
straff, att vedergelle skadan, eller han ther icke rådh
haffuer till, böthe medh halsen, vthan nådher.

10. Så skall och ingen fattigh eller rijk fördriste,
att förbinde sigh anthen i bångelage, fodringen,

eller annarstedes till landz eller watn, på wåre
fogter, Landzmer, Rittare, Redzsuenner, vnder-
fogter, Källarsuenner, eller andre som på wåre

sigh warda, eller theris förwarskap, hwilken ther medh
beslagen warder, ware sigh wåre egne tienar, adelens,
fogternes eller andre gode mens tienar, haffuer förwär-
katt halsen,

Skall och ingen Herreman eller andre dierffuas att drage 13
iffrå hopen, eller aff sitt lägerställe, antten till gestebudh,
eller annarstedz på theris eghitt ärende, meth mindre,
thett skeer meth feltmarskens, eller andres, som på

eller förkrenckt bliffuer, eller och att ther igenom någon olydnatt eller i skalckhet styrckt bliffuer,
Hwilken sigh sådant vnderstår giöre dierffuis,

H

11 Då skall och ingen Kongz eller riks fördnisthe sigh, att förbinda vthöffter eller förgripa sigh emott wår hoffmarsk, kiöckmester, Stalmester, eller andre wåre fogta och beffalingzmän, vtan hwad som then ene haffuer then andra till att tala, thett skee medh rätthen, vid lijffz straff,

straff, Skole och alle, ee hwar the äre, natt eller dagh haffue godh acht och tilsyn medh liws och eldh, Då att ther ickie någon skada vtaff kommer, vid straff att vedergelle skadan, eller han ther ickie rå haffuer till, bötte medh halsen, vthan nådher,

10 Då skall och ingen Kongz eller riks fördnisthe, att förbinde sigh anthen i bångeloge, födringen,

eller annarstedes till landz eller wattn, paa wåre fogter, Landzme, Rittare, Ridesuenner, Vnderfogter, kellarsuenner, eller andre som paa wåre wegna befalningh haffua, till någon öffuerflödighett eller omattelighett medh matt eller drijck, medh liffs straff,

H

Skall och ingen vnderstå sigh, att nöghe till prester bårgare eller bönder, att tringe sigh skiutzhest, till att fardas kringh om landett medh, paa theres egne kårst och drander, begäpandes och skiutandes sigh paa oss eller wårtt Ridderskap, fogter eller fram thet helst wara kan, then the icke tilhöre, Ther medh lingades sigh Matt, öll, eller fördanskap, hwilken ther medtt beslagen warder, ware sigh wåre egne tienar, adelens fogternes eller andre gode mens tienar, haffue förwärkatt halsen, 12

Skall och ingen Herrema eller andre dierffuas att drage iffrå hopen, eller aff sitt bårgelage, anthen till gestebudh, eller annarstedz paa theres egitt wochandt, medh mindre thett skeer medh fodermarskens, eller andre, som paa 13

Wåre wegnā befalnīgen haffua, förloff och samtÿcke,
widh straff, att ligge otto dagar i tornett widh watn
och brödh,

14 Ingen skall och heller fördriste sigh sielff, att liggie
sigh vtaff för wår fodring eller landridtt, medh
mindre han vtaff en vthskickatt fodermarsk, eller then
i hans stadh satt är, eller andre som på wåre
wegna befallningen haffue, afflagd bliffuer, widh
straff som för annatt tiufferij.

15 Ingen skall och dristigs att haffue några hoffklippar
eller oskickelige hestar medh sigh i fodringen, och
taga på them antingen höö eller korn, medh hwilke the
ikke kunne göra oss och Cronone tienist medh, hwilken
thett gör, haffue förwerkatt klipparen, och ther till
betala bonden födett och kornett vthan nådher,

16 Hwilken som fördrister sigh att bårtdraga aff
wåre slått eller gårdar, öll, brödh, eller annan
fetalia, medh mindre thett skeer, medh minne och
witskap, som på wåre wegna befallningen
haffue på slåthen eller gårdene, och han får
ther vtoffuer någon skada, dogh haffue thett för

ingen att klagha, Är thett och högre ähn till halff
marck, straffes som för annatt tiufsnadtt

Ingen dierffwes och gesthe någre Prestemen, Bårgare
eller bönder, eller andre, medh mindre han effter tidzens 17
legligheett i landett betalar och förnöger them han gester
hoos, att han till fridz steller wänder, medh mindre
såå skeer, att han utaff fodermarskalk, eller andre
som wåår befalningh haffue, bliffuer afflagdt, för
wåår rätte fodringh eller landsdtt, eller han utaff
bonden, eller bårgaren haffuer till gest bedan wore,
widh liffs straff,

Ingen skall heller någre wåre undersåter i städerna
eller påå byggdene wollgesta, ty heller therés hustrur, 18
Quinsfolck, eller hion, wåldh eller oskäll göra, widh
liffs straff uthan nådher,

Ingen fördriste sigh heller upbära flere penninga aff
wåår Cammar, ähn som han haffuer wåår be- 19
falningh påå, och haffuer hestar, Rustningar, och
harnisk till, widh liffz straff,

Ingen dierffwes heller att förbyte sine hestar, eller
annan Rustningh, medh hwilke han pliktigh är, att 20

göre oss och Cronones tienist, och ännamar elder och
penningar opå, ey heller tage sigh udi Wapn sinn
eller tienst, hestar och rustningar till lands, vidh lifs
straff, och then som sådant vtlånter skij wår gunsth,
och reknas för en minne man,

21 Item ther som någre trätter ella oenighett iblandh
wåre hofftiänare i fodringen, läjerlage, eller på
wåre slått och gårdar sigh tilldrage, udi hvad som
helst saker thett ske kan, dogh skall efter sakenes
läglighet och wightighett, ther till nempnes tolff
eller fyra och tiughu the förståndigiste hoffman,
som udi slike saker ouilde äre, The samma skole
efter theres besta samuett och förstånd sådane
saker ransaka, förhöra, och döma, såsom the wille
och kunne wara tillsvars medtt, både för gudh och
menniskior,

22 The som udi Nempdene sattha bliffue, skola tilfförenne
theras edh, hwar för sigh på gudh och hans helige
edh, att the döme rätt, och icke orätt, i the saker som
för them i rätthen koma

23 Och alle saker the ransake eller döme wille, skole

B 167 - 259r

effter som saken är mychtigh till, medh twå, fyre, eller sex sworne witne förhöras och ransakas, och efterdömas. och the som sådane witnesbyrd giöra skulle, skole hwar för sigh synnerlighen swäria, som her effter står.

1 Jagh N. Bedher migh så gudh tilhielp i hans helga ordh, att thet och iagh nu swär, skall wara rätther och icke wränger.

2 Annan Artickell, att alt thett goda gudh skop i himell och på iordhen, och alt thett goda som badhe i gamla och nyia Testamentett vttrijchtt är, kome mij aldrig till godo, hwarken till liff eller siäll, om iagh thenne edhen orätteligen swäär. 24

3 Tridie Artickell, att alt thett goda som giort är, eller göras kan udi all wärlden, och alt thett goda iag nu öfher, eller her effter görandes worder, både löst och fast, kome mij eller mine arffuingar aldrig tillgodo, glädi eller gagn, till liff eller siäll, om iagh thenne edhen orättlighen swär.

Och hwilkin som swär sigh meen, och bliffwer ther 25 laghligha tilwunnen, bliffuer achtatt och hollen som en meenedigh och trolöß skalk och bosuicht, och bliffuer aldrigh mer wittnisföre, eller betrodd, att sittie j nogon rätth eller nempdh.

26. Wår fodermarsk, Ridmester, Stalmester, och andre befalningzmän på Slotet och gårdene, The skole och så förplichtige wära, att holle bårgstempore medtt wårtt hoffolck, hwad heller the äre udi fodringen eller bårgelaghe, hwaris otto eller fiorton dagar till thett lengste, widh Wår ogunsth

27. Ther som någre gerning skeer, medh dödzslagh, wåldzwercke, eller andre oloffliga gerningar, dog skall ingen dierffuas till vndstinge eller hemelige fördölie slike misdeder, som offta ske pleger, hwilken ther till medh skälighe wittne lagwunnen wardher, att han then rätte banemannen, eller misdedar, aff wägen hielper eller fördoll, stande samma rätth som then annan förbrutt haffuer, medh mindre han sådelis åminnandes wardher Wåre nåder,

Hwar och så skeer, att wår fodermarsk, Ridt-mestere eller Stalmester, seer igenom fingren eller wittligen tilstädher, att wår hoffsinnere, hoffiunckar, Skytt och theres tienar, wtöffuer thenne wår Ordningh trädandes eller förgripandes warder, och samme wår fodmarsk ikke efft thesse förnempde wåre artikler och gårdzrättens lydelse ther wtöffuer straffandes warder, Tha skall han som thett giör, ifallen och actatt warda slike som then sin Herra och Konungs bref och willie förachtar, otroligen mishar, och therföre straffas slike som en slik man tilhörer. 28

Till thett sidste, Så skole och alle andre saker och ärander som förefalla och sigh tildraga kunne, anthen emillan för^c wåre hoffsindar, hoffiunckar, Skytther och theres tienar inbyrdes ette, och emillan för^{de} wåre tienare bestin underssåther her i Rikitt, Prestemen, Borger, eller bönder, och udi thesse artikler udi Vttrychte äre, Alle sådanne saker och ärander 29

skulle rättas och dömas, effter gårdzrätthen, och the
saker och ärander som udi gårdzrätten icke uttryckte
äre, i the sama skulle rättas och dömas effter
Swerigis beskriffnä lagh, Dog wille wij her
medh förwndett haffwe och oss förbeholdit haffue,
Att ingen liffz saker skulle mz straffett pinligen
fulfölias eller rättas, medh mindre the tilförenne
medh alle theres umstander, och skrifftelighs författade
wardet haffwe oss tilkenne giffuitt waritt,
och wåre fodermarske eller förwndett befalningz,
medh gena sådane saker och ärander wåår bettre,
kunde wilie och befalningh i then mattan åffter
komitt haffue, Ther hwar och en sigh, skicke
måå och skall, Och om Wij framdelis udi
thetta artikels effter, någre artikler förbettre eller
någott tillegger wille, Dog skall thett alltid
stå oss fritt och öppett för, Och tess till
ytermere wisso, och bettre förwaringh, Att wij
desse artikler så beleffwitt, stadfest, och samtyckt,

haffue lathe wij witterligen trycke wårth
Secreth her nedan för · Som giffuitt och scriffuit
är J wår Stadh Vpsala. —
5 Martij Anno etc

1544.

B 167

+ f

Om Knechter.

Wij Göstaff medh gudz nådhe Swerigis och
Göt:, Wend: etc. konungh. Göre witterligitt
att wppå thet ibland wåre knechter, Swe-
nske, Danske, tydske, eller frijske, som
nu her j wårt rijke äro eller nest tidher
kommande wardhe. ändoch E. Christelig och
ärligh, och wprichtig Regemente hållas.
handhaffues, förmeres, och beskyddes
må, och skal gudz förtörnelse, thet swäria
id, och annat ondt affskaffues, och tilba-
ka bliffua. Haffue wij latid tilsa-
mans draga nogre puncter och artikler,
effter huilcke samme wårt krigzfolck
j städer heller påå Bygden, hooss Slott
eller Bond ther the förlagde äro, sigh
holle och skicke skole, Buudandes och
beffalandes för thet skuld i alle för-
nempde knechter, e huar i förlagde
warde, och j ed effter desse samme
artikler holle och skicke willer påå.

sampt j the stycken, effter samme artickels lydelse icke skal wille bliffue the hwar och een sigh effter rätta och skicka måå,

Först såå skole och alle, och hwar och een wåre tiensther aff hwad nation the hälst äro, Swenske, Danske, tydske, finske. ware oss och wåre unge arff herrer, och wårt Ryke Swerige, hulle trogne. redebodige hörige, lydige. och altid willige, fordra och främia, wårt, och wårt Rykes och trogne undersåters bästa, nytta och gagn skada och fordärff i tijd förekoma, förwärna, och affwenda, och hwad som wij genom wår tilsatte befalningsmän med them skaffa. binda eller bestallaning wände thz samma. sampt och besynnerlig utan all genseyelse, som the trogne tienare och undersåther, antingen till Land eller watn, i skogen på berg och daler, innan Lands och utan i friedlige eller ofriedlige, tijd sig emott alle wore widsakare och fiender och ellierst

effter vod och sakenes nödtorffter sig wälmil:
iogen i alle motta bruka låta wid the
plicht the oss som theres rätte herre och ko:
nung, och wår unge herskaffter och
wår Cronor naturligen, och genom then
Swornne edh förwante, och förbundne äro
och ingen församling holle lönliga eller
oppenbarliga, utan wårs beffalnings
männz, wilia och tillåtelse, wid lijffz str:
:aff. utan alla nåd,
Ther nest och för alt skola alle christne
och Prest besynnerligh fly al gudz lastri:
:ng och försmälse. mz ord och gerningar.
Vtan främsta, och tacka gudh för ögom
om Sundagarne och andre beqwemliga
tijd, att höre gudz helga ord. som Cri:
:stit folck, mz rätte bör sigh holle och
skicke. wid wåra strengia nepst och
wredhe.
Til the tridie skole alle. och Präster besynn:
ligen se thill sigh wåd saker helst
til draga kunna i thwarie tid, fremlie:

B 167

frijdlige eller ofrijdlige efter wårt Krijgx
brukk, artt, och legenhz. Hwar i sundhz.
med thz undhold. Hwariom tilsagt är
tilbörligen sigh att nöije låtta. Hwilke
sind eller flere emott Heller ellies
til mytterij. oförsamhz, eller noger samk
Rotterij ser emott oss, eller befallningzmän.
J nogon motta mz ord eller gerningar,
hemligh eller oppenbarligen göre. eller
wårsark offtnamd warde, ther mz wår
rett och ordning förkrenckia, och andre
til sodane, eller andre oss moger styrckte.
och tröstredhe blifwa, willie wij, utan
alla nåd. som itt wyhooft til wort
och wort rijkes förderfft, som en förredare
til lijfftnuedt straffadhe blifwa.

Til thz fiende. Hwilken som rymer ifro
hoopen, när man drager för fiend. eller
ellies undandrager sig. ther han soss
annad gott folck bör wara i marken.
och uthielpa, att nid leggia wore och
rijkesens fiend. Then same holles til
een förredare, och straffes til halsen.

vtan nådher, —

Til thet ~~fempte~~. thet skal och ingen försumma
sin wacht, the han til natt eller dag för
ordineret bliffwer, wid högsta straff, Ekker.
och såå alle hwar the äre, natt eller
dag. haffua godh acht och til sijn
med liws och eeld. att ther ecke nogo
skada wtoff komb, wijd straff, att
widgella skadan, eller the the ecke til
råd haffwer, böte med halsen vtan nåd. —

Thet sette. skulle hwar och en sin fulle
wärie allstädz, och färdige haffua. och
ingen then andre på rustning sin wer,
til Låna. ty heller then händer ecke. förse;
;ttra, eller Bort sellia. skal och, ingen
heller med försälie. bortra. wpkene.
borga. eller förslösa äff hans Lön
til betalningen sig före skickia kan.
til högsta straff.

Til thet Siunde, skal och hwar och een.
the han i borgeleije eller annorstedz til
Landh eller Watn för ordineret bliffwer

effter skälige wijse, och lägenhetz mz maatt.
och drick, sigh nöije låte. Her vtöffuer
antingen wåre befalningzmän, proffiantt
mestare. Skaffnar, kellersuener. baa:
gare, [illegible], och bönnd i nogen motte til
öffuerflöddigheetz eller omettelighetz tränge them
eller nogons theres hiönn öffuerfalla.
eller nogon skada tilfoge, Och ingen
derefftir nogonstädz draga tädhan.
hand i borgleyre, ell elliest förordnett
och inlagdt är, Vtan wor befalningz
männs tillåtelsse. Dogh skå hwar
nogo effter nödtårffthed, nogon wägh
draga, Wele wij ingalledh wår vndsåt
medh öffuerlig förtring, ell nogre skiutz
resor. förtingard haffua. wid lyffz stra:
aff, Hwad som helst kinsterne påå
wor resse staadt är, skal ingen draga
iffrå hoopen eller tedhan han ordnett
bliffuen, Och ingen derefftest sigh nogon
wege hellst iffro hoopen aff läggia.
eller förere, Vtan han vtaff befal.

biffalningxmandzens wijtskap och tillåtelse och hwar skytte, och knechter nu hwar annen, på tucht eller Lägers åra, skal thet ene partt och nation, medh them annan sigh wel fördraga, och hwar annan effther tilbörlighz och Lägerrett wndwike.

Til thet ottonde. skal och ingen på oss. wort Råds, och biffalningxmän, noget obeqwe:;melige, eller otilbörlige ord kastha, el:;ler och sådant aff androm höra, och fförtälie, wid lyffz straff. Ey heller skal nogon vtan skiel och bewis then annan medh skämske, elr nogons åra antasta, heller ellies vtugen nappn ka:;lla eller obequemeligen om gäldmana. wijdh plicht, att liggia i tornet, iärn starken, eller kistan een Månad widh watn och brödh.

Thil thet Nionde, hwilken then andra offörnärnde, och nu fördeel, slåår, för:raskar eller öffwerfaller, eller partisk.

frijdtagen, eller nogon annan sigh öffuer then
andra förbindt eller loffwer. skal effthe
sakens wightigheet och ret hans ärkennel-
se. sodant til lyff med straffat bli-
ffwa, som är mz stupning, eller last för-
biudne wara skulle. Och hwilken bli-
ner slaggmål i drukenskap, eller
elliest. skamfärd, eller lamkastet wor-
dt, then skall så lenge han offärdig
är i wår bestallning förholden warda,
Til thz tiionde, hwar wij, och aff wår:
sack bittalandhen til krigsfolket icke
altid saa när, och i tidh. wijd hande
laffwa kunne, skole krigsfolket för
thime eller noget andet orsaker nigh
undantagne nogon tienst en stads.
eller icke annen aff slå. förfunna el-
ler genstenige befundne warda. ty-
Jelle, hette utan för låff och passe.
bord nogon stads drager eller förlöper
wijd Tijffs straff, thz skal ich ingen

Löpa, eller fåra aff sitt bårgeleije, the
han Sooss Prester, bönd, bårgare för-
tagd är til gest, til thet andra, eller
och taga penningar ffor sitt borgeleije.
och sedan gesta bönd, heller andra,
ucke heller löpa aff borgeleijerne. the
the förlagde äre effther then penninx lön
heller annan, ne under the forne bliffå
förtrygannes the igenom thet intrijge må.
there the draga. aff och til i Landz, ucke
heller ulstedies att the tassa nogre
kånor hoos sig i borgeleijen utan fö-
indgmastens til Låfelse. Och the nogon
i borgeleijen ligger eller annorstädz
nid, olust, plemment, kåtor, eller
nogra sånda ofwerstan, anwätte eller
begynna Wid straff, att sechtas. J
järnedt, eller stocken en Månad vid
watn och Bröd. =
Thil thet Ellofte, skole och alle ander
saker, med dödzslag, wåld tärkt
wåldzwerker, truffnat, röfferij. och

andre ordningar vthi desse articklar icke
författadt, thuru som helst the före
falla kunne, effter gårdz rätten, och
huilcke icke i gårdz retten vttryckte
äre, effter Sueriges beskreffne Lag.
och sunde skeel. och Vitnen. rettes och
Dömes, och alle sampt och synnerli-
gen, såå wel, som wåre befaln-
ingzmän, knecht, heller alle andre ordi-
ningzmän, silfwe. Säghte och antaste
thil rette them heller ten sak. Huari-
kom mz råd eller dåd wandstinge,
fördöler, ell aff wägen hielpa. Vidko-
mmer nogo misgerningzma her öffwer
eller hans ordning, igen nogon icke j
tidh tilkenne giffwes. Tho skal then
som sådant gör i the misdåderes
stad. Vtan alle nod straffad bliffwi
Och hwad som helst förnimstige sa-
ker emilla wåre knechter eller andra
tildrages kunne welie wij i alle
wäge the til rettet. för hwars teri

beffalningzmen aff oss förordinerat, klagz saffu. Swilke snarom och trom. the öffwer, rett forskaffe och förhielpe. förplictige wara skulle wid wår ogunst.

Thil thz tolffte och sidzste, wille wij at offte alle saker, effter then wighteffz til nempde skole. 6. 12 eller 4, och 20 aff the forstondigeste i Socken. i sådane saker owäldige. Swilke elförende på gudz och hans helga ord the på bediad blifua skole. att the rett och ike orett döme wilie, som the för gudz och för os bekenne wand wille, och swilken som Swer sig ätt ligū om meen, och blifwr laghligen ther till wunnen. blifwe affsted och hollen som en meenedig Man och twoo Zöös för: vdend. gif blifwe aldrig meer vithnes föör, eller betrood. och sittia i nogo nempd Dog wille wij os ther med, förbeholtt haffua, att inge Föge lijffz saker.

skole medh straffet pynligen fulföljes, eftrettes, men jnnan the uthföremme med there umstånd, och skriffteligh författade uthinne oss eller i wore fron wara, wore öffwerste befalningzmen, ther utinnan göre och bestallningh ward, The wille wij aff idh alle sambtlig fulkommeligh haffue, och beståndigh haffa, wid wår strenge nepst, och ogunst, och om wij framdeles uthi the artikels breff nogre artikler forbettre, förnye, forwandle, affskaffe, eller til leggie wille, tho skal the altid effter leylighetenn ståå oss frijt och öpet före. Och tess til yttermere wisso och bettre forwaring, att wij thesse artikler så beleffnad, stadfest och samtyckt haffue, Late wij witterligen trycka wort Secret, ther nedan före, som giffwit och skriffwit är på wort kongelige slått Stocholm. then 13 Ja.

B 167 - 268r

Januarij Anno 1545

B 167

B 167 - 269r

B 167

Contrarietates Noui et antiqui Legistriorum

I Konungz Balkenn.

Nyä Lagen föllier 11 Lagmandz dömr,
Thn gamble föller 9 Capit. 2°
Thn gamble föller alla domare. Ca:
40.
Nya Lagen föller hvar som gör sig til
målsägande, vtan som lagen seger, böte
3 ℳ. thn gamble föller 40 ℳ Ca: 29.

I erffwa balken

Nya Lagenn, barna barnn, erffua, thn
gamble alt til 5te man.

I iorda balckenn

Nya lagen, Landbon skal ok styja
iord för midfasto Gamble föller för
Eriksmesso Ca: 21.

Byggninga balkin,

Nya Lagen. om Valborgxmessa skole
alle gorda gilla wara. Gamble lagen

om Helga torsdag Ca: 9.

Nya lagen, om Swijn köpa skog emillan. äganden skal tilsäyas 3 resor förr än han böter. Gamble lagen att han skal böta skadan strax thå thet är skedt, än thå Swijn äganden är intet förr til sagt, Cap. 13.

Gambla lagen holler werfield skal wara 30 aln på hwario slindz Cap. 13.

Nya lagen wari så mykit, warid hafft: 14

Nya lagen holler, hwar som spillnott eller synd hugger, böte 40 ₰.

Gamble lagen böte 3 ₰.

Nya lagen. spiller man fiske tollen. böte 3 ₰.

Gamble lagen holler 3 ₰ Cap. 24.

Nya lagen holler Häretz och Landz almenninga utskyller skulle utgiffwas in Tomosmessa. Gamble. lagen holler innan Fransissi,

Gamble lagen holler, bryter hest

sigh i broo böte 12 öre Nya lagen böte ät
med fierdings spylit han wärd war,
Nya Lagen. brinn kyrkia. böte åther
med 40 ℳ gamble lagen böte 2 ℳ: 35.
Nya lagen sollen brandstood och wara
½ span korn eller 4 penninga: Ca: 26.
Nya lagen sollen för främde Ek eller
boock som brinne med woda eld. 9
öre, gamble böte 2 ℳ Ca: 37.
Nya Lagen för 10 böte 10 ℳ, gamble
böte 12 ℳ roch Cap°.
Nya Lagen for 20 20 ℳ thij ward
thet boot minza, gamble Lagen för 20
40 ℳ,
Nya lagen. Slår man koo så att hon
gitt thij målkat böte ½ ℳ, gamble
Lagen 1 öre Cap: 44.
Nya Lagen. Hempt man humble vnnan
bartolomei böte 2 ℳ, gamble lagen
böte 12 öre. Cap. 46.

Köpmåla Balken,

Nya Lagen. Beller guldsmed flerd.

böte 40 mk. Gamble Lagen böte 6 mk Ca: 4.
Nya lagen. Sätter ma flerd böte 12
mar. Gamble lagen håller 3 mk Ca. 3.

Tingxmåla balken

Nya Lagen ward ma stämpd til tingx
han skal swara wed första tinge åå
3 öre.
Gamble lagen åå fierde tinge Ca: 12.
Om wed skeel mykit i gamble lagen
strax wedit vnd konungen Nya först
vnd Lagmann.
Om rettare ting skijl mykit ått, Men
then nya vttrycker mykit klarare
enn thed gambla, Cap: 40

I Eedzöres balken.

Nya Lagen söker ma hem ått andro vil
skada göra och gitt ey böte 40 mk.
Gamble Lagen bööt är med ringo
bööt Cap: 5.
Nya Lagenn bryta the döör. böte 40 mk.
och komma ingo dyli wird, gamble
Lagen, böte 3 mk Cap. 5.

Nÿa Lagen tager man Quinno mz wåldh
miste Hustrundz. gamble hafftᵃ förbru
tidh Erdgiort. Cap. 13.

Nÿa Lagen sett man för andro åå
kirkio wäg eller tingx wäg, och vil
skade göra och gör thy bott 6 mk, ga:
mble Lagen thå är bööt med ingo
bööt Cap: 13.

Hugger man åå klede armer 26 madz eller
wapn. och kommer thy bloodwite vtinna
bott 9 mk effter nÿa lagen Gamble
Lagen 3 mk Cap: 13.

Nÿa lagen hwar som Foller beltoga man
eller föd sidan hans Månada dag ära
wthe bote 3 mk. gamble lagen 40 mk
Cap: 28.

Nÿa Lagen hwar som rofftz vil en ½ mk
minste Hustrundz. gambla, 40 mk:
Damaleck skyl och i alla andra artikler
om , them gambla och the Nÿa
Cap: 41.

Högmåles balken,

Nya lagen. Dräper kåna, man eller barn sitt thä. skal hon brännas. Gamble lagen thä skal hon stenas, och all annor stedh the then nya säger att kona skal brännas, säger thet gamble lagen att hon skal stenas. Cap. 20.

Nya lagen. Hustru som röyer mordbrand och orkar ey skadan ut gälla innan 6 Månader, gambla Lagen inna 3 nästa Landsting: Cap: 14.

Dråpmåla balken

Nya lagen Rådzbana boot 6 M. målsäganes tenhark, Gambla 6 M til tre skeptio.

Nya Lagen för dulga drap, tager konung half boott, och half målsägande.

Gamble Lagen tagi konunger tvä luti och målsäganden tridiung. - Cap. 26 och 25.

Nya lagen sitt Järskap all gwar bott 3 M. gamble Lagen 3 öri, Cap: 30.

Nyja lagen hwar som dråpen ward, fonge skal han antwarda konungx fogten gambla konung och Länsmen Cap. 30.

Dråpmåla balken mz wådha

Nyja lagen gör nogon skada medgildra, åtte olyckio böte 40 ℳ Gambla 20 ℳ Cap. 4

Nyja Lagen får man skada i brunn böte 10 ℳ, gambla 4½ ℳ Cap. 26.

Nyja Lagen klifwer man up i trä bred och ffaar bana aff böte 10 ℳ gam:bla 4½ ℳ.

Båramåla medh wådha

Nyja Lagen gör man annan såran, såå att han ward krumpen eller lambre, böte för såred 6 ℳ och 9 ℳ för lytz. Gambla Lagen 3 ℳ för såred och 12 ~~Cap. 2~~ öre för lytedh Cap. 2

Nyja Lagen ffor tumel fing eller framan wristan 3 ℳ ffor såred, och 6 ℳ för lytz Gambla lagen holler 12 ör för

B 167

för Såret och 1½ öre för lytet.
Nÿa Lagen. meste fingret. 1½ öre Såret.
och 3 ₥ för lyte. gamble 6 öre Sårett
och 6 öre Lyte.
Nÿa Lagen För Litzle finger 9 öre.
lyte 1½ öre. gamble Lagen 3 ₥ Så:
;rett och 3 öre for lyte. eodem Capitle.

En lithen vttydning på noghor ordh som finnas i Lagbokens och äro icke nu i dagliga brukningh.

Konungz balken.

Ödh eller ödhe — Ödh eller ödhe, thz är egor, possessiones och kallas Vpsala ödhe, thz icke annad är än Vpsala egor, såå finnas och i gamble Sueriska böker. Hemelekes ödh för them boott arffgodertt som man skal haffva i hemel. vykett, flesth äro the beste eller yppest i landz

Tryggiar edh. — Tryggia edh är the edh, som konungen gör almogenom i landz, tryggia och sakra thz att han will holla them med lagh och rätt.

Grudh och gislan. — Grudh och gislan, thz är helgan frijdh och sekerheth,

Frögdh. — Frögdh thett är rychtte

Bärsa i konungz parkom. — Bersa i konungz parkom, iaga i konungz iachtt

Jäff„ — „Jäff thz är misstanck eller misstanckemål bru: kas och offtta iäffua i gamul breff fför bestuirfftta

Aff giffta balkenn.

Följe ellr hemfölgd, thz är thz giftt so Följd eller
med bruden aff gårde giffuind ward, hemfölghdh.

Hijskäfftde, heter thz barn som biltoger Hijskäffde.
är, thz är frijdlöös ma afflar medh
sine hustru,,

Karll och koning finnes offta i gambla Karll och
lagom, thz som målsegand ensak är, och koningh.
therföre seijes såå, thz aff äger, hwarkin
karl eller koning, hwarken häradt eller
koningh,

Natt och jämlongha, thz är natt och åår, såå Natt och
plegade årett kallas fordomdagx jämlongtt jämlongha.
til [illegible] thå årett framgångit war,
war natten så lång, som hon war thå
wendz skedde, thz ma handlet om.
och begynte såå årett kallas jämlongtt,

Aff iordha balken

Wädh, thz är panth, wed settia, thz är pat Wädh.
settia, Sängha köp kallas thz bonden
köper iord aff hustrune, eller hustrun.

aff bonden,

Aff Byggninga balken,

By ligger till iämfördt.

Bÿ ligger til iämföris, och retta Boolskifft, thå han ligger i laga lege, och hvar haffr så fått tompterna til som han äger thill, och then ligger närmer Soolenne so närmer skall liggia, och then firrmer Som firrmer böör liggia.

Jmäle
Vmäle

Jmäle och Vmäle, thz kallas imäle Som honom kan vetnas förfelt J hans Lott, och thz är vmäle som ikke vetnas i Lotthen.

Wödningh.

Wödning kallas then platz som åndakarlomen liggers til vtan alt och bythe til ens förbättring, Vinalag kallas the som haffua Segnatt til hopa,

Vinarlagh

Karnataffslett.

Karnataffslett, thz är barka köp, then må tagen barck til att göra brödh aff, och synes vara thz aff, att thz är rampt thil att ätha.

Aff Tingxmåla balken,

Dulsmål, thz kallas dulsmål, the svara: :men kan koma nij vid, effter thz the är ey skull vitne til, Vitnesmål the skull withne är till.

Dulsmåll

~~witnesmåll~~

Aff Eedzöris balken

Edzöre kallas J gamla lagböker. thet saak som bötes för falska eed, Men Ko:nungs edzöre är thz som the nogo gör emott konungs eed. the konungen haffwer swärit wppå. att han skall holle wid macht. then Brott nu bryta edzöre som the gör emott,

Edzöre

Vtla iffrå laga och til målom, thz är att Drifwa een iffrå sin rätt, att han ecke faar tala eller klaga sigh til rätta.

Vtla frå laga til målom

Aff högmålis balken,

Hwar skall Svärja sins lästom, thett synes vara, att hvar och een, i nempdenne sitt, skal swäria thär efft sins röst. att han haffwer sagt thz som effter

Sins lästom

sitt ytterste förstånd synes rätt wara,

Aff Dråpmåla balken,

Wigwaldz

Wigwald kallas thz then som slaar Jaffa stoot, thet then ward slagen ella dråppen, Och thet kallas i gamble wisor wegwid, som slagen ella dråpin är och såå är Wigwald såå myckit so slaagz walld.

Aff Såra balkom,

fanther

fanther, synes wara schenkbud ella paster som herramänd tienar.

Tiuffna balken,

Gårtiufft

Gårtiufft, är thet som tiffuans booskap stial, och synes thet foordomdags rättsliga haffua warit kallat gårtiuffnad som haffwer stulit booskapen uthe påå marken undan gudz lååse.

Agnabalker

Såsom thet kallas agna balker som fall kornit påå marken, ther bonden icke sielffwer kunne haffwa heem laas före, och ther före sades thz stielas undan gudz lååse. –

Och för thet skeled lagdes thet större wijte wid, ty then thet giorde, hade förwerkatt både lijff och Godz, Hulkit icke skedde medh annan tiufnat, thet reknas Hög:re som toogx på markenne, än the som toogs vndan boondans låås och nyklar, Dåå hiett thet icke retzlega gä:rdstiufwe, then som stal boskapen he:mma i husom, och haffde icke större förwerkatt meer än lijffwed, än thå nu fast annorledes til gåår,

Myjo och wärn, thet är slaag och vård ther en grip til wärn, — Myjo och wärn.

Vin och Vitne, wid al köp, skola wara vinn och Vitne, mäklar och vitne, Vind är mäklare, och Vinga är mäkla, ther aff kommer Vinköp, — Vijn och Vitne

Ledhen hiet thet, the en wil leeda sig nogott vttur Frendena. thet Han, Hando haffwer fånget, och illa fångit är, Leedz naffkal, kallas thet, the en grip til ledzum. och kan icke ledz sig iffrå. — Ledh.

Så finnas och många gambla
ord j gambla Lagböker så
wel wärde wågåd at the mätte
wara, berörde, i rettegångs
Saaker.

Skötsätu barn, kallas thz barn, som afflades, för en Quinno fästes, aff honom som barnet åtte. Skötsetu barn

Sänga Roon, kallas ther en gifft quinno gick och lagde sig vnder een gifft mann i hoor. Sengie rååu

Frest mark, kallas the tiden, then een hade til att försökia sitt köp uti, så att om ther fandz haffua någon brist för än frestmarken vthe waar, tha gick köpett tilbaka. Frestmark

Karls wäg, och Konungs wägh, kallas Konungs wägh och Prestz wägh. Karls wägs

Wtskiutz stoola, kallas them Qwinna som lag gifft war, hwilka bondan dreff bort och toog ena andra igen. Vtskiutzstola.

Vittra wydz ord, thz är gifftamasst eller gilla, ståår thz och stundom Vitzords.

för bewijs.

Dulga dråp — Dulga drap, är thå någon liggia slagen på markenne, och ingen wett banemanen så at thet är dulsmål uthi; och är dulga drap så mykit som dolit draap.

Byorgield — Byorgield, kallas thet som warit slätt mandråp, thet icke rådgiort, eller någon annan kom uthi med, the måheganän toog 40 ℔ och Konungen 13 ℔ och 8 örtugar, Herretz och såå mykitt,

Ogilt — Ogilt kallas thet som intz böttes före.

Wexelköp — Wexelköp thet är ot gongs köp, thet köpett går tilbaka och icke fernalas köpin,

Wårda — Wårda thet är ståå farande.

Lydh och lydningh — Lydh och lydning. thet är örlig och strijd och then hielp som Landz och konungenom til strydz kallas, lydnings laane, thett är strydz tinge,

Horstarka — Hoorstarka, kallas then Qvinna som

för hoor och sengra Loon skuld, miste, loc:
kar, oron, och näson

Wångra köp, kallas och thz köp, the
bonden och hustrun köpa fremmande
iord til sigh.

Skildarff, kallas thz arff, the arffwi:
nga wäro then döda när skylde.

Nidia arff, kallas frända arff, som
war vtt om syskene barnn.

Osiunes arff, kallas thz, the må icke
wiste, hwilken som fyrdmer eller för
död war såsom är om them ther alle
brinna inne, ell drunckna i ett vaak.

Adelkona, thz är rett ecta hustru, Dna.
domus, vel mat familias.

Drenboott, kallas then bruth, then sadarke
hans brutid sielff, och skulle likwell
böte ffor sins anars gerning, so offtha
hende, then sed böte for sin dräng, sin
oxa som skada giordt ell annat så:
dana.

Wangia köp

Skildarff

Nidia arff

Osiunes arf-

Adelkona

Drenbooth

Bakrånadh	Bakrånt kallas thz, thr tind giordt skada i thz hann baar wärjona til baka,
Enska booth	Enska boott kallas the boott, som han hafftha skulle, so hann kenths the dra prim wardt, sådant boott är nu aff kommen.
Rånsbooth	Rånsboott, Roffnars boott, som gaffs uth för Rooff.
Kåsna wager	Kåsna warg, är thr som bär eldh på sin armen och bränner upp hans hus, och synes haffta nampn aff kåsn, the han baar eldhen med,
Licktarånn	Liktarån kallas thz the nogott röffuas ifrå som med lagom vtmätes warder.
Skaparffru	Skaparffru, kallas brystarffru.
Byslinga brutt	Byslinga brutt, kallas thz. the tim fånge toogs aff tin hend aned som honom fangin haffde.
Spiell	Spiel är komit aff spello, såsom fr ndspiel.
Brudsfnåt spiells	Brudzfostna spiell och the frändspield

spillas ellr bondzhustrua laggh spilles ellr
brytes, och annatt sodant som kommer
aff spillo.

Brůdspill

Brůdspell thz är frijdz brutt,

Konungs Soknare

Konungs Soknare war hans befalningsman
som ut spana och ut leta skulle friare
i st ortt [illegible]erdet såsom Konungz Fogte.

Skrocksokn

Skrocksokn synes vara thz som eij är
ett ransakat ellr ut spanat tingsta Cap:
40.

Fäförlunger.

Fäförlung kallas then som drap annas fä
drog thz aff vägen, och dolde ijo ellr
annat the pää

Omijndes [illegible] dag

Omynd kallad thz som bruden fick aff
gården med sig, med gifftt, följde aff
ellr Jemföljd.

hälgd

Manshelgd

Hälgd. kallas frijden, såsom skoogs helgd
mandz helgd, skogs lagh i helgd, thz
är, han lyster i frijd, mandz helgd
mandzens frijd kallanid.

Afsla.

Afsla. kallas thd som alla sina iordh
bort sollt haffde. —

B 167

Trääll. Ambotth. Femhien.
Träl, ambboot, Femhiona är alt ett
i gambla Lagböker, och mekre the
som en annan köpter träl är, ty the
köpte och sålde så fri, Landz som
andra fä.

Jarnbyrdh.
Järnbyrd, foordo plegade the som uthi
tvifwelachtige saker skulle fria sig
bära itt glödande järn och bära thed
in, then thet giordo kunde sig oskad
dan, med hans vitnade gud, att han
hade rett på stå, sodant kallas järn
byrd, hvilke Birger Jarl uthaff lagde.

Bardagi.
Bardagi, thet är slaag eller strijd. Bäriast
thet är slåss.

Bengie after.
Bengia alst, thet är barn ell affödda so i
sengene bliffver aflatt.

Tdwithe.
Tdwite kallas thed som går Lag och en
annan och Swerige och hon som nogh inte
kans är aff gambla kyrkio balker
och thed kallar man nu Lagmän eller
Vitsnes männ.

Adell värkmall.
Adell verkmat, bor arbethe.

Bengiakiop, kallas ther bonden kioper widh aff gestum, eller gestum aff bondan. Bengia, kiop

~~Bolskifft~~

Byy ligger till iemskifftes och rätta solskifft, thå han ligger i laga lage, och hwar haffuer så saa tompterne till, som han åger till, och then ligger nermer solene som nermar skall liggia, och then fiermer, som fiermer skall liggia. Solskift.

Wernalager, kallas the som haffua hegnatt tillhopa. Wärna, lager

Her effther föliez nogra almenneliga reglor vtdragne aff Östgöta lagen hwilka nyttoge än i rettegånger

Aff konungz edzöris balk,

Jngen må annars lutt förwerka, vtan hwar skal sielffwer sina boott bättra och böta, ingen skal then ärffwa som han dräp.

Kyrckio balken,

Ther vtnempde äro åtta, såå at 6 wilia wärra och 6 wilia fälla, thå orka the witzord som wäria wilia,

Aff högsta såraböters balk,

J allom dulmom skole boande nämpnas och ey löskemän eller lego drengia, Cri: Sylu Cap. 34.

J slagxmål skal alla öffwermaga gerningar tagas för wåda, och bötes ey mer för wåda ähn wilia

J lytes boott tager hwarken karl eller konunger.

Jcke må flere thingz räknas för wåda än itt för allan wåda tagi såra tuli,

och frarkenn karl eller konunger
för all mad helgis måll skall målzeganden fast saak giffua och ey sokna:

, Item

Aff Bÿgningha balken,

Thenn sondenn tager eller vätned vnd bronenn han skal brona wårda,

Aff konung birges lagbock aff ärffde balkenn,

Aldrig komer bakarff til medt nogonn leffuer aff brystarffuena, klandras the arff för enom, thå klandres the och ffor androm,

Aff mandhelges balken,

Thz är wåda, båda styawåda wå i gårom, icke må öffuermagin för skyld eller drap tyff låta.

Aff köpmåla balken,

Thet skulle torg köp gill wa.
För torg köp ligger nyger fyrst mark
Tåm skal ledansch hemm baras.

B 167 - 283r

Aff tingmåla balken

Ethen är felt som sigh sielfft feller,
Ethen sig kan forswara för rettom mål,
skammen han är ward ffor allom them
som the åå tala, kunna

Ingenn ägher annars brutt
bättra

Dåå myckit är, kend saak som skärske:
utan elle med vitnom til bindin,

B 167

Then som falskt swär åå bock
han bör ther sin wåda, om han
en meenedh swär wettandes./

The twå finger som han legger åå bock betecknа, att han wettandes och wiliandes medh brudt modh gifwer sina siäll diefwlen i /: händer :/ wold. The trij finger som widder bergin betecknа, att han söndrar och skiller sigh widh then helige Treefaldighett. Effter then dag ~~sigh~~ signar han sigh med diefwlsens hand, och alla the gerninger han giör, them giör han med diefwulsens hand, och bär matt till munden med diefwulsens hand, till thess han oppenbara schrifftt tager, och meeneder bott bott hafft.

Then uthi högmåls ähreder.

Allt thz goda som Christus för migh giortt hafft, och för min skuldh lidit hafft, och alla the böner som genom min mund sagdt äre, och är, din sedan jag först sin kunne tunga och mund röra, och alt thz goda som jag nu äger, eller här effter ägandes warder, kommer migh aldrig till goda, hugnatt eller glädie hwarken till lijff eller siäll, om jag thenna eden orätteligen swär./

Een i Middelsaker.

Allt thz goda som gudh skop i himmelen och på Jordenn, och alt thz goda som bekt i thz gamla och Nyje Testamentz tryckett ähr, komme mig aldrig till godo eller glädie, huarken till lijff eller siäll, om iag thenne Ed falskeligen swär.

Een vthi Ringa Saker.

Jag N. N. beder migh så gudh till hielp i sitt helige ord, att thenne Eed som iag nu swär, är Sann och ij wrånger.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Edhen.

Thet beder iagh migh gudh hielpe och all helghon i himmelrike, att then edhen iagh nu swäria will, skall wara rätt och ikke orätt

Lagh handenn på bokenn.

Allt thett godha thett gudh skop bådhe i the nya lagh och i the gambla lagh. thett kome migh aldrigh till godho, hwarken till lijff eller siell, om iagh then eden orätteligen swär

Kyss bokenn.

Allt thett gott som iagh haffwer giortt i min lijffsdagar och ännu göra skall, och allt thett goda iag äther både kost och fasta, thett kome aldrig migh eller minom arffwom till hielp eller goda, hwarken till lijff eller siell, om iagh thenne eden orätteligen swär

Item annor edh .

1. Ala thett scriffuitt är i book . och i the helga
skrifftio budit och läsitt . bådhe gudz gambla
lagh . och i then nyia, kome migh alldrigh till
hielp och tröst . om iagh falskeligha swär j
thessom edhe,

2. Sey han så . Leggiandes handh på book
Att thett goda som iagh giortt hafwer , kome
migh alldrigh till hielp eller tröst för Jhesu
Christi ansichte . om iagh falskeligha swär
j thessom edhe

3. Segher han så, Att all the ordh och bönir som
i then Christeligha försambling . och gudz mäd
mundh äro saghda och budne, sedan iag först
lärde, kome mig alldrig till hielp och goda
om iag falskeligha segher i thessom edhe

Frå hwilken falske edh beware oss
milde herre gudh -

B 167

Her segs aff them Christno konungom j Swerighe warit haffwe

Then försste Christne konung i Swerige war han hett Olaffwer skötkonunger, han war Christnader och döpter aff Sancto Syffrido, 1.

Annar war Steinkell. 2.

Tridie Halsten. 3.

Fierde Uääs konunger. 4.

5. Swen blodkarll. 5.

6. Håkon Rödhe. 6.

7. Inge Gamble 7.

8. Philippus 8.

9. Inge unge. 9.

10. Raffualdt wesgöte 10.

11. Swerke. 11.

12. Erich Lagspiffwer. 12.

13. Magnus. 13.

B 167

14. Karll.
15. – Konungh Erich. than samma tidh war Karll, och
sagdes wara konunger, han föll i Bielbo,
16 – Karll konungerſon,
17. – Erich Knutſon konungsſon,
18. Jon Swerkeſon.
19. Erich Ericſſon
20. Walldemar. Birge iarlſon,
21. {Magnus konunger, och Erich och Håkon hans söner.
22./23.|
24. Albertus konunger,
25. Konunger öffuer Swerige. Norige och Danmark,

B 167 - 289r

B 167

Domare daghen

Några almenneliga reglar ther Domaren bör retta sigh effther.

En domare skal först besinna, att han är gudz befalningzman, att thet embette han hafuer thet hörer thz bode gudi till, och icke honom sielffuom, Ther före och domen som han sköter eller aff säger gudh til. Efter han aff satt ward j gudz embette på gudz wegna, såå att thz är wisseliga gudz doom, och icke menniskians doom, och ligger domaren ther macht uppå, att han seer sigh wisseliga före, at hann icke på gudz dömer een falskan doom. thy gudh wil rett. och icke orett, och then een domare wett sig döma en falskan doom, han dömer sig til skam;

euigh fördömilse, effter thz han missbru-
kar Gudz befalning til offwer wåld och
orett. Som til rett aff Gudh insatt är,
Om the han haffwer wilia til att dö-
ma rett, Och ransaka grant effter
sitt yttersta förståndh om rettenn. och
kan doch icke för sinn offörståndighetz
skuld finna på rettenn, och dömer såå
enn falskan doom så haffwer han en
noghon vrsecht, att han är kommin
vppå then falska domen emott sijn
wilia, och aff wåda, icke aff itt rätt
berådh moodh, om the skal gåå straff
[illegible], thå bör thz wara wåda boott
Effter thz att domaren förer Gudz befal-
ningz ärend til att döma rett, therföre bör
honom aff alle macht winläggia sigh
ther om, att han motte wetta hwad
rätt är, thy att såsom then som icke
tiend för en dwärare, som icke wett.

Huad som j Scrifftene står, och huad hennes
och meningen ther vtj är, så kenner icke
folket hand til en Domare som icke wett
huad som Lagen inne holler, Och huad hennes
och meningh ther vtj är, och huru the brukas
skola. Therföre ståå the farligha och gröd op-
ylerban orett, som skicka thes vtt för
Domare, som intz förstond haffua. förthi
huru skal hand döma rett the icke wett huad
rett är, The som sådane förstondigha Do-
mare vtskicka, skola besenchta sigh att
vpsth bliffua delachtige medh i the falska
domar som affsagda warda, föra och the
sigh i stoort obestond, som taga sigh doma-
re embetit oppå, och kunne thet doch icke be-
kläda bestoo Såå skal och domaren betten-
kia at såsom han är och sielff en Gudz be-
ffalningsman, så görer och han döma skall F folket som
Gudi sielff så att han medh Gudz och icke
med sin egen beffalningh och embette.

som han will stå till swars för honom som folkit tilhörr.

skall döma gudz och icke sitt egit folck.
Desligest skal han och besinna, att domar=
=embethe, är för the meniges mandz besta
insatt, och ~~icke ffrå domarens~~ egit besta.
Och therföre skal han tenka thz, then me:
:nige man, och icke sigh til godo, än thå
att thz är honom sielffwm til godo, när
thz rett tenkes, dogh skal han mer be:
:ka etter söka thz meniga besta med
embetet och icke sitt egit, ty domaren
är för the meniga mandz skuld, Och
icke ~~meniga ma~~ ffor domarens skuld.
Aff thz nu sagt är, kan man klarliga
merckra, att the ståå faarlyga för gudh
som driffa all lagen, thes rätt attes.
skole fåå stoora saköre, ty lagen är
icke giffuin för Saaköra skuld
vtan ffor orätt "skuld, the menige

och öffwerwald"

man til nytto och gagn, och icke til
olaglig beffalning, skada och fördärff,
och the foghter och beffalningz ande som

alt far the effter, att the skole draga tin
stoor sakööra til handa, the äre herrans ska:
:deligaste fiende, förtij thz som saa orett:
ferdeliga saman leggias, thz drager altt
bortt thz Herren hafftr selffr rettferdeliga
samman lagt, och therföre hafftr herren
~~mykit~~ saa skadeligan fiende, som sådane
hans egne foster äro En orettferdigh
penning drager 10 rettferdige bort med sig. the
före kan ingen herrans godh större skada,
ännu att han lät födhe orettferdiga sakööra
jnnd j hans fatabur, förtij alt thz rett:
ferdiga godz som ther inne är. thz dra:
:ger han vtt med sigh (och såsom man
seya plegar:) thz skola vara well NB.
starcka Taas, som skole kunna hålla
en orettferdig penning inne. och thz som
illa fånges, thz med Sorgen förgöres.
saken ther til, är thz att när gudh
som domare embetz insatt hafftr,
att thz saa Tienarnar koma i missbruk

att man söker sitt eget gagn ther med, so
man skulle söka thes menigas bästa med.
Och bruka at thet att göra öffuerwold
som öffuerwåld skulle affwergiaa med.
Såå klar han thå komat ther till,
att the med menighet haffuer gagn, aff
ther fåå wij aldra största skada vtaff.
Och såå vpwecker Gud oss örlig och
krijg eller andra skadeliga bekostninger
ther både retfongit och orätfongit godz
moste forspillas, och ther skere oss rett
vtinna, medan wij bruken en annan
och draga ~~the~~ tunga in med. Såå mo-
ste thet ske som öffuerwold gör på
oss igen att thet thå moste i öffuer-
wold thå vtleggias som med öffuer-
wold indraget är, then thet är troo
wil han moste thet aff forfarenhet
wel förnimma, Gud later intet öf-
fuerwold ostraffat bliffua, besynner-
liga mer ther thet göra som på tron.

embetz wägna thet affwärja skulle, therföre må hwar och en herre se sigh wijsliga före, huem han utsänd til befalningzman eller fogtta, och må han wäl seija såå til som faar ut och wara mig trökd och troghen, och Lätt ingen orettfärdig Peningh koma mig til handa. Och thet wari nu sagtt, om them som Lagen wrängia effter sakör förthj om Laglig och skälig Sakora är thet icke fförstondandes, -

Allt Lag skal vara för thet menigha bästa skull, och therföre thå lagen blifwer ska;dligen, Så är thet icke mer Laag utan olag, en good och beskedelig Do;mare är bettre än good Laag. Ther ärd ond och orettwijs domare är, ther hielper godh Laag litithz, the rett och skäl icke är, the kan icke heller för thet skäl skulld, som lagen ha;ffwer med sigh. gillas then, all Laag

böör man beskedligheet bliffua eller wandadi-
stund, forthy högxta rett, thet är högsta orett,
och moste någhot wara med retten,

Lagen ottas icke, alt thet Gud straffar icke
thy al misshandel kan icke vpreknas j lag-
boken, i al lag skal domare achta hwad
hans vpsott warit haffuer som lagen
stichtade. annars kan lagen wara misbrukat.

Thet meniga mandz besta, thet är yppersta
lagen, och therföre, och thet som finnes thet
menige mandz besta. nytto och gagn wara thet
böör reknas för laag. än thå att beskri-
ffuin lag annars holler.

Landzens sedh, när hon haffuer icke oskäl
med sigh bör hon reknas för lagh.

Ond sid böör ingen hielpa, thet är ingen
kan hielpa sigh ther medh, at han seyer
monga så göra, som han giort haffuer
efter thet finnes emot lagen almenneliga

orsaker brukas offta för almenelig lagh
och äro och så lagh sådane som desse
ära.

Thet iki går i borjan han går i lettatig
Hööt är mz ingo bööt. Affundz ma
bööd icke witne, förord bryta lagh.
Olaga fång är ofång. Onda gömmare göra många tiufwe.
Man skal icke bettra ondt, mz falskra
wärre.
Ingen kan wara domare i sin eghen saak.
Efter ens manz tall skal ingen dömas.
En årt Coob ma bööd icke witna.
Thet ther står hand bryter.
Wåld är icke landz rätt.
Thet är icke alt sannt som är sana likt.
Hwar och en är sin werlda wärd.
Thet man ther seer, thet vitne man thet mz.
Thet icke haffwa fåå, han bött med kraff.
Känd sak är så god som witnad.
Wörd Thing: haffwa ingen wändningh.

Ther en byggir med, the skal en bettra mz.
Obekendom manne, giffz icke vitzord, +
Och monga andra sodana oppenbara och
almenneliga ordsprok plega brukas for
Laag, så at the må dömas effter, fortij
sodant almenneliga ordsprok äro som
andra Reglor, the Lagen vtaff dragen
är, hwilka en domare böör att wetta,
Thz kommendom mz skälom wil. thz skal
reknas ffor Laag.

+ Then sin frij:
hett misbrukar,
han är werd
mista henne. ‖

Then gör emot Lagen som går emot Lag:
sens mening, än thå att han synes göra
såsom orden lyda i Lagen, och sodana
skeer nu mykitt i Swerige, the ma vren:
gor lagen vtaff sakora, och icke att hans
mening som lagen giorde, Wåld och aff:
wund gör här och mykitt
All Laag är insatt ffor rett och skäl skulle
och icke för ytergha skrifft.
Ther ma icke haffua beskriffuen Lago på

Thz skal man bruka Landzens skäliga sidue-
nio för Lag, och döma ther effter, lyka
brott ~~kreff~~ lyka straff, och therföre skal
icke frees ther effter, at en är fattig eller
rijk, Vtan straffa så wel then ene som
then andre ept lyka broot är.

Domaren skal tala sachtmodeliga mz them
som J rätten komma, hwars ward han wiste-
wist at han icke skal döma rett, och then
mistankan får then ilsom som illa til-
talad ward, förthy man skal then warda ba-
mad eller ille tiltalad som han J sin rett
sökia skal, men the är begreppne sig att
nogho ytern most straffas mz ord, tho skal
thz skee när Saken är Ransakat, och dom
är affsagd och icke förr, När Domaren
sitt ffiör Vtta skal han icke vara wred
på nogon yten, förthy wredan förblind
Som att han icke befinna kan, hwad
rett J Saken är.

Domaren skal icke vara förhastig til at dö-
ma, för än han saken wäl begrundat
hafwer; ty en hastigh doom är sällan
rett.

Ingen ting är domarens så nyttit aff nö-
dene, som beskedeligheet, att han wett
när han skal vara strängh, och när han
skal vara mildh i lagen, ty al straff
bör vara til förbättringh.

Domaren skal icke vara förhastig til, att
nogons mandz äro och ~~rychtte~~ goda rychtte
förkrenckt warda, och therföre göra the
ganska obeskedeliga, ja, stoor orett the
til mz, som komma en good oberychtad
man eller quinna i oppenbara roop eller
rychte, och kiära honom eller henne lag
före på thz the kunne få sakföra
ther medh, än thå att the ingen skal
haffua ther til som the kiära ho-
nom eller henne före. Sådane domar

göra nåkoth emott sin befalning förtij Do:
:marens embett är sådant, at han skal fra:
:mand wara til at hielpa änd til at hielpa
beskydda och beskerma ens godmandz
äro och goda rychte, skal Domaren gö:
:ra, och icke förderffua. vtan vnder att
saken är så oppenbar vorden han skal
och bewijs. at ingen beskijdning hielpa kan.
Och therföre är thet itt förbannadt ting the
gerning och wil straffa öffuer. at man skal
så sakföra, at ens godmandz goda rychte
hädh och äro, vand the öffuer folkeracht.
sådane gilla icke Swerigis laag. the
the icke illåta, at man skal wara för:
:hastig til at troo, thet som gåår ens
mandz heder lyff och äro vppå, vtan
nämbd til äro 6. manna vithnne,
Thet är klaart opå taga, at lagen icke
wil, at hwart och itt lösst rychte som
vpkommer, skal haffua vitzordh.

the föd skunt gon til så mogha vathet.
Thz är oppenbard ordt, och kan myklitt
ondt aff koma. at domaren för itt löst
tal elle rychte skuld. tilgar nogo til
lagen, men vnder the är noch andra lyk:
:elsse til, forthy ens mans owänd kan
snart aff affwundh och illwilia ko:
:ma itt rychte på gongh,
Geer man och oppenbara för ögonen, huru
offta mogha falska rychte op koma och
gå witt om kringh. skulle man tå
gå them strax til lagen som sådane
rychte är om, thå skedde them orett
En domare skal icke lätteliga latha
nogod til lagen, men vnder att nöden
tilgar ther til, Vtan hand skal heller
söka andra medel til att stelle them
til frijdh som saken står emellan, ty
thz är befunstanch. att the offta gongh
laag, the skeer och offta falska eed,

the domare bör att förhindra, besynnerliga
her j Swerige. thet nu är ganskared.
·böjen til at Swerija.
Ther oklagaren haffuer inga skäl bewis
eller tykmelse til sin klagemål. ~~skal~~
tho är swarandens nej, så gott som
oklagares ia, och boor icke tingas til
lagen. Men the oklagaren haffuer nogo
skäl eller tykmelse, eller och itt witne
mz sigh. thå är hans ia, better ånn
swarandes slätta nej, och thå kan ha
honom til Lagenn,
Ther såå icke är, skeer fråån then orett
om han tingas til lagen, förthy hon
boor icke strax gåå Laag, at honom
noget wijtes eller fört kastas. mz mindre
at oklagaren haffuer halff skäl med
sigh, thå komer han honom til lagen.
~~mit~~ the oklagaren haffuer hel witne och
skäl oppå, the han swarandens wijt
ther kan han icke til lagen, ty att

emot oppenbara skäl och witne skal ingen
städias til eedh. Vtan han ward thå
fälter til saken. med the som wij
tes nu sielff skel. thy må han leg:
:gia frå sigh nu lagen.

Ther oklagaren haffuer inge andre
skäl på sin klagomol, Vtan han
wille thet med sin eedh, att han ha:
:ffuer rett, med sådane eedh komer
han ickie swarandhen til lagen, forty
eed skal ickie gaa emot eedh. ty böör
sette eed wara på oklagarens sydha
effter man talar om the om, Vtan påå
hans sydha som swarandhen är, medh
skäl skal man bindå och ickie klaga.
Och ingen böör swerya sigh penn:
:ga til

Ther eed ward beklagat nu högmå
les ärande, eller the som gåår offtta.

gåår tystnat ellr hend och äro, och icke
äro sodane skäl, at han kan fellas
til saken. tij kan than heller komma
sielffu̅ lagh ostadh, thå seger lagboo:
ken, at vpsattas skal 12 månna nempd,
wärie the hand, vari vand, fella the
hand, wari feller, Nu är saken såå bli:
ndh stundom, at nempden seya sigh thra:
icken kunna väria elle fälla, och är
såå när saken som tilstörtnine, the är
icke rett sachtt förty om the icke kun:
na fälla honom så är han värd och
vistnas Döob. tij thet som icke kan bin:
das til Sakenom han skal vara frij
och thad ett vrod tht. at ma skalle
pyna och ploga them som man kunde
intz betijga öffu̅, Swal man och alldr
wara meer benägen til at hielpa än
til att stielpa, såå skal ma holla
thöör tin almenneligh Regla i all

rätt igenom. at the ſom ſåå klinda ſaker äro
at man icke wetta kan hwad rätt är.
ther han än wore brotzligan. forthij th
är altid bätter, att ſka en brotzlig man
löös, än att pyna och plåga then ſom
obrotzlig är, Domaren bör ingen plåga
ng medder han ſielff ſkal och vppenba:
:ra bewis för ſig. efter thet at wårtt
folk här i Swerige, är ganſka rede:
bogit til at gåå Lag. Wårt tilbörligit
att Domaren ſpörie them til, ſom Lag:
:mintna äro, hwad ſkal the wetta the
medh, eller kunna them ſåå grandt ſo
the ſkola ſwäria medh, att the hoo
hono wara obrotzligan, eller och annor
tykiuſſe ſaaken the til, ther the kunna
ſwärrja opå, och ſkal domaren icke
wara alt förhaſtig, at ſtedia nogon
gåå och ſwärria, med medder han ha:
:fwer förſt ranſakatt thet om, om the

är then man som bör til säkter warda.
Effter som swaranden haffuer skelig bewis
och witne för sigh, med hwilkom han
kan nidherleggia othklagarens klagamål
thå är thz rett, at honom liggies
än thet öffther lag, före, förthij honom
bör niuta sijn witne och bewis om
the skälig äro, och domaren kan fella
then, men the icke skälen göra fullet.
ther komer han til lagen, thet man
icke kan forswara sig med skäl och wit-
jne, thet skal man thå förswara med
lag gong och edh.
Ther the gåå lag med edh andro pläga
såå i Swerija, jagh bed migh så gud
tilhielpo at hans edh är reen och
icke mened. Sodana är een farligh
edh, men undertiden ma förwet sig teste
bätter j sakene, och är befruktande at
~~med~~ en falske edh skee, the gudh höge;

Höghliga ward förtörnadh med hwilket Do:maren bör affstella, ther hå boorde Lagmännena swäria widh thz eller annad sodana sätt, iag bed mig så Gudh til hielpa, at aff thet skääll och tyckelse som iagh wet aff sake:ne, och aff thet öfwertygilse som iagh haffr haffitt medh them männen hoor iagh att hans sadh är rätt och ikke mera, och kunna Lagmännena swäria rätt, ty tho at hand som saken giller uppå haffr sworit eett, thå är ett letter, och Gudz förtörnilse weste vnder än at the haffr sworit eett än at så många skulle haffwa swurit eett eller falskeliga, när the 6 eller 12, mere eller minder godh bekog:ne äre, haffua thz swurit, at the troo hans saken retffnas wara obrotzligen så skal thå Domaren efftt sådana,

Godhe mendz twoo döma thens frij, och the
sodane lag sedan drifftins warder
blifwer ingen meenedare, Vtan them
som saken galt vppå, medh mindre
thet och bewisas kan, att nogra aff
Laghmännerna, visste thet med honom at han
brutzligen waar, finnas thet, tho äre
the meenedare, och bör straffatt wårda,
All doom skal befestas, med oppebara
skäl och bewis, ty domaren skal icke
döma, vtan effter skäl och bewis, the
oklagaren intz kan bewisa, ther är
swaranden frij, ty oklagaren bör sja:
:lffua bewis med sin klagemol, man
skal icke altidh döma effter gerningena
som thoon giord och skedd är, Vtan ma
moste ochsee j hwad meningh som giord
är, ma skal döma om gerningena, eff:
:ter thens meningh som henne giorde, om
thet skedde är aff itt berådt moodh,

B 167

eller ey, och therföre kan man icke altid komma hon til tiuffs saack, som androm noget affhender, thz kan hända at än haffuer tagid willt, eller mister thz wä sitt som icke war eller annad sådana.

Ingen kommer man tiuffnat oppå, vtan man han sielffr vetans, och med wilia, lönliga tagit fra androm sitt iffrå, såå är thz ser vppå vpsåted och meningena, än ana seer vppå gerningena.

Effter thz at möteliga skeer plegh, i Bröllope at thee twå kiffua och träta tilhopa, thå plega the tå kalla then andra en tiuff eller annad sådant, och then som så kallat ward stempner honom til rätta, och seger at han haffuer lagt honom tiuffnan til eller annat sådant tz thå är, och wil så komma honom på skada at han antingen skal ståå samma rätten eller bliffua ärolös, the skal tho domaren vara besk.

beskedeligen, och göra åtskilnad emellan quidens ord, och fult vitne, thz är fasth annat, i vredhe, och aff ett hastigt moodh, än thet tiuff eller annat sodana, thet at liggia: än tiufferij eller annat sådant til aff ett berådt moodh, och vil man taga bruka som til, effter thz at icke är lyka bråt, så skal icke heller vara lyka straff. Orat, och domaren see til om thz är ett oquedens ord eller ej, som Lagbooken talar om i vine heller.

Domaren skal icke vtstädia nogor obeskedelighs vitnesbyrd, efter thz at the plegar skee falska vitne. Vtan han skal ransaka, om thz icke är vvilda vitne eller affvundz vitne, eller the är sodana vitne och skell medh som thz bör, eller om thz är thet mitt edart eller äva lobb eller om han är så kendh, at man nogott vett aff honom, om han är troans eller

eller ecke, thz noget sådant finnes, thet gil:
: las ecke vitnesbyrd,
Ingen må vitna y sin egen sak, medande
han vitnar emot sigh. ty thå är thz
bekend sak, effter bekennelse. the som
äro vorde pynt och plogat ut, skall
ingen dömas. ty sådana bekennelser ple:
: ghen vara falsk, och många bekenna
thz som aldrig war santt för the pynä
skuld the lijda, ij medlet, så kan hen:
: da, at aff sådant bekennelse finnas
the skäls, thet vet må dömas effther
och hörer the stoor beskedlighetz thill,
huru man med pynä och plåga vm:
: gåå skall at man ecke pinar och plog
them som ingen saak haffver, och thz är
itt oppenbara öffver wåld, och the såd:
: ana pyna, med jungfrun eller andre
plåga äro amtliga brukat moste
thz dog bettre war, haffver fördragit.

Ett the skeer så offta orett etc. så sk;
;ulle thet doch skee ffor högmelig
ärende för dråpliga saker skuld.
och the fört gör monga fogter orett,
som så obeskedeliga tinga them the
gripit haffua til bekennelse. ehwad
hon är ret eller orett, thå lata the
gåå straffet ther effter, antingen til
lijff eller til penninga. och satta therpå
at han stodh til sina ordh, än thå
att han thet sijdan nekar, thå han icke
plågas the sådant skeer, thet skeer
mest för bakåra skuldh och är oppe;
;bara wold och orett thet hörs icke
tilstädia woorde.
Monga äro widh then meningh, at när
ens mannz doom drifftin ward, at thet
skulle rådh hans äro förnär, och ther
aff kom offta at inga seija walia

B 167

att förswara there äro, thå the förswara the:
:res doom. Sådana taal går aff oförston:
:dighz, när een domare dömer effter sitt
ytterste förståndh, och effter the skaal
honom ffiertgifftin warda, thå är ha
vtan skuldh, the haltend sydan ffor en
annan, som mer förstånd haffuer, och
bettre bewis framkomer, och vard sida
annorledh dömpt, thz skal han wel
fråna lyda, och thz är hom intz för när.
Men the thz kan formerkt warda, at han
för mutor, gåffuor, wåld, eller venska:
:res skuld, haffua affsagt en falske
doom, the haffuer han ffoga ära in:
lagdt medh.

När noger tuistuelachtig. sak fra komer
the ma haffuer intz om beskriffuindt
Huarken j stadzlag eller Landzlag.
eller aff landz sedh, the må domas
effter sitt bästa förstånd, och samwetth:

att sakerne icke må åtskildes warda, ty såå kreffwer domarens embete, at han thetee otskilia skall.

När saken är blind, skal man snarare wara til at frelsa honom som beklagad är, än them som klaghar.

Then skal haffwa båtnan, som faran står. then skal och stå faran som båtnad och proffijt haffwer

J alle saker skal dömaren först wetta hwad nampn saken skal giffwas, om thz är Edzöre, tiuffwerij, Såramål eller wilia. eller hwad som helst. thz skal reknas förr. som grofft är, och sydan skal thz dömas om. efft som ärendet sigh beskaffat haffwer.

Then wrengier laghen, som icke bliffwer widh hans mening. som lagen giorde. och thz är Rådgeffwaren emoth at man icke skal lag om lag wrengia

Ingen kan giffwa andro störe rätt än tha
haffuer sielffuer, och så kan icke
barnet erffwa större rät än som fadr
haffde. och ingen kan giffwa androm
störe, fulmakt än than sielff haffde.
Och thz wari nu sacht domaren til
än litten rettwisse, och bekänner ma
thz well, at när ma thenna regla
effter fölia will som thz med retto bör
warda sakörar noget vnder. Thå bli:
:ffuer och gudz förtörnelsse teste mindre
och rett och skäl, bliffuer ibland then
menige man. teste störe, och the lygg.
och mera macht oppå.,

Oret sakora gör ingen herre rijk.
Med lagh och rett är herrans prijss.

Om en rätth Domare.

Hoo som retter domare skal och wil wara, han torffuer haffua bäggia sonda nådh aff Gudi; först at kunna skäl göra emellan rät och orett, och wilia thz som rett är och intz annad, och geta retten fulkomligen med trägsand och arffuode, ordna framſtörilske och ändelena fulkomilige.

Hoo som rettan doom skal vth giffua han skal höra ittalande och swarande och thera witne. Nu skal han höra försth ittalanda, hwad han sigh kära kan, hwad retth han gör thz med löst elle ny nödh. Såå skal pröffuas swarande och witne. Och troo ingom them witnom, som tilförenne haffua falskt witnadh, elle ändiga haffua il tagit. Nu äro the frugghir som domarend mega hindra, ett är kärleker annat är, haatt, thridie är gåffuor fierdhe är rädhel. Moot then fyrom.

dher Domare stånda, och saker ingen
vndwykes man så kärand, at han icke
rät göre i sinom domom, än thå
han sakin som ither brod.
Annat at han dömer vtan alt haat, än
thå at han wore hans fadhs bane.
Tridie är gåfwor, alt jordzlijk godz
skulle domaren tij the wil taga, at han
skulle ther orettan göra. Fierde är rädzel,
så skal domaren rät göra, och ingen
rädas hwarken på sitt lijff eller godz
vtan Gudh allena. Och ty åtgöre fyra
domare. Thenn skôt vndwyki kärlek,
eller haat, eller gåfwor, eller wärdzlig
rädzel äro ändå Gudh saker, ty wil
än domare satt öfwer sitt folck, saker
Gudz rät i allom sinom domo, thij
hwar som dömer orettan doom, han
må wentha sigh hwordan doom, thå
Gudh skal döma han, (för hwilke
ingen ting är lönlig) ty skolla.

B 167

alla bidia welloga domare, then the dom
haffuer wåld i Himelrijke och Jord=
rijke och i Helwete, at han giffui
allom domarom, såå ther J iordrijke
att döma, att the moga ther medh
Himelrijkett fåå.:~

Domaren till itth betenckiande.

Quid gloriaris in malitia

Ps. 52.

Hwij berömmer thu tig aff ondskone tu wäldi:
ge. är doch gudz goodhet ther dagliga
Thin tunga staar dagliga effther skalckhet.
och dichtar bedrägerij såsom en skarp rako
knijff.
Thu elskar mer ondt än gått, mera tala
falskeligh än retteligh.
Thu elskar allermest, hwad som til förderff,
tienar, och fra falska tungå.
Så skal och gudh mz allomme vmstörtta
förderffua, och vtrota tigh vthur hyddonne
och thina Roott vthur the leffuandis lande.
Och the rettfärdige skole thz see, och fru:
chta sigh. och skolo lee ått honom.
Sij thenna hölt icke gudh ffor sijna.

starckheet vtan förloot sigh wppå sin stoora
rijkedoom
Och war mechtigh vtij sine skalkheet.
Men jagh är såsom itt grönt olio trä j
Gudz hws. förlåter migh wppå hans
goodhet alt[illegible] och förutan ända.
Jagh tackar tigh Ewinnerliga, ty tu ha:
:ffwer thet giordt, och wil wäntha eff:
:ther sitt nampn. ty thet är goot för thi:
:nom Helighom.

Deus stetit in sinagogo
Ps — 82.

Gudh ståår i Gudz försambling, och är än
domar ibland gudanar.
Huru lengh wilit J döma orett, och anamma
the ogudachtigas person.
Dömer then fattiga och then fadlösa, och
hielp then elenda och fattiga til rett.
Vndsettier the ösla och fattiga, och frijer
honom vthur the ogudachtigas hand.
Men the wetta intz och besinna intz, the
wandra J mörkrena, at jordenes grund:
:walar moste vmfalla
Jagh sade i ären gudar, och alle samans
them aldra Högstas barn.
Doch skole i och döö såsom menniskior
och falla såsom en ibland förstanar.
Gud statt vp och dööm jordena, thy
tu erffwer iblandh alla Hedningar,

B 167

Salomons Wijsheetenes Book, 9. Cap:

O mine fäders gudh, och all barmhertigheetz Herre, tu som altingh genom tith ord giordt, och menniskiona genom tina wijsheetz tilreedt hafuer, att han rådha skulle öffuer Creaturen, som aff tigh giordh äro, att han wärldena regera skulle, medh helgheetz och retfärdigheetz och döma med rett hiertta Giff migh wijsheetene, then alle städz om kringh titt sätee är, och förkasta migh icke vtt ifrå tin barn, ty iagh är tinn tienare och tine tienarinnos son, ähn swagh menniskia, som icke lenge lefuer och hafuer itt ringa förstond i Lag och rett. Och om än noghor ibland menniskiors barn fullkomligen wore, såå gelle han doch intz, om han icke haffuer the wijsheetz som aff tigh gåår.

B 167

Kirkio Balkenn

Vm kirkia bygning, och om thz dagwerke nid fella, 1

Vm kirkia boll och om lagha gud. 2

Vm kirkia skrudh och klockor. 3

Vm kirkia vigning och kirkiogårdh 4

Vm kirkio presth, eller sender vij forsnama,
nom vm presth 5

Vm kirkian wardh stulin, eller mist hon noggott
för klockarens vangömslo, eller brind kirkia, eller
faller klocka nid, och vm klockar måle 6

Vm kirkia tiundh och Lagha waran om tiundh, 7

Vm kirkstull, vägfarande, mindhligger siuker,
eller döö sino barn, eller staffkarll. 8

Item huadh prester äger haffua för kiona vigningh
eller inledhn, eller mist kona inleghen, 9

n19

B 167

Kirkio

10 Om fem offerdaga som offras bör om åreth

11 Om barna Christning, och huru man eller quinna
må siukt barn hema döpa

12 Om siukz mandz redskap. eller dör man j sochn
oskrifftad, om bönd skyller prestin förh.

13 Om prester giör missefall. eller lyser ey helgon dag
eller fastadagh. Och för huad sak prest må man
j förbud settia,

14 Om gåffuor man eller quinnor, gifua prestene eller
kirkian j testamentt, j jord eller lösöra, och arffuinga
neka, eller äro öffuermaga. Eller deller prester och
kirkian, Och om pantsett man iord kirkiona, eller
wäll man sig lägerstad utan sochn, Eller gör
thu man j kirkia aff huru är sitther, eller kommer
fiskes liker, om högtids nätt, eller tag nogon handh
j funtkar,

15 Om sudhemis spillt, och huru thet skall bötas, och om
biskop skall gisting ätth, och prest äger lysa för hionalagh,

Balkenn

Item biscop är domare öffuer bandzmåll, och huar som lönskalige drifuer j kirkio eller kirkio gårdi, och thet tijdelagh haffuer medh fää, 16

Item vm biscops lensman öffuer nogra sack för helgedax brutt eller scriffta brutt 17

Vm man bärias om helgom dagh, eller man pist drapin eller fangad åå sijknom dagh eller är lindh åå kirkio gårdi eller stiäll man j kirkio, 18

Vm åthergongz ädza the som biscop tagh penninga för 19

Vm klerker bryt mott leekman, eller bryt leekman mott klerke, eller kirkionne hion mott androm, eller andra mott them, 20

Vm fridh medh gudz likamin huar han bryt. 21

Vm the brutt och nempd som halffua vådh kirkian och halffua kronan, 22

Kirkio

1 Aå Christh skole alle christneme trua, att hann
är sanner gudh, och ey äro gudar fler än hann
än, Ingen skall affgudom blotha och ingen skall
åå lundom ellr åå stena tro, Alle skola kirkio
dyrkia, till skole alle quicke och dödhe, framande och
hedan farande, I wärldh och äfft, Christus badh kirkia
byggia, och tiundh göra, Adam och hans söner giordt
först tiundh, Salamo giordt först kirkia; Nu
wilia christneme christi budh holla, och kirkio äff
ny byggia thå skola bönd till biskopz fara, the
som the j sokn äro, och sin sokna prest medh sig
haffua, och aff biskope loff bedas, att the mogha
kirkio byggia, Biskop äger thera ärende skoda och
loff giffua, och the kirkia byggia, thedan fari
bönd heem och stempno dagar för läggia, allom
them iordh äga j the sokn, the skola dagswerki tillota
äfft bonda tali, och äka äfft iorda tali, kan the
man iordäghandi är insockne, medhella kirkio byggning,

thå maga kirkiowerend taga hans pantt, fyra peninga för itt dagzwerke, så för annatt och tridie, och ee dagzwerken fyll, thet maga kirkiowärende, att saklosa göra uthan dom, Triskas nogor och fyller nid dagzwerke fler än trij, thå fylle åt dagzwerke, och medh 3 mrch thi 3 mrch liggia till kirkiona byggningh, wäre alt thett kirkio byggning och kirkio boll wård, triskas the nogor nidhe, och will eij rätt göra, tå må presten före honom, gudz likame uppehålla, till thes han haffuer rätt giortt, än hå är att sochnamen tåra hand eij sökia. Hwilken prest kirkio byggo aff nyio utan sins biscops orloff och sochnamanna godwilia bote 9 mrch till treskifftis, biscopeno. kirkiana, och sochnamannome.

Når är kirkio bewiatt medh grundwalij och kyrkstatt, offua medh giffter, thå skall. kirkio boll, haffua the prester skall åa byggia thett skall wara attlandh iordh, med hwario hundars kirkio, och halfft attlandh undi fiärdha Z

kirkio, thre boll haffuä åå thing wonitt aff allom
rättgerdom, för the iordh äger bönd ůtgerd giöra, ha/
ffuer kirkian mere iordh, stand j fullom ůtgerdom,
vthan att konungher giffᵉ the iord frelse, sochnama/
men äga sin laga hůs åå kirkio boll föra, thet är/
stugu, stekerhus, lada, kornherberge, vithus, somar/
hus och fähus,

Laga hůs i
prestegårdh

Nů delar prester och sochnenne om lagahus, prester siger them
ferre wara än han wderff, thå skola the aff androm
sochnom taga 2 prest och 2 bönd, och them the för segiä,
så skolo badhe presten och bönd att lyta, thå prestens hus
äro wäll ber, thå skall prester att husen gööma, att the
ey förderffuas aff wanrycktt, prester skall boa latha, å huso
och döör lata för giöra, och allt thett han må them boa och
bettra giöra thå giöre thett aa sin egen kosth, Forffuä
husen myckitt bonatt wndh thå skolo sochnamen bonat tillföra
och kost forholla, och husen upbyggia, falla kirkio hus
nid aff presters wanrycht them äger han sielff upbyg/
giä åå sin egen kosth, och böte kirkiom 3 mrk, Egha soch/
namen

-namen att husen äro forderffuad aff prestins wanrycht och prestin uthar, thett skola 2 prester och 2 bönder wita aff androm sochnom, Engen prester må kirkiogårdh the prestz j boor, aff stadh föra och j annan utan sins biskopz orloff och sochnamanna godwilia, utan att han föran aa sin egen kost, och ej aa sochnamanna ether kirkiona,

Alle prester och kirkio landbo the äga broa byggia, och gård gerda, wägha ryma, ether eft Landzlagom bödha Broa Wegha Gård

Nu will kirkio skrud haffua, thett är messo klede, altara klede, kalkar, corporale, och alle tidhe böker, Engen prester må böker kiöpa ether skriffua latha, utan sins biscops orloff och sochnamanna godwilia, utan han bitalar them aff sino egno, Nu skall kirkio klockor haffua, ty att the skola folkit till kirkian kalla. Brist nogott i kirkionne skrudh, thå skall biscop medh sochnamannom rådh aa leggia och tilbettra thett som brist, medh kirkiona tiendh, thå stånd kirkian hjrkatt lååst och wälborn 3

Wilia bönder kirkia wighia latha tho äga the biscopi budh såå biscop äger tith komma och kirkio wighia, ty att 4

B 167

aff ordom wand quäker Christin, och kirkia heligh, Biscop
äger thend sämnendag för leggia när han koma will,
Bönd skola mott hono gingerdh giöra ett 12 mk penninga
hwadh sochnamen sitte wilia, än bönd äre fler j sochn
än 30, är the fler än 30 thå giffuin 8 mk, Kan ey
biscop till gingerdh koma, thå äga sochnamen till hans
fara och biscope stämna för leggia. Wtthe ey biscop
then thå noste bönd sielffuir sina gingerd, och biscop wigie
kirkia när han sielff will. Sochnamen äga honom sidan
ingen gingerdh göra, utan att biscop laga forfall haffde, will
ey biscop kirkia wigia thå käre bönd sig för konunge, biscop
ag för sina tiendh Crisma wigia, klinka, klokka, messekled,
kirkio, och kirkiogårdh, altare och altarkled, och inga penninga
ett gingerdh aff bondom taga mer än nu är sagt, och
komi tolkien tidh till sochn som han will, prester wäre
för honom gingerd uppehålla och ey sochnamen, Thå äger biscop
wara för godom siels som god säd för barnom.

5 Nu är kirkia wigh thå komer prester och bedes till sine
thå är thett rätt thend at tage som allom åsember, sochnamen
äga mith hono till biscops fara, biscop skal hans konsth

Balckenn,

Kumber ej sochnamänns om prest, thå fari till biscops
och bede prest, biscop äger thå kirkia giffua som han
unna will, och fadherne rätt hafft till honom, som
klerika kalla ius patronatus. Thå klerken är
tagin bak mesh biscops vilia och sochnamanna, thå äger
han sina kirkia honom j hend settia och henne
skrudh och presthen klockaronom,

Settia prest j hend kirkia och skrudh

6

Warder kirkian ått genom dirrom stulin, thå gilde
then skadan igen som klockarn togh, än ej formå
klockar sielff at gelda, äghe ingen prest wald nysto
skrud j sochen föra, uthan godhe bönd elle husfrw
siuck liggia tarwas noget aff then skrudh, thett äger
at gelda halfft presthen, och halfft then som presthen foor
till, brinder kirkia aff then eld klockar inbär, thå äga
sochnamänn till hans taka. klockar bind, fyre 18 manna
edh och wåda, böte 7 mrck, och the 7 mrck j taga händer
och följe, så the våda som alla brand våda, brister
klockarn ått edhe, böte 18 mrck. kirkione till byggning/
kömber then till kirkia och bidh klockar wara thå

Stiels ur kirkia

Brinder kirkia

klocken

Kirkio

är thett rättz, then taga som prest och sochen umsamb,
sämber then ey, thå taghi sockmen then the vilgia,
Mister kirkia nogott aff sino skrude för klockarens
wangömslo skuldh thå ägh then återgelda som klockare
togh är ey formo klockaren, Tå som klockar
ären klockar i hand satta, thå ägh han ringia
till ottesångh till messo och alla tid och gen lika
will bonde till trätidumh ringia latha, thå giffui
klockaren 4 peninga, klockar är ey skyllogh bära
bok och kalkin i sochn medh presthe. losna bandh
aff klocko, thå skall klockar om en sönnedagh
i kirkio durom stånda, almen och tredie dagh och
sochen tillsegia, och bidia kirkiowärande råådh åå
klocko leggia, faller hon nid sidan laguarad är
och slor i hääll klockaren, thå är han giller ått
7 mårkom, Allan then skada klockaren fåår aff
klocko thett är alt i wåda botom, och thi bothe
bothe kirkiowärandi aff sinom peningom,
Brist klocko sidan laguaratt är, wåri gildh åttz

Balckenn

3 markom, och böthe then kirkiowäranda, och liggie
till kirkia bötz, är ey förnäratt, och slor klockor,
klockaren 3 marck eller fåår han såår aff them
wari ogilt, brist och klocka böthe klockaren 3 marck,
Ringer nogor the klocko som klockaren ey bidher, Ringer oloff-
böthe 3 öre, bryt han och klocko, böthe åther såå nandes
goda som hon wär och 3 marck mädh, slor klocko han
till skada eller j häll liggie ogilder, huar som
skada foor aff klocko klappe wari ogilder Nu segher
klockar eller hans arffua, laghwaratt wara, atth
klocko löss wär och kirkiowäranda neka, thett
liggie åå 12 sochnamanna wittnes, them the segia
både ia wijse, klocker äg halffwan spann korn
haffua aff allom them som prestens korn giffua the klockar
eller göra, och quick tiendh efft fft uppsala spanne skeppo gi-
eller och så monga peninga som han gelle om Jull ffua bör
och hemptt sielffwe saman, Huar som ey will
klockarenom räätt göra, tha må redskap för honom
uppeholles, alle the Ring kunnes, och alle the pres-
tenom göra öra the giffue klockarenom 3 peninga

om påscha, then är och prest och klockar så mykin
rätth skyllige, som the prestena giord, bodi korn
och qwick tiondh, the som midhe göra prestena än ä
the aga lydnige wara för klockarenom, Torff
bondh segia klockar till — bondh prest till sin, eller barn kristna latha, thå
segie bondh klockaren till och klockaren prestenom,

7 Tiundh skall aff åkrom affsettias, huar tiondi skyla
eller huartt tiond bundh, the ag prestha tridiung aff
och aff then thrium lutom äthe ärin, the ag och
NB kirkian tridiungh aff, lagaräwin ag om tiundh hollord
14 nätt eft, tij att alla wärnalaga haffua
burgitt mill tij sidhan huar att sino luth göra,
then haffuu then skadan som lytthe och bondh wari
sacklösa. Enga åko göri bondh hwarcken biscop
om försla — eller prest uthan bondh siolffwer willia. Nu kan
man såå och midhe än hundratt aff såå, fåär en
skyll twå eller fler huru många han får midhe
än hundratt thå ag bondh tiunda, huar tiond skyll

eller

eller hwartt tiund bundh, och wari sakloss för mälenom
Leger legadrengh sigh boll, ella annor losman, och
sitther ey sielffwer åå the iordh, thaa göri måla ther
honom boor, hwath han är innan sochn ella ey,
Boor han åå the iordh, thaa göre tiundh, och wari
sakloss aff mälenom och han haffwe thet dik och
dirck åå. Hwar som retta korn tiundh will göra
han skall göra hwar tiund skyll, eller hwartt tiund
bundh, bära uth reen, och lycta uth enda, talia up
aff åker, och uth aff androm, och ey kon millan
åkra bära, böria först aa then skylan ella bunden
som han först aff åker bar, och telia saa till tess
ath tijo äre, tiund skall quar aa åker standa och
laga wärie, wärnd tiund stulin, ella ätin, spilt
ella ruthin, innan laga wärn, henne äg bonde
at gella, Kirkia äg strunda sigh medh sine tiundh
till altera klede messe klede wax och rökelse medh
köpa, thet en kirkio torff bonatt uth, thaa äger
bonde han tilsköra, kirkia äg man sielffwer
tilligha och kosth föri gella, och ägom uy tiundh

Om måla

XB.

Legedreng och losmen.

Korn tiundh

aff Lijn, hampa, arther, raffuor, bönor, huite
rogh, humbla, såsom gamull sidhuane hafft warith
prestha ok för alle hans ~~tiendh~~ tienisth alle quick
tiendh, wij skolom och tiend kalff och griss
Quick tiendh vnnit gambla, kidlingh gåss och Lamb, om olaffs
messo, bond skolo quick tiendh till kirkio föra
och saklöss för edhom wara, kan ey fost tilfödas
så myckitt som prester må tiendh afffå, giffua
thå bond 4 penga för hwartt föll, 2 penga för
huar kalff, penigh för huar griss, penigh för gåås,
penigh för lamb, så och för kidlingh. Och agom
Tiende fisk. wij tiend göre aff allom fiskom lekom, och aff allom notadrechtoz
som om winter draghas, och aff allom gråskinnom,
NB. Sitther Husz man i sochn ther inthet fåår, han ägh
prestenom göra halffuan öra, än han ensamen är,
äre the tw samman giffua 1 öre, wij och tess mer,
att the äre fler samman. Sitther och thed man
NB. i sochn, huss haffua lechtt, och haffua ey fää eller
seedh, han skall göra prestha ått, possom som lega
drengh, thett är halffuan öre, ette ortingh legokona
NB Bryther bond quär, medh tiendh, och gör thå undgongo å
tiendh

tiundh, tha må prest för honom vppeholla gudz likamme
a påscha dagh, Nu seg(er) prester sigh ingen tiund
haffua fångit, ell(e)r seg(er) mynder tiund haffua fangit
än han otthe haffua aff honom, tha wärie bon-
de sigh medh ensins edhe oc wari sak loss, Nu
giffuer prester bondanom sak att han haffui tiundh
aff honom stulit, sidhan han hemte rätteliga aff
satthe, tha wärie bonde sigh för tiuffnatt, som bon-
de wärer sigh för bonde, om tolka sak, hwartt efft(er)
sinom bruton, ell(e)r bothe efft(er) landzlaghen, prester
äger haffua itt mattskutt om hwartt år, så gott
som 4 penninga, eller oc 4 penninga

then ey will
gora tiundh

stiell
tiundh

mattskutt

8 Nu äger prest haffua liksstoll, thett är som ör
tha han liik iordar, then äger han ey förr
bedes än liik är iordatt, äg the doda 10 öre
ell(e)r mindre, ther äg prester tridiung aff oc thess
doda arffuer tweluth, äger han mera än thill 10
ör, tha äger prestenn haffua the 5 ör, Små
barn som yngre är än tolff år, the ägha
iordas uthan all förfall, ther äg prestenn inge
penninga före taga, än barn till arffz kommith

thå ägh presthen fulla kiürkstoll haffua, än thätt
äger mere än 10 ör, ägh thätt 10 ör eller minder
thå tagi presthen tridingh aff, ligger wägfarand

Döör wägh, farand mand

mand siücker, then tiid han ligger åth. han skall
klockar budh få, och klockar prestenom, presthen äger
till hans koma, skriffta och beretta, kiürk wigia
och till graff följa och grifft wigia, aff hans
peninga 5 ör taga, än så är till, haffuer han ey
så myckitt thå tagi triding aff thy han äger,

Staff karll.

Döör staffkarll j sokn, sama tienist äg presthen
honom göra som bonda, thå ath han åtthi ey mera
än skreppo och pijk, bonden som han ligger åth,
äg grannom tillsegia, the skola lijk till iord följa,
och när wara thå liikit iordas. hwar som budh
fåår och ey will koma böthi 3 öre, them tagi the
som liikitt följd, eller wärie sigh medh tueggia
manna edhi, att han ey budh fick, eller forfall haffde,

9 Inghen prest äg mera haffua eller taga för bon
dans och hustruna wigningh än 1 ortig peninga för
hwartt liüss, och offra så myckitt the wilia, haff-

bonden

bonden sielffr liuss, thå åger presthenn them wigia uthan alt hinder ee hwilkin liuss the haffua och offra så mykitt the wilia, Skall fatigt folk wigias thå ågo the thion medh kirkio liusom wigias uthan alt hinder, och offra så mykitt the wilia, fatigt folk kallom wij hussätu folk, malokarla, legohion, hema och staffkarla, Skall quinna j kirkio ledhas effter barn, giffue presti öra för lius, är quinna sielff liuss, thett åger wara halff mark wax, thå offre så mykitt hon will, och ledis in j kirkio uthan hinder, är hon fatig quinna, thå ledis j kirkio medh kirkio liusom, och kirkian åghi så sitt liuss sidhan som för, Komer quinna medh sine laga inledning och prest will henne ey inledha, och mist hon medh thy sith senge laghe, thå dulij prest medh thriem presthom, sielff tridie, att han gienk icke bonde laga inledning, ellr böthe 3 mark, twå biskope och 1 bondanom

kirkio gongh

Thå prest haffuer tiend och tillägor fongitt, och skall han wåchta sina tider, och wotta hwadh han är sina sochnamannom skyllogh han åger fem högtids dagar wppehålla för sine sochn, Jula dag, quindelmesso dag påscha dagh, alla helgons och kirkmesso dagh, tesse 5 10

B 167

äro thäns rätta offerdaga aff bondan och hustrun. Sitt bonde eller hustru hema ifra kirkio å nogom thenne offerdag, tha offre then helgedag som ther näst efterkomer och wäri saklöss. Treskas the hion och vilia ey offra, tha gelde 2 pänninga för en/

11 Will bonde barn christna latha, prest är botha, och ey meth kost aff sochn farin, och hafwer ey latha forfall, och mist thett barn christendom, bothe presthe 3 mark then barnett otthe, ward barn siukt fodt att thett kan ey till kirkio komma, och the kunna ey prest fa, tha döpa thett j wattne och j ingo andro, tha äg man thett barn döpa, är ey man till, tha döpa thett quinna, och segie så, Jach döper tich N: J namne fadhers och sons och thens helga andas, döör thet barn så är döpt, tha ma thett ey j kirkio gordh iordas, liffver thett barn så är döpt och komer quickt till kirkio, tha äg prest barnet chrismo tillfylla. kan thett barn upnöya och ifftinas om hwatt thett hafwer chrismo fongitt eller ey, enom innlongo ther efter atth thett wor födt, tha äg bisp thet ransaka, och meth göra thett rättista han gitther, Byggiä

Balk

Balkenn

karll och kerlingh j torpi vpsammen, och kona
föd barn, födis thett siukett, foran thett hedit döör,
döör thett fad ellr mod, forthy the haffua ingom
androm tillsegia, ther risß iij hionalag för gudzona
lagh, Boo ther j bij och görs bonde till sins gran-
na och bedes gudzona lagh granna sins, och hin will ij
döö thett barn hedit, böthe granni som sökt 3 mrk.
ellr dulij medh 10 manna edhe, att han ij honom
gudzona lagh sökt, fellz han äthy edhe, böthe biscopino
12 ör och 12 ör barnsens fad, för barn christendan,
tha wari sakloß

Ligger bonde siuker och sender budh presten, och prestenn sigs
sigh annatt modar wara, döör mannen och fåår ij
redzskap. böthe presten bondans arffuom 3 m. , far presten
båd j sender budh, barn att christna och siukom redz-
skap göra, tha är han förr hielpa bonde än
barne, Nw lether presten sigh modar barn än bonde.
döör bonde oskriffstad, tha böthe presten bondans arffuo
3 m Nw sender bonde budh prestr, lijk att vighia,
standr lijk wara än ena natt ovigtt, än ellr 3 nätther
böthe presten 3 mrk, ellr hafui laga forfall medh thris 12

B 167

prestom sielff tridie, aff them 3 merch tagi biscopp
3 merch och 1 målzägande, förer bonden ith owicht
lijk, forän thett haffwer standitt 3 nätt, tha bothe
3 merch, ena biscope, andra allom them iordhen ättho,
som lijkett offerförde, tridie marckena, hundarena,
tha lijkett haffwer inne standitt 3 nätt, tha måå
bonden thett sacklöst uttföra och sielffwer i kirkio gordh
iorda, Wijstt bonde presten sach för sin wårdnatt,
att han icke rätzskap fick, ägi ther presten wäll
wetha sin forfall medh thrim prestom sielff tridie,
prestens Laga forfall första att han eij budh fick, Annatt att biscopen
haffde honom stemptt, tridie att han i sotsengh låg
fierde att han messo sadhe tha han budh fick
brist han åth edhe, bothe 3 merch bondans attfuan,

13 Göör prest misso fallh aa helgan dagh som forhelgh
är, bothe 3 merch sino sochnamannom utan han
haffwer Laga forfall, Bonde är till kirkio komma
fastho och helgebrutt om Söndagh, prest är helge dagh lysa, och fasta dagha
binda, glömer prest och bryt bonden, tha ~~är bonde~~
~~saken är 3 ł~~ bothe presten 3 ł, binder prest och
bryt bonden, tha är bonden saker åth 3 merch för
falsh

alle the saker prester withes thå skall han kallas för sin förmen, ther äger han antingen wärias ella fällas Wäres han, wari saklös, Fälls han böthe äff landzlago, Ey må biskopp eller prestman j förbudh settia, utan för tesso måll, thett är, för skrifft för tiund för kirkio tillögor aff prestens, och för allt andelighitt måll och ey för fägäldh, hwilkin prester setter orätteligå aff kirkio och utan biskops orloff, böthe 3 mk halfft biskopenom och halfft bondanom Wander man ey förbudh sätter för rätta sack, setter han ey förbudi natt och åår, thå må biskopen han ey bann settiä, Will han ey sigh att rätta och nåder sökia j thett åhrett, thå rätta konungen öffuer han medh swärd, och utan kirkio gårdh döma, Arffuar tagi hans godz och liggie sielffuer ogilder

Will man ella quinna sitt godz till kirkia ella till kloster giffua haffui woldh hwad hälst han ella hon will prestenom till föda giffua ella kirkio till skrudh Må seija presten ella kirkenäfnde mera giffuitt wara och thett ärkas, äffter then sam 14.

B 167

gaff. och hans arffua seia nej, thå skall kirkian thett medh fastom wäria them ther när wåro. att thett giffuitt wår. Så många fasta äga wara widh gäffuo som widh kiöp. Hwario gäffuo äff tij som han är till, Giffuer man sina ägo luther för sina siell kirkio ella klöstrom, är när stadde rätt arffuinge, och är han till samnat kommen, seia the bådhe ia widher och äro fast till och full skall thå ståndh thett fast och fullt ee hwru myckitt han gaff. Nw segher arffuinge nej ella är ej när eller är öffuermage thå må han ej giffua mer än hwar tiende peningh aff sino gambla byrdh hwad han äger mera ella minder, thett är lagha giäff. Afflinga iordh må man giffua hwem han will eller för sina siell giffua ingen mer än laga gäffuo, ståndh tij rett arffuinga will. Giffuer man mer än lagh segia. och klandar thett ingen innan natt och åår gånge åther allt thett som giffuitt är öffuer lagha gäffuo, Kan arffuinger fangen wardha eller utlendis eller öffuermage. thå ståndh gäffuo J taka handom till thess att arffuinge hemkomber, eller till sin rätta ålder komber, haffui sidan arffuinge wald. hwad han will

Balkenn

gåffwona holla ath wigiffnu, innan natth och åår, klan//
// drar ther ingen innan natt och åår, effter thi skalom
nu äro sagd, thå holle thett kirkiand fullt och fasth hon
fångitt haffwer, Wiske man frendom elle Arffwinom
Godz ständ tij synes att arffwinge vill, Wiske nogor
gåffwo med arffwinge wilia. som thå äro när stadde,
haffwer ingen wåldh the gåffwo åtherbryta om thett
är medh fastom och fullom skälom giordt Wiske
man j lösörom kirke eller preste, ther skola thes
tolfaste med vidernara som vittna skola om thett
klandas, ey må klerker ther om wittna,
Begeer prester sigh till födo giffuitt wara. och kirkian sigh
till skrudh. liffwer han som gaff haffwe wåldh hemola
hwem han will. är ey ther till som gaff thå wittne
ther 12 män hwadh eller prester eller kirkian the ager med
rätto haffwa. och wäl haffwa wärgiad hwartera Alt thett
kirkione giffuitt ward hwad thett är iordh eller lösöra
och om henne affradh, som hon fåår aff iorden. eller
hwad henne giffuitt warder. eller hon kiöp medh sine
tiondh. ther äger kirkian sigh medh skrudha, och ther
med alltt medh göra, vtan sama kirkio till tarffwa,

Kirkio.

pant iordh

Varder någor iordh pantsatt kirkionne, och gitter than
sina iordh. återlöst eller hans arffua innan stempnudag
wardt iorden thera. githa the ey återlöst. wari thå
the pantsettning j bonda lagom. Giffuer bond
preste iordh eller lösöra hwad thett är j sått elle vtan
sått, thå äger thett prester eller prest. och thar effter andra.
och thett ser så giffuitt att thu prest som thett giffuitt wartt
mott aff ey göra hwad han wille, är preste iord giffuin
thå skola the fasta witha. är thett lösöra thå skola thett
wittna witha, Döör bond och will sigh legerstad vtan
Sochn thå äger prester haffua aff honom allan fullnatt
sålsom han ther låge, Waar thu man j kirkio som
sitter är aff heme thå messo sings, kommer han förra
än offratt är thå må prester aff lerdom fara. änn
han will. och ey annars vtt aff kirkionne gåå, och messo
fall wardt, böthe hwarske prester eller bonder vtan han
böthe som bryter, kommer thu man j kirkio sidan tigade
messo är böriatt, thå må ey prester åter wända, och bönd
måga messo saklöst framföra. Wilie köpmannen
Sochnamannom bark att the messo moth thu mallire
haffde som aff kirkio war satter wari Sochn sigh med
10 marka sakhe. eller böthe Sochn 3 ℔, kommer
biltoger

Balckenn

Biltoger man till kirkio, ey må han nödigan vndrifwa eller draga. Ther må prester att sackløss messo segia, och sochnamannom göra, Ffri fimtkar siunder thå skall prester sochnamannom tillsäia 3 Sönnedaga, vrada the ey böter å sino nattom thereffter thå böte biscope 3 ℳ. hans ensack, Fimtkar.

Warder fiskaleker om Påscha natt, helge torsdagsnatt, eller om Pingzdaga natt, thå må man mierda vptaga, och aff bera för änn sunijtt är om tessa dagar, Sama helgd äger man om allar Söndagar holla, så och om alla andra helgedaga än om Söndaga. thå må man att sackløsa effter fiskiom, fara j fiskalikom, och må man annwerk och wärwärk att sackløsa om helgedaga göra, och the ey om Sönnedaga, och thå ey för än messor äro sagda, Fiskalick And och wärar

Tager man eller quinna hand j fimtkar, böte 6 ör, eller dylikt skälffuer tindre, gör thett öffwermagha, wari sackløss, ty att han ey bätter kunde, Legger man hatt wantta eller wapn ofua klede altara, ther vijgder sten å ligger, böte 4 penningar, eller dylikt medh eed sins eghe, prestens ensack,

Wm hionalagh, fridsemo spilloch, gudzsiffia lagh, och om hoor, ther äger ey annor domare eller sokinare ey att tala vtan biscoppe, eller thet biscops doom haffuer, Wardt man funder före ty måle, thå böte biscopeno 6 ℳ, 15

B 167

och rådhe biscoppar hwad thett hionelagh skall bliffua eller
ey; Gifter man sigh qwinna, och bryter thett fest upp med
kirkionnes döme, tha böthe hwar thera 3 ɱ Så böthi och the
hion, som äro loghligha saman komone, och skilia sigh åt
utan kirkio doom, tha tagi biscopp 6 ɱ aff hwariom skillnad.
3 ɱ aff hwario thera. än the bådo wollo, walder thett anar
thera, böthe 6 ɱ. och thett thera wari saklöst till hionalag
bådо. Gifter manne hafft fest, och qwinno wikar, kommer
kirkionnes förmans eff, och förbinder them annatt bandh att
binda, för än thett andra är löst medh kirkionnes dome, bryt
annatt thera thett bandh, böthe 3 ɱ Så och then som bandh
giorde medh honne, eller wili med 10 manna wedhe, att
han ey wiste thett fest wara. Tha qwinna och man
wilia saman wigias, tha segi till sinom sokna prest, prester
lyse thett 3 söndaga i kirkionne lysa, att the hion äro fest
medh landzlagom, och wilia saman wigias medh kirkionnes
rätt, kommer noger then som förfall well i the måle med
skyldskapp eller noget annatt thett thera hionelag maa
skilldra eller hindra, tha ma ey prester them sama wigia
för än thett är utrönt rätt och ingen hinder thera emillan
tha ma prester them saman att wigia, och haffwi ingen
wåldh på thet hionelagh tala, then thett giörde att prester
lyste thett hionalagh loghligha, Will noger thet hionelagh

Festningh

sidhan

sidan the äro saman wigdh. böte 6 ℳ · 2 konungenom, 2 biscope-
nom och 2 målsäghandenom · än thett hionelag dömes stadigt

Hoo som göör enfalt hoor, medh oskylla qwinna, böte bådhe 6 ℳ
så böte och för twefalt hoor, komer alt sama hordom.
frendsimis spiell, och syzskapz spiell; thett böte hwart om sigh
och wäries medh sinom edhe, än wäries skall, Wiliar
bonde sina hustru sak för hoor, thå skall han till then
man tala aa tinge som han hoor witer; han bindi för sigh
10 manna edhe, fels han ått edhe böte 3 ℳ. qwinna wäre
sigh medh 10 manna edhe, och thett thera ått eigom faller, gange
under skriffte, och böte sengiärån, som sägz i giffta målom; gitter
mannen edh gongitt, wari badhe saklöss

Enfalt hoor.

Wittes hoor

g iffuer hustru sinom manne sak aa tinge för hoor, 16
thå äger bonde fästa hennes 9 manna edhe; gitter han
edhen gongitt wari bådh saklöss. man och qwinna,
Fels bonden ått edhe, böte 3 ℳ och wäri qwinna sigh medh
eighom. Fels och hon böte 3 ℳ. Ingen må androm sak
giffua för hoor, utan bonde ella hustru giffue sak sin
emillan, utan the warda bådh tagin inne, eller äro till
twiggia manna witne, som sett haffua tilgångo och fram-
gångo ther såå bisigz lensman, ättingar lagh eller
wringa. Witter thed man för sigh lagh fangitt som
hordt wittis thå wari saklöss bådh man qwinna och

Wittis hoor

Vitirsman· vind man baar åtagen med tolkom vitnis
som sägs J giffttabalkenom tha böthe hwarthera biskope 3 ℳ
ecker. Biskoper är domare öffuir äkter, hwar som thet giör, böthe
biskope 6 ℳ, Kommer ogifft kona giptom mannz barn,
och han vill bädh barn och häffd tha skall kona han vidr//
//binda · aa tingz fullan Fälz han med tryggia manna vitnis
och 12 manna edhe · och vari hon sielff i fördenom, gitter
hon han så vider bundit, heter tha han fader ått thy barne.
och vari frillobarn hans, Fälz han ått edhe · stånd edher
quär ther till barn vardher 15 åra gammalt, och viti tha
Barn äger suäria sigh fad till. sigh sielffte till faders med samma vitnom · och edhe som
en modher sagdis · och stånd sielff J fördenom, Gitter
barn så sich gångit som sagt är, tha heter frillobarn hans
Fälz thet ått eknom tha dömes thet barn vtlendis, och
äger thet landzrätt haffua, hwad landzmåls thet helst är
är vitter måhäjand för, thet skall betas aff samvista vitnis
man kan, så och effter thy döma· thär sellnist gitter, äro
ey vitne till tha dömes vether för thet saken giffz aff
landzlagen, gitter han edhen gångitt vari saklöst, Fälz
han böthe 6 ℳ och sidan böthe sin brått effter lagen,
konungenom Måhäjand och ~~hundrad häffter~~ Häradhe,
Häffter man hionelagh · och gör bryllopslagh J thi helga
kirkio eller kirkiogård, haffui bisopp man ther till två
vitne

Balckenn.

Wittnis, thå wäri sigh then saken gifz medh 10 manna edhe
gitter han ecke gongitt, wari saklöß både man och qwinna
Fells han, böte 3 ℳ och qwinnan samaledis. Biscoper
äger vanpakla thwar som kirkiogårdh eller kirkio åskäranne
göör, then är saker att 6 ℳ. och holle kösth att biscope
thå han kirkio eller kirkiogårdh skärer. Haffuer han
tillagh medh fää. Häster som qwinna, wänder man baar
åtager, thå bindz och till tingz föras thitt skola målzägandhe
göra som före äger. Sidan nempnis 12 tolff aa tinge
som witna skulle ther sant om, wäria the han. thå böte
the 14 ℳ som saklöser bant och bastade. Fälla the hon,
thå skall han leffuande j iordh gräffuas, och så thett
fää som han giorde the synder medh. Will målzägand honom
liff unna, thå böte 6 ℳ. biscope 2 ℳ. konunge 2 ℳ
och Målzägand 2 ℳ. Giffuer man androm saak
för tolka gerningh. than skall till haffua tuggie wittne,
och hin wärie sigh medh 18 manna edhe, gitter han ecke
gångitt wari saklöß och sa wittnen. Fells han. thå
böte 6 ℳ till ärcheskifftis, och biscopar råde för hans
skrifft, är man bort skrifftader aff Lande, och bidis

breff aff biscope · och binder breffuet fäst, twå öra,
Will ey biscoper honom breff fåå innan natt och åår.
böte 40 mark till tryskifftis . Målzägande . konungens,
och allom mannom . Binder biscoper breff vtt, och
han vill ey lösa innan natt och åår, thå böte han 40.
mark biscopenom

17. iffuer biscops lensman någrom bonde saker för
helgedagz brott Seger han haffua att hallit
wärkwatt aff helgom dagh, eller seger han haffua
brutit vttan fastadagh, äro två wittne till, thå må han
dryghia medh 10 mannom Felß han att edhe wari saker,
åt 3 markom . och witner wari sakloß . Seger biscops
lensman skriffstadh man wara gongman j kirkio . then
vtstånda skulle . eller seger att han ååt kiött j skrifft
eller seger att han samwärtt hall medh bansattom mann,
aller seger att han haffuer farit medh wiskipelse, äro två
witne till, thå wäri sigh bonde medh 10 mannom Felß
han att edhe böte 3 mark och witner wari sakloß, Hwarken
äger biscops lensman lagh eller penninga vtan att han haffuer
wittan målzägande för sigh, eller och tweggie manna witne
Effter then saker giffs . lagh gångitt, thå wari etc.

Bitlen

Balkenn ·

Vinnen saklöss thradh. heller logen skilles eller fillres.

6. Varder man eller huggen aa helghen dagh att målsägande sargas. antinga medh fullom sårom eller dråpom, ther tagi bisköper 3 ŧ. Wäter han wändt sigh för målsägandenom, thå wari wander för bisköpenom, Varda 2 eller 3 en manz aa helghon dagh ther bötes ey vtan en bott före. hvad thett är 3 ŧ sak eller 6 ŧ sak. Hvar som man dräper aa söknom dagh, böthi bisköpe 3 ŧ. Dräper 2 eller flere en man aa sökne dagh, böthi alle biskope 3 ŧ. Hvar som man dräp aa helghon dagh. böte biskope 6 marck, Dräper en man eller flere. böthi alle biskope 6 marck. Dräper man fader eller moder. hustru eller nogon annan man sengia after. böthe biskope 6 marck ee hvad thett görs aa helghon dagh eller sökne dagh. Dräper man prester eller annan klerck. eller sangar fullom sårom om sökne dagh. böthe 6 ŧ för bandz målett, och 3 före hans mandhelgd. Dräper man klerck om helghon dagh, thå ökes ther till 3 marck, alla the som sigh gitta wärdt för rättom målsägande, the äro sidhan warda för allom them ther aa tala och ther ett bott aff, om han ffelles. Ligger kirkio 16

B 167

gårdhs nidher, thå äger biscops länsman sökhia sin till rätta
äro kenlikh aa kirkio gårdhe och witnar så sin, thå
böte hwartt ledh 3 mark, till thess att trij äro, swari ~~för~~
hwar för sit ledh, och bothen wari saklöss. Äro
Grindena sundher åå kirkio gårde, ther fä må inlöpa
eller är hustaker affallen, eller är klocka affellen
thett är triggia öra bott, och gelle then som tilbör,
och bothen wari saklöss. Stiäll man aff adrom
j kirkio eller kirkiogårde, ther må then man sin tiuff
taga, och tiuffwer böthe biscope 3 mark, och kirkio
fridz brott, och tiuffwer böthe sin brott effter Landzlagom
och haffui ther ingen fridh, ty han brött mott samma
kirkio

19 Gör ens mandz återgångz edh, äger biscoper 3 ℳ,
äro the flere änn en, tagi 6 ℳ, 3 aff edzmanne,
och 3 ℳ aff höffridzmanne, gånger fler edhe åå
samma mål, och brytas the ather, thå gelle alla enga
biscops bott 6 ℳ, aff höffridzmannenom och 3 ℳ aff
edzmanne, änn the saman halla, skilias the aatt
thå böte hwarthe 6 öre, thertill att edzmanne haffwer
fyllt 3 ℳ, Sidan 3 ℳ aff edzmanne fyllt äro,
och 3 mark aff höffridzmanne, thå haffui ingen wåldh
att qwelia han eller thens edzmanne mera, Ellzitter
edzmanne

edhit wender sigh för höffdhzmanne, thå böthe höffdhzmanne
6 marck, thoo som edh gaar, och bryter han äther, thå
gånge höffdhzman botom j biscops sakena, och höffdhzma
gånge in till edhitett. Hwar som till tingz komer, och
sier sigh edh haffua giordt och fyllt, och will ther
medh winna sin deloman, och dömes thett ogildt, thå
böthe 3 marck, och gånge vnder skrifft, hwad han swor
eller ey. Gånger öffuermaga edh yngre än 15 åra.
eller skrifftade man, som oledder är j kirkia, then edher
är ogiller, och kirkian taghi 6 marck. Gånger man
twå edher om en dagh, wari then edhen ogiller som senar
mer gongen war, och ther taghi kirkian 6 marck.
Dömes edher nu aff domare eller lagmanne, treskas bond
wadhter, will hwarken wedia eller domen ståanda, eller rätt
göra, komer kirkionnes förmans breff till hans, och manar
han rätt att göra, wärit thå mothi domare, eller gånge
vnder skrifft, will han hwarke göra, vtan gånger at
kirkia, sidan honom är thett förbudhit, gör han ther
messo faldh, böthe 3 marck för ett och så för annatt
och tridie, ey wänder the thett mera, thå att messofaldh
see flere, weger han kirkio och kiött äthe thå wari
sakelöss. Dömer domare noghor faller vndan skrifftt,
och tager kirkian ther wigia aff Dömer domare the
samme sidan, warder och annan faldnan för samma mål,

Öffuermaga edh

Kirkio

thå skall kirkian the sama summa peninga åter ffå · som wårder, dömes och giffua han ledogan för skrifft, som återstånder, och tagi sina peninga up aff them. Thå dömas feller, och dömare liotir 3 mark, ½ biscop, ½ konung, och ½ ʒ som wårder dömes · haffuir lagman så dömpt thå liotir 6 ℓ, biscopen 4 · tua konungenom, och ena honom som wårder dömas

20. 6 Wijter klerke mott lekmanne, hwars hånda sak thett helst är, thå äger lekman kalla klerker för hans förman, then kirkiona doom haffuir, Wijter lekman mott klerke, före thett aa tinge, swari lekman the kärö antingen medh lagom eller lagabotom Wijter kirkiona hion aa annatt folck, eller annatt folk till thera, thett äger under landzlagh standa, hwadh brutom thett är helst, Så och om man wijter widh kirkiona om iordh, ee hwadh iordh thett helst är, thett äger under landzlagh stånda, och under konungzdoom, och lagman skilö alla stadi ther biscoper will eij rett göra, ther äger bönder walldh att kärä för sinom konunge, Alla iordha delan, och alla iorda åuerkan, hwad thett wårder klerker eller lekman, thett äger till landzlagh ståndha

m iord dömas
eff landzlagh

Balkenn

a Alla äga the J gudz fridi wara / och J thi helga kirkio fridi som gudz likamå följa / och ther äro J stack och J farnöthi mugh, thoo som them friden bryter, hwadh thett är J kirkiogård eller utan / thett är saa gillt, som thett wäre giortt innan kirkio, thaa hwartt effter sinom brutom / Nu sigher annor haffua skada fangitt J them fridi / och annor nekar, wittna thett tolff män, som the skulla bådhe nempna J sama sokn / Hwar som stiels att taga gudz likame / sidan thett är honom förbudit / böte biskope 3 mark 2

kirkia fridh

Stiels till taga gu
likame.

b Hwar the måål nu uptalat / äga bådha rådha nempdh kirkia och krona. Bryter man fridh aa Sancti Laurentij dagh / om Sancti Erikz dagh / eller om Wårffru dagh thon äffra / eller om skäre torsdagh / Till Upsala farande / eller ther warande / eller thidan farande / thaa böte 20 marck kronona / och 20 marck kirkiona för fridz brott / Bryter nogor fridh om Marie messo J Stifftinom / eller ther biscoper wijer kirkio / böte sama lundh / Them frider nu är uptalder. gånger in om afftonsongz tima / aa aptnenom / och utt annan daghin thaa dagh följtt är, och äga bådhe rådha nempdh kirkio och krona / änn ogiortt brytz J kirkia eller kirkiogårde 22

högtidz dag
fridh

Kirkio B:

Fridzbrutt j kirkio eller kirkiogårdh

Hvad men hittes saghi eller asäthi j kirkio eller kirkio gårdh eller aa kirkio wägh, tillfarandi eller fråmm, än saa är att then förra åtskildt. Hvar som warder nödh dragen aff kirkio eller kirkio gårdhe hvadh ~~är~~ illgerningz manns thett helst är, utan han haffuer brutitt mott sammu kirkio som han är j stadder. thå tagi kirkian 20 m för fridzbrutt, och 20 marck kronan, än gerningen är liuß och openbaar, är gerningen ikke openbar, thå rådhe halffua nempdh kirkia och krona, och halffua then the fella wilia. Fellis the som saken giffs, thå skifftis fridzbrutitt som för är sagtt, och alltt ått tuo 6 marck för bandzmålett, och sin kost tagi biscopen, ähn han skära skall kirkio eller kirkiogårdh, thå är manhelgden är skändh j kirkiogårdenom, thå böthe effter landzlaghen och ee 6 marck för bandzmålett, ähnn thett görs j kirkio eller kirkiogårdhe, och vidh tess nempd nu är vptaldh skall konungz landzman och biscopz, bådhe wär wara, och ey annor thera att massh, och rådhe halffua nempd kirkio och krona, och halffwan then the fella wilia,

Finis

B 167 - 327r

B 167

Then Stormechtigaste Högborne
Fürstis och Herris Her Erichs Sueriges Götis
och wendis etc. Konung W. A. N. Herris
Hoffärdüng och articklar 19 Nouembris a ~~156~~ 1560

Effter thett then Stormechtigaste Högborne Förste
och Herre, her Erich Sueriges Göt: och wend: etc:
Konung wår aller Nådige herre och Konung haffuer
aff förste hans Köng: Matz vngdom och begöndelse
In till thenne Närwarendes tid, altid hafft synnerlig
Lust, godwilie och till benägenhett, till Gudz fructan
och till menniskelig tuct och erlighett, Så haffuer
hans Köng: Matz wtij thenne hans Köng: Matz
Begöndelige Regementz Ingång och begöndelse medh
thes mera försyn och alffwarlighett thenckt ther till
att thz såsom wtij så måtte wälbegönd är, Måtte
och medh Gudz allsmechtigis tillhielp, förmeras, Oppå
thz att thes ordentligare Skickligere och bätre vtij
hans Köng: Matz hooff måtte tillgåå, och alle
och hwar och en vtij Gudz fructan och Lydno
Hörsamhett och trohett, Måtte hans Köng: Matz

B 167

och all Riddermessig Erlighett tucht Mandom och krafft måtte hållen blifwa, och wårdnise hans hoffstedh, och Otilbörlighett tilbörlige Straffes, Ær them hans Kong: Matz Hoffordning med Kong: Matz och Rijkzens Rådh, rådz betenckiande bewilling och samtöcke författad, Här effter hvar och en wthi hans K: M: hoff både högre och nidrigare ståånd må och skall sigh effter rette wedh thz straff och them poen, som hoss hvar articell wthi sinnerhett förmelt är.

Skall hvar och een Lefwe och hålle sigh wthi Gudz fructan haffwe hans helige Ord Lagh och budh för ögen och sigh skicke med åhöfflige taal ord och gerningar, Såsom en Christen ägner och böör.

ärie frå
der skole
raffes

Thett skall och här med högelige vare budett och befalett, at the hoo swårs Eder skola afleggeś som mögitt thy mer: Herrens plåger, ther igenom Gudz nampn Mÿkett vanhedradt och hans allsmechtighett ther öffte myckit förtörnatt warder, vadh straff, them som förste resa ther med warder beslagen ligge en natt I tornet ther anna resa warder beslagen ligge

thre nätter y tornet widh vatn och brödh, Then andre
resa åtte dagar y tornet eller thre widh vatn och brö
Then åfftare warder beslagen förwises aff hofflägret
then thz hörer aff någon och förtiger, skall och wara
Lika strafft werd och wndergiffwen ~

Huru the straffes skall som försumer predican

När gudz ord försummes om Söndagar eller andre
begwemlige tider om åredtt, och någor vtan skielighett
förfall, them försummer, skall then dagh så åffte
han ther medh warder beslagen icke komma till mål
widh Högbemelte K: M: hoff, vtan försee sigh hwar
han sielff kan, och giffwe the fattige för hwar resa
en half ort, then som icke förmå penningar, skall
+
Stelles till någott groftt arbete på en dagh eller
twå till görandes ~

Tho som försumer sin tienst

Then som försummer vtan skäligett förfall sin vlbö-
derlige tienst och icke är Hög^te K: M: tienst åtigh
till kyrke och fråm och elliest vtij sitt Embete ther-
till han förordnett är, icke flitteligh och achtsam
skall honom för hwar dagh försummelse, afdrages
och afkortas både vtij kläde och vtij penningar

så myckett som sigh på then Dagh kann Löpa, och
kommer vthi genom Drotzem. Ner någon stor triumph
eller solennitett skier, eller och ner någre främmende
herrar och furstar eller Legatther tilståndh äre och någ-
re synderliga then som borde tilstädis wara, the thå
försummer straffes första Resa och annan ij Resan med
Mer tredie resa förwises K: M: hooff

som bryt
ther emot
K: M:
bordt
afsettie

Skall och hvar och en ware förplichtigh hålle K:
M: then edh och förplichtelse som hvar och en hans
K: M: [illegible] och suorit haffuer, them troligh
efterkommer hans K: M: gagn och bästa och wel-
ferdh troligen fordre. Skade och Nådeel vthi tijdh
förekomma, werne och effter yterste macht afft-
wärie, then ther emott handler kunne straffes
såsom en ärelös menedigh ägnes och bör

o som
ler å hon
y heder
ä ahol etc
ans rådh

Them som talar å Konungen, hans Rådh eller neste
tienare, som äre Kiökemestere Cammerjunckar Can-
celler förwandter, och andre the som vthi något Em-
bete och betrodde äre hoff hos K: M: the som
theris heder och äre an Rörer, och kan thz icke
bewijsa skall straffes såsom vthi Konungz balcken

förmäldes vthi thett Nyende Capii: hvar thett icke angeller
heder eller ähre straffes ther vtöffver vthi tvenne efter sa
saken är till, och om en tienere gör thett sin husbonde
ståå sama straff –

Ho som talar spotz ord emott K.M. eller hans U: förvant

Them som sigh Later före emott K: M: heller och
them som hans K: M: förvanther ähre med spåtske ell
försmädeligh ord, eller och ~~elles~~ någon vnyttigh mu
på hans K: M: heller the förbe:te, Later Löpa, och
så vell med ord som med geringer sig tilbörligh
mott hans K: M: förhålder, skall ther öffver straf
Effter som Svergis Lagh förmäler y konungz ba
them cap: 9 –

Ho som anna tillägger thet som går å hans heder eller ähre

Hvilken som tillägger någon anna thet heder och ähr
angeller, ther hans på står wille bevisa och thett icke gö
kann, stånde sama straff som ther anna hade von
öffvergå, hvar han till sådant hade varidt öffver
vunnen, men hvar thett kommer aff brått och hastig
modh, och hvarken the bestå kan eller bevisa kan
Skall han begera wenskap, och vthi hvar manß
åhöre bekenne thett han icke vett vtan gott [illegible]
Och oppenbarligha göre ther annens vrskylling –

in ther
ustra
t te skall
eplikta
någor
dedm

Them som vtj K:M: tienest är anten ädle ellr oädle
skall vtj Ingen annans herres furstes eller potentatz
edt och tienest wara förbunden eller bepliktatt
med mindre han haffwer hans K:M: synnerlige och
gunstelige efterlåtelse ther till vid Liffz Straff

som
got stämp
e emott och
herra
konung

Hwilken som antten med handlinger, practiker
och stemplinger oppenbare ord eller gerningar, Rådh
dådh, förgifft stemplar eller brukar emott sin
herra och Konungh och thett oppenbarett warder
och med godh witne öfwerbetygatt, endoch han
hade allenast sådant i sinnett, och thet med werkett
icke fullbordett straffes som en förrädare —

som nå
n handel
er umgel
d haff
K.M.
ender.

Hwilken som hans K:M: fiender någre breff
eller budskap förskicker, eller med någre teken
ord eller gerningar thet vare sigh med omsvep ellr
elliest någott gemenskap med them haffwer, vtan
hans K:M: och the befalninge aff hans Kongl:
Matz äre till förordinerade, wetskap och villie
straffes till Liffwett

o som vett
gor orlig
andell med
annan emott
M: och thz
ke oppenbarar

Hwar och någon förnimmer som sådant bedriffwe
eller förfare wille eller finnes om någre andra
practiker och stemplinger som hans K:M:

kunde vara emott och vnder ögon vthj hvad måt thet helst vara kunde, eller och elliest med någre andra ohörlige handell, med någen, och thet icke vppenbarar, han skall lyda högste straffet med then andra som ähr till gerning sambare, effter som Solk sacker ähr till. Men then thett förmäler och vthj tijdh tilkiende giffver och med godh skiäll och bewi kan någvom sådant betijgha hans skall ware tilfallitt, om thett elliest är så högt saken, helfften aff then annars Löszöre, och then andre straffes såsom förskrifftundt står. och then thet oppenbarer varde betänckt med en skiänck ~

the som K.M: kön: lighetz oppenbarer,

Then som K.M: secret sacker, the hans ther o ähre tilbetrodde, oppenbarer, och them anthen med or Schriffwelse heller vthj hvad måtte thett helst vara kunde någon annan person än thett skee borde tilkänne giffver, och warder ther till med godh vitne och godh skiäll tilbunden straffes såsom en Mendigh förrädare ~

B 167

Om någre aff kong: Mattz hoff Jünckare som till credentzning för kong: Mattz äre förordnede thett ware sigh anten på matt eller drijck thet förgår och icke thett gör och efterkommer, effter then credetze ordning hans kong: Mattz haffwer vthi sitt kongliga hooff Nådigeste förordnett skall straffes ther öffwer såsom then som sin rätta herres och konungz lijff welfärd försee vill med mindre hann niuter himmelsk Nåde.

som K. M:
färd eller
ets anlig
ende försu
er.

Then som försümer hwad honom aff wår nådigeste herre och konung eller hans kong: Mattz befalningh medh befallett warder thet som hans kong: Mattz egen welfärd angeller heller och Riikesens anliggende med mindre han haffwer laghligt förfall haffwe förwerkatt halssenn hwar thett och ringare wiliggende were straffes ij tornedt med watn och bröd efter som sacken är till försummelse han thett och åtterat förwijses hans kong: Mattz hooff

en som rij
er ifrån ho:
er för till
ns fiende.

Then som Rymer ifrån hoven ner man drager till fienderna achtes och holdes för förrädare.

334

Then som vnderstinger sigh ner något togh
er förhindren och er dock beskedh till att medfölia är
thet en adels man hafwer förwerkatt sitt frelse ärff
en priuatt person förwises hans Kongl: Matz hoff

Ho som vn-
stinger sig
något togh
förhindra-

Hwilcken som vtaff K: M: antten igenom schr-
iffwelser eller elliest warder kalled till herredagh heller resa
till hans Kongl: Matz hoff och vtan laga förfall thet,
försitter och icke kommer är thet en adels man förwerkatt
frelsett om thet är en priuatt person dela till en skelm.

Ho som f-
K: M: br-
kallelse

Hwilcken som sigh vpsätter emott sin befalning-
sman och drager sin wärie el emott honom eller och hans
Jnger skade gör hafwer förwerkatt halsen, wm han
elliest med smädelige och ärerörige ord honom antaster
besynnerliga när then som befalningen hafwer honom budit
något och befaller till K: M: gagn och beste wari sa-
mma straff.

Ho som
sig opsett
emott sin be-
falningsman
hemligha
war.

Om några äre som sigh antten twå eller tre
flere eller ~~fleere~~ förswore och förbinde emott theris
öffwerhett och then som befalningen hafwer antten för öffwerheten

Vm kopi-
skap för-
edning em-

natt eller dygn herberge eller för huad annan orsa-
k skulde the ware klar haffue förwerkat lifftett

r som för
mar sin vagtt

Huilcken som försummar sin vagtt vtan skälige förfall ther på han anten dagh eller natt beskied och förordnett är haffue förwerkatt halsen

som soff
å vagtt

Them som soffuer på vagtt under samma straff

n theris för
else som
å på vagtt

The som äre på wagtt förordnade och icke haffuer god acht och opseende med eld och allt annatt ther aff nå-gre märkelig skade kunde förorsakes heller och sådan wij när tillkomme gifftue tijmerlig på then platz och stadh som han är förordnett vtan försummat thz han och så måtto borde achtes straffes till liffrett

r drucken
kap:

All drückenskap vele wij Och skall förbudin vara widh så måtte at them som drucken är icke skall lipa på gaten sig sielff vtaff huar man till spått och åtlöije synnerligen vij främmande Landh ther thz går och hvem thet är straffes vij första resa annan och tredie komma the åtter igen förvises hoffuetth

Then som drager sin wärie vdtz Vår Nådigste Herres och Konungz egen Cammar Saall eller presentt rummet till att göre skade thermedh straffis till Lifswedt, giffwer någon ther annan kindpust med wrede ther samma stadz och icke drager sin wärie vthet igenn hunden wara samma straff om någor giffwer then annan kindpust vthj Kongl: Matz wärnare, antten j Marcken eller annorstadz slåås några på en fallt mäll vtj Kongl: Matz Läger vare vnder samma straff etc.

Ther som drag
wärie eller sla
vthj K.M. rä

Hwilka som Rotere sigh Inbördes antten twå eller tre medh hele heller halffwe Roter flere eller fierre till att emillan sigh inbyrdh göra något plement, the som thet begynte straffes till halsen.

Om roters
up till ple
ente.

Hwilcken som wärie medh wredz modh wtdrager på K: M: slott eller gårder ther som Borgfredh som må thet kaller hålles borde, änd och han ingen skade gör vthet medh en knifft igenom then handen han vthdrog samma wärije ther och ther aff såmåle tå huggess samma hand vtaff honom medh hwilke.

Tho som dr
er wärja vt
drager me
vredz modh
K.M. slo
eller gård

han giorde then gerning och näglet alle andre till
wargnagell och förhjm på borgs portenn

Dråp

Then ther någon ihielslår ytan nödtuingatt
ther till är sedan tå så myklett större giffues
Lifft för Lifft

en som icke
iper Dråparen

Then ther icke griper döoslagaren om han thz
någorledis göre kunn vtan Lötar hans vndkomma
heller och hans vndan stinger heller hemligen fördö
lier Deles till en mindre mann

fördels
ärja

Then som brucker fördels wärie påå någenn
som är Röör Boga och skiuter Löst på någen vndoch
han ingen skade gör haffue förwerkatt halszenn

en som skiu
sitt Röör aff
K: M: vhrnare

Hwar och som fördristar sigh att skiutte sitt
Röör aff på hemsindrade träen vtj wår Nådige
herre och Konungz Läger vtan förloff haffue förw=
erkatt halszenn

Hoor

Hwar och någen gifft man lägre sigh medh
en ogifftt quinna eller pigha förstu Resa hann
ther med warder beslagen straffes vtj tornen vidh
watn och brödh och böte – 40 ℳ then andre Resa
förwises Konungz Mattz hooff

Then som lägrer sigh medh en giffteemans hustrü
ware Liffz straff etc.

Thett konglige früentimber skall både medh Ordh
och gerningar vthi theres äre och gode dygde beskedeligitt bliffwe wed högzste ogunst om hwem theris äre
förkrenckder och icke thz bewisa kan miste lifföredh
vtan alle nåde, etc.

Ware widh licka säkerhett alle andre ärlige früentimber vthi hans kongl: Matz rijke

Huilcken som förnimmer någon otilbörlighett
vthi früentimbrett och icke thz giffwer sin öffwerhett
tillkenna är thett lönske läge actes för mindre ennu
är thet hoor miste halßen.

All otilbörlighett som skeer vthi thett konglige früentimbrett skall giffwas Kongl: Matz tillkenna
är thet och, medh någon annan giffte mål ägande
tillkenna hwem thett förtijer actes för en skälm

om lönske
Läger

B 167

Om låån

Then som tager något till låns aff någom thuad som helst thett wara kunde och låter thett förkoma eller förderfuas skall thet igen betala

Then tienare som låt något förkoma för sin herre

Hwar en tienare låter något förekomma för sin husbonda heller och thett honom är uthj förwaring anfördt låter förderfwas thett ware sigh wärie hest gård eller annatt thuad thett helst ware kam ware lags summa haffuer han thy penningar betale och undergelle tå thett med sind tienest

---

Then som haffuer wederlag med en tiuff

Then som haffuer wederlagh medh en tiuff och höll och döll med honom straffes lika som then ther gerningen giorde

Then som thet gör owitterliga och icke vett aff then annars orätferdiga handell utan bekommer något aff then annan thett han icke wett orätterdeligitt fångitt ware thå gå then thz äger till sitt igen och then andre söke sin fångis man effter som Swerigis Lag förmåler

Om then som sigh sielff förlägger uthj herberge

Then sigh förrenner och aff lägger tillherberge annorstedz än hann aff sin husbonde beskedt är straffis med fengzsle och sielff betale hwad han uthj samma lussementt förtertt haffuer

Hvilken som våldgestar någen och ther öffuer varder beslagend at han öffr. en hulff md skade giort, haffuer thz vare sig antē aff honō eller hans medfölge förert eller bortfört straffes såsom en annan Rånsman

Om våldgest-ning

Then som tager föder höö haffre på någon klipper ther han icke kan göre k. M. tienst medh vnd mindre thet varder honō synneligen vtaff kong: M:ttz efterlatid haffuer förverkatt samme hest och klipper och betale höö haffren och kornith

Then som tag foder på kl spara.

Then som fördristar sigh vpbära besöldningh på flere hestar karar och rustningar en han gör tienst medh straffes som för annatt tiuffuerij ther som och sin värie låner en anna på mönst-ring skall achtes för en mindre mā och förvi-ses vtaff hoffuedett

Om besöldn högre en tienst ar.

Then som mera dåde eller peñr fördristar sigh aff kong: M:ttz Cammar opbera än hans besölning förmåles straffes som för annadt tiuffuerij

hen som för-
obler sin värje

Then som fördobler sin wärie ther medh han K: M: skulle göra tienst med miste halsen

m rån

Then som tager någott thet en annan tilhörer och thet utan hans wetskap och vilie brukar eller förvanskar äge thå målsägande at binda honom till rann eller tiufferij

+

m rägenskap.

Then som Rägenskap gör Och mindre skriffuer y opbörden än hann opburidt haffuer och mera y utgiften än han utgiffuidt haffuer straffes ther före som för annatt tiufferij

m otilbörlighet
med hoffttienare
hen som thz för
döll.

Hwilcken aff Kong: Mattz Befalningis man som förnimmer någon otilbörlighet med hans K: M: Hofftienara och them icke straffar, heller ther om icke tillkänna giffuer utan ther med öffuerser, ther skall achtes lika then som sin herres och konungz budh föracktar och skall vara förplichtig at svara och vedergella all then skade och farlighet som sig ther utaff kunde förorsakes och stå samma straff som then anna förtient hade.

+

hen som drager
bort utan för-
loff.

Hwem som drager ifrån K: M: utan K: M: gunstige forloff eller theris som befalningen haffua miste sin förläning och förwises hoffuedt

Hüer och en fast hade loff på åtte eller
fiorton dagar mera eller mindre och sedan vtan
laglig förfall toge sig lenger sielff forloff att
ligge på månge nätter och dagar ij tornid som
han vtan forloff haffuer borta wärit

Sammaledes och ther twå eller ett ambete äre förordnade och then ene vtaff K. M. heller hans kongl. Matz befalning mz vårt och någo sinds tilhöriand förloffuett och ther man wille vij hans fran vara förloff begera vtan synnerlig och laga förfall the skall then the gör förmisto aff K. M. hoff och miste sind förläningh

Om tiänst

Alle oenigheter kiff trätte som sigh künde vdraga skola förretta och för the goda men som till sammetz nämpd äro förordnade förhöres ransakes och åtskilias

Om tretta och kiff

The som äre aff K. M. förordnede till att sittia för lag och rätta skola effter som saken är till antten effter twå eller fyre sworne witnes domm att domfälle och vij ther måtten ingen våld venskap eller skylskap anse.

Om nämpd

…n orett edh
…p kundskap.

Och ner någon sigh menedigh swär heller och falskeligh witnar och sådan kundes med rättmätig kundskap tilbacka drifwes, vare achtad för en menedig och oärlig vare witnesför eller sittia någon tid för Tag eller Rätta

Ingen appellation må ske från Konungz nämpd utan hwad uthaff Konungz nämpd affsagdt vard skall hwar latt sigh åtnöja, dock ställe till hans Kongl: Matz. W. A. N. Herres och Konungs nådigste behag, om hans Kongl: Mtt: nådigt någ(o)n them(b)lige och högwichtige ärender utij then Kongl: R. för ransaka och tilförhör ställe worde

Ther som altid
förer trätter

Then, som altijd förer sigh uti fåfänge tretter ther hand icke behoff grund och icke ther med vill afflata när han förste anga och widerrätta therom warder förwarnett förwises Hoffrätt

…m föraktning
…mott främ-
…nde.

Then som och föractter fremande nationer hwilke the helst ward kunde med högmodige och oböhrlige ord och gerningar them utij så mutta öffwerfalla skall såsom ett onyttigt Ledamott ifrån Kongl: M. Hoff aff söndras och affwises

När och någon Oförrett sker aff främande
tå skall man thz klaga och tillkänna giffua för
sin öffuerheet och thet icke sielff hämnas vid nest
förne straff och plåga:

Then som sker någon oförrett

Hwilcken som wera dross anten till land eller
eller vatn med sigh förer en hono aff öffuersten
heller thet som våra befalning haffwer är effterlåtid
tå skall hwad han mera haffwer warde giffwitt till prijs

Om olideligh dross.

Then som och tager skiutzrestur Och ther till
icke är beskedder straffes ther öffwer een
månadt i tornid vid vatn och brödh.

Om skiutzresor

Alle the saker fall och ärender som för kortt
hetenes skulle vtj thenne K. M. v. a. N. h.
Hoffrätt icke är författade skole rettes och dömis
effter Swerigis beschriffne Lagh

Thesligeste skall och Högbe^te K. M: sigh haffue
förbeholditt och hans Kong: Maij^tz Arff och
alund vore öpett thesse förne articklar till att för.
ändre förminske heller förmere effter hans K. M.
och tidsens nödtorfft och lägenheet

B 167

B 167 - 341r

B 167

B 167

B 167 - 343r

B 167

B 167 - 344r

B 167

B 167

B 167

B 167 - 347r

B 167

B 167

B 167

B 167 - 350r

B 167

Effter thet Stormechtig

este Högborne Furste Och Herre Her
Erich Sweriges Göthes och Wendes etc. Konungh wår
aller Nådigeste Herre och Konungh, haffuer aff
förste hans K: M: ungdom och begynnelse sin
till thenne närwarende tidh altiid haft hiärtelig
Lust, godh wilie och till benägenhett

B 167

B 167 - 352r

B 167

B 167

B 167 - 354r

B 167

B 167 - 355r

B 167

B 167

B 167 - 357r

B 167

B 167

Antecknings opå dhe saker
som förutthan S. R. L. Lags finnas
här inskrefne

Ett förtahl till S. Lags 210
Hwad som handlas bör på Prosteting . . . 214
Klostera Lagen 216
K. Mag. Ladulås Stadhga i några Höghmåhls ährende 218
K. Carls Stadga om några Criminal måhl . . 222
Calmara Recess 226
K. Erichs Stadga 237
Wästerååhs Recess 242
K. Gustafs ordinantia giord i Wästerååß 1528 . . 246
Nyköpings Recess 250
K. Gustafs Gärdz Rätt 1544 254
K. Gustafs om Kunstar 1545 262
Contrarietates Novi et Antiqui Legisterij . . . 270
Uthtydning på gammale ord i Lagen finnas . . 275
Item en Hoop aff gamble Lagböker 278
Reglor uthdragne aff Östgiöta Lagen 282
Åtskillige Sätt att giöra Eedh 284
andra Formula Iuramendi 286
Register på Christne Konungar i Swerige . . 288
Domara Lagen eller allmännelige Reglor för Dom: 290
Character Iusti Iudicis 304
Betänkiande för en Domare 305
En Domares bön 307
Kirkio Ballken 309
K Erichs Hofordning articlar 330

B 167

B 167

B 167

B 167

B 167

B 167

B 167

B 167

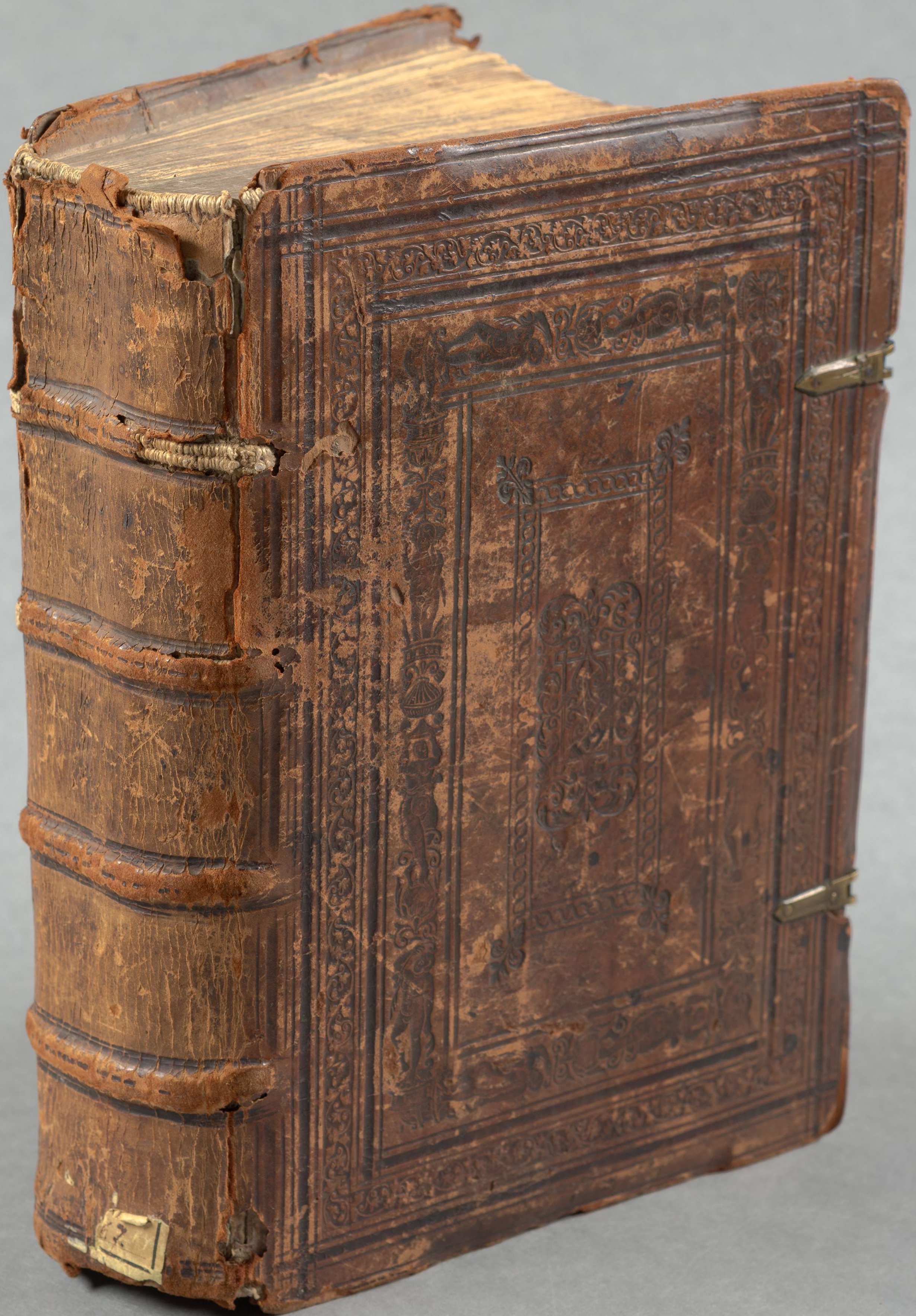B 167